

T.C.
BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

SADIK YALSIZUÇANLAR'IN 'DİYAMANDI' ADLI
ROMANINDA SÖZ DİZİMİ İNCELEMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMET ÇINAR

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ ABDULLAH YILDIRIM

OCAK 2025

BİTLİS

T.C.
BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

SADIK YALSIZUÇANLAR'IN 'DİYAMANDI' ADLI
ROMANINDA SÖZ DİZİMİ İNCELEMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMET ÇINAR

ORCID: 0009-0008-1230-3574

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ ABDULLAH YILDIRIM

OCAK 2025

BİTLİS

T. C.
BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ETİK BEYANI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisiyim. Hazırlamış olduğum “**Sadık Yalsızuçanlar’ın ‘Diyamandi’ Adlı Romanında Söz dizimi İncelemesi**” başlıklı tezde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve ahlâki kurallar dâhilinde elde ettiğimi; bütün bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlâk kurallarına uygun bir şekilde sunduğumu; tez çalışmasında faydalandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynakolarak belirttiğimi; kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı; bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi halde aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. ..../...../2025

İmza

Ahmet ÇINAR

T. C.
BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEZ YAZIM KILAVUZU UYGUNLUK BEYANI

“Sadık Yalsızuçanlar’ın ‘Diyamandı’ Adlı Romanında Söz Dizimi İncelemesi” başlıklı yüksek lisans tezi Bitlis Eren Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır..../..../2025

Tezi Hazırlayan

Ahmet ÇINAR

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah YILDIRIM

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Nurullah ULUTAŞ

T.C.
BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEZ ONAY SAYFASI

Bitlis Eren Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı öğrencisi Ahmet ÇINAR tarafından hazırlanan “**Sadık Yalsızuçanlar’ın Diyamandi Adlı Romanında Söz Dizimi İncelenmesi**” adlı Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 29/01/2025 tarihinde yapılmış ve tezin oy birliği ile kabul edilmesine karar verilmiştir.

JÜRİ:

İMZA

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Abdullah YILDIRIM

.....

(Bitlis Eren Üniversitesi)

Üye: Doç. Dr. Hasan İSİ

.....

(Trabzon Üniversitesi)

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Murat PARLAKPINAR

.....

(Bitlis Eren Üniversitesi)

Bitlis Eren Üniversitesi Lisans üstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun.....

Tarih ve.....sayılı kararıyla jüri tarafından kabul edilmiş bu çalışmanın yüksek lisans tezi olarak kabulü onaylanmıştır.

..../..../2025

Prof. Dr. Mehmet Bakır ŞENGÜL

Enstitü Müdür V.

T.C.

Bitlis Eren Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Sadık Yalsızuçanlar'ın Diyamandi Adlı Romanında Söz Dizimi İncelenmesi

Yüksek Lisans Tezi

Ahmet ÇINAR

Danışman: Dr.Öğr. Üyesi Abdullah YILDIRIM

Ocak 2025

ÖZET

Söz dizimi, birden fazla kelimenin bir arada bulunmasıyla oluşan kelime grupları ile cümlenin yapısını, görevini ve anlam özelliklerini, cümlelerin bağlanma şekilleri ile bağlanan cümleler arasındaki şekil ve anlam ilişkilerini inceler.

Bu çalışmada, Sadık Yalsızuçanlar'ın "Diyamandi" adlı romanında söz dizimi incelenmiştir. Yapılan çalışma, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Sadık Yalsızuçanlar'ın hayatı, edebî kişiliği ve romanları ile ilgili bilgi verilmiştir. İkinci bölümde de cümlenin öğeleri ve bu öğelerin işlevleri, kelime grupları ve bu grupların tanımları incelenmiş ve araştırmacıların farklı görüş ve tasniflerine yer verilmiştir. Sonrasında cümlelerin bağlanma şekilleri, yüklem türüne ve yerine göre cümleler, cümlelerin anlam özellikleri incelenip Diyamandi'den örneklerle desteklenmiştir. Son olarak romandan alınan cümlelerin tahlili yapılmış ve bu cümlelerin öğeleri ve kelime grupları ayrıntılı bir şekilde gösterilmiştir.

Bu tezin amacı, Türk edebiyatının son dönem yazarlarından Sadık Yalsızuçanlar'ın Diyamandi adlı romanı üzerine inceleme yaparak Türkiye Türkçesi söz dizimi çalışmalarına katkıda bulunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Söz Dizimi, Sadık Yalsızuçanlar, Diyamandi

Republic of Türkiye

Bitlis Eren University Graduate Education Institute

Department of Turkish language and Literature

Syntax Analysis in Sadık Yalsızuçanlar's Novel Called Diyamandi

Master's Thesis

Ahmet ÇINAR

Asst. Prof. Dr. Abdullah YILDIRIM

January 2025

ABSTRACT

Syntax examines the structure, function, and semantic features of phrases formed by multiple words, as well as the connection methods between sentences and the formal and semantic relationships between connected sentences.

In this study, the syntax of Sadık Yalsızuçanlar's novel Diyamandi has been analyzed. The study consists of two sections. The first section provides information about Sadık Yalsızuçanlar's life, literary identity, and novels. The second section examines the elements of the sentence and their functions, phrase structures, and their definitions, while also presenting different perspectives and classifications by researchers. Subsequently, the connection methods of sentences, sentence types based on the predicate's type and position, and the semantic features of sentences are analyzed and supported with examples from Diyamandi. Finally, the sentences taken from the novel are analyzed in detail, and their syntactic components and phrase structures are systematically demonstrated.

The aim of this thesis is to contribute to studies on Turkish syntax by conducting an analysis of Diyamandi, a novel by one of the contemporary authors of Turkish literature, Sadık Yalsızuçanlar.

Keywords: Syntax, Sadık Yalsızuçanlar, Diyamandi

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR.....	XI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SADIK YALSIZUÇANLAR'IN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1.1.Hayatı.....	5
1.1.2.Edebî Kişiliği.....	5
1.2.Eserleri.....	7
1.2.1.Hikâyeleri.....	7
1.2.2.Romanları.....	7
1.2.3.Deneme ve Araştırma Kitapları.....	7
1.2.4.Şeçkileri.....	8
1.2.5.Masalları.....	8
1.2.6.Söyleşileri.....	9
1.2.7.Yeniden Yazım ve Edisyonları.....	9
1.3.Diyamandı Romanının İncelemesi.....	10
1.3.1.Romanın Özeti.....	10
1.3.2.Romanın Kişileri.....	12
1.3.3.Romanın Anlatım Teknikleri.....	13
1.3.4.Dil ve Üslup.....	15
1.3.5.Cümle Yapısı.....	17

İKİNCİ BÖLÜM

DİYAMANDI'DE SÖZ DİZİMİ

2.1. Cümle.....	18
2.1.1.Cümlenin Öğeleri.....	24
2.1.1.1.Yüklem.....	27
2.1.1.1.1.Tek Kelimededen Oluşan Yüklemeler.....	33
2.1.1.1.1.2.Birleşik Fiil Grubundan Oluşan Yüklemeler.....	33
2.1.1.1.1.2.1. İsim + Yardımcı Fiil ile Oluşan Yüklemeler.....	33

2.1.1.1.1.2.2. Fiil + Sıfat-Fiil + ol- / bulun- Fiili ile Oluşan Yüklemeler	34
2.1.1.1.1.2.3. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiillerle Oluşan Yüklemeler.....	35
2.1.1.1.1.2.4. Kurallı Birleşik Fiillerle Oluşan Yüklemeler	35
2.1.1.1.1.2.5. Çekimli Fiil + dur- Fiili ile Oluşan Fiil Soylu Yüklemeler	36
2.1.1.1.1.2.6. İsim-Fiil + (Yönelme Hâli) + Yardımcı Fiil ile Oluşan Yüklemeler	36
2.1.1.1.1.2.7.Üst Üste Gelen Birleşik Fiillerle Oluşan Yüklemeler	37
2.1.1.1.2.İsim Soylu Yüklemeler	37
2.1.1.1.2.1.Tek Kelimeden Oluşan Yüklemeler.....	37
2.1.1.1.2.2.Kelime Grubundan Oluşan Yüklemeler	38
2.1.1.1.2.2.1.İsim Tamlamasından Oluşan Yüklemeler.....	38
2.1.1.1.2.2.4.Sıfat-Fiil Grubundan Oluşan Yüklemeler.....	39
2.1.1.1.2.2.5.Tekrar Grubundan Oluşan Yüklemeler	40
2.1.1.1.2.2.6.Edat Grubundan Oluşan Yüklemeler	40
2.1.1.1.2.2.7.Bağlama Grubundan Oluşan Yüklemeler.....	40
2.1.1.1.2.2.8.Unvan Grubundan Oluşan Yüklemeler	41
2.1.1.1.2.2.9.Birleşik İsim Grubundan Oluşan Yüklemeler	41
2.1.1.2. Özne	42
2.1.1.2.2.Öznesi Olmayan / Gösterilemeyen Cümleler	47
2.1.1.2.3.Özne Görevindeki Kelime Yapıları	48
2.1.1.2.3.1.Tek Kelimeden Oluşan Özneler.....	48
2.1.1.2.3.2. Kelime Grubundan Oluşan Özneler	48
2.1.1.2.3.2.1. İsim Tamlamasından Oluşan Özneler	48
2.1.1.2.3.2.2.Sıfat Tamlamasından Oluşan Özneler.....	49
2.1.1.2.3.2.3.Sıfat-Fiil Grubundan Oluşan Özneler	49
2.1.1.2.3.2.5.Bağlama Grubundan Oluşan Özneler	50
2.1.1.2.3.2.6.Unvan Grubundan Oluşan Özneler	51
2.1.1.2.3.2.7.Birleşik İsim Grubundan Oluşan Özneler.....	51
2.1.1.3. Nesne	52
2.1.1.3.1.Belirtisiz Nesne.....	53
2.1.1.3.2. Belirtili Nesne.....	54
2.1.1.3.3.Nesnesi Olmayan Cümleler.....	55
2.1.1.3.4.Nesne Görevindeki Kelime Yapıları.....	55
2.1.1.3.4.1.Tek Kelimeden Oluşan Nesnelere	55

2.1.1.3.4.2.Kelime Grubundan Oluşan Nesnelere.....	56
2.1.1.3.4.2.4.İsim-Fiil grubundan Oluşan Nesnelere	57
2.1.1.3.4.2.7.Birleşik İsim Grubundan Oluşan Nesnelere	59
2.1.1.3.4.2.8.Cümle İçinde Cümle Olarak Bulunan Nesnelere	59
2.1.1.4.Yer Tamlayıcısı.....	59
2.1.1.4.1.Tek Kelimededen Oluşan Yer Tamlayıcıları.....	61
2.1.1.4.2.Kelime Grubundan Oluşan Yer Tamlayıcıları	61
2.1.1.4.2.2.Sıfat Tamlamasından Oluşan Yer Tamlayıcılar	62
2.1.1.4.2.3.Sıfat-Fiil Grubundan Oluşan Yer Tamlayıcılar.....	62
2.1.1.4.2.4.İsim-Fiil Grubundan Oluşan Yer Tamlayıcılar	63
2.1.1.4.2.5.Tekrar Grubundan Oluşan Yer Tamlayıcılar	63
2.1.1.4.2.6.Bağlama Grubundan Oluşan Yer Tamlayıcılar	64
2.1.1.4.2.7.Unvan Grubundan Oluşan Yer Tamlayıcılar	64
2.1.1.5.Zarf	65
2.1.1.5.2.Kelime Grubundan Oluşan Zarflar	68
2.1.1.5.2.1.İsim Tamlamasından Oluşan Zarflar	68
2.1.1.5.2.2.Sıfat Tamlamasından Oluşan Zarflar.....	68
2.1.1.5.2.4.Tekrar Grubundan Oluşan Zarflar	69
2.1.1.5.2.5.Edat Grubundan Oluşan Zarflar	70
2.1.1.5.2.6.Bağlama Grubundan Oluşan Zarflar	71
2.1.1.5.2.7.Kısaltma Grubundan Oluşan Zarflar.....	71
2.1.1.5.2.8.Yönelme, Bulunma veya Uzaklaşma Hâli Eki Alarak Oluşan Zarflar.....	71
2.1.2.Cümle Dışı Ögeler.....	72
2.2. Kelime Grupları	74
2.2.1.İsim Tamlaması.....	79
2.2.1.1.Belirtisiz İsim Tamlaması.....	79
2.2.1.2.Belirtili İsim Tamlaması.....	80
2.2.1.3.Unsurları Tek Kelimededen Oluşan İsim Tamlamaları.....	80
2.2.1.4.Unsurları Kelime Grubundan Oluşan İsim Tamlamaları.....	81
2.2.1.4.1.Tamlayanı / Tamlananı İsim Tamlaması Olan İsim Tamlamaları	84
2.2.1.4.2.Tamlayanı / Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan İsim Tamlamaları	

.....	81
2.2.1.4.5.Tamlayanı Tekrar Grubu Olan İsim Tamlamaları.....	83
2.2.1.4.6.Tamlayanı / Tamlananı Bağlama Grubu Olan İsim Tamlamaları	83
2.2.1.4.7.Tamlayanı Unvan Grubu Olan İsim Tamlamaları.....	84
2.2.1.4.8.Tamlayanı Birleşik İsim Grubu Olan İsim Tamlamaları	84
2.2.1.4.9.Tamlayanı Cümleden Oluşan İsim Tamlamaları	85
2.2.2.Sıfat Tamlaması.....	85
2.2.2.1.Unsurları Tek Kelimededen Oluşan Sıfat Tamlamaları	86
2.2.2.2.Unsurları Kelime Grubundan Oluşan Sıfat Tamlamaları.....	86
2.2.2.2.1.Tamlayanı / Tamlananı İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	87
2.2.2.2.2.Tamlayanı / Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	88
2.2.2.2.5.Tamlayanı Edat Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	90
2.2.2.2.6.Tamlayanı / Tamlananı Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	90
2.2.2.2.7.Tamlananı Unvan Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	91
2.2.2.2.8.Tamlananı Birleşik İsim Grubu Olan Sıfat Tamlamaları.....	91
2.2.2.2.9.Tamlayanı Kısaltma Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	92
2.2.2.2.10.Tamlayanı Sayı Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	92
2.2.2.2.11.Tamlayanı Aitlik Eki Alarak Oluşan Sıfat Tamlamaları.....	92
2.2.3.Sıfat-Fiil Grubu.....	93
2.2.3.1.“-An” Eki ile Oluşan Sıfat-Fiil Grubu	93
2.2.3.2.“-mİş” Eki ile Oluşan Sıfat-Fiil Grubu	93
2.2.3.3.“-Dİk” Eki ile Oluşan Sıfat-Fiil Grubu	94
2.2.3.4.“-mAz” Eki ile Oluşan Sıfat-Fiil Grubu	95
2.2.3.5.“-AcAk” Eki ile Oluşan Sıfat-Fiil Grubu	95
2.2.3.6.“-r/-Ar” Eki ile Oluşan Sıfat-Fiil Grubu	96
2.2.3.7.“-AsI” Eki ile Oluşan Sıfat-Fiil Grubu	96
2.2.4.İsim-Fiil Grubu.....	96
2.2.4.1.“-mA” Eki ile Oluşan İsim-Fiil Grubu	97
2.2.4.2.“-mAk” Eki ile Oluşan İsim-Fiil Grubu	97

2.2.4.3. “-İş” Eki ile Oluşan İsim-Fiil Grubu	98
2.2.5.Zarf-Fiil Grubu.....	98
2.2.5.1.“-ArAk” Eki ile Oluşan Zarf-Fiil Grubu.....	99
2.2.5.2.“-DIkÇA” Eki ile Oluşan Zarf-Fiil Grubu	100
2.2.5.3.“-mAdAn” Eki ile Oluşan Zarf-Fiil Grubu	100
2.2.5.4.“-Ip” Eki ile Oluşan Zarf-Fiil Grubu	101
2.2.5.5.“-ken” Eki ile Oluşan Zarf-Fiil Grubu	102
2.2.5.6.-IncA Eki ile Oluşan Zarf-Fiil Grubu.....	102
2.2.5.7.“-DIğIndA” Eki ile Oluşan Zarf-Fiil Grubu	103
2.2.5.8.“-All” Ekinden Oluşan Zarf-Fiil Grubu	103
2.2.5.9.“-r... -mAz” Eki ile Oluşan Zarf-Fiil Grubu	103
2.2.5.10.“-A...-A” Eki ile Oluşan Zarf-Fiil Grubu	104
2.2.5.11.“-DI ml” Eki ile Oluşan Zarf-Fiil Grubu	104
2.2.6.Tekrar Grubu	104
2.2.6.1. Aynı Kelimelerle Oluşan Tekrar Grubu	105
2.2.6.2.Yakın Anlamlı Kelimelerle Oluşan Tekrar Grubu	106
2.2.6.3.Zıt Anlamlı Kelimelerle Oluşan Tekrar Grubu.....	106
2.2.7.Edat Grubu	106
2.2.7.1.“ile” ile Kurulan Edat Grubu.....	106
2.2.7.2.“için” ile Kurulan Edat Grubu.....	107
2.2.7.3.“kadar” ile Kurulan Edat Grubu.....	108
2.2.7.4.“gibi” ile Kurulan Edat Grubu	108
2.2.7.5. “sonra” ile Kurulan Edat Grubu	109
2.2.7.6.“önce” ile Kurulan Edat Grubu	110
2.2.7.7.“doğru” ile Kurulan Edat Grubu.....	110
2.2.7.8.“göre” ile Kurulan Edat Grubu	111
2.2.7.9.“beri” ile Kurulan Edat Grubu.....	112
2.2.7.10.“üzere” ile Kurulan Edat Grubu.....	112
2.2.7.11.“rağmen” ile Kurulan Edat Grubu.....	113
2.2.7.12.“başka” ile Kurulan Edat Grubu.....	113
2.2.7.13.“karşı / karşın” ile Kurulan Edat Grubu	114
2.2.7.14. “dolayı / dolayısıyla” ile Kurulan Edat Grubu	114
2.2.7.15. “biçimde” ile Kurulan Edat Grubu	115

2.2.7.16.“öte” ile Kurulan Edat Grubu.....	115
2.2.7.17.“diye” ile Kurulan Edat Grubu.....	115
2.2.7.18 “halde” ile Kurulan Edat Grubu.....	116
2.2.7.19.“ilişkin” ile Kurulan Edat Grubu	117
2.2.7.20.“yüzünden” ile Kurulan Edat Grubu	117
2.2.8.Bağlama Grubu	117
2.2.8.1.“ve” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu	117
2.2.8.2.“veya” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu	118
2.2.8.3.“ile” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu.....	119
2.2.8.4.“ama” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu.....	119
2.2.8.5.“değil” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu.....	120
2.2.8.6.“hatta” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu.....	120
2.2.8.7.“ya da” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu.....	121
2.2.8.9.“hem...hem” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu	121
2.2.8.10.“ne...ne” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu.....	122
2.2.8.11.“mI...mI” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu.....	122
2.2.8.12.“dA...dA” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu	123
2.2.8.13.“kimi ...kimi” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu	123
2.2.8.14.“ister...ister...ister” Bağlacıyla Oluşan Bağlaç Grubu.....	123
2.2.8.15.“yalnız...değil...dA” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu	124
2.2.8.16.“mI yoksa...mI” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu	124
2.2.8.17.“...yanında...” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu.....	124
2.2.8.18. “...olduğu gibi/kadar ...(dA)” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu.....	124
2.2.8.19.“yalnızca...değil aynı zamanda...” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu	124
2.2.8.20.“biri...öbürü” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu	124
2.2.8.21.“belki...belki” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu.....	124
2.2.8.22.“değil...bile” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu.....	125
2.2.9.Unvan Grubu	125
2.2.10.Birleşik İsim Grubu.....	126
2.2.11.Ünlem Grubu	128
2.2.13.Birleşik Fiil.....	130
2.2.13.1. İsim + Yardımcı Fiil ile Oluşan Birleşik Fiiller.....	131

2.2.13.1.1.“et-” Yardımcı Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller	131
2.2.13.1.2.“ol-” Yardımcı Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller	131
2.2.13.1.3.“yap-” Yardımcı Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller	132
2.2.13.1.4.“kıl-” Yardımcı Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller	133
2.2.13.1.5. “bulun-” Yardımcı Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller	133
2.2.13.3. Fiil + Sıfat-Fiil + ol-/bulun-Yapısıyla Oluşan Birleşik Fiiller	134
2.2.13.4. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller	135
2.2.13.2.Kurallı Birleşik Fiiller	135
2.2.13.2.1.“bil-” Yardımcı Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller.....	135
2.2.13.2.2.“ver-” Yardımcı Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller.....	136
2.2.13.2.3.“git-” Yardımcı Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller.....	136
2.2.13.2.5.“gel-” Yardımcı Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller	138
2.2.13.2.6.“kal-” Yardımcı Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller.....	138
2.2.13.3.Çekimli Fiil + dur- Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller	138
2.2.13.6. İsim-Fiil + Yönelme Hâli + Fiille Oluşan Birleşik Fiiller	138
2.2.13.6.3.“-mAyA giriş-” Yapısıyla Oluşan Birleşik Fiiller	140
2.2.13.6.4.“-mAyA koyul-” Yapısıyla Oluşan Birleşik Fiiller	141
2.2.13.6.5.“-mAk iste-” Yapısıyla Oluşan Birleşik Fiiller.....	141
2.2.14.Kısaltma Grupları	141
2.2.14.1.İsnat Grubu.....	142
2.2.14.2.Yükleme Grubu	143
2.2.14.3.Yönelme Grubu.....	143
2.2.14.4.Bulunma Grubu.....	144
2.2.14.5.Uzaklaşma Grubu.....	144
2.2.14.6.Vasıta Grubu.....	145
2.2.14.7.Eşitlik Grubu	145
2.2.14.8.Değişik Görünüştteki Kısaltma Grupları	146
2.3. Cümlelerin Bağlanma Şekilleri.....	146
2.3.1.Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümleler	147
2.3.1.1.“ki” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler.....	147
2.3.1.2.“ve” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler	148
2.3.1.3.“ama” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler.....	149
2.3.1.4.“çünkü” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler.....	149

2.3.1.5.“hatta” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler	150
2.3.1.6.“yoksa” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler	151
2.3.1.7.“da” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler	151
2.3.1.9.“ya da” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler	152
2.3.1.10.“hem...hem de” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler	153
2.3.1.11.“Kâh...kâh” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler	154
2.3.2.Ortak Cümle Öğeleriyle Bağlanan Cümleler	154
2.3.2.1.Ortak Yüklemler Cümleler	154
2.3.2.2.Ortak Özneli Cümleler.....	154
2.3.2.3.Ortak Nesneli Cümleler	155
2.3.2.4.Ortak Yer Tamlayıcı Cümleler	156
2.3.3.3.Ortak Kip / Şahıs Ekleriyle Bağlanan Cümleler.....	156
2.4.Yüklemin Türüne Göre Cümleler	158
2.4.1.Fiil Cümleleri	158
2.4.2.İsim Cümleleri	159
2.5. Yüklemin Yerine Göre Cümleler	160
2.5.1.Kurallı (Düz) Cümleler	160
2.5.2.3. Yer Tamlayıcısının Yüklemden Sonra Geldiği Devrik Cümleler	162
2.5.2.4.Zarfın Yüklemden Sonra Geldiği Devrik Cümleler	162
2.6.1.Olumlu Cümleler	163
2.6.2.Olumsuz Cümleler	165
2.6.2.2.“değil” Edatı ile Kurulan Olumsuz Cümleler.....	165
2.6.2.4.“yok” İsmi ile Kurulan Olumsuz Cümleler.....	166
2.6.2.6.“Sanki” Sözcük Birimiyle Oluşturulan Olumsuz Cümleler	167
2.6.3.Soru Cümleleri.....	168
2.6.3.1.Soru eki -mİ ile Kurulan Soru Cümleleri.....	168
2.7. Cümle Tahlilleri	169
SONUÇ.....	185
KAYNAKLAR.....	188

KISALTMALAR

Be	:Bağlama edatı
Bsn	:Belirtisiz nesne
Blı	:Belirtili nesne
Cdu	:Cümle dışı unsur
E	:Edat
İ	:İsim
Ö	:Özne
S	:Sıfat
S	:Sayfa numarası
TDK	:Türk Dil Kurumu
tn	:Tamlanan
ty	:Tamlayan
vb	:Ve benzeri
y	:Yüklem
yf	:Yardımcı fiil
yt	:Yer tamlayıcısı
z	:Zarf

GİRİŞ

Dil, insanların duygularını, düşüncelerini ve her türlü izlenimlerini konuşma ya da yazı yoluyla kendisine muhattap aldığı kişilere aktardıkları bir araçtır. Bu noktada dil en önemli iletişim aracıdır. Dilin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde sosyal, kültürel ve ticari etkileşimin büyük bir payı vardır. Dil, zamana bağlı olarak değişen ve gelişen canlı bir varlıktır.

Vardar'a göre dil, karmaşık bir olgular bütününden oluşur. Şekil ve anlam, akıl ve tutku, toplum ve birey, dış etki ve iç oluşum el eledir bu bütünde. Dil, bir yanı sıra toplum hayatının bütün görünümünü kapsar bir yanı sıra da bilincin köklerine, bilinçaltının derinliklerine uzanır. Hem bir kurumdur, hem de düşünsel kalıp ve ruhsal bir örgüdür (2001: 30)

Dil, karmaşık ve iç içe geçmiş bir olgu gibi görünse de karmaşık yapıları düzenleyen canlı sistemdir. Dil, belli bir amaca ulaşmak için çok sayıda unsurun bir araya geldiği akla ve mantığa dayalı oluşumlar zinciridir. Dili oluşturan unsurlar mantık ilkeleri doğrultusunda bir araya gelirler. Başka bir ifadeyle dili oluşturan unsurlar arasında yapı ve anlam açısından bir uyum söz konusudur. Bu uyum söz dizimi ile ifade edilir.

Söz dizimi, birden çok kelimenin bir arada bulunmasıyla kurulan kelime grupları ile cümlenin yapısını, görevini ve anlam özelliklerini, cümlelerin bağlanma tarzları ile bağlanan cümlelerin şekil ve anlam ilişkilerini inceler.

Börekçi, söz dizimi teriminin genellikle 'kavram ilişkisi' düzenini; cümle bilgisi ise bir ön kabul çerçevesinde geliştirilen kurallar bütününe yansıttığını söyler (2015: 14).

Börekçi'ye göre birincisi bir doğal dilin birinci eklemlilik sistemini betimlerken ikincisi, dili soyut kurallar doğrultusunda açıklamaya çalışır ve cümleyi ses, kelime / sözcük, kelime grubu biçiminde sınıflandırılmış (kategorize edilmiş) bir dil bilgisi hiyerarşisinin son basamağıdır (2015: 14).

Özkan ve Sevinçli'ye göre bir dildeki sözcüklerin bir grup veya tümce oluşturacak şekilde bir arada bulunmanın kaidelerini, bu grupların tümce içerisindeki vazifelerini, sözcüklerin birbirleriyle olan münasebetlerini, dizilişlerini ve tümce yapılarını inceleyen dilbilgisi bölümüne söz dizimi veya tümce bilgisi (syntax) adı verilir (2009: 99).

Korkmaz, söz dizimini şöyle tanımlar: Bir dilde, kelimelerin ve kelime gruplarının

cümle ve söz içindeki görevlerini, birbirleriyle olan ilişkilerini, sıralanışlarını ve cümle türlerinin yapı ve görev bakımından incelenmesidir (1992: 33).

Söz dizimi ile ilgili birçok makale ve kitap çalışması vardır. Dilin bağlanma hususiyetleri ve kelimeler arasında meydana gelen anlam ilişkileri söz dizimi çalışmaları neticesinde belirlenebilmiştir. Söz dizimi üzerine yazılan ve çalışmamızda yararlandığımız eserlerin birkaçı şöyledir:

Leyla Karahan, “Türkçede Söz Dizimi”

Muharrem Ergin, “Türk Dil Bilgisi”

Mehmet Özmen, “Türkçenin Sözdizimi”

Bilal Aktan, “Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi”

H. İbrahim Delice'nin “Türkçe Sözdizimi”

Tuncay Böler, “Türkiye Türkçesi Söz Dizimi”

Söz dizimi konusunda dilbilimciler arasında bazı ayrılıklar görünse de genel itibari ile benzer görüşlere ve tasniflere yer verildiği görülmüştür.

Çalışmamızda, farklı araştırmacıların / dilbilimcilerin görüş, tanım ve sınıflandırmaları incelenmiş, Leyla Karahan'ın tasnifi esas alınmıştır. Örneklerin bulunamadığı durumlarda aktarma cümlelerinden faydalanılmıştır.

Bu çalışmada Türk Dili ve Edebiyatı'nın son dönem şahsiyetlerinden Sadık Yalsızuçanlar'ın Diyamandi adlı romanında söz dizimi unsurları incelenmiştir.

Çalışmamızın amacı Sadık Yalsızuçanlar'ın edebi üslubunu inceleyerek Türkçe söz dizimi çalışmalarına katkıda bulunmak ve Türkiye Türkçesindeki kelime gruplarını, cümle öğelerini, cümle yapısını ve bağlanma şekillerini detaylandırmak.

Sadık Yalsızuçanlar'ın hayatı, eserleri ve edebi üslubu, “Diyamandi” romanındaki kelime grupları, cümle öğeleri, ve cümlelerin bağlanma şekilleri. Aynı zamanda Türkiye Türkçesi söz dizimi üzerine dilbilimcilerin çalışmaları ve görüşlerinin “Diyamandi” romanında yansımaları çalışmamızın kapsamını oluşturmaktadır.

Sadık Yalsızuçanlar'ın mektup tarzında ele alınan “Diyamandi” adlı romanında kullanılan üslubun sözdizimsel incelemesinin yapılmış olması ve yazarın üslubunun söz

dizimi açısından ilk kez ele alınmış olması çalışmamızın özgün bir yapıya sahip olmasını sağlamıştır.

Söz dizimi teorisi üzerine temel kaynakların incelenmesi, dilbilimcilerin çalışmalarının incelenmesi, söz dizimi üzerine yapılan akademik çalışma ve yazılan makalelerin incelenmesi, söz dizimi üzerine dilbilimcilerin mutabık kaldıkları ve ayrı düştikleri dilbilimsel terim ve tanımlamaların tespit edilmesi çalışmamızın teorik çerçevesini oluşturmuştur.

Sadık Yalsızuçanlar'ın eserlerinden yola çıkarak biyografik bağlamın oluşturulması, edebi kişiliğinin analiz edilmesi, “Diyamandı” romanındaki cümle yapılarının ve kelime gruplarının analiz edilmesi çalışmamızın inceleme sürecini oluşturmuştur.

Romandan seçilen kelime grupları, cümlelerin bağlanma şekilleri ve cümle yapılarının sınıflandırılması ve yazarın kullandığı üslubun Türkiye Türkçesi söz dizimi kuralları bakımından bilimsel analizi sonucunda ulaşılan bulgular ve elde edilen sonuçlar çalışmamızın örneklem aşamasını oluşturmuştur.

Bu çalışmanın hareket noktasını, Sadık Yalsızuçanlar'ın romanları üzerine herhangi bir söz dizimi çalışmasının bulunmaması ve Sadık Yalsızuçanlar'ın edebi eserlerdeki üslûbunun söz dizimi açısından incelenmemesi teşkil etmektedir. Bu açıdan yazarın üslûbunun ele alınıp söz dizimi çalışmalarına kazandırılması gerektiği düşüncesinden hareketle cümle, cümlenin yapısını, kelime gruplarını inceleyen ve en sonunda romandan rastgele alınan örnek cümlelerin tahlillerine yer veren kapsamlı bir çalışma ortaya konmuştur.

Çalışmamız iki bölümden oluşur. Birinci bölümde Sadık Yalsızuçanlar'ın hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde “Cümle” başlığı altında cümlenin öğeleri ve cümle dışı öğeler verilmiş, kelime grupları, “İsim Tamlaması, Sıfat Tamlaması, Sıfat-Fiil Grubu, Zarf-Fiil Grubu, İsim-Fiil Grubu, Tekrar Grubu, Edat Grubu, Bağlama Grubu, Unvan Grubu, Birleşik İsim Grubu, Ünlem Grubu, Sayı Grubu, Birleşik Fiil, Kısaltma Grupları” olarak 14 başlıkta incelenmiştir. Sonrasında cümlelerin bağlanma şekilleri, yüklem türüne ve yerine göre cümleler, cümlelerin anlam özellikleri ile ilgili bilgi verilmiştir. Söz konusu başlıklar da yine kendi içerisinde ayrı alt başlıklar olarak sınıflandırılmıştır. Son olarak romandan seçilen cümlelerin tahlili yapılmış ve bu

cümlelerin ögeleri ve kelime grupları ayrıntılı bir şekilde gösterilmiştir.

Ayrıca kitabımızda farklı şekillerde birbirine bağlanan cümlelere rastlanmış, bu örneklere çalışmamızda yer verilmiştir. Romandan örnekler verilirken metnin orijinalliğine sadık kalınmış, herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Çalışmamızda, Sadık Yalsızuçanlar'ı tercih etmemizdeki en önemli neden, Yalsızuçanlar'ın dili ve edebiyatı güçlü kullanan bir yazar olmasıdır. Bu düşünceyle yazarımızdan alacağımız cümlelerle Türkiye Türkçesi söz dizimi çalışmalarına nitelikli örnekler kazandırabileceğimizi öngörerek çalışmamızı hazırlama yoluna girdik. İncelemiş olduğumuz "Diyamandı" romanının Türkçenin söz dizimi üzerine yapılan çalışmalara katkı sağlayacağı umulmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SADIK YALSIZUÇANLAR'IN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1.1. Hayatı

Sadık Yalsızuçanlar, 1980'lerden sonra Türk edebiyatında öne çıkan bir öykü yazarıdır. 1962'de Malatya'da dünyaya gelmiştir. 1970 yılında Malatya Melekbaba İlkokulu'ndan, 1978 yılında ise Dört Yol Deneme Lisesi'nden mezun olan Sadık Yalsızuçanlar, eğitim hayatına Hacettepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde devam etmiş ve 1983 yılında buradan mezun olmuştur. Lisans eğitimini tamamladıktan sonra yüksek lisans eğitimine başlamış fakat çeşitli sebeplerle bu eğitimi yarıda bırakmıştır. Daha sonra öğretmen olarak atanarak Sivas'a gönderilen Yalsızuçanlar, 1985 yılından itibaren Milli Eğitim Bakanlığı'nda öğretmenlik yapmış ve 1987 yılında TRT'nin prodüktörlük sınavını kazanarak bu kurumda göreve başlamıştır. 2009 yılında TRT'den emekli olan Yalsızuçanlar, kültür, sanat ve edebiyat alanlarında çeşitli televizyon programları yapmıştır. Emekli olduktan sonra üniversitede öğretim görevlisi olarak ders vermiş ve halen yapımcılık ve yazarlık faaliyetlerine devam etmektedir (Çelik, 2014: 14).

1.1.2. Edebî Kişiliği

Edebiyat, insanı tarih boyunca yalnız bırakmayan, hayata estetik bir haz katan tüm maddi ve manevi değerler bütünüdür. Edebiyata yolu düşen herkes, yaşama farklı bir açıdan bakmayı öğrenir.

Çelik, Sadık Yalsızuçanlar'ın edebiyatla tanışmasının küçük yaşlardan itibaren başladığını söyler. Oldukça büyük bir ailenin bir ferdi olan yalsızuçanların aile büyüklerinin ve annesinin etkisinde kaldığını, dedesinin geceleri okumuş olduğu İsm-i Azâm'lar, ninesinin okuduğu hikâyeler ve annesinin İstanbul Türkçesi'ni çok iyi kullanması, onda zihni bir alt yapı oluşturduğunu belirtir (Çelik, 2014: 7).

Çelik, yazarın edebiyata ortaokul üçüncü sınıftayken ilgi duymaya başladığını, Türk edebiyatının önemli şahsiyetlerini ortaokul üçüncü sınıftayken okuduğunu ve yazarın okuduğu kitaplarla edebiyatı sevmeye başladığını ifade eder (Çelik, 2014: 7).

Çelik'e göre; üniversite hayatı, yazarın edebi kimliğini ve dil zevkini şekillendiği bir zemindir. Bu süre zarfında Batı ve İslam edebiyatının öncü şahsiyetlerinin eserleri ile iştigal eden yazar, tüm okuduklarını iç dünyasında harmanlayarak kendisine özgü bir tarz

geliştirir (2014: 7).

Çelik; yazarın Dostoyevski, Balzac, Kafka, Borges, Joyce vb. şahsiyetleri okuduğunu, bu edebiyatçıların düşüncelerinden de beslenerek düşünce dünyasını zenginleştirdiğini ve hikâyelerinde masal, tasavvuf, sürrealizmi, fizik ötesi gibi unsurları harmanlayarak kendi fikir anlayışını oluşturduğunu belirtir (Çelik, 2014: 7).

Yalsızuçanlar, bu konu hakkındaki fikirlerini 2000 yılında Hece dergisinin Türk Öykücülüğü Özel Sayısı'nda sorulan soruya cevap olarak açıklar: “Herkes, adına öykü densin denmesin, mutlaka -gündelik hayatında bile- ötekine bir şeyler anlatıyor ve bunu birçok ‘öykü yazarı’ndan daha samimi bir biçimde yapabiliyor. Sonradan ‘öykü’ olduğunu fark ettiğim ilk metinlerimden bu yana, bende yazma ihtiyacı, hep bir çelişkiyi anlamlandırma girişimi olarak gelişti. Yine sonradan fark ettim ki hiçbir çelişki, anlatılarak çözülemiyor, anlamlandırılmıyor. Çünkü bizzat yazmanın, bir şeyler anlatmanın kendisi çelişik bir şey.” (Yalsızuçanlar, 2000: 283).

Yalsızuçanlar, bu konu ile ilgili fikirlerini şöyle belirtir: “Yazdıklarımın öykü mü yoksa başka bir şey mi olduğunu hiç düşünmedim. Onları kendime anlatıyor gibi yazıyorum. İlk metinlerim, dönüp üzerine hiçbir değişiklik yapılmadan, bir çırpıda ortaya çıkmıştı. Sonradan yazdıklarımın üzerinde zaman zaman ‘oynamak’tan kendimi alamadım. Öykülerimin her birinde mutlaka bir tecrübeye karşılık gelen, daha doğrusu bir acı veya coşkunun yakmasıyla hareketlenen bir şey var. Yıllar sonra bir metne dönüp baktığımda, kendimi ya bir yangından artakalan parça veya bir coşkuyla bulut gibi kendinden geçmiş gibi hissediyorum.” (Yalsızuçanlar, 2000: 282).

Sadık Yalsızuçanlar eserleriyle Türk edebiyatının önemli isimlerinden biridir. Öykü kitaplarının yanı sıra roman, masal, deneme, söyleşi ve yeniden yazım gibi farklı türlerde eserler kaleme almıştır. İslami değerlere bağlı hassas bir tarzda eserler yazmıştır.

Çelik, Yalsızuçanlar’ın hikmete ve tasavvufa dayalı üslubunu Batılı ediplerin kitaplarından aldığı öğretilerle harmanladığını ve kendisine özgü bir hikâye metodu ortaya koyduğunu söyler (Çelik, 2014: 168).

1.2. Eserleri

1.2.1. Hikâyeleri

Gerçeği İnciten Papağan, Akçağ Yayınları, Ankara, 1996.

Sırlı Tuğlalar, Y.K.Y., İstanbul, 2003.

Bir Yolcunun Halleri, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2004.

40 Gözaltı Öyküsü, Sel Yayınları, İstanbul, 2004.

Ayan Beyan, Sel Yayınları, İstanbul, 2005.

Kuş Uykusu, Kapı Yayınları, İstanbul, 2006.

Hiç, Kapı Yayınları, İstanbul, 2006.

Şehirleri Süsleyen Yolcu, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010.

Garip (Toplu Öyküleri 1), Timaş Yayınları, İstanbul, 2012

Küf (Toplu Öyküleri 2), Timaş Yayınları, İstanbul, 2013.

Huruf (Toplu Öyküleri 3), Timaş Yayınları, İstanbul, 2014.

1.2.2. Romanları

Cam ve Elmas, Timaş Yayınları, İstanbul, 2006.

Hayyam, Kapı Yayınları, İstanbul, 2006

Yakaza, Kapı Yayınları, İstanbul, 2007.

Dem, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009.

Vefa Apartmanı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011.

Birdenbire, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012.

Gezgin, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013.

Anka, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013

1.2.3. Deneme ve Araştırma Kitapları

Rüya Sineması, Kırkambar Kitaplığı., İstanbul, 1998.

Geçen Gün Ömürdendir, Şule Yayınları, İstanbul, 1998

Tarafsızlık Masalı, Şule Kelepir Yayınları, İstanbul, 1998.

Düşkırığı, Kırkambar kitaplığı, İstanbul, 1998.

Televizyon ve Kutsal, Timaş Yayınları, İstanbul, 1997.

Korku Ve Ümit Ve Aşk, Akçağ Yayınları, Ankara, 1996

Sessizlik Diyarı, Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2008.

Unsuru'l-Belağat'a İlişkin notlar, Gaye Kitapevi Dağıtım, Bursa, 2004.
Aşka Dair Yalanlar, Nesil Yayınları, İstanbul, İstanbul, 2004.
Muhsin Başkan / Şu Dağlarda Kar Olsaydım, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009.
Hayat Müzikle Devam Eder, Kapı Yayınları, İstanbul, 2008.
Kürtlerin Ateşle İmtihani, Silüet Yayınları, Ankara, 2009.
Bilgelik Kulesi, Anatolia Kitap, İstanbul, 2012.
Dünya Durulmaz, Ferfir Yayınları, İstanbul, 2010.
Seyr ü Süluk Risalesi / Ebu'l-Hasan Harakanî, Sufi Kitap Yayınları, İstanbul, 2006.

1.2.4. Seçkileri

Yeni Şiir Antolojisi, Yeni Asya Yayınları, İstanbul, 1982.
Fetret Çağında Hikmet Burcundan Şiirler, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2014.
Tövbe ve İstiğfar Günlüğü (Af Duaları adıyla da yayınlanmıştır. Süheyl Seçkinoğlu müstearıyla), Timaş Yayınları, İstanbul, 2008.
Sevgiliye Şiirler / Naat Seçkisi, Siluet Yayınları, Ankara, 2009.
Efendimiz'den Dualar, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009.

1.2.5. Masalları

Mavi Kanatlı Bir Kuş, Timaş Yayınları, İstanbul, 2006.
Düş Bahçesi, Aç İç Oku Yayınları, İstanbul, 1998.
Armağan Kulesi, Timaş Çocuk Yayınları, İstanbul, 2007.
Anne Kalbe Gizlenir, Timaş Yayınları, İstanbul, 2007.
Kerem İle Aslı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014.

1.2.6. Söyleşileri

Canpolat / Zülfü Canpolat'la
Amerikan İktidarının Sonu / Tamer Korkmaz'la
Evvele Yolculuk / Prof. Dr. Mahmud Erol Kılıç'la

Aşka Yolculuk / Cemalnur Sargut'la
Açık Deniz'e Yolculuk / Cemalnur Sargut'la
Sırra Yolculuk / Cemalnur Sargut'la
Can-ı Candır / Cemalnur sargut'la
Anadolu'nun Kalbi / Harakanî – Yavuz Uzgur'la
Aşk kağıda Yazılmıyor
Kerbela

1.2.7. Yeniden Yazım ve Edisyonları

Bostan ve Gülistan, Timaş Yayınları, İstanbul, 2004.

Kelile ve Dimne, Timaş Yayınları, İstanbul, 2003.

Salaman ve Absal, Timaş Yayınları, İstanbul, 1999.

Mahzen-i Esrar, Timaş Yayınları, İstanbul, 1999.

Hikmet Öyküleri, Timaş Yayınları, İstanbul, 2003.

Mevlana'dan Öyküler, Timaş Yayınları, İstanbul, 2004.

-Yazarın Gezin romanı, Almanca, Bulgarca, Boşnakça, Fransızca ve İngilizce'ye Çevrilir.

-Canpolat kitabı, Azerbaycan'da neşredilir.

-Cam ve Elmas romanı Mısır'da yayımlanır.

-Cam ve Elmas ile Dem romanı Kürt dilinde yayımlanır. (Çelik, 2014: 17-19)

Sadık Yalsızuçanlar, hikâyelerinde geleneksel hikâye tarzını modern hikâye ile birleştirir. Özellikle 1980'lerden sonra yazdığı roman ve öykülerde, anlatımında belirgin değişiklikler göze çarpar.

1.3. Diyamandi Romanının İncelemesi

Sadık Yalsızuçanlar tarafından yazılan bu eser, Profil Kitap Yayınları tarafından 2019'da basılmıştır. 123 mektuptan oluşan kitap 275 sayfadır. Ancak mektuplar

numaralandırılarak verilmemiştir. Kitapta, Sadık Yalsızuçanlar tarafından tasavvufi bir kişiliğe sahip olan Yaman Dede'nin hayatı anlatılmıştır.

Eser, daha sonra müslüman olan ve Yaman Dede olarak tanınan Diyamandi adlı bir şahsın hayatını ve tasavvufun derinliklerinde kaybolan benliğini konu edinen bir romandır. Yaman Dede'nin İslam'ı keşfetmesiyle birlikte tasavvufun derinliklerine inmesi, Allah'a duyduğu sonsuz sevgi ve vahdet inancı romanın ana temasını teşkil etmektedir.

1.3.1. Romanın Özeti

Yaman Dede, müslümanlığını önceleri ailesinden gizli bir şekilde yaşar. Ancak ibadet zamanlarında ve özellikle ramazan günlerinde büyük zorluklarla karşılaşır.

“Özellikle ramazanda gizlice oruç tutmak zordu. Sabahları, kahvaltı için bir çözüm bulmuştum. Eşime, kahvaltımı, odama bırakmasını rica ediyordum. Sütü, pencereden dışarı döküyor, peyniri, zeytini, hayvanların nasiplenmesi için ağacın dibine atıyordum. Yakalanacağım diye ödüm kopuyordu.” sözleriyle gizli olarak yaşadığı Müslümanlığı ailesine hissettirmemek için türlü maceralar yaşar. Ancak sonunda dayanamayarak eşi ve kızına açıklar.

“Rum Ortodoks bir aile içinde doğmuştum. Fakat ezelden beri Müslüman’dım... Bunu onlar da biliyordu... Gizli gizli kıldığım namazların, tuttuğum oruçların onlar da farkındaydı. ‘Eğer bunu kabul etmeyecekseniz bari yuvamızı dağıtmayalım, Müslümanlığım sizlerden ayrılmama, yuvamızı dağıtmayı gerektiriyor,’ dedim. Karım ve kızım patrikhanenin baskısıyla buna yanaşmadılar ve olan oldu...”

Diyamandi, lise ikinci sınıftayken hocasının tahtaya Mevlâna’dan birkaç mısra yazması üzerine bu dizelerdeki duygulara karşı bir ilgi duymaya başlar. O dönemde gayri müslim öğrencilerin dinî dersler alması zorunlu değildi. Buna rağmen Diyamandi’de İslam'a karşı bir merak oluşur ve dini derslere kendi arzusuyla katılır. İslam hakkında bilgi toplamaya başlayan kahraman, hocasının tavsiyesi ile altı ay boyunca medrese eğitimi alır.

Yaman Dede'nin Allah'a yönelme süreci Mevlevilik tarikatına ilgi duymasıyla başlamış ve tüm ömrü boyunca devam etmiştir. Roman boyunca çeşitli mektuplarda bunu ifade eder.

“Beni ayıplıyorlar evladım, hep o Aşk Sultanı’ndan söz ettiğim için beni kınıyorlar. Ağzını açıyorsun Mevlânâ, kapatıyorsun Mevlânâ... Eee ne yapayım canım çocuğum, İslam denilen bu saraya ben o kapıdan girdim.”

Kastamonu serüveninden sonra üniversite eğitimi için İstanbul'a giden Yaman Dede, Hukuk Fakültesi'ne kaydolduğunu ifade eder. Asıl mücadelesinin burada başladığını söyleyen kahraman, bir Mevlevihaneye gider ve tasavvufi benliğinin oluşumunda önemli bir yere sahip olacak mevlevi şeyhi Ahmet Remzi Dede ile tanışır. Üniversite yıllarında İslami bilgilere merak salan ve tasavvufi ufku genişleyen Yaman Dede, dört yıl sonra mezun olur.

Yaman Dede, avukatlık ve Türkçe öğretmenliği yapmaktadır. Hayatının farklı zamanlarında yeni Mevlevi dervişleriyle tanışan ve onlardan ilham alan Diyamandi'de istediği gibi farklı bir yaşam tarzı vuku bulur. Ortodoks bir ailede dünyaya gelen kahraman, daima müslüman olduğunu ifade eder.

Diyamandi, bir süre sonra evlenir ve kız evladı olur. Evde gizlice müslüman bir hayat yaşamaya başlayan Yaman Dede, eşi ve kızının incinmemesi için İslamiyet'i kabul ettiğini kimseye söylemez. Gizlice ibadet vazifelerini yerine getirmeye çalışır ancak eşi bunu fark eder ve farklı yollarla bunu zaman zaman ima eder.

1942 yılında müslüman olduğunu herkese açıklar ve adını Mehmet Kadir Keçeoğlu olarak değiştirir. Müslüman olduğunu ilan etmesi ailesi, çevresi ve hatta bağlı olduğu kilise tarafından tepkiyle karşılaşılır. Papa'nın baskısı kurmasıyla eşinden ve kızından ayrılmak zorunda kalır. Belli bir süre kardeşinin yanında yaşayan Diyamandi, Müslüman bir kadın olan Hatice ile evlenir.

Sırt ağrıları başlayınca, Yaman Dede Cerrahpaşa Tıp Hastanesi'ne kaldırılır. Mektup yazdığı öğrencisi Cavidan'a, ölümünün yaklaştığını hissettiğini ve Karacaahmet Mezarlığı'na gömülmek istediğini söyler.

1.3.2. Romanın Kişileri

Diyamandi'nin kişiliği, belirgin özellikleriyle ön plana çıkar. Bu özelliklerin başında alçakgönüllülük gelir. O, tüm müslümanların ayaklarının altına başını koyacak kadar hazır ve alçakgönüllüdür. Başkalarını düşünmeyi, kendi çıkarlarını ön plana koymaktan önce gelir ve kimseyi incitmek istemez. Her zaman kendi çıkarlarını arka plana iter. Başkalarını üzmemeyi asla aklının ucundan bile geçirmez. Müslümanlığını

gizlemesi, karısı ve kızını incitmekten korkmasıyla ilgilidir. Aynı zamanda son derece merhametlidir. Sokakta gördüğü bir çocuğun kayışla bağlanmış haline merhamet duyar ve bir kedinin sokakta terk edilmesine müdahale eder. Duygusal ve içli bir yapısı vardır; ezanı duyduğunda fenalık geçirecek kadar kendinden geçer. Konya'dan bahsedildiğinde yüreği yerinden fırlayacak gibi olur. Daha birçok etkileyici olay karşısında gözyaşlarını tutamaz. Aşağıdaki alıntıda, Yaman Dede'yi sokakta etkileyen bazı olaylar aktarılmıştır.

“Eve dönerken sokakta, çocuk zapt etmek kayışıyla bağlanmış bir yavruya ve annesine rastladım. Çocuğu dizginlemek için icad edilen bu kayışlar beni daima müteessir eder. Yavrucağın omzuyla koltuk altından dolanmış, bağlanmış yaklaşık bir metre uzunlukta, ucu annesinde. Kayış yardımıyla sık sık frenlemeğe çalışıyor. Kucakta taşıma zahmetinden kurtulmak için... Ne kadar üzüldüm. Ardından bir kedi beni çok fena ağlattı. Evinden kovulmuş muhtemelen.” (s. 177).

Diyamandi, adını verdiği romanın ana karakteridir. Kastamonu'da eğitim görürken Mevlana'nın eserleri dikkatini çeker ve onlara duymaya başlar. Derslerine karşı ilgili ve çalışkan bir öğrencidir. Hristiyan bir Rum çevresinde yetişmiş olmasına rağmen Arapça, Farsça, Kur'an ve edebiyat derslerine büyük ilgi gösterir.

Belma, Diyamandi'nin kızıdır. Müslüman olduktan sonra onunla görüşmez ve ona karşı katı bir tavır içine girer. Mevlana'nın babasını ellerinden aldığını düşünür ve babasının müslüman olmasının toplumda dışlanmasına neden olacağına inanır. Bu sebeple Diyamandi'ye karşı soğuk bir tavır sergiler. Belma, roman boyunca Diyamandi'ye karşı çatışma içinde olan bir karakterdir.

Eski eşi, Hristiyanlığın akidesiyle yaşayan bir kadındır. Diyamandi Müslüman olduğunu açıkladığında kilisenin baskılarına dayanamayarak Diyamandi'yi terk eder. Roman boyunca olayların seyrini etkilemeyen ancak etkilenen bir karakterdir.

Hatice Hanım, Diyamandi'nin ikinci eşi. Diyamandi, eski eşinden ayrıldıktan sonra Hatice Hanım ile evlenir. Hatice Hanım, anlayışlı, uysal ve yumuşak tavırlarıyla Diyamandi'nin hayranlık duyduğu bir karakterdir. Roman boyunca figüratif bir rol oynar.

Yuvan, Diyamandi'nin babasıdır. Üretimle uğraşan ve ailesinin geçimini sağlayan biridir. Roman boyunca figüratif bir karakterdir.

Afurani, Diyamandi'nin annesidir. Hristiyan bir kadındır ve dinine sıkı sıkıya bağlıdır. Roman boyunca figüratif bir rol oynar.

Diyamandi'nin mektup yazdığı öğrencisi, romanda adı belirtilmeyen bir karakterdir. Diyamandi, ona sevgi dolu hitaplarla seslenir. Öğrencisi, edebiyata yetenekli bir gençtir ve Diyamandi gibi yabancı bir okulda öğretmenlik yapar. Roman boyunca Diyamandi'ye yardımcı olur ve ona destek olur.

1.3.3. Romanın Anlatım Teknikleri

Romanın özgün bir yapıya sahip olması, zamanla gelişen anlatım tekniklerinin önemli bir parçasıdır. Günümüz romanları, geçmişe oranla daha karmaşık bir yapıya sahiptir.

Romanın böyle bir yapıya bürünmesinde anlatım tekniklerinin önemli rolü vardır.

Sadık Yalsızuçanlar, geleneksel anlatı türleri ile modern anlatı türlerini başarılı bir şekilde birleştirerek sunar. Yalsızuçanlar, romanlarında anlatım açısından birçok tekniği bir arada ustaca kullanır. Anlatma/gösterme, tasvir, diyalog, iç diyalog, monolog, bilinç akışı, mektup, günlük, montaj, iç çözümleme, özetleme ve geriye dönüş gibi teknikler, Yalsızuçanlar'ın eserlerinde ustalıkla kullanılan unsurlardır.

"Diyamandi" romanında, mektuplar, otobiyografik anlatılar, anlatma ve geriye dönüş tekniklerine rastlamaktayız. Romanda kullanılan en güçlü anlatım tekniği mektup tekniğidir. Mektuplar, insanlık tarihinin en kadim ve en uzun soluklu iletişim araçlarının başında gelir. Mektup, çok eskilerden günümüze kadar farklı şekil ve formlarda kullanılarak varlığını devam ettirmiştir. Romanlarda mektupların tercih edilmesi, karakterlerin duygularını ve düşüncelerini sunma fırsatı verirken, aynı zamanda yazara romanın akışını doğrudan etkilemeden karakterlerin iç dünyalarını doğru bir şekilde iletme şansı verir.

Sadık Yalsızuçanlar, Diyamandi'nin mektup tekniğinden yararlanmasının nedenini şöyle belirtir:

“Allah’ın aşkıyla buluşan ve söyleşen iki kişinin bulunduğu yere gökyüzü secde ediyor. Mektup böylesi bir konuşmadır. Zaman, mekân hiç önemli değil. Ben ruhundayım, sen daima benim canımdasın”

"Diyamandi" romanı, biyografik roman olduğundan, mektup tekniğinin kullanılmasıyla çok fazla değer kazanır. Biyografi yazımı genellikle nesnellığı ön plana çıkarırken, roman estetik ve haz duygusunu ön plana çıkarır. Mektuplarla biyografik

romanın yazılması iki türün birleşerek sanatsal estetik ve sıcaklığın ortaya çıkmasına vesile olmuş.

Bu yöntem yazara başka bir teknikle sağlanamayacak imkânlar sağlamakla birlikte aynı zamanda yazarın elini de güçlendirmiştir.

"Diyamandi" romanında mektup tekniğiyle birleşen otobiyografik teknik, romanı estetik açıdan zenginleştirmiştir. Bu tekniğe romandaki "Kayseri Rumlarından iplik tüccarı Yuvan'la Afuranî'nin oğlu. 1884 yılında Talas'ta doğdum. Ailemle birlikte Kastamonu'ya göçtük. İlköğrenimimi, Rum Ortodoks okulunda yaptım" satırları örnek verilebilir.

"Sonra bir ulu sultana, Ahmet Remzi Dede'ye erdim. Ondan Mesnevi okudum. Elimden tuttu, beni Mesnevi denizine daldırdı. Ufkum genişledi, inancım arttı. Mevlânâ'nın yüceliği karşısında ürpermeye başladım" ifadeleri otobiyografinin ruhsuz havasını dağıtarak, sıcak ve samimi duyguların ön plana çıkmasını sağlamıştır.

Anlatımı destekleyen "öyküleme ve betimleme" tekniği romanın bütününe sirayet etmiş durumdadır. Tasvir, Diyamandi'de hem fiziksel özelliklerin, hem de ruhsal derinliklerin yansıtılmasında önemli vazife üstlenmiştir. Yaman Dede'nin Talas'taki baba evine yaptığı ziyarette baba evinin ayrıntılı betimlemesi, fiziksel bir betimlemedir. Talas'ın coğrafi özellikleri ve Kastamonu'daki diğer evlerin betimlenmesi de aynı tarzda verilmiştir.

Romanlarda özetleme tekniği de oldukça etkili bir tekniktir. Bu tekniğin, Diyamandi'nin hayatını kapsayan cümlelerde kullanıldığını görmekteyiz:

"Hayatım birkaç şiire ve mektuba gömülmüş gözyaşından ibaret."

"Yetmiş beş senelik ömrümün hülasası şudur evlâdım: 'Aşk imiş her ne var âlemde.'"

"O'ndan geldik, O'na dönüyoruz..."

Diyamandi, öykülerini anlatırken diyalog tekniğini kullanmıştır. Diyamandi, öğrencisi Cavidan ile arasındaki diyalogu buna örnek verilebilir.

"'Hocam' dedi, 'Keşke biz sizin çocuklarımız olsak.'"

"Niçin böyle söylüyorsunuz yavrum, siz zaten benim çocuklarımsınız." dedim.

İçli, hassas yavrucak.

Evet hocam ama bizzat sizin yanınızda büyüyüp yetişen çocuklardan olsaydık. Siz başkasınız hocam. diye cevap verdi.

Diyamandi'nin anlatım tekniklerine bakıldığında, temel anlatımın mektup üzerine inşa edildiği görülüyor. Mektuplar aracılığıyla aktarılan öykü ve betimlemelerle anlatma tekniği kullanılmıştır. Romanda fiziksel betimlemelerin yanı sıra ruhsal betimlemelere de yer verildiği görülmektedir. Kahraman, kendi yaşam öyküsünü anlattığından dolayı otobiyografik bir anlatım karşımıza çıkıyor. Diyamandi'nin kendi yaşamını ve yaşadığı olayları kısaca özetlenmesi romana hakim bir durum olarak ortaya çıkıyor.

1.3.4. Dil ve Üslup

Sadık Yalsızuçanlar, kendisine has şiirsel ve lirik üslubuyla Yaman Dede'yi kendi dilinden anlatır. Yaman Dede, yaşadığı olayları özetleyerek anlatırken öğrencisinin dini konularda kendisine sorduğu soruları tasavvufi yöntemle cevaplar. Dinî konuları açıklarken Arapça ve Farsça kelimelerden faydalanır.

Romanda, Yaman Dede'nin lirik üslubundan kaynaklanan şiirsel bir dilin varlığı ön plana çıkıyor. Düz yazıda şiirsellik, kelime tekrarlarıyla, paralel yapılarla ve anlam boşlukları içeren kısa cümlelerle sağlanmıştır. Aşağıdaki alıntıda "vermek" kelimesinin tekrarıyla öne çıkarken, özellikle son cümlelerde paralel yapılar kullanılarak şiirsel bir atmosfer oluşturulmuş, üç nokta ile anlam boşlukları vurgulanmış ve kısa cümlelerle yoğun bir ifade biçimi yakalanmıştır.

“Peki çok şeyi verebilme aşkıyla yandım yandım... Ne verdiysem gönülden verdim. Canımdan bir parça kopardım da verdim. Yoksul bir babanın oğluna verdiği kuru ekmek... Verebildiğim bu aslında... Her yavruma ruhumdan bir parçayı verdim. Gözyaşlarımı verdim. Onlara verdiğim mısırâlar, söze dönüşmüş gözyaşlarıdır. Aslında gülen gözlerimin yaşları... Bütün âlemi ruhunun içine almak isteyen bir tutkunun ifadesi... Bu ifade gözyaşı olduğu zaman, neşenin kendisidir. Bütün varlığı, O'nun cemâli görüyorum. Ve bağlanıyorum. Bu bağın kurbanıyım. Çizgiler siliniyor. Bağ çözülüyor. Rüzgârlar esiyor. Dağ çözülüyor.”

Diyamandi'nin duygusal derinliğinden ve ince ruh halinden kaynaklanan, soyut kelimelerin fazlaca kullanıldığı görülüyor. Anlattığı konuların birçoğu soyut özellikte. Diyamandi, hikmet dolu rüyalarından, çektiği acılardan, duygularından, sevinçlerinden ve üzüntülerinden bahsediyor.

“Kurban, kurdela bağlamak ve çözmek, kılıç, baş, kan, yara, dağ, boğazlanmak, doğranmak, ateş, yanmak, diri diri yakmak, acı, ıstırap, gerilim...”

“Aşk, birlik, can, canan, çelebi, çile, dede, hamlık, pervane, pişmek, seyran, sır, şem, teklik, vahdet, varlık, yanmak...”

Romanın yazım ve noktalmasına kısaca baktığımızda, Yalsızuçanlar'ın diğer birçok romanında rastlanan sayıların yazımındaki bitişiklik, Diyamandi'de de bulunmamaktadır. Bu romanda bazı kelimelerdeki uzatma işaretlerinin kullanımında veya kullanılmamasında belirsizlikler mevcuttur. Örneğin,

“...sana hikâyemin bazı çizgilerini aktarmaya çalışacağım”.

Romanda çok sayıda deyim bulunmaktadır. Bu ifadelerin genellikle tasavvufi alanda kullanılan ifadeler olduğu belirlenmiştir. Bu deyimler:

- Çile çekmek,
- Delisi olmak,
- Dile getirmek,
- Gönlüne güneş doğmak,
- Gözleri dolmak,
- Hakk'ı bulmak,
- Kalbinden kan damlamak,
- Kan ağlamak,
- Ruhu kuşatmak,
- Selâm vermek,
- Sözü uzatmak.

Romandaki mektuplarda zaman zaman anlatılan mutasavvıf kıssaları, esere masalsi bir hava katıyor. “Şeyh Şaban-ı Veli... Yetim ve öksüz... Hayırsever bir hanım yetiştiriyor. O kadar gönlü güzel, temiz bir çocuk ki... Okulunu başarıyla bitiriyor, sonra İstanbul'da Sahn-ı Semân'a gönderiyorlar.”

1.3.5. Cümle Yapısı

Romanın cümle yapısı incelendiğinde genellikle kurallı cümle yapıları göze çarpmaktadır. Devrik cümleler çok az sayıda kullanılmıştır. Ancak romanın daha lirik olduğu bölümlerde yüklemsiz cümlelerin tercih edildiği ve bu cümlelerin üç nokta ile daha fazla anlam katıldığı gözlemlenmiştir. Ayrıca sözde soru cümleleriyle anlatımın güçlendirildiği görülmektedir. Uzun ve bağlı cümleler ise nadiren kullanılmıştır. Aşağıdaki örnekte, eksilteli cümle yapısıyla okuyucuya hayal gücüne dayalı bir anlatım sunulmuş ve anlam sorularla vurgulanmıştır.

“Yığılıp kaldım... âh... Allah’ın sesi... Kılıçların üzerinde çırpınan kalpler... Doğrana doğrana zevkle dans eden kalpler... Kanlar saçarak havaya uçan, havada dönen başlar... Kılıç darbesine doyamayan, kurban olmuş başlar... Bu kanlı yol ne anlatıyor? Canlarını sevenlerin bu yolda işi ne?”

Bu cümle yapısı anlatıma çeşitlilik ve derinlik sağlamıştır. Ayrıca masalsi üslup ve mutasavvıf kıssaların aktarımında da kullanıldığı göze çarpar. Kullanılan teknikler, Diyamandi romanının atmosferini zenginleştirerek okuyucu üzerinde etkili olmasını sağlar.

Ayrıca Diyamandi'nin cümle yapısında sıklıkla kullanılan dilin lirik özellikleri, metnin duygusal derinliğini ve okuyucunun duygusal bağını güçlendirir. Bu şekilde, cümle yapıları sadece bilgi iletmekle kalmaz, aynı zamanda okuyucunun duygu dünyasına hitap eder ve metnin etkili olmasını da sağlar.

Diyamandi'nin cümle yapısında tercih edilen eksiltilmiş cümleler, anlam boşlukları ve sözde soru cümleleri gibi edebi teknikler anlatımı güçlendirmiştir. Bu teknikler, okuyucunun metni daha derinlemesine düşünmeye teşvik eder ve Diyamandi'nin duygu ve düşüncelerini daha etkili bir şekilde iletmeye yardımcı olur.

İKİNCİ BÖLÜM

DİYAMANDI'DE SÖZ DİZİMİ

2.1. Cümle

Cümle; duygu ve düşünceleri barındıran, dil unsurlarına dayanarak ortaya çıkan, kelime veya kelime gruplarından oluşan anlamlı bir yapıdır. Bu yapı dilbilimciler tarafından incelenmiş ve farklı görüşler, tanımlar ortaya konmuştur.

Oluşturulan tüm cümle tanımları “yargı” temelinde ele alınmıştır.

Banguoğlu, cümleyi kendi kendine yeten bir yargı olduğunu söyler (Banguoğlu, 1976: 523).

Şimşek, cümleyi “Düşünce ya da duyguların yargısal bütünlük içinde dile yansımaları” olarak tanımlar (Şimşek, 2019: 243).

Hatipoğlu, cümle ile ilgili “Bir yargı bildirmek üzere...” ifadesini kullanır (Hatipoğlu, 1972: 99).

Ortaya konulan bu farklı görüşlerde mutlak surette yargıya yer verildiği görülmektedir. Yargı anlamı taşıyan bir kelime ya da kelime grubu, böylece cümle özelliği kazanmakta, farklı anlam boyutlarını üstlenmek üzere ihtiyaç duyulduğunda çeşitli unsurlarla genişleyebilmektedir.

Yargı, vurgu ya da ekle elde edilen bir “son bulmuşluk veya bitiş” ifadesidir. Kimi gramer eserlerinde fiilden yapılmış, fakat yargı anlamı taşımayan unsurlara “yan yargılı”lık niteliği verilmiştir.

Banguoğlu'na göre “yarım yargı” son bulmamış bir fiil yargısıdır ve başlı başına tamamlanmış bir yargı özelliği göstermez. Oysaki yargı veya yargısızlığın “yan”ı, “yarım”ı yoktur. Bir ifade ya da ifade dizisi ya yargı anlamı taşır ya da taşımaz. Söz konusu Söz dizisi yargı anlamı taşısa cümledir; taşımazsa cümle değildir (Banguoğlu, 2019: 521).

Banguoğlu, tümceyi kendi kendine yetebilen, kökünde bağıntısız bir yargı olarak ifade eder (Banguoğlu, 2019: 522).

Ergin, cümleyi bir fikri, bir düşüncüyü, bir hareketi, bir duyguyu, bir olayı tam

olarak bir hüküm şeklinde ifade eden kelime grubu olarak izah eder (Ergin, 2019: 392).

Özmen, cümleyi bir yükleme bağı olarak şekillenen, duyguları, düşünceleri, eylemleri veya isnadı, eksiksiz bir şekilde ifade eden ve birbirlerine belirli kaidelerle bağlanan kelimeler dizisi olarak izah etmiştir (Özmen, 2016: 4).

Karahan, cümleyi bir düşünceyi, bir duyguyu, bir durumu, bir olayı yargı bildirerek anlatan kelime veya kelime dizisi olarak ifade etmiştir (Karahan, 2016: 9).

Cümle ile ilgili tanımsal ifadelerin kişiden kişiye farklılık arz etmesi karışıklığa yol açtığı gibi ortak bir görüşün olmamasına da sebebiyet vermiştir. Söz konusu bu kargaşaya yol açan nedenlerin başında, seçilen terimler arasındaki uyumsuzluktur. Bilimsel alışverişlerdeki anlaşılma ancak ortak bir dil yani ortak terimler kullanmaya bağlıdır. Dil biliminin hemen hemen tüm alanlarında olduğu gibi cümlelerin sınıflandırılması hususunda da ortak görüşlerin şahsi yönelimlerle, farklı terimlerle ifade edilmesi zihinleri bulandırmakta ve anlamayı, anlaşılmayı güçleştirmektedir.

Cümle, yargı bildiren kelime veya kelimeler dizisinden oluşur. Çekimli bir fiilden, isim veya isim soylu bir unsura eklenen ek-fiilden oluşan yüklem, cümlenin temel ögesidir. Cümlenin diğer ögeleri yüklem tarafından belirlenir.

- Ramazan olduğunu **unutmuştur**. (s. 9)
- Dervişler seferi olmalarına rağmen o gün **oruçludur**. (s. 9)
- Hayatım birkaç şiire ve mektuba gömülmüş gözyaşından ibaret. (s. 9)
- Kim **oluyorum**. (s. 9)
- Talas'ta **doğdum**. (s. 10)
- Özellikle ramazanda gizlice oruç tutmak **zordu**. (s. 56)
- Sabahları, kahvaltı için bir çözüm **bulmuştum**. (s. 56)
- İftar ayrı **bir cümbüştü**. (s. 56)
- Uzunca bir zaman evde yatmak durumunda **kaldım**. (s. 57)
- Birlikte zaman zaman Celâleddin Dede'mize **gittik**. (s. 57)

Yargı anlamı taşıyan çekimli bir fiil veya isim ile tek kelimelik bir cümle kurulabilir.

- Hazırım. (s. 9)

- Yerindeydi. (s. 15)
- Yakıyordu. (s. 20)
- Ateşti. (s. 22)
- Huzurunuzda. (s. 35)
- Yaraydı. (s. 68)
- "Bilmez miyim?"(s. 93)
- Sustum. (s. 93)
- Gülümsedi. (s.110)
- Anlatıyor. (s. 112)

Cümlede yargıyı temel öge olan yüklem bildirir. Diğer ögeler, yüklem destekleyicisi olarak cümle içinde bulunabilir.

- **Gerekir.** (y)

Aşk derdini anlatabilmem için (zt) / ayrılık acısıyla paramparça olmuş bir yürek (ö) / **gerekir.** (y) (s. 11)

- **Görmedim.** (y)

Bunun için (zt) / hocalarımdan (yt) / herhangi bir özendirme(blz n) / de (CDU) / **görmedim.** (y) (s. 11)

- **Kaydoldum.** (y)

Hakk'ın câmi sıfatına mazhar olan bu güzeller güzeli şehre gelip hukuk mektebine (yt) / **kaydoldum.** (y) (s. 13)

- **Yutuyordum.** (y)

Su gibi (zt) / **yutuyordum.** (y) (s. 12)

- **Anlattım.** (y)

Bu hikâyeyi (bln) / herkese (yt) / **anlattım.** (y) (s. 14)

- **Başlamıştı.** (y)

O nurun alevden damlalar halinde gönlüme akması (ö) / Şahlar Güzeli'nin tatlı adını duyduğum andan itibaren (zt) / **başlamıştı.** (y) (s.15)

• **Ekilmişti.** (y)

Mevlânâ kelimesi (ö) / kalbime (yt) / bir aşk tohumu olarak (zt) / **ekilmişti.** (y) (s. 15)

• **Devam etti.** (y)

Saadetlerin en büyüğüne erdikten sonra, (zt) / inancımı derinleştiren güzellikler (ö) / **devam etti.** (y) (s. 16)

• **Anlattım.** (y)

Gitmeden önce (zt) / Ankara Radyosu'nda bir güzeli, Esrâr Dede'yi (bln) / **anlattım.** (y) (s. 17)

• **Kuşatıyor.** (y)

Onlar,(ö) / sonsuzluğun karanlığına dalan bir nur gibi (zt) / ruhumuzu (bln) / **kuşatıyor.** (y) (s. 18)

• **Geçiyordu.** (y)

Çenesinden sızan yağı umursamaksızın iştahla yerken (zt) / benim içimden (yt) / onun şu mısraları (ö) / geçiyordu. (y) (s. 35)

Sadece yüklemden meydana gelen soru ve cevap cümleleri karşılıklı konuşmalarda kullanıldıklarında cümlenin anlamı kendisine yakın olan cümle ile tamamlanır.

• -"Buradayım sultanım," dedim.

- "Nerede?" diye gürledi.

- "Huzurunuzda..." (Sizin huzurunuzda) (s. 35)

• -"Buradayım sultanım," dedim. (s. 39)

- "Nerede?" diye gürledi.

- "Huzurunuzda..."

- "Hayır hayır burada değilsin, neredesin?"

- "Efendim," diye kekeledim, "Üsküdar hiç köhner mi?"

- Güldü.

- "O fasla girmeyelim dede. Acıktım ben. Hadi seni yemeğe götüreyim."

• Baban sadece iplik satmazdı. Bir de dokuma atölyesi vardı, hatırlar mısın?" (s. 93)

-"Bilmez miyim?" (Bilirim.)

-"Müslüman olmuşsun."

-"Doğru."

Cümlenin yüklemden sonra kabul edilen en önemli ögesi öznedir. Özne cümlenin olmazsa olmaz ögesi değildir. Öznesiz cümleler kurulabildiği gibi öznesi yüklem barındırdığı ekten anlaşılan cümleler de vardır.

Üstelik şimdiye kadar kimseye hayır demedim. (özne: ben) (s. 9)

Bütün derslere karşı şevkim çoktu ama Arapça ve Farsçaya daha düşkündüm. (özne: ben) (s. 11)

Ecdat yadigârı o iklime taşınmıştım. (özne: ben) (s. 38)

Üstad'ın ikazıyla kendime döndüm. (özne: ben) (s. 38)

Park Otel'den bir otomobile bindik, Abdullah Efendi Lokantası'na gittik. (özne: biz) (s. 39)

Pangaltı Ermeni Lisesi'nde edebiyat öğretmenliğine başlamıştım. (özne: ben) (s. 40)

• Malum, Kadıköy Vakıflar İdaresi'nin avukatlığına başlamıştım. (özne: ben) (s. 44)

Ruhlar âleminde yaşıyor gibiyiz. (özne: biz) (s. 46)

Sadece çocuklarımla karşı karşıya kalıyorum. (özne: ben) (s. 49)

Sen hem kusursuz bir edebiyatçı hem de büyük bir şair olmaya adaysın. (özne: sen) (s. 49)

Nesne, geçişli fiil cümlelerinde zorunlu olarak bulunmaktadır. Geçişsiz fiil cümlelerinde ve isim cümlelerinde nesne bulunmaz.

• Din derslerinin sınavlarında, dersi izlememiş olan Rum veya Ermeni arkadaşlarımla aynı sırada **oturtmuyorlardı** (y) / beni (n). (geçişli fiil cümlesi) (s. 12)

• Çünkü gönlümde o güneşin ışıklarından başka bir nur **yoktu** (y). (isim cümlesi) (s. 15)

• Benim her zerremden kâinat kadar bir mutluluk **taşıyor**. (y) (geçişsiz fiil cümlesi) (s. 49)

- Çok hevesliler fakat kendilerini tamamen **veremiyorlar.** (y) (geçişli fiil cümlesi) (s. 49)
- Sonra olan **oldu.** (y) (geçişsiz fiil cümlesi) (s. 56)
- Bir kaza **geçirdim.** (y) (geçişsiz fiil cümlesi) (s. 56)
- Bu bağışlara bazen, yalnızken, hıçkıra hıçkıra **ağlıyordum.** (y) (geçişsiz fiil cümlesi) (s.57)
- Fazıl Hüsnü Bey'i **soruyorsun.** (y) (geçişli fiil cümlesi) (s. 58)
- **Haklısın** yavrum, o dönemde âdeta **çift kimlikli idim.** (y) (isim cümlesi) (s. 59)
- Gerek Hristiyanlığın gerekse Müslümanlığın özel günleri yaklaştığında gerilim **artardı.** (y) (geçişsiz fiil cümlesi) (s. 59)

Yüklem yerini göre cümleler kurallı ve devrik olmak üzere iki şekilde tasnif edilir.

- Bu güzel şerh, baştan başa **özdü, baldı.** (kurallı cümle) (s. 17)
- Şiirlerinde tath bir hüznün sessizce akan, derinliğini belli etmeyen sular gibi deveranını **dinliyoruz** kızım. (devrik cümle) (s. 19)
- Onu izleyen üç gün boyunca bazen Prophetes Elias'a, bazen de Georgios'a **taşınırlardı.** (kurallı cümle) (s. 60)
- Ateşte diri diri yakılacağımı da bilsem içimdekini saklayamaz hale **geldim.** (kurallı cümle) (s. 61)
- O zaman **açıkladım.** (kurallı cümle) (s. 61)
- Onlar için de **üzüldüm.** (kurallı cümle) (s. 61)
- Asıl üzülen **bendim.** (kurallı cümle) (s. 61)
- Memleket **fakirdi** evladım. (devrik cümle) (s. 63)
- 0 günleri **bilmezsiniz.** (kurallı cümle) (s. 63)
- Ekmeğin yanma katık bulduğumuz günler **nadirdi.** (kurallı cümle) (s. 63)

Kurallı cümlelerde yüklem sonda, özne ise genellikle cümlenin başında bulunur. Ancak bazı hallerde ögelerin yerleri değişebilir. Ögelerin dizilişindeki hasıl olan bu esneklik, Türkçenin anlatımına zenginlik katan mühim bir hususiyettir. Çoğunlukla vurgulanmak istenen öge yüklemden önce gelen ve yükleme en yakın ögedir.

- O anda Aşk Sultam'yla (zt) / gözlerimiz (ö) / karşılaştı (y). (Vurgulanan öge: Özne) (s. 23)
- Bu yüzden (zt) / **İmam Hüseyin Efendimiz** (ö) / şehittir. (y) (Vurgulanan öge: Özne) (s. 95)
- Malum, (CDU) / **aslen Tokatlı olup Sivas'ta yaşadığından Şems-i Sivâsî olarak anılan bir güzel** (ö) / var. (y) (Vurgulanan öge: Özne) (s. 96)
- Bunun üzerine (zt) / **padişah müsaadesi** (ö) / çıkar. (y) (Vurgulanan öge: Özne) (s. 96)
- Geçenlerde (yt) / **Şevki Bey** (ö) / aramıştı. (y) (Vurgulanan öge: Özne) (s. 102)
- Öyle ya (CDU) / , madem ki (CDU) / kadere (yt) / hükmedilmiyor (y), bizlere (yt) / seyir (ö) / kalıyor. (y) (Vurgulanan öge: Özne) (s. 103)
- Gönülümle aynı dalga uzunluğunda işleyen gönüllere ve canlara (yt) / **bu ilhamlar** (ö) / akıp gidiyor. (y) (Vurgulanan öge: Özne) (s. 169)
- Şükretmek için (zt) / **bir ses** (ö) / kalmadı (y) (Vurgulanan öge: Özne) (s. 171)
- Birden (zt) / **kapı** (ö) / açılıyor. (y) (Vurgulanan öge: Özne) (s. 174)
- On yedi sene sonra (zt) / **rüya** (ö) / gerçekleşiyor. (y) (Vurgulanan öge: Özne) (s. 174)

2.1.1. Cümlelerin Ögeleri

Anlamsal bir bütünlük içinde, kelime veya kelime gruplarının bir araya gelmesiyle oluşan yapıya cümle denir. Cümlelerin ana kurucu ögesi yüklemidir. Yüklemden sonra cümlelerin en önemli ögesi öznedir. Cümle temel ve yardımcı ögelerden oluşur. Kimi araştırmacılara göre özne temel öge olarak kabul edilirken kimi araştırmacılar da özneyi yardımcı öge olarak ele alır. Cümlelerin yardımcı ögeleri nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümlecidir.

Bulak, “*Cümle Ögelerinin Tasnifi*” makalesinde sözdizimini konusunda yazılan makalelerde ve sözdizimi kitaplarında cümle ögelerinin sınıflandırılması hususunda farklı ifadeler bulunsa da birbirine benzer kullanımlar ortaya konulmuştur. Bu kullanımlara bakıldığında cümle ögelerinin sınıflandırılması konusunda birbiriyle yakın tarzda üç ayrı yaklaşımın varlığından söz eder (2016: 165- 166).

Bulak'ın bu üç yaklaşımı şu şekildedir

Akerson, Karaağaç, Hengirmen, Deny, Dizdaroğlu, Ediskun, Üstünova, Özmen

(2007: 162; 2011: 186; 2007: 322; 1941: 1170-1173; 1976: 11; 2010: 328; 2013: 5; 2000: 489) gibi dilbilimcilerin esas aldığı birinci görüşe göre özne ve yüklem temel ögeler; diğer ögeler yardımcı ögedir.

Ergin, cümle ögelerinden fiil ve faili esas unsur; diğer ögeleri yardımcı unsur (2019: 377).

Bilgegil, özne ve yüklemi esas ögeler; diğer ögeleri tamamlayıcı ögeler olarak kabul eder (2009: 15).

Kononov, özne ve yüklemi baş ögeler; diğer ögeleri yardımcı ögeler olarak vasıflandırarak bu görüşle aynı doğrultuda bir yaklaşımı farklı söylemlerle ortaya koymuştur (1956: 767- 850).

İkinci yaklaşımı, birinci görüşteki dilbilimciler gibi cümlenin ögelerini kesin tanımlarla ayırmak yerine daha yumuşak bir sınıflandırma ile ele alan dilbilimcilerin görüşü oluşturur.

Karahan, cümlenin ögeleri ile ilgili kesin bir sınıflandırmadan kaçınarak ana unsur olarak yüklemi, yüklemden sonraki en önemli unsur olarak da özneyi kabul etmiştir (1999: 46).

Özkan ve Sevinçli de temel öge, özneyi yüklemden sonraki en önemli öge olarak belirtir (2011: 119- 126).

Banguoğlu, Emre, Hatipoğlu (2019: 438- 442; 1945: 115 1972: 100) ise sınıflandırma yerine cümlenin ögelerini önemine göre yüklem, özne, nesne ve tümleçler tarzında bir sıralamayla ifade etmişlerdir.

Üçüncü görüş ise, cümlenin temel ögesinin sadece yüklem olduğunu savunan görüştür:

Bulak, Delice, Atabay (2013: 1116; 2018: 134; 2003: 20).

Bulak (2013: 1116) ve Delice (2018: 134) yüklem cümlenin tek ana ögesi olduğunu kabul edip cümlenin ögelerini; temel ögeler, zorunlu ögeler ve seçimsel ögeler olarak sınıflandırmışlardır.

Atabay, yüklem cümlenin en önemli temel ögesi olduğunu söylemekle sınırlı kalmıştır (2003: 20).

Yukarıda ifade edildiği gibi cümle öğelerinin doğru ve isabetli tasnifi, söz dizimi üzerine doğabilecek sorunların çözümünde büyük önem taşımaktadır.

Bulak'a göre günümüze kadar yayımlanmış söz dizimini konu alan makalelerde ve kitaplarda özne ile yüklem asıl olan / temel olan / zorunlu olan öge; özne ve yüklem dışında kalan ögeler ise yardımcı öge olarak ifade edilmiştir (Bulak, 2016: 165- 166).

Karahan, cümlelerin yapısında bir yüklem anlamını çeşitli açılardan destekleyen kendisinden başka ögeler bulunabileceğini; özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf olarak adlandırılan bu öğelerin varlığı, sayısı ve yeri, yüklem anlamına, soy ve çatı bakımından niteliğine ve ihtiyaca göre değiştiğinden söz eder. Ayrıca cümlelerin öğelerini, cümle içerisinde zorunlu ya da yardımcı öge olarak iki gruba ayırır (Karahan, 2015: 13).

Ergin, Türkçede fiil cümlesi ve isim cümlesi olmak üzere iki tür cümlelerin varlığından söz eder. Ergin'e göre isim cümlesi de fiille kurulur. Bu fiilin "Hava güzeldir." yerine "Hava güzel." cümlesinde olduğu gibi kimi zaman düşürüldüğünü, bu "düşürme"nin daha çok İstanbul Türkçesinde yapıldığını söyler. "Düşürme" fiilin, isim cümlelerindeki mutlak var olduğunu kabul eden bir ifadedir. Ergin'in bu görüşünü şu cümle açıkça belirtmektedir: Bir fiil unsuru ihtiva etmesi itibarıyla şüphesiz isim cümlesini de bir fiil cümlesinden büsbütün ayrı bir şey sanmamak, bu cümlelerin fiil cümlesinin hususi bir şekli olduğunu unutmamak lazımdır (Ergin, 2019: 381).

Eraslan'a göre bir görüşün veya bir durumun hüküm olarak ifadesi sadece bir çekimli fiille mümkün olabilmektedir. Hususi söylemlerde veya kısaltılmış tümcelerde çekimli fiilin kullanılmayışı bu kuralı bozmaz (Eraslan, 1988: 457- 458).

Eraslan, cümleleri, "çekimli esas fiillerle kurulan" ve "çekimli yardımcı fiillerle kurulan" şeklinde ikiye ayırır ve çekimli yardımcı fiillerle kurulan cümleleri isim cümleleri olarak adlandırır. İsim cümleleri er - ve tur- yardımcı fiillerinin çekimli şekilleriyle, bazen de yardımcı fiilin düşürülmesiyle oluşmaktadır (Eraslan, 1988: 457-458).

Eraslan, isim cümlelerinde geniş zaman için yardımcı fiilin, hatta kişi eklerinin kullanılmamasını Eski Türkçe metinlerde de görüldüğünü ifade eder ve buna şu misalleri verir: Yaruk yinçü monçug siz. Hanı ıduk, begleri kirtü, atası yarlıkançıçu, oğlu tapıgsak (Parlak inci boncuksunuz. Hanı kutsal, beyleri sadık, babası merhametli, oğlu saygılı) (Eraslan, 1988: 457-458).

Eraslan da diğer dilciler gibi isim ve fiil cümlesi ayrımını kabul etmekte, fakat isim cümlesinin varlığının ancak bir fiile bağlı olduğunu belirtmektedir. Yukarıdaki tümcede bulunan “yardımcı fiilin düşürülmesi” ifadesi, Eraslan’ın Türkçede tümcenin aslında bir fiil tümcesi olduğu tarzındaki fikrini de desteklemektedir.

Söz dizimi konusunda cümlenin öğeleri incelendiğinde, dilbilimcilerin üzerinde görüş birliğine vardığı ortak konunun cümlenin temel yapıda ve yardımcı öğelerin bulunduğu yapıda incelemek olduğu karşımıza çıkmaktadır. Yapılan çalışmalarda cümlenin ana öğelerinin yüklem ve özne olduğu görülmektedir. Diğer öğelerin ise yardımcı öğeler grubunda değerlendirildiği görülür.

2.1.1.1. Yüklem

Yüklem, cümle içerisinde yargıyı üzerinde bulunduran ögedir. Cümlenin kurucu unsurudur, bu sebeple bir cümlenin var olabilmesi için gereken tek öge yüklemidir. Yüklem, çekimli bir fiil oluşabileceği gibi ek-fiil almış isim ya da isim soylu bir sözcüğün çekimlenmesiyle de oluşabilir. Yüklem iş, oluş ve durum bildiren ögedir.

Bir cümlenin varlığı yüklem unsuruyla ilgilidir. Çünkü yüklem olmadan yargıdan söz edilemez. Yüklem varsa yargı da vardır. Yüklem varsa cümle tamdır. Yüklemi olmayan ifadeler ancak birer kelimeler dizisinden ibaret kalır.

Aktan, yüklem cümlede yargıyı üzerinde taşıdığını, yüklem cümleyi kuran en temel öge olduğundan yüklemsiz cümlenin olamayacağını, yüklem olmadan cümlenin yargı bildiremeyeceğini söyler (Aktan, 2016: 87).

Karahan, “Türkçede Söz Dizimi” adlı eserinde cümlede yargıyı üzerinde bulunduran ögenin yüklem olduğunu; kılış, oluş ve durumun ancak yüklem tarafından karşılandığını, yüklem cümlenin ana ögesi olduğunu ve diğer bütün öğelerin yüklem anlamını çeşitli açılardan tamamlamakla yükümlü olduğunu ifade eder (Karahan, 2015: 14).

Karaağaç ise *Türkçenin Dil Bilgisi* adlı eserinde, yüklemi nitelendirilmiş eylem adı, cümlede yargı bildiren çekimli öge olarak tanımlandırıp yüklem cümlenin temel ögesi olduğunu belirtir. Ayrıca cümlenin yüklem üzerine kurulduğunu, diğer öğelerin yüklem anlamını desteklemek ve onun anlamını tamamlamak üzere cümlede bulunduğunu söyler (Karaağaç, 2013: 501).

Kural olarak Türkçede esas / ana unsur olan yüklem yardımcı unsurdan sonra

gelir. Bu kuralın bir gereği olarak yüklem daima sonda bulunur. Ancak bu kural bazı durumlarda istisna olarak göz ardı edilebilir. Vurgu, tonlama vs. gibi istisnalar bu kuralı devre dışı bırakır. Böylece devrik cümle yapısı denen bir kural karşımıza çıkar. Devrik yapıdaki cümlelerde kural olarak yüklem ya cümle başında ya da cümle ortasında bulunur. Yüklemde değinilmesi gereken diğer bir husus ise yüklem sadece eylemlerden meydana gelmediğidir. İsim veya isim soylu sözcükler de yüklem olabilir. İsim veya isim soylu sözcükler yüklem olurken ek fiile ihtiyaç duyarlar. İsim veya isim soylu sözcükler ek fiil ekleriyle çekimlenerek yüklem vazifesi görürler. Derinden dalga dalga sesler **geliyordu**. (s. 22)

- Feryat etmek **istedim**, sesim bir türlü **çıkmadı**. (s. 23)
- Nasıl gidip döndüğümün **farkında olamadım**. (s. 24)
- Canım kızım, o çaresiz hayvan bana bu güzeli **hatırlattı**. (s. 174)
- Bütün kâinata karşı içimde öyle bir sevgi coşuyor ki, bütün varlığı onunla birlikte ruhumun içine almak **istiyorum**. (s. 176)
- İsterdim ki hiç kimsenin ruhu duymadan dünyadaki bütün dertlilerin ruhlarını kavuran zehri **çekip alayım**. (s. 176)
- Kalbim evlat sevgisiyle **kanadı**, gözlerim **yaşardı**. (s. 177)
- SİZLERİ ondan **ayırt edemiyorum**. (s. 178)
- Kalbini dinî heyecanlarla **doldur**. (s. 179)
- Onun gibi her dediğimi harfiyen **yap**. (s. 179)

Bazı cümlelerde özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümlecisi birden fazla bulunabilir. Fakat yüklem tektir. Bir metinde kaç tane yüklem varsa o kadar cümle vardır.

- Âşıklar Sultam'nın hemşehrisi Rum ve Ermeni hekimler bu eczaneyi tercih **ederler**, buradan hastalarına **giderlerdi**. (s. 145) (2 cümle)
- Eşimin siparişleri vardı onları **aldım**, zencefilî unutmuştu onu da **ekledim**. (s. 146) (2 cümle)
- Saadeti aile ocağında **arıyor**, orada bulduğuna, yine orada kaybolduğuna **inaniyorsun**. (s. 180) (2 cümle)
- **Yıkılır**, çünkü geçici bir temele **dayanıyor**. (s. 180) (2 cümle)

- Pencereden içeri girmeğe çabalarken, "Açılıyor efendim," **dediler**, hocayı yine kapı tarafına **çağırdılar**. (s. 186) (2 cümle)
- Güzel evladım **bağışla**, yine kendimi **kaybettim**. (s. 188) (2 cümle)
- Yoksul bir kadıncağz, kucağında yavrusuyla kırlarda yolunu **şasırmış**, günlerce aç **kalmışlar**. (s. 190) (2 cümle)
- Ne zaman bir çekirge görsem ya da sözü edilse, açlıktan dermanı kesilmiş annenin, kucağında bitkin bir haldeki yavrusuyla kırlarda dolaştığını **görür**, o yürek yakan sözü **duyarım**. (s. 191) (2 cümle)
- Üçümüz de aynı kaynaktan içtik. Bir su başına gidildiğinde kafileden biri bardağını doldurur, arkadaşlarına uzatır. (s. 191) (2 cümle)
- Belki dudaklarımız **kurur**, yanar ve **çatlar**. (s. 192) (2 cümle)
- Günler boyu **yürüyor**, yol **ahyorlar**. (s. 194) (2 cümle)
- Göndermemişsem lütfen **bildir**, **göndereyim**. (s. 196) (2 cümle)

Yüklemin yapısı diğer cümle öğelerini de belir. Yükleme geçişsiz fiil veya isim olan bir cümle nesne alamaz.

- Senin gibi melek ruhlu bir evladım olduğu için ebediyen **iftihar edeceğim**.(y) (s. 146)
- Derslerime, daha doğrusu ibadetlerime suikastta **bulunmuşlar**. (y) (s.146)
- Dinimizde umutsuz olmak **yok**. (y) (s. 196)
- Nafile ibadetler Allah'a yakınlaşma **vesilesidir**. (y) (s. 196)
- Bunun dışında namaz kılmak elbette **güzelidir**. (y) (s. 196)
- Temiz yüreklerinizden yükselecek dualar benim için çok **değerlidir**. (y) (s. 197)
- Bana yazarsan ona göre girişimde **bulunacağım**. (y) (s. 197)
- Nefes nefese **yazıyorum**. (y) (s. 198)
- Zaten içim de **paramparça idi**. (y) (s. 198)
- **Geciktim**, affına **sığınırım**. (y) (s. 198)

Kimi cümlelerde yüklem bulunmaz. Bu cümlelerin anlamı bağlama bakılarak anlaşılır. Bu cümleler kendilerinden önce var olan cümlelerin yardımıyla veya okuyanın

zihninde tamamlanır. Bu cümlelere “kesik veya eksilteli cümle” denir. Türk Dil Kurumuna göre eksilti: “Anlatıma kolaylık vermek üzere bir sözcükteki eklerin ya da bir cümledeki sözcüklerin azaltılarak sunulması olayı” şeklinde tanımlanır. (2011: 771)

- Destegül... Ah güzel evladım... (s. 148)
- Hücrede ise daha çok destegül... (s.148)
- Sırrı Bey'in iki gözü iki çeşme... (s. 163)
- Bir haber, bir mektup, bir selam, ah bir selam, bir tek kelime, bir harf, bir seda, bir ses, bir yolcu... (s. 166)
- Sen fazlasını hak ediyorsun. Evet, defter... çığlıklarımın defteri... (s. 198)
- En iyisi susmak... (s. 200)
- Cemal'in bir damlasının perdeye aksi... (s. 209)
- Yuvanızın en nadide yerinde ve kalbimin en derininde... (s. 211)
- Sevgiliyle arasına giren her şeyden... (s. 213)
- Yığılıp kaldım... Ah... Allah'ın sesi... Kılıçların üzerinde çırpınan kalpler... (s. 223)
- Sadece, binlerce sübhaneke... (s. 224)
- Ya kimlere baba desin? Yetim yavrum dillenirse... (s. 234).

Gülsevin, konuşma esnasında iletişimi aksatmadan veya bütünüyle kesmeden ifadeyi güçlendirmek, kolaylaştırmak ve vurgulamak gibi gayelerle başvuru birtakım yöntemlerin bulunduğunu, eksiltim ve devrik yapı kullanımı gibi yöntemlerin bu kategoride değerlendirilebileceğini ifade etmektedir (2022: 528).

Araştırmacıların ortak görüşlerine göre eksilti, vakitten ve iş gücünden tasarruf ederek anlatımda suhulet sağlamak, tekrarlardan kaçınmak, tekrarların dilden uzak duruşu, az çaba kuralı, okuyan ve dinleyen kişinin bazı şeyleri bildiğini, konuşulan şeyi dikkatle dinlediğini varsaymak ve duyduklarını doğru bir şekilde algılayıp yorumlayabileceğini kabul etmek gibi nedenlerle yapılmaktadır (Korkmaz 2007: 81; Karaağaç 2013: 370; Üstünova 1998: 162-163).

Üstünova, ayrıca eksiltelerin bir kısmının da aynı tekrarlarda olduğu gibi daha ilgi çekici ve daha etkili anlatımlara ulaşmak amacıyla yapıldığı konusunun görmezden

gelenemeyeceğini ifade eder (Üstünova, 1999: 94).

Eksilteli olan cümlenin yüklemi veya başka öğeleri belirtilmemiş olabilir. Cümlenin tamamlanması okuyanın/dinleyenin bilgisine, algılayışına ve yorumlama yeteneğine bırakılır. Böylece de eksilteli cümlelerde, belirtilmemiş unsurlar okuyan/dinleyen tarafından çıkarılabilir ve fark edilebilir boşluklar barındırır. Eksiltmeler, önceki ya da sonraki cümlelerin yardımıyla yani bağlamdan yararlanılarak tamamlanabilir.

Devrik cümle ise kural olarak yüklemi sonda olmayan cümledir.

Karahan ve Özmene göre, bir anlamı belirtme, vurgulama ve ön plana çıkarma ihtiyacı, bilhassa şiirde ahenk oluşturma kaygısı yüklem yerini değiştirebilmektedir. Devrik cümle yapısında cümlenin diğer öğelerinin tamamı, biri veya bir kısmı yüklemden sonra bulunabilir (Karahan, 2015: 101; Özmen, 2016: 211).

- Sultanımın dili konuşuyor, onun kutlu ifadesi, çok ince, çok semih ruhun akışı... (s. 158)
- Müdür muavini Selami Bey görmüş. Geldi, "Hocam burada ne bekliyorsunuz, içeri gelsenize," dedi. (s. 241)
- Görüyorsun canım kızım, Mevlânâ'nın bütün yarlığı kaplayan ateşinden kimin kalbine bir kıvılcım düşse derhal eriyip ona akar. (s. 243)
- Geçtiğimiz hafta bir gün okula gelmişti Enstitüye. (s. 257)
- Sana manzum tercümesinin bir kopyasını hediye edeceğim güzel kızım. (s. 260)
- Sana sonsuz feyizler dilerim benim canım evladım. (s. 261)
- Yatağa zor attım kendimi. (s. 264)

Gülsevin, aktarma tümce / tümcelerinin nesne olup dedi yüklemine kullanıldığı ve aynı şekilde "dedi" yüklemine bir kısım nesne veya nesnelere de yüklemden sonra sıralanmış gibi görüldüğü tümcelerde, "dedi" yükleminden sonra yer alan tümceler eksilteli tümceler olduğunu söyleyerek, "dedi" yükleminden sonra gelen nesnelere "dedi" yüklemine nesnelere olmayacağını, denilmemiş olan bir "dedi" yüklemine nesnelere olabileceğini, dolayısıyla bu söz dizisinin devrik bir tümce olmadığını ifade etmektedir (Gülsevin, 2022: 534).

- Başlangıçta Diyamandı idim. Sonra Yamandı Molla oldum. Sonra Yaman Dede dediler.

Sonra Yanan Dede... (s. 11)

- Bunun üzerine sırtımı sığadı, "Bir yanlışını bulayım diye çok uğraştım ama olmadı, aferin," dedi. (s. 12)
- Müslümanlığım sizlerden ayrılmamı, yuvamızı dağıtmayı gerektirmiyor," dedim. (s. 25)
- "Bir şey içmeyecek misiniz?" diye sordu. "Bebek'te Hüsnü Beylerde vaaz edeceğim, oruçluyum," dedim. (s. 26)
- Bir gün, çok sevdiğim bir dostum, "Hadi gidelim," dedi. Derviş, "Nereye?" demezmiş. (s. 33)
- Dünyanın bütün dert ve gamı içimde, bütün şevk ve mutluluğu içimde, bütün umut ve umutsuzluğu içimde, aşk ve ıstırap dedim, aslında yanlış, sadece aşk... (s. 32)
- "Açılıyor efendim," dediler, hocayı yine kapı tarafına çağırdılar. (s. 186)
- Bir gün şöyle dedi: "Atlar, gönlüme değil, ahıra bağlı." (s. 209)
- Sen bana, 'Mağara dostumsun,' dedin; beni mağarada böyle yalnız başıma bırakma! (s. 273)

Art arda sıralanmış bazı cümlelerde yüklem ya da yüklem bir kısmı ortak olabilir.

- Gümüş merdivene(saklıyorum), mermer sandukaya(saklıyorum), bahçedeki çiçeklere saklıyorum. (s. 214)
- Peygamber Efendimiz şöyle buyuruyor: "Üç kimsenin duası herhalde kabul olunur: babanın(kabul olunur), misafirin (kabul olunur) ve mazlumun duası (kabul olunur)." (s. 220)
- Bir gün misafiri oluyoruz. Ertesi gün Konya'ya hareket ediyoruz. Ulu Sultan'a gidiyorum, onun eşiğine... (gidiyorum) (s. 34)
- Diyamandı gerilerde kaldı, çok geride... (kaldı) (s. 43)
- Orada kelimelere dönüşmeye hazır gözyaşlarımı bıraktım. Kendi canıma baktım, içime döndüm... içimdeki kâinata... (döndüm) (s. 54)

2.1.1.1.1. Fiil Soylu Yüklemeler

Fiil cümleleri, yüklemi çekimli bir fiil olan cümlelerden oluşur.

Böler'e göre çekimli fiiller kip, zaman ve şahıs eklerini alan fiillerdir (Böler, 2021: 244)

2.1.1.1.1.1. Tek Kelimededen Oluşan Yüklem

- Altmış bir gün kefarete orucu **tutarlar**. (s. 9)
- Aşk derdini anlatabilmem için ayrılık acısıyla paramparça olmuş bir yürek **gerekir**. (s. 11)
- Siyah tahtaya beyaz tebeşirle yazılmış kelimeleri okuyunca **yandım**. (s. 11)
- Alev alev **yanıyordum**. (s. 11)
- Meğer asıl çile burada **başlıyormuş**. (s. 13)
- Bu hikâyeyi herkese **anlattım**. (s. 14)
- Hâlâ **sürüyor**. (s. 16)
- Her an yeni bir ufuk **açılıyor**. (s. 16)
- Sana ve bütün arkadaşlarına bütün kalbimle şifalar **dilerim**. (s. 220)
- İnsan, hastalık zamanlarında Allah'a daha yakın **olurmuş**. (s. 220)

2.1.1.1.1.2. Birleşik Fiil Grubundan Oluşan Yüklem

Ergin; birleşik fiilin, bir yardımcı fiille bir ismin veya bir fiil şeklinin meydana getirdiği kelime grubu olduğunu, isim veya fiil unsurunun önce, yardımcı fiilin sonra getirildiğini ve yardımcı fiilin başına getirilen unsurun isim veya fiil olmasına bağlı olarak birleşik fiillerin ikiye ayrıldığını söyler (Ergin, 2019: 364).

2.1.1.1.1.2.1. İsim + Yardımcı Fiil ile Oluşan Yüklem

Bu cümlelerde yüklem, isimden sonra gelen et-, kıl-, eyle-, yap-, ol-, bulun- yardımcı fiilleri ile oluşur.

- Konya'yı **ziyaret ettim**. (s. 17)
- İftardan sonra **vaaz ettim**. (s. 27)
- Büyük bir sevgiyle karşılandım, akşam ezanını dinledik, **iftar yaptık**. (s. 27)
- Gizlenir gibi görünen, uykuya yatan güneş, bütün zerrelere **nüfuz etti**. (s. 34)
- Siz bizi **kurban ettiniz**. (s. 36)
- O mu bende eriyor ben mi onda **yok oluyordum**. (s. 44)

- O dostun aşkı **yağma kıldı.** (s. 89)
- Hasır üstünde, yağmur altında, yalın ayak baş kabak bayram **namazını kıldık.** (s. 118)
- Merhamete gel de bir **sıla eyle.** (s. 222)
- **Hun oldu** yüreğim yola bakmaktan. (s.222)

Böler'e göre yardımcı fiillerden bir kısmı yardımcı fiil vazifesinden uzaklaşarak, diğerleri gibi yani asıl fiil olarak kullanılabilir (Böler, 2021: 151)

- Doğruca otele gittim, namazı orada **kıldık.** (s. 167)
- Öğle ve ikindi namazlarını da orda **kıldık.** (s. 167)
- Onlar misafir olduğu için namazı fakir **kıldırırım.** (s. 167)
- Günlerce kapalı kalacakmışız gibi baban alışverişi o gün bir misli artırmış **olur.** (s. 168)
- Şimdi gideyim kalayım, üstelik ikindi vaktinde pötekiyi sereyim, **olmaz.** (s. 171)
- Daha uygun zamanlarım da **olacaktır.** (s. 176)
- Dersler başlayalı hayli zaman **olmuştu.** (s. 186)
- Türk askerlerine ameliyat yapmak ve onların gözlerini oyup çıkarmak **olmuştur.** (s. 238)

2.1.1.1.2.2. Fiil + Sıfat-Fiil + ol- / bulun- Fiili ile Oluşan Yüklemler

Ol- ve bulun- yardımcı fiillerinin sıfat-fiil eki almasıyla oluşan yüklemlerdir.

- İçinde **bulunduğu** topluluk, din değiştirmeyi çok ayıplıyor. (s. 61)
- Yok olmadan var olamazsın." Ambonun orta nefe bakan ve İsa ile dört İncil yazarının ikonalarıyla süslenmiş **bulunan** duvarına dalardım. (s. 61)
- Canım kızım, Vasfiye Hanımefendi'nin nasıl bir yüce ruh olduğunu ve Büyük Allah'ımızın biz kullarına nasıl ikramlarda **bulunduğunu** görmem için, mektubu aynen buraya not ediyorum. (s. 103)
- **Bulduğum** köşeye girip çıkanlar oluyor, ayak sesleri geliyor, çaba gösteriyorum gözyaşlarımı boğmak için. (s. 118)
- Allah'ın varlıklarına hizmet etmek ve bütün âlemi bağrına basmak, ruhunda hapsetmek aşkıyla gözü gönlü kanlar içinde **bulunan** bu fakiri arkamdan şişlemek istemişler. (s. 147)

- Müslüman olmamı anlayışla karşılamıştır ama sayım memurları kapıya geldiği zaman, apartman halinde kullanılan evin diğer katlarında oturanların da **bulunduğu** bir sırada isimler yazdırırken üzülür, sıkılır. (s. 167)
- Onlar misafir **olduğu** için namazı fakir kıldırırım. (s. 167)
- Paşa'nın Erzurum'da **bulunduğunu**, kardeşimle tanıştıklarını bilmiyordum. (s. 200)
- Canım kızım, Allah'ın aşkıyla buluşan ve söyleşen iki kişinin **bulunduğu** yere gökyüzü secde ediyor. (s. 218)

2.1.1.1.2.3. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiillerle Oluşan Yüklemler

Karahan'a göre bazı birleşik fiillerde, yardımcı fiillerin yerine asıl fiillerin kullanıldığını, bu yapılarda yer alan kelimelerin birinin ya da tümünün, sözlük anlamını kaybetmiş veya deyimleşmiş olduğunu ifade eder (2016: 75).

Anlamca kaynaşmış birleşik fiiller en az iki kelimenin bir araya gelmesiyle oluşurlar. Bu yapıda en az bir unsur veya her iki unsur bilinen anlamını kaybeder.

- Kalbim evlat sevgisiyle kanadı, **gözlerim yaşardı**. (s. 177)
- Kadının **gözü dönmüş**.(s. 194)
- Canı o kadar yanıyor ki **gözü bir şeyi görmüyor**. (s. 194)
- Yazıya **göz attım**. (s. 200)
- Güzel sesimizle mesela Kuran okuyor, ruhları dağılıyor, **gözleri yaşartıyoruz**. (s. 210)
- Allah'ı sevin. Allah'ın sevgilisi olmak için **can atın**. (s. 211)
- Bir kişi gerçekten seviyor, ona hürmet ediyorsak, hizmetine koşmak için **can atarız**. (s. 226)
- Çok ıstırap çekiyordum. Nihayet bitti. **Nefes aldım**. (s. 230)
- Binanın içi karanlık, **göz gözü görmüyor**. (s. 234)

2.1.1.1.2.4. Kurallı Birleşik Fiillerle Oluşan Yüklemler

Kurallı birleşik fiiller, fiile gelen zarf-fiil ekinden sonra “bil-, ver-, gel-, git-, kal-, koy-, gör-, yaz-” yardımcı fiillerinden birinin eklenmesiyle oluşur. Cümleye, ihtimal, tezlik, devamlılık, beklenmezlik, yeterlik ve yaklaşma gibi anlamlar yükler.

- Gel seni öpeyim ve hemen **gidiver**. (s. 74)

- İşte o benim. Ben Muhyiddin'im. Bundan sonra sen de bu kitaptan anlayabilecek ve söz **edebileceksin.**" (s. 203)
- Tabii herkes, gönlünün açıklığıınca bunu **görebiliyor.** (s. 204)
- Bizden daha fazla birbirine bağlı bir baba-evlat **düşünebilir misin?** (s. 210)
- "Anlaşıldı efendim. Demek ki küçük bey eseri evrakınız arasında görüp **ezberleyivermiş.**"(s. 122)
- Babam bize aldırış etmeksizin anneme komplimanlar yapar, bazen **sarlıverirdi.** (s. 131)
- Fırsat bir üzüntü olarak belirdi A benim derin evladım, duyarlı ve ince evladım, bu fakirden cevap geciktiği zaman sarıl güzel kalemime, bir daha, bir daha **yazıver.** (s. 154)

2.1.1.1.1.2.5. Çekimli Fiil + dur- Fiili ile Oluşan Fiil Soylu Yüklemeler

Dur- fiili çekimli fiillerden sonra gelerek cümleye süreklilik anlamı katar. Dur-fiili kendinden önceki fiil ile aynı kip ekini almış olması gerekir.

- Çevrende **dönüp duruyorum.** (s.75)
- Sayımdan önceki hafta **düşünüp duruyordum;** kız kardeşim benim son halimi hazmetmiştir. (s. 167)
- Her an **olup duruyor.** (s. 203)
- Nefisle savaşmaktan söz **edip duruyorsun.** (s. 207)
- Bana aşktan **sorup duruyorlardı.** (s. 241)
- Yıllardır liselerde ders verebilme arzusuyla **yanıp duruyordum.** (s. 242)
- Zaman öyle uçup gidiyor ki... İnsan farkında olmuyor. İki gündüz sana yazmayı **düşünüp duruyordum.** (s. 262)

2.1.1.1.1.2.6. İsim-Fiil + (Yönelme Hâli) + Yardımcı Fiil ile Oluşan Yüklemeler

Böler'e göre -mA ve -mAk isim-fiili ile aslında asıl fiil olmakla beraber geçici yardımcı fiil görevinde kullanılan bak-, başla-, çabala-, çalış-, dal-, değ-, dur-, giriş-, kalk-, koyul-, uğraş-, yelten-, iste- fiillerinin oluşturduğu birleşik fiillerdir (2021: 155).

- Mevlânâ adı bana pek tatlı gelmişti. Okuduğum beyitler beni derinden sarsmıştı. O andan itibaren tatlı tatlı **yanmaya başladım.** (s. 11)
- Nerede, ne zaman öldüm de yeni bir âleme doğdum, bunu ben de bilmiyorum. Her

zerremde aşkın alevleri **parlamaya başlamıştı**. (s. 16)

- Ortalık henüz **ağarmaya başlamıştı**. (s. 28)
- Madem sandığı açtık, sırlar **saçılmaya başladı**, o halde her şeyi anlatayım. (s. 32)
- Karım, bir süre sonra kılıflardaki kırışıklıktan dolayı **kuşkulanmaya başlamıştı**. (s. 56)
- Ben yandıgımın farkında değildim. Bir anda alevler içinde kalınca anladım; aslında yıllar öncesinden için için **tutuşmaya başlamışım**. (s. 62)
- Diğeri önce araştırmaya, sonra âşık olmaya, giderek ıstırabını ruhunda **yaşamaya başladığı** aşk şehidi Hallâc gibi vücudundan yanık et kokusu gelen Massignon. (s. 78)
- Sabah namazdan sonra virdimi yapıp rubailerden **okumaya koyulmuştum**. (s. 109)
- Her akşam **görüşmeye başladık**. (s. 116)

2.1.1.1.2.7. Üst Üste Gelen Birleşik Fiillerle Oluşan Yüklemler

Birleşik fiillerle meydana gelen kimi yüklemler, yardımcı fiil olarak ikinci defa birleşik fiil oluşturabilirler.

- Pek anlamsız bir hareket gibi **görünmüş olabilir**, size anlamsız **gelmiş olabilir**. (s. 50)
- Belki bir ders esnasında **söz etmiş olabilirim**. (s. 106)
- Celal Hoca İslam medeniyetinin tecessüm **etmiş bir hali diyebilirim**. (s. 228)

2.1.1.1.2. İsim Soylu Yüklemler

İsimler ve isim soylu sözcükler ek-fiil eki olarak cümle içinde yüklem vazifesi alabilirler.

2.1.1.1.2.1. Tek Kelimededen Oluşan Yüklemler

- "Ene'l-Hak'tan sonra, tabiri caizse, 'sene'l-Hak, hüve'l-Hak, giderek sadece Hak **vardır...** Sonrası da **vardır**. (s. 136)
- Çünkü bu sırlar, ehline helaldir evladım, naehle **haramdır**. (s. 137)
- Hak'tan gelen her şey **iyidir** ama biz anlayamıyoruz. (s. 140)
- Onun ayırmasında da birleştirmesinde de nice sırlar **vardır**. (s. 140)
- Yakınlarımızı Allah için sevmek **lazımdır**. (s. 180)
- Teyzesi **kanser imiş**. (s. 182)

- Fakat ruhumuz ne anlatılamaz neşeler **içindedir**, değil mi güzel evladım? (s. 192)
- Bunun dışında namaz kılmak elbette **güzelidir**. (s.196)
- Yine her şey **sessiz**. (s.206)

2.1.1.1.2.2. Kelime Grubundan Oluşan Yüklemler

Ergin, kelime gruplarıyla ilgili şu ifadeleri kullanır: Kelime gurubu birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve mânâsında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir. Kelime grubu için birden fazla kelime bir takım kaidelerle belirli bir düzen içinde yan yana getirilir. Böylece belirli bir düzenle kurulduğu için kelime gurubunun yapısında bir bütünlük bulunur. Kelime gurubundaki bütünlük bilhassa mânâ bakımından göze çarpar. Kelime gurubu tek bir nesneyi veya hareketi birlikte karşılayan kelimeler topluluğu demektir. Kelime gurubunun kullanımında da bu bütünlük kendisini gösterir. Kelime gurubu kelimelerle ve diğer kelime gurupları ile bir bütünlük hâlinde münasebete geçtiği gibi, cümlelere de bir bütün hâlinde iştirak eder. Bu arada tek bir kelime gibi çekime tâbi tutulur, sona gelen işletme eki bütün gurubu şumulü içine alır (Ergin, 2019: 374).

2.1.1.1.2.2.1. İsim Tamlamasından Oluşan Yüklemler

- O senin **babanın(ty) / yarısıdır (tn)**. (s. 163)
- Oradan her gelen benim için **Canan'ın (ty) / elçisidir (tn)**. (s. 166)
- Her ses **cananın(ty) / sesi (tn)**, bütün varlıklar onu söylüyor. (s.167)
- Siz Hak **aşkın (ty) / timsalisiniz (tn)**. (s. 189)
- Kadın erkeğin, erkek **kadının (ty) / örtüsüdür (tn)**. (s. 208)
- Güzellik, **O'nun (ty) / güzelliğidir (tn)**. (s. 209)
- Peygamber Efendimiz şöyle buyuruyor: "**Üç kimsenin(ty) / duası (tn)** herhalde kabul olunur: **babanın (ty), misafirin (ty) ve mazlumun (ty) duası (tn)**." (s. 220)
- **İnsanın (ty) / seması (tn), ruhudur (tn)**. (s. 265)
- Ölüm **ruhun (ty) / bedenden kurtuluşudur (tn)** yavrurum. (s. 265)

2.1.1.1.2.2.2. Sıfat Tamlamasından Oluşan Yüklemler

- İçimde **nedenini bilemediğim şiddetli bir (s) / acı (i)**. (s. 28)

- Canım yavrum, bizler **perdeye yansıyan (s) / gölgeleriz (i)**. (s. 217)
- Edebiyatımız **büyük (s) / hazine (i)** kızım. (s. 260)
- Kubbe-i Hadra, insanlığın **en güzel (s) / ziyaretgâhı (i)** artık. (s. 271)

2.1.1.1.2.2.3. İsim-Fiil grubundan Oluşan Yüklemler

- Övülmekte zarar var. "Meğer ben ne imişim" sanısına kapıldığımız zaman, iflas uçurumuna yuvarlanmışız **demektir**. (s. 31)
- Kâfir, perdeli **demektir**, Hakikatten örtünmüş nefse karşı cehdedin.(s. 96)
- Yapacağımız iş, bütün gayretinizle kendinizi tanımaya **çalışmaktır**. (s. 189)
- Amaç kül olmak, küle **karışmaktır**. (s. 208)
- O'nun emirlerine sımsıkı **yapışmaktır**. (s. 226)
- O'nun maşuku **olmaktır**. (s. 226)
- Ama el öpmek biat **etmektir**. (s. 240)
- Yalnızlık Canan'ı **tanımamaktır** kızım. (s. 256)
- Bundan başka asıl gayeleri, çocuklarımıza sessiz bir şekilde rahibelik ruhunu **aşılacaktır**. (s. 258)
- Kulun Allah'ı sevmesi demek, daha önce Allah'ın onu sevmesi **demektir**. (s. 261)

2.1.1.1.2.2.4. Sıfat-Fiil Grubundan Oluşan Yüklemler

- O an benim için bayramdı. **Hayatımın en unutulmaz ânı idi**. (s. 20)
- Bu **tanıdık bir sest**i, aşına bir nefesti. (s. 20)
- Hayatın ötesine bakan bir pencerenin perdesi, nurlar cümbüşü... **Dayanılmaz bir güzellik**... (s. 21)
- Ramazan adı gibi yaktı, zaten yanıyordum. Ramazanın bereketinin vecdini nasıl anlatabilirim ki? Ruhlar âleminde yaşıyor gibiyiz, zaten yeme içme hatıra gelmiyor. **0 ne dayanılmaz, o ne öldürücü bir zevk, bir neşe**... (s. 46)
- Asıl saadetin sonsuz olanını henüz **bulmuş değilsin**. (s. 180)
- Fakat ruhumuz **ne anlatılamaz neşeler içindedir**, değil mi güzel evladım? (s. 192)
- Canım kızım, biz, düşmanın karargâhına kadar **sokulmuş fedaileriz**. (s. 258)

2.1.1.1.2.2.5. Tekrar Grubundan Oluşan Yüklemler

- Pek çok şeyi verebilme aşkıyla **yandım yandım.** (s. 181)

2.1.1.1.2.2.6. Edat Grubundan Oluşan Yüklemler

- Bu sahilisiz ummanın ortasında **bir ceviz kabuğu gibiydim.** (s. 17)
- 0 sonsuz boşluk beni nasıl da içine çekiyordu, **yuvarlanıyor gibiydim** (s. 22)
- Zaten bilgi **ne içindir?** (s. 48)
- **Mısra-ı berceste gibiydiler.** (s. 58)
- Biri kadınlar diğeri **erkekler içinmiş.** (s. 66)
- Huzurundaki âşıkane sohbetlerden mest olurdum, civarı **cennet gibiydi.** (s. 83)
- Kalbim **duracak gibiydi.** (s. 114)
- Anna ismini Anne diye okumaları ona pek yakışıyordu. Tıpkı **Meryem gibiydi.** (s. 78-79)
- Sanki **yeni nazil oluyor gibiydi.** (s. 146)
- **Yarım gibiydi.** (s. 200)

2.1.1.1.2.2.7. Bağlama Grubundan Oluşan Yüklemler

Ergin, bağlama grubunun çeşitli sözcük ve sözcük gruplarını bağladığı gibi çekimli fiilleri ve tümceleri de birbirine bağlayabileceğini söylemektedir. Ergin, *Türk Dil Bilgisi* isimli kitabında konuya örnek olarak “geldi ve gitti” örneklerine yer vermiştir (Ergin, 2019: 376).

Özkan-Sevinçli, bağlama grubunu “İki ya da daha fazla isim unsurunun sıralama, bağlama, karşılaştırma ve denkleştirme bağlaçlarıyla (ve, ile, ilâ, dahi, ya, yahut, veyahut, fakat, ama, değil, ya...ya, hem...hem, ne...ne, da/de...da/de vb.) oluşturduğu kelime grubudur.” tarzında ifade eder (Özkan-Sevinçli, 2008: 81).

Korkmaz, bağlama grubunu, “Bağlaçlarla birbirine bağlanmış ad veya ad soylu kelimelerin oluşturduğu kelime grubudur.” tarzında ifade eder. Korkmaz’ın, ‘Ya bu deveyi gütmeli, ya bu diyardan gitmeli’ örneği konumuza temas noktası yönünden dikkat çekicidir (Korkmaz, 2007: 34)

- Buna can mı dayanır, diye geceleri inliyordum. Şair diyor ya, en uzun geceyi **ne**

müneccim bilir ne de muvakkit, gecelerin kaç saat olduğunu gam müptelasına sormalı. (s. 25)

• Ama biliyordum, **gerçekte ne üzüntü ne de hicran var, çünkü mesafe yok, zaman ve mekân yok.** (s. 28)

• Bin üç yüz sene evvel, Hazret-i Muhammed'in Bilal-i Habeşî'den dinlediği ezan, asırlar sonra, **bizim semalarımızda hem dinî hem millî bir musiki olmuştu.** (s. 38)

• İşte ikinci **eserini de gördüm.** Hem sevindim hem de geçmişe doğru tatlı heyecanlar duydum. (s. 40)

• Geçmiş olsun evladım. Daima **sağlık ve afiyette ol.** (s. 48)

• Yaptıklarımızı **küçük ve değersiz görmeyelim,** diyorum. (s. 53)

• Öyle bir hale geldim ki Müslümanların diri diri yakıldığı bir vahşet diyarında bulunmuş olsaydım, ortaya varlığımı **fırlatacak ve zevkle ben de yanacaktım.** (s. 56)

• Bu yüzden okuldan erken çıksam da ya tam iftar vakti eve **geliyordum veya iftarı dışarıda yapıp dönüyordum.** (s. 56)

• Kastamonu'ya, o ulu azizin iklimine taşındık, Şeyh Şaban-ı Veli... **Yetim ve öksüz.** (s. 67)

• **Hem Arapça hem de İslam sanatları dersi alıyor.** (s. 78)

2.1.1.1.2.2.8. Unvan Grubundan Oluşan Yüklemler

Ergin'e (2019: 367) göre bir kişi adıyla bir unvan ya da akrabalık adının eksiz birlikteliğinden oluşan kelime grubu, unvan grubu ya da san öbeği şeklinde adlandırılmaktadır.

• O büyük iltifatınız **Ulu Sultan'adır.** (s. 32)

• Kastamonu benim için **Sultan Şaban-ı Veli'nin diyarıydı.** (s. 68)

• Şiir Yaman Dede'nin, diğer ismiyle **Yanar Dede'ninmiş** ve âşıklardanmış. (s. 103)

• **Cerrahpaşa'dayım.** (s. 267)

2.1.1.1.2.2.9. Birleşik İsim Grubundan Oluşan Yüklemler

• Başlangıçta Diyamandı idim. Sonra **Yamandı Molla oldum.** Sonra Yaman Dede dediler. Sonra Yanan Dede... (s. 11)

- Bin dokuz yüz kırk iki yılının Şubat ayında **Mehmet Kâdir oldum.** (s. 43)

2.1.1.2. Özne

Özne, cümledeki fiilin faili olan ögedir. Özne, cümlenin yüklemden sonraki en mühim ikinci unsurdur. Bir cümlede öznenin varlığı zorunlu değildir, öznesi bulunmayan cümleler de mevcuttur. Bazı araştırmacılar özneyi temel öge olarak görürken bazı araştırmacılar yardımcı öge olarak kabul eder. Araştırmacılar özne hakkında farklı tanımlar yapmışlardır.

Ergin, özne için “fail” terimini kullanarak cümlenin fiilden sonraki ikinci unsuru olduğunu, fâilin fiili yapan veya olan unsur olduğunu, fiile en yakın ve fiilden ayrılmaz bir cümle unsuru olduğunu söyler (Ergin, 2019: 393).

Karaağaç; öznenin cümlede bir var oluşu veya bir yapma ve olmayı gerçekleştiren öge olduğunu, aynı zamanda öznenin, yüklem gösterdiği bildirmeyi veya olma-yapmayı gerçekleştiren yani bir değişimi yaşayan varlık olduğunu söyler (Karaağaç, 2017: 227).

Karaağaç, ayrıca öznenin etken özne, edilgen özne, bilinmez özne ve durağan özne olmak üzere dört farklı görevinin olduğunu, isim cümlelerinin öznesinin bir “yapma ve olma” göstermediğinden durağan özne vaziyetini yüklendiğini ifade eder (Karaağaç 2009: 191).

Karahan, özneyi; yüklemi isim olan cümlelerde, edilgen fiilli cümlelerde ve yüklemi oluş bildiren fiil cümlelerinde “olan”ı, diğer cümlelerde “yapan”ı karşılayan ögedir şeklinde ifade eder (Karahan, 2016: 18).

- **Mevlânâ adı** bana pek tatlı gelmişti. (s. 11)
- **Okuduğum beyitler** beni derinden sarsmıştı. (s. 11)
- İstanbul’da uzun bir süre, **yakın dostlarım** beni Molla Bey diye anıyordu. (s. 26)
- Sonunda öyle bir hale geldi ki... **Karım, kızım, hatta yakınlarımın çoğu** beni açıktan kınamaya başladılar. (s. 27)
- **Gizlenir gibi görünen, uykuya yatan güneş**, bütün zerrelerine nüfuz etti, güneş sen oldun. (s. 34)

Bir cümlede tek özne olabileceği gibi birden fazla da özne de bulunabilir.

Art arda gelen bazı cümlelerde özne ortak olabilir.

- **O'ndan gelen her şey güzel, O'ndan gelen her acı tatlı.** (s. 54)

Yükleme bağlanmadıklarından dolayı hitaplar özne değildir. Hitaplar cümle dışı ögedir. Hitaplardan sonra söylenen cümlenin öznesi hitap edilen şahsı gösterebileceği gibi başka bir şahsı da gösterebilir. Bu vaziyet bize hitapların yükleme bağlanmadıklarını gösterir. Oysa kelime veya kelime grubu özne olduğunda yüklem her halde o özneyi gösterir.

Özmen, cümlede hitap özelliği taşıyan kelime veya kelime grubunu “seslenmeli özne” olarak ifade eder (Özmen, 2016: 32).

Ah evladım,

- Tabii ki öyle... Sen öğrendiklerini yaşarsan, Büyük Allah'ım sana bilmediklerini öğretir. (s. 48)

Canım evladım.

- Mektubunu büyük bir sevinçle aldım. (s. 48)

Kıymetli çocuğum,

- Anladım ki O'nun sadece lütfü var, biz bazısına kahr diyoruz. (s. 52)

Canım yavrum,

- Bazen derste çocuklar ilgi göstermiyorsa, Mevlânâ konusunu açmaya çekiniyorum. (s. 55)

• Canım yavrum,

Bazen derste çocuklar ilgi göstermiyorsa, Mevlânâ konusunu açmaya çekiniyorum. (s. 55)

• İşte böyle güzel kızım,

Uzun yıllar Müslüman olduğumu gizleyerek niyaza ve kulluğa saklı devam ederken, birden Himalaya kadar büyük bir dalga geldi, beni alıp götürdü. (s. 56)

Canım evladım,

- Nihayet mektubun geldi. Ne güzel haberler ne zor sorular getirdi... (s. 59)

Canım kızım,

- Bugün Taksim'de bir dostumu ziyarete gittim. Dönüşte Alman sefaretinin yanındaki

mescide uğradım. (s. 72)

Karahan, öznenin fiile çokluk, iyelik ve aitlik eki dışında çekim eki almadan bağlanabileceğini söyler (2016: 19).

- Mana dünyasından **alevler** yağıyor sanki. (s. 46)
- Öyle ki **hallerini bilmeyenler** onları geveze zannedermiş. (s. 46)
- **Sonra diğer hanımlar yardıma geliyorlar.** (s. 74)
- **Anadolu'dan gelen dervişler** burada konaklamış. (s. 76)
- Başka memleketlerden dahi **gelenler** olurdu. (s. 78)
- İşte o **sevgililer** geliyor bizlere. (s. 90)
- **Büyük sevgiler** derinliklerde yaşar. (s. 92)

Boz, Karahan'ın Türkiye Türkçesinde “özne” ögesinin alabileceği vaziyet biçimbirimlerinin sayısının, farklı bakış açıları doğrultusunda tartışmaya açık olduğunu belirtir (Boz, 2009: 2376).

Bu konuda araştırmacıların fikirleri şöyledir:

Dizdaroğlu, “örtülü özne” bahsinde; edilgen çatılı eylemlerle kurulu cümlelerde, yardımcı kelime aracılığı ile gösterilen özneye “örtülü özne” der. Bu yardımcı kelimelerin başlıcaları; tarafından, yüzünden, etkisiyle, nedeniyle, dolayısıyla, vasıtasıyla, ötürü vb. kelimeler olduğunun açıklamasını yaptıktan sonra şu cümleyi örnek olarak verir:

“Kar yüzünden yollar kapandı”

Onun görüşüne göre bu cümlede kar örtülü özne, yollar sözde öznedir (Dizdaroğlu, 1976: 41).

Turan, öznenin sade halde olduğunu belirten gramercilerimizin çelişkiye düştüklerini söyledikten sonra şu açıklamayı yapar: “Kalem Ali tarafından kırıldı.” cümlesinde örtülü özne olarak belirtilen “Ali tarafından” unsuru, +{DAn} biçimbirimli öznedir (Turan, 1999: 79).

Özmen ise, “öznenin; yalın, sade öge olduğunu, ister zamir, isterse isim olsun yalın durumda olduğunu, isim hâl eki almayacağını, öznenin yükleme bağlanması için herhangi bir durum ekine ihtiyacı olmadığını, bu durumun istisnai olarak fiilimsi

gruplarındaki özneciklerin tümce öznelerinden farklı olarak değişik durumlarda bulunabileceğini” söyler (Özmen, 2016: 19).

Özmen, ayrıca tarafındanlı cümlede özne ile ilgili ise öznenin edilgen özne olduğunu, ‘tarafından’ın cümle içerisinde “isim unsuru + tarafından” biçiminde zarf tümleci olarak bulunduğunu, yüklemine ise geçişsizleştirilmiş fiilden oluştuğunu belirtmektedir (Özmen, 2016: 28).

Buna göre, bir cümledeki sözcük veya sözcük grubu üzerine farklı görüşler olabilir. Sözcük grubunun özne olup olmamasıyla ilgili araştırmacılar tarafından farklı değerlendirmelerde bulunmuştur. Örneğin;

• Mısır gibi son derece sıcak bir muhitte kokmuş beygir ve katır etlerini yemek mecburiyetinde kalmış olan zavallı askerlerimizin pek çoğu bu yüzden **dizanteriye ve bazısı da bir çeşit uyuza benzeyen ve İngiliz doktorları tarafından "Palağra" diye adlandırılan bir illete** yakalanarak telef olup gitmişlerdir. (s. 237- 238)

2.1.1.2.1. Özne Türleri Hakkında Farklı Görüşler

Özne konusunda en önemli uyuşmazlık konusu, özne türleri ve özne türlerinin tanım sorunudur. Dilcilerin özne konusuna şekil ve işlev noktasında yaklaşımları oldukça fazla özne çeşidinin meydana gelmesine sebep olmuştur.

Konuya aynı tanımsal açıdan yaklaşan dilciler arasında da özne türlerini belli bir kategoride toplama noktasında bazı kargaşalar söz konusudur. Bu kargaşa, gramer terimlerinin belirlenmesinde sadece yapısal açıdan veya işlevsel açıdan sergilenen bir yaklaşımın tek başına çözüm olamayacağını göstermiş.

Zülfikar, "Özne Türleri ve Bunların Adlandırılması" adlı bildirisinde özne türleri ve bunların adlandırılması konusunu dile getirmiş, bu konuda yaşanan karışıklığı gözler önüne sermiştir (Zülfikar,1995: 45).

Delice, "Türkçe Sözdiziminde Özne" isimli çalışmasında öznenin tanımı, terimi ve türleri üzerinde durmuştur. Delice, özne türleri diye ortaya konulan terimlerin büyük bir bölümünün gereksiz olduğunu ifade etmiştir. Özne türlerini birer birer inceleyen ve çözüm önerileri ortaya koyan Delice, özne konusunda terimsel birliğin sağlanabilmesinin öncelikle özne ve özne çeşitleri konusunda bir birlikteliğe, bir anlaşmaya gidilmesi gerektiğini, söz konusu birliktelik sağlandığı takdirde anlaşmazlığa yol açan gereksiz

terimlerin kendiliğinden ortadan kalkacağını izah eder (Delice, 2018: 191- 208).

Karaağaç, özne çeşitlerini “gizli özne, durağan özne, etken özne, edilgen özne ve bilinmez özne” şeklinde sınıflandırır (Karaağaç, 2017: 228).

Dizdaroğlu; gerçek, sözde, seslenmeli, ortak, örtülü, açıklamalı, yinelenmiş, pekiştirilmiş ve kalıplaşmış özne olmak üzere dokuz farklı özne türünden söz eder (Küçük Ünal, 2018: 2).

Hatipoğlu; gerçek, sözde, örtülü, belirsiz, ortak, pekiştirmeli, bağlaçlı, açıklayıcıdan, seslenmeli, kayan ve bildirme koşacıyla özne olmak üzere on bir farklı özne türünden söz eder (Küçük Ünal, 2018: 2).

Bulak, günümüze kadar söz dizimi ve gramer üzerine yazılan kitaplar ile bilimsel çalışmalarda özne türleri için *gerçek özne, gerçekte kimse, gramerce özne, sözde özne, mantıkça özne, güçte kimse, mantıkça kimse, görünmez özne, görünür özne, örtülü özne, dolaylı özne, belirsiz özne, gizli özne, açık özne, ortak özne, açıklamalı özne, açıklayıcıdan özne, yinelenmiş özne, pekiştirilmiş özne, pekiştirmeli özne, kalıplaşmış özne, bağlaçlı özne, seslenmeli özne, kayan özne, bildirme koşacıyla özne, dönük kimse, karşılıklı kimse, ortaklaşa kimse, ettiren kimse, olduran kimse, yapıcı özne, etkileyici özne, etkisiz özne, etkilenen özne, imeceli özne, yaptırıcı özne, aracılı özne, baskıcı özne, zorlayıcı özne, deneyimci özne, eyleyici özne, anlatımsal özne* olmak üzere 42 farklı terim kullanılmış, nitelik olarak deneyimci ve eyleyici özne dâhil 25 farklı özne türü kullanılmıştır (Bulak, 2013: 1106).

Bulak, yazdığı “Özne Türleri Üzerine” isimli makalesinde *açık özne, açıklayıcı özne, bağlaçlı özne, belirsiz özne, bildirme koşacıyla özne, birinci ve ikinci kişi özneler, dönük kimse, ettiren kimse, gerçek özne, gizli özne, gramerce özne, kalıplaşmış özne, karşılıklı kimseler, kayan özne, mantıkça özne, olduran kimse, ortak özne, ortaklaşa kimse, pekiştirilmiş özne, seslenmeli özne, sözde özne, üçüncü kişi ve yinelenmiş özne* şeklinde dilbilimcilerin kullandıkları yirmi üç özne türü hakkında bilgi vermiş, aynı zamanda kendisi de açık ve gizli özne olmak üzere iki özne türü hakkında değerlendirmelerde bulunmaktadır (Bulak, 2013: 1101-1125).

Banguoğlu; gerçekte kimse, güçte/mantıkça / gramerce kimse, dönük kimse, karşılıklı kimseler, ortaklaşa kimse, ettiren kimse, olduran kimse şeklinde yedi türlü öznenen söz eder (Banguoğlu, 2019: 543-546).

Karaağaç, özne çeşitlerini *gizli özne, durağan özne, etken özne, edilgen özne ve bilinmez özne* olarak ifade eder (Karaağaç, 2017: 228).

2.1.1.2.2. Öznesi Olmayan / Gösterilemeyen Cümleler

Bulak'a göre öznesi olmayan cümleler olarak tanılanan bu grupta yüklemdeki iş, oluş, durum ve hareketin kim tarafından yapıldığı hiçbir şekilde belli değildir. Bu cümleler öznesiz cümleler olarak değerlendirilir (Bulak, 2013: 1118)

- Fuzûlî'den okuduk. Biraz da sual üzerine edat ve bulunma hali eklerini tasrih ettik. (s. 240)
- Üstelik şimdiye kadar kimseye hayır demedim. (s. 9)
- İkinci sınıftayım. (s. 11)
- Ders yılının ortaları, Farsça hocamız bir gün tahtaya birkaç mısra yazdı. (s. 11)
- Bugünmüş gibi hatırlıyorum. (s. 11)
- Bu hikâyeyi herkese anlattım. (s. 14)
- Her anlatışım da ağlıyordum. (s. 14)
- Fıkıh dersini yana yakıla izliyordum. (s. 14)
- Bir gece gözyaşlarıyla ıslattığım secdeden sonra, "hidayete doğru" diye fısıldadım. (s. 15)
- Rusûhî Dede'nin yorumunu da okudum. (s. 17)
- Tuhaf tuhaf baktı, gitti. (s. 241)

Karahan, gereklilik kipinin teklik 3. şahsının kimi kullanışlarında ve aynı görevdeki "-mAk lazım / gerek" kalıplı cümlelerde de özne bulunmaz (2016: 21).

- Sadece ilim değil kızım, herhangi bir kazanç elde etmek için emek lazım. (s. 13)
- Şair diyor ya, en uzun geceyi ne müneccim bilir ne de muvakkit, gecelerin kaç saat olduğunu gam müptelasına sormalı. (s. 25)
- Zamanla öğrendim ki aşk; yalnız kaldıkça tek kanattır, onun çizdiği yolda yürümek lazım. (s. 46)
- Halini görmeliydin. (s. 79)

- Hemen gemiye binmeli. (s. 87)
- Birlik denizini geçmeli. (s. 87)
- "Yaratıcıya şükran secdesini görmeli" mısrasında Hâkk yani yaratan Allah demektir. (s. 105)
- Yakınlarımızı Allah için sevmek lazımdır. (s. 180)
- İnşallah demeli... (s. 189)
- Gözleri kan ağlamalı ama kimse bilmemeli. (s. 217)

2.1.1.2.3. Özne Görevindeki Kelime Yapıları

2.1.1.2.3.1. Tek Kelimededen Oluşan Özneler

- **Sen** o âlemlerle kusursuz bir irtibat kurdun. (s. 91)
- Anlıyorsun değil mi? **Massignon**, bu beyitte kendi halini görüyordu. (s. 137)
- Kul istiğfar ettiğinde **Allah** affeder, buna inanmış bulunuyoruz. (s. 140)
- **Çocuklar** şimdilik ara verdiler, belki tatil dönemine kadar tekrar başlama imkânı bulamazlar. (s. 142)
- **Hatip** uzun uzun açıkladı. (s. 196)
- **Biz**, bir tecelliyi anlamaya çalışırken **O**, yeni yeni tecellilerle sürekli izini kaybettiriyor. (s. 203-204)
- Ona **Furkan** denir. (s. 204)
- **Arkadaşları** evlenmiş, çoluk çocuğa karışmış. (s. 205)
- **Allah** beni teselli için seni aracı kıldı demek ki. (s. 206)

2.1.1.2.3.2. Kelime Grubundan Oluşan Özneler

2.1.1.2.3.2.1. İsim Tamlamasından Oluşan Özneler

- Aksine o vazgeçmiş ve gelemeyeceğini söylemiş, çünkü **babası (tn)** ve **Meral'in (ty)** / **babası (tn)** dersi sürdürmemizi istememişler. (s. 144)
- (**Âşıklar Sultam'nın (ty)** / **hemşehrisi (tn)** / **Rum ve Ermeni (ty)** / **hekimler (tn)**) bu eczaneyi tercih ederler, buradan hastalarına giderlerdi. (s. 145)
- **Eşimin (ty)** / **siparişleri (tn)** vardı (s. 147)

- **Derin ruhların (ty) / üzüntüsü (tn)** bana o kadar derinden yansıyor. (s. 153)
- **Mevlânâ (ty) / kapısı (tn)** onun sığınağıydı. (s. 154)
- **Onun (ty) / çocuğu (tn)** da Saint Michel'de öğrencimdi. (s. 212)
- **Dağın (ty) / bağı (tn)** alevin kaynağıdır. (s. 217)
- **Kalplerimizin (ty) / ibresi (tn)** aynı kibleye yönelmiş bulunuyor. (s. 219)
- Ruhlarımızda **aynı imanın (ty) / alevleri (tn)** yanıyor. (s. 219)
- Peygamber Efendimiz şöyle buyuruyor: "Üç kimsenin duası herhalde kabul olunur: **babanın, misafirin ve mazlumun (ty) / duası. (tn)**" (s. 220)

2.1.1.2.3.2.2. Sıfat Tamlamasından Oluşan Özneler

- Görüyorsun **iki taraflı katmerli bir (s) / imkânsızlık (i)** var. (s. 153)
- **Yapılması camgönülden arzu edilmiş olan bir (s) / şey (i)** gecikiverir. (s. 155)
- **Güzel kızım, bize güzelim memleketimizi miras bırakan bu güzel insanların aziz (s) / hatıraları (i)** beni hep yaralamıştır. (s. 161)
- Sivas'ta **mazbut bir Müslüman ailenin çocuğu olarak başlayan (s) / hayat (i)** Hristiyan bir halde böylece devrediyor. (s. 184)
- Evimin önüne **bir(s) / asma (i)** diktim.(s. 221)
- **Senin gibi meziyetlere sahip olan bir (s) / evlat (i)**, anne baba kalbini sınırsız bir mutlulukla doldurur. (s. 225)
- 0 esnada içeriden **hafif bir inilti, derinden bir (s) / ses (i)** peyda oldu. (s. 234)
- Yüreğime sanki **bir (s) / yıldırım (i)** düşüyor. (s. 244)
- **Elbisesi eskimiş, yamalı (s) / Karısı (i)** "Yenisini bulamaz mıyız?" diye soruyor. (s. 256)
- **Okulun bitişiğinde oturan bir (s) / aile (i)**, bir gece, galiba mide için kaynatmak üzere okulun duvarından sarkan portakal dallarından birkaç yaprak koparmak ister. (s. 259)

2.1.1.2.3.2.3. Sıfat-Fiil Grubundan Oluşan Özneler

- Rum akrabam ve ahababım arasında bana **hasmane bakanlar** çok. (s. 53)
- Korkuyorum, **sıkılanlar** olur. (s. 55)

- Sığlarda **arayanlar** onlardan bir eser bulamaz. (s. 92)
- Ölmek için **denize atılanlar** öncelikle aklını kaybedermiş. (s. 100)
- Bulduğum köşeye **girip çıkanlar** oluyor. (s.118)
- Bu defa hayli **gelenler** oldu. (s. 166)
- Müslümanlar kadar **müslüman olmayanlar** da ona derin bir saygı duyardı. (s. 187)
- Suzan adını değiştirmek istiyordu. **Ad değiştirecek olan** o değil. Suzan değil, **suzan olmayanlar** isimlerini değiştirsinler, suzan olsunlar. (s. 219)
- Evet, **bunu yapanlar**, insanlardan herhalde başka bir tınyette yaratılmış ve başka bir yürek taşıyan mahluklardır. (s. 238)
- Bunu, **hayran olanlar** da kabul etti. (s. 260)

2.1.1.2.3.2.4. İsim-Fiil Grubundan Oluşan Özneler

- "Sen bir damlasın, denizin yanma gelmeye nasıl güç yetirebilirsin. Sıyâm seni yağmur ve sel gibi deniz tarafına getirir. Yani ey irşad isteyen salık, dünyaya meyil ve rağbetin sebebiyle bir katre hükmünde olan sen, yeme içme selinde kalmış ve masiva girdabına düşüp kalırsan hakikat denizinin sahiline ulaşamazsın; ancak **oruçlu olmak ve Allah için açlığa devam etmek** gereklidir. (s. 97)
- **Bu gerçeği öğrenmek**, hayatımın büyük bir bölümüne mal oldu, çok da büyük nimet oldu. (s. 123)
- Aziz çocuklarıma derhal **cevap vermek** benim borcum. (s. 148)
- **Buna gecikme demek** doğru değil. (s. 155)
- **Çok okunaklı yazmak** son derece gerekli bir şey. (s. 169)
- **Bunu anlatmak** çok zor. (s. 176)
- **Dinimizde umutsuz olmak** yok. (s. 196)
- Yakınlarımızı **Allah için sevmek** lazımdır. (s. 180)
- Oysa bir gün **sağanak gibi boşanmak** gerek. (s. 199)

2.1.1.2.3.2.5. Bağlama Grubundan Oluşan Özneler

- **Hâkim, hakim, fehîm, müstakim, emin, mekîn ve metin** olmalıdır. (s. 14)

- **Karım ve kızım** patrikhanenin baskısıyla buna yanaşmadılar ve olan oldu. (s. 25)
- Aramızdaki güçlü bağı rağmen **karım ve kızım** bunu benimseyemedi. (s. 27)
- Ama biliyordum, gerçekte ne üzüntü ne de hicran var, çünkü mesafe yok, **zaman ve mekân** yok. (s. 28)
- **Ramazan ve kandil** günleri hissedilmez. (s. 38)
- Sonra **eşim ve kızım** bundan memnun kalmayabilirler malum. (s. 50)
- Karşılıklı tam bir saygı, **sevgi ve şefkat** vardı. (s. 206)
- **Karım ve kızım**, bir saniye olsun dilimden anlayabilseydi. (s. 206)
- **Geylânî Efendimiz'in binekleri ve serveti** vardı. (s. 209)
- **Türk askeri ile birçok İngiliz çavuş ve askeri** çıkmaya başladı. (s. 235)

2.1.1.2.3.2.6. Unvan Grubundan Oluşan Özneler

- **Dayısı Hristo** da gönderilenlerden. (s. 64)
- **Yuvan Usta** ani bir kararla konağı tahliye edip alabildiği lüzumlu eşyayı kağına yüklüyor, ver elini Kastamonu. (s. 66)
- **Profesör Mustafa İnan** ile eşi gelmiş, evlerine götürmüşler. (s. 78)
- **Yahya Kemal Bey'in o mısrası** beni de hep tedirgin eder. (s. 37)
- **Muhsin Bey** dilekçemi görünce altına, boyalı kalemle, "Peki" diye not düşüyor ve bana dönerek, "Ama Konya sizi bırakmaz azizim," diye ekliyor. (s. 44)
- **Müdür Bey** izinliydi, bu sebeple elime geç geçti. (s. 48)
- **Faik Bey** görünce sevinir. (s. 64)
- Meğer ilk gelişinde **eşiyle birlikte Behçet Bey** onu rıhtımda karşılamış. (s. 78)
- **Ödemişli Ali Dayı'nın hikâyesi** o kadar hazin ki... (s. 238)
- Bir gün **Ali Dayı** bana tesadüf ederek koğuşuna gidemediğinden dolayı yardım istemişti. (s. 238)

2.1.1.2.3.2.7. Birleşik İsim Grubundan Oluşan Özneler

- **Profesör Mustafa İnan ile eşi gelmiş**, evlerine götürmüşler. (s. 78)

- Derken hatırıma **ilkokul hocam Feyzi Efendi'nin kaybettiğim bir şeyi bulmam için öğrettiği o tekerleme** geldi. (s. 110)
- **Kolağası Mehmet Tevfik Bey**, Arıburnu'ndan, şehadetinden önce yazıyor. Tarih, 31 Mayıs 1915. (s. 164)
- **Müezzin Efendi'nin okuduğu aşr-ı şerif** onu o kadar derinden yakalıyor ki, gönlüne aşk tohumu düşü- veriyor. (s. 229)
- Celal Hoca'nın fakire verdiği mecmuada **Eyüp Sabri Bey'in hatıratından bir bölüm** vardı. (s. 234)
- **Antep'in Urul köyünden Şaban oğlu Mehmet, Maraş'ın Küçük Nacar köyünden Mehmet, Aydınli Ali oğlu Mehmet, Konya'nın Beyşehir kasabasından Hüseyin Onbaşı ve Karahisar Bolvadin kasabası Çay nahiyesi Cedid Mahallesi'nden Hacı oğlu Haşan, Manastırlı Rıza, Erzurumlu Süleyman oğlu Ali; bu biçarelerin hepsi de bana cidden mühim ve esef verici maceralar anlattılar.** (s. 239)

2.1.1.3. Nesne

Nesne, yüklemi geçişli fiil olan cümlelerde bulunan, yüklem bildirdiği, öznenin gerçekleştirdiği işten etkilenen cümle ögesidir.

Korkmaz, “Gramer Terimleri Sözlüğü’nde” düz tümleci “nesne” olarak kabul eder. Aynı zamanda nesneyi cümlede öznenin, dolayısıyla fiili geçişli olan yüklem etkilediği şahsı veya şeyi gösteren, yalın veya yükleme durumu eki almış kelime olarak tanımlamıştır (Korkmaz, 2010: 157).

Özmen, nesnenin tanımını “yüklemi geçişli fiillerden oluşan cümlelerde, yüklemdeki eylemlerden etkilenen kişiyi, nesneyi, varlığı, şeyi gösteren cümle ögesidir” şeklinde yaparak; etkilenmenin yanında algılamının da söz konusu olabileceğini söylemiş, yüklemi işitmek, duymak, görmek gibi duyu fiillerinden oluşan cümlelerde nesnenin etkilenmesinin değil algılanmasının söz konusu olduğunu eklemiştir (Özmen, 2016: 36).

Böler nesneyi, “Yüklem bildirdiği ve öznenin yerine getirdiği işten etkilenen kişiyi, nesneyi, varlığı gösteren cümle ögesine nesne denir” olarak tanımlamaktadır (Böler, 2021: 40).

Karaağaç ise, “Öznenin gerçekleştirdiği yapmadan etkilenen varlık, yapma hali

çekimindedir ve nesnesidir” şeklinde tanımlamıştır (Karaağaç, 2017:231).

Karahan nesneyi “Cümlede yüklem bildirdiği, öznenin yaptığı işten etkilenen öge, nesnedir” şeklinde tanımlamıştır (Karahan, 2016: 25).

Nesne; Türk Dil Kurumu sözlüğünde 1. Belli bir ağırlığı ve hacmi bulunan her türlü cansız varlık, şey, obje, 2. Öznenin dışında her konu obje, 3. Geçişli fiili bütünleyen yalın veya belirtme durumunda bulunan tümleç şeklinde üç farklı tanımla karşımıza çıkar (Türk Dil Kurumu, 1998: 1647).

Yukarıdaki tanımlamalarda araştırmacılar tarafından kullanılan ifade ve terimler farklılık oluştursa da vardıkları sonuç aynıdır. Nesne, öznenin yaptığı işten etkilenen ögedir.

Kimi cümlelerde birden çok nesnenin varlığı söz konusu olabilir. Fakat cümle içindeki nesnelere farklı türde olamaz, cümledeki nesnenin türü aynı olmalıdır. Belirtili ve belirtisiz nesnelere aynı anda cümle içerisinde bulunamazlar.

- Ziyaretiniz **beni** de **Hatice Hanım'ı** da pek memnun etti. (s. 240)
- Sınavda öğrencilerden birine **Hazret-i Mevlânâ'yı** sordular. (s. 242)
- Can kızım, bu güzel insanların bereketiyle memleketimiz bir gün gelecek, **insanlığın muhtaç olduğu kıymetleri** ortaya koyabilecek. (s. 257)
- **Oturmayı** yasakladı doktor. Kolum, ayağım ve burnuma takılı **hortumları, iğneleri** aşarak birkaç satır yazabiliyorum. (s. 269)
- Sonra bir yandan **Mesnevî'yi** ve **Divân'ı** okursun. (s. 260)
- **Ruhumdaki heyecanları (bln) bir an için, çocuklarımla ruhlarına aktarmak için onları dünyanın kederlerinden kurtaracak yolu (bln)** göstermek için çırpırım. (s. 262)

2.1.1.3.1. Belirtisiz Nesne

Yükleme ek almadan bağlanan nesnelere belirtisiz nesnedir. Belirtisiz nesne genel bir varlığı, bir türü karşılar. Belirtisiz nesneyi bulmak için yüklem ”ne” sorusu sorulur.

Karahan, belirtisiz nesnenin yeri yüklem yanındadır. Aralarına de / da, dahi, bile gibi kuvvetlendirme edatları ve soru eki dışında genellikle başka bir öge giremez (Karahan, 2016: 26).

- **Diploma** bile aldım. (s. 15)
- Üsküdar'daki kızımdan **bir bardak su** dahi istememişimdir. (s. 47)
- Biz Allah'ın yanında **mikrop** bile olamayız, onun işlerine nasıl akıl erdirelim. (s. 140)
- Bize iâşe hususunda dahi son derece **sıkıntı** çektiriyorlardı. (s. 237)
- Onlar bize **düşmanlık** ediyorlar. (s. 259)

2.1.1.3.2. Belirtili Nesne

Belirtme hâli eki alarak yükleme bağlanan nesnelere, belirtili nesnedir. Belirtili nesnelere bilinen bir varlığı karşılar. Belirtili nesneyi bulmak için yükleme “*kimi, neyi*” soruları sorulur.

- Okuduğum beyitler **beni** derinden sarsmıştı. (s. 11)
- Vicdanındaki adalet duygusunu tüyler ürperten bir dereceye yükseltmiş olan bir kişi artık **Hakk’ı** bulmuş olmalıydı. Bunu biraz olsun tatmıştım. (s. 14)
- **Bir kedinin bile kalbini** kırmak istemiyorum, insan kalbi nasıl kırılabilir. (s. 50)
- Siz bir başkasınız, bize **bunu** nasıl yaparsınız? (s. 36)
- Siz **bizi** kurban ettiniz! (s. 36)
- Belli ki o günlerde **Üsküp sokaklarında çınlayan ezan sesini** unutamıyor. (s. 37)
- Bugünkü Türk babaları havası ve toprağı Müslümanlık rüyası olanlarla dolu semtlerde doğdular, doğarken kulaklarına ezan okundu, evlerinin odalarında namaza durmuş ihtiyarlar nineler gördüler, mübarek günlerin akşamları **bir minderin köşesinden okunan Kur’an’ın sesini** işittiler; **bir raf üzerinde duran Kitabullah’ı** indirdiler, küçücük elleriyle açtılar, gülyâğı gibi bir ruh dolan **sarı sayfalarını** kokladılar. (s. 38)
- O **uluların kapısının köpeğı** bile olamam. (s. 100)
- **O’ndan başkasının sözü** bile kalmamalıdır. (s. 111)
- Lisede yakın arkadaşım olan kırk yıllık bir dostum **beni** şöyle nitelemişti: (s. 141)
- Mustafa Cevdet çok iyi Rumca bildiğı için, Âşıklar Sultam’nın hemşehrisi Rum ve Ermeni hekimler **bu eczaneyi** tercih ederler, buradan hastalarına giderlerdi. (s. 145)
- **Yazdığın düşünceleri** biraz müphem bulmuştum, **bunları** daha açık yazmanı rica etmek istemişim. (s. 149)

- Önünde durdum. Durdum ki **geçenlerin selamını** alabileyim. (s. 241)
- Aziz çocuklarım bunu bilse ve sezse, kürsüde neler yaşadığının farkına varsalar, **nefeslerini** bile yavaş almaya çalışırlar. (s. 263)
- **Halim selim Hatice Hanım'ı** bile çileden çıkardım. (s. 266)

2.1.1.3.3. Nesnesi Olmayan Cümleler

Yüklemi geçişsiz bir fiil olan cümlelerde nesne bulunmaz.

Gülsevin'e göre geçişli fiil, eğer bir "deyimleşmiş birleşik fiilin parçası" ise ve deyim içinde kendi nesnesi varsa yüklem geçişsiz bir anlam kazandığından esas / asıl cümlede nesne yer almaz (Gülsevin, 2011: 1184).

- Ethem böylesi bir ölümle ölmüş, sonra O'nda ebediyen dirilmiş bir güzel. (s. 110)
- Yemiyor. Abdestini tamamlayıp suyun geldiği yöne doğru gidiyor. (s. 111)
- Yüksek bahçe duvarlarından üzerinde aynı cins elmaların olduğu dallar sarkıyor. (s. 111)
- Emîr: "Burada ücretsiz, karın tokluğuna, yedi yıl bahçıvan olarak hizmet edeceksin. (s. 112)
- Kapı açılıyor. (s. 113)
- Gözleri kudretten sürmeli, tatlı dilli, servi boylu dünyalar güzeli bir kız çıkıyor. (s. 113)
- Gönül hun oldu şevkinden boyandım ya Resulallah... diye başlamıştım. (s. 114)
- Yandım diye bağırarak uyanırken zavallı eşim de korkuyla uyanmıştı. Kalbim duracak gibiydi. (s. 114)
- Aman Allah'ım! Yani şimdi, Üsküdar'da, Habib-i Hûda'nın aşkıyla bir çığlık atınca Halep'te mi yankılanıyor evladım? (s. 115)
- Eğitime mutfaktan başlanıyor, orda da tennure giyiliyor. Hücrede ise daha çok destegül... (s. 148)

2.1.1.3.4. Nesne Görevindeki Kelime Yapıları

2.1.1.3.4.1. Tek Kelimedenden Oluşan Nesnelere

- Bu derinlik **beni** sarhoş ediyordu. (s. 17)

- Divân'ım okuduğumda **kendimi** bir çiçek bahçesinde buluyorum. (s. 18)
- Bir damlaydım, denizler **beni** içine alamıyordu. (s. 20)
- Sanki **ruhumu** yeniden esir aldılar (s. 40)
- **Geçmiş**i hatırladım ama oraya dönmek arzusuyla değil. (s. 40)
- Sonra bana bildirirsin, dersler başladıktan bir süre sonra **hepinizi** bir araya getirmeyi düşünürüz. (s. 50)
- **Seni** büyülü bir beste gibi dinledik. (s. 51)
- Herkes **beni** Hristiyan biliyordu. (s. 56)
- **Sütü**, pencereden dışarı döküyor, **peyniri**, **zeytini**, hayvanların nasiplenmesi için ağacın dibine atıyordum. (s. 56)

2.1.1.3.4.2. Kelime Grubundan Oluşan Nesnelere

2.1.1.3.4.2.1. İsim Tamlamasından Oluşan Nesnelere

- Şimdi içimde **ince bir yaranın (ty) / derin sızısını (tn)**, ruhumda **ağlayan bir ayrılığın (ty) / sessiz çığlığını (tn)** seziyorum. (s. 24)
- Allah bir kuluna lütufta bulunmak isterse, **onun (ty) / sevme kabiliyetini (tn)** geliştirmiş.(s. 35)
- O, çenesinden sızan yağı umursamaksızın iştahla yerken benim içimden **onun (ty) / şu mısraları (tn)** geçiyordu. (s. 39)
- **Âşıklar Sultan'ının (ty) / deyimini (tn)** kullandı. (s. 47)
- **Bir kedinin (ty) / bile kalbini (tn) kırmak istemiyorum.** (s. 50)
- Bir gün nasip olur da Kudüs'e gidersem, minbere çıkıp **bu mısranın geçtiği (ty)/ şiirini(tn)** okumak isterim. (s. 58)
- Neye inanırsa inansın, müminin bende hep **saygıdeğer bir (s) / hali (i)** vardır. (s. 59)
- **Abdulhalim Çelebi Sultan'ın (ty) / dikkatini (tn)** çekiyor. (s. 77)
- **Nazım Paşa'nın (ty) / bir sözünü (tn)** hatırladım. (s. 79)

2.1.1.3.4.2.2. Sıfat Tamlamasından Oluşan Nesnelere

- **Saadetin ölmez (s) / çiçekleri (i)** gözyaşlarıyla sulanırsa büyümüş. (s. 73)

- **Remzi Dede'min bir (s) / dostu (i)** alıp saadethaneye getirmiş. (s. 78)
- **Bütün zerrelerimi dolduran (s) / tutkunun (i)** sana da geçmekte olduğunu görüyorum (s. 86)
- Sen başkalarını teselli edebilirsin, yani tesellinin **biricik (s) / hâzinesini (i)**, o hâzinenin yolunu başkalarına da gösterebilirsin. (s. 88)
- Elimde kart, **ayaküstü, nefessiz (s) / anlattıklarını (i)** dinledim. (s. 93)
- Padişah gelmemesi için ısrar edince de, "Sultanım," der, "biz, **Hakk'ın birinci emri olan büyük (s) / cihadı (i)** yaptık. (s.96)
- Şimdi diğer bir emri olan **küçük (s) / cihadı (i)** yapmak isteriz. (s.96)

2.1.1.3.4.2.3. Sıfat-Fiil Grubundan Oluşan Nesnelere

- Kitabullah'ı indirdiler, küçücük elleriyle açtılar, **gülyağı gibi bir ruh dolan sarı (s) / sayfalarını (i)** kokladılar. (s. 38)
- 0 ne ateşli satırlar, o ne yanış, o ne samimi bir akış. Derinliklere öyle bir inişin, ruhların denizine öyle bir dalışın var ki... **Canların en sezilmez (s) / çığlığını (İ)** alıyor, birkaç satırla neler neler anlatıyorsun. (s. 99)
- **Büyük Allah'ın tükenmez (s) / merhameti (i)** var. (s. 135)
- Size, **ölmez saadet meyveleri verecek olan (s) / fidanı (i)** kalbimin kanıyla suluyorum. (s. 262)

2.1.1.3.4.2.4. İsim-Fiil grubundan Oluşan Nesnelere

- Sonra bana bildirirsin, dersler başladıktan bir süre sonra hepimizi bir araya getirmeyi düşünürüz. (s. 50)
- Bendeki kaynakları da veririm. Yeter ki sen aşk yolunda **yürümeyi** candan iste. (s. 55)
- Onu kınamıyorum. İçinde bulunduğu topluluk, **din değiştirmeyi** çok ayıplıyor. (s. 61)
- **Her geceyi Kadir bilmeyi** burada öğrendim. (s. 81)
- Şöyle cevap vermişim: "**Bir Allah'ın kulunu incitmektense diri diri yakılarak ölmeyi** tercih ederim." (s. 85)
- Belki daha yakınsın. Seni her an düşünüyorum, **gelip seni yakından görmeyi** çok isterim fakat belli zaman için yalnızlığı arzu edersin diye cesaret edemiyorum. (s. 88)

- Bu şarkıyı bilhassa Hâfız Burhan'dan, değilse **Müzeyyen Senar Hanım'dan dinlemeyi** tercih ederim. (s. 89)
- Müziği içindedir. Gerçek bir bestekâr, **şiiirin içindeki o nağmeyi** açığa çıkarır. (s. 108)
- **Hiçbir şeye üzülmemeyi** öğreteceğim. (s. 135)
- Konya'dan gelmiş dostlarla meşguldüm, **bu gecikmeyi** umarım mazur görürsün. (s. 157)

2.1.1.3.4.2.5. Bağlama Grubundan Oluşan Nesnelere

- **İç dünyama gömülmek ve hiçbir şey düşünmeden saatlerce hareketsiz kalmak** istiyordum. (s. 28)
- **Dünyanın bütün dert ve gamı içimde**, bütün şevk ve mutluluğu içimde, bütün umut ve umutsuzluğu içimde, aşk ve ıstırap dedim, aslında yanlış, sadece aşk... (s. 32)
- Doğruca otele gittim, namazı orada kıldık, **öğle ve ikindi namazlarını** da orda kıldık. (s. 167)
- **Okuldaki müdürün ve hocaların isimlerini** yazarsan, kendilerini tanımasam da bir tanıyanı bulabilir, senin için yardımcı olabilirim. (s. 197)
- Onlara da anlatabilirsin, öğrencilerime, ailelerine **sonsuz minnet ve şükran** duyuyorum. (s.212)
- Onlara da anlatabilirsin, öğrencilerime, ailelerine **sonsuz minnet ve şükran** duyuyorum. (s. 212)
- Onlara da anlatabilirsin, öğrencilerime, ailelerine **sonsuz minnet ve şükran** duyuyorum. (s.212)
- **Harfsiz ve sessiz söylediklerini** ruhum seziyor. (s. 213)
- Peygamber Efendimiz şöyle buyuruyor: Üç kimsenin duası herhalde kabul olunur: babanın, **misafirin ve mazlumun duası**. (s. 220)
- İnşallah sen de eşin de **Allah'ın ve Sevgilisi'nin sevgilisi** olursunuz. (s. 225)

2.1.1.3.4.2.6. Unvan Grubundan Oluşan Nesnelere

- **Aşk Sultanı'nın Divân'ını, Mesnevî'sini** aslından okuyup zevk edebilsen! (s. 197)
- İpek üstüne nakşedilmiş olan **Aşk Sultanı'nın türbesini**, çevresi doktor tarafından yaldızlanan beyitle birlikte kuracağınız yuvaya asmanızı istiyorum. (s. 211)

• Geçenlerde **Ali Üsküdarî'nin bir mevlidini** dinledim. (s. 227)

• **Veysel Karânî Efendimiz'i** soruyorsun. (s. 233)

• Mektubun bana **Ebu Zer Efendimiz'i** hatırlattı. (s. 256)

2.1.1.3.4.2. 7. Birleşik İsim Grubundan Oluşan Nesnelere

• Gitmeden önce Ankara Radyosu'nda bir güzeli, **Esrâr Dede'yi** anlattım. (s. 17)

• **Ermeni doktoru Ali Dayı'yı** derhal hastaneye yazmış. (s. 238)

2.1.1.3.4.2.8. Cümle İçinde Cümle Olarak Bulunan Nesnelere

• "Bir yanlışımı bulayım diye çok uğraştım ama olmadı, **aferin,**" dedi. (s. 12)

• **Müslümanlığım sizlerden ayrılmamı, yuvamızı dağıtmayı** gerektirmiyor," dedim. (s. 25)

• "Bir şey içmeyecek misiniz?" diye sordu. (s. 26)

• "**Bebek'te Hüsnü Beylerde vaaz edeceğim, oruçluyum,**" dedim. (s. 26)

• "**Bu sahorsuz oruç,**" dedim. (s. 27)

• Topçu, "**Bizim kadim irfanımızla aramızdaki bağın örselenmesinin nasıl bir drama yol açtığı bu mısradan anlaşılabilir,**" dedi. (s. 257)

• "Üstadım, **beni bu fehmeti deli ediyor,**" dedim. (s. 257)

• Üzgündü. "**Hocam, size yemek ısmarlamak isterim,**" dedim. (s. 257)

• "**Bugün okulda dersim olmadığı için yemek yemeye hakkım yok,**" dedi. (s. 257)

• Sen bana, '**Mağara dostumsun,**' dedin; beni mağarada böyle yalnız başıma bırakma! (s. 273)

2.1.1.4. Yer Tamlayıcısı

Öznenin yaptığı işin yerini, yönünü veya çıktığı yeri açıklayarak cümleyi tamamlayan ögeye yer tamlayıcısı denir. İsim yönelme (-A), bulunma (-DA) ve çıkma (-DAn) hâli eki alır.

Bulunma anlamı taşıyan yer tümlecinin isim cümlelerinde var olabileceği konusunda bir görüş birliğinden söz edilebilir. Yönelme ve ayrılma anlamı taşıyan yer tümleçlerinde ise farklı görüşler bulunmaktadır. En yaygın görüş, bu tümleçlerin az da

olsa isim cümlelerinde bulunabileceğidir. Bu görüşte olan araştırmacılar isim cümlelerindeki yer tümleçleri için şu örnekleri vermektedirler:

Orası bu köye dört saat değil. Özçelik ve Erten (2011: 222).

Rıfat Çiğ, Adana Öğretmen Okulu'ndan mezundur; Bu adamın aklından zoru var; (...) onların bizden hiçbir farkı yoktur (Bilgegil, 2009: 39- 40).

Çirkine çıramız sönüktür bizim; Hepimiz öleceğiz, ahlanıp vahlanmaya ne gerek var? Umuda, ışığa,karanlığa / apansız bir doğuma / çoğul'a hazır mısınız! (...) herkesin şimdilik hakkı vardır hüzünlenmeye (Bilgin, 2006: 475- 477- 492).

Hâlbuki bu sergilerin getireceği sanat ve güzellik terbiyesine bilhassa biz muhtacız. Kendi kendileriyle dolu olanlarda / başkalarına yer yoktur; Güneşe, yağmura, her şeye karşı en basit koruma tertiplerinden yoksun idiler (Karahan, 2005: 30- 98).

Karahan, yer tamlayıcısını, cümlede yönelme, bulunma ve uzaklaşma bildirerek yüklemi tamamlayan öge olarak ifade etmiştir (Karahan, 2016: 29).

Karaağaç yer tamlayıcısını, cümlede yaklaşma, bulunma ve uzaklaşma bildirerek yüklemi tamamlayan öge, şeklinde tanımlar (Karaağaç, 2017: 233).

Ergin yer tamlayıcısı ile ilgili olarak, her hareketin zaman ve mekân içinde bir yeri ve istikameti vardır. Yer tamlayıcısı hareketin cereyan ettiği bu yeri ve istikameti ifade ettiğini belirtmektedir (Ergin, 2019: 394).

Yer tamlayıcısı konusunda araştırmacıların genellikle benzer tanımlar yaptıkları görülmektedir. Araştırmacılara göre yer tamlayıcısı cümlede yaklaşma, yönelme, bulunma ve uzaklaşma bildiren yüklemi tamamlayan ögedir.

Art arda sıralanan bazı cümlelerde yer tamlayıcısı ortak olabilir.

- Ailemle birlikte **Kastamonu'ya** göçtük. (s. 10)
- Bütün derslere karşı şevkim çoktu ama **Arapça ve Farsçaya** daha düşkümdüm. (s. 11)
- Din derslerinin sınavlarında, dersi izlememiş olan Rum veya Ermeni arkadaşlarımla **aynı sırada** oturtmuyorlardı beni. (s. 12)
- Mümeyyizlerden biri **tahtaya** kadar geldi. (s. 12)
- Dilersen medreseye gelip benim özel dersime de katılabilirsin. (s. 12)

- Hakk'ın câmi sıfatına mazhar olan bu güzeller güzeli şehre gelip **hukuk mektebine** kaydoldum. (s. 13)
- Bu hikâyeyi **herkese** anlattım. (s. 14)
- **Selamsız yokuşundan Üsküdar iskelesine** indim. (s. 27)
- Ertesi gün **Konya'ya** hareket ediyoruz. (s. 34)
- **Galata'daki Saint Benoit Fransız Kız Okulu'nda** Türkçe öğretmeniydim. (s. 35)
- Hayatında dinî ödevlerine karşı bir an bile **en küçük bir ihmali göstermeyeceğine** eminim. (s. 225-226)

2.1.1.4.1. Tek Kelimededen Oluşan Yer Tamlayıcıları

- **Lisede** son günlerimizdi. (s. 12)
- Allah, **yüreğime** öyle bir ateş bırakmış ki yıllarca tütü. (s. 15)
- O'nun derin acısı **bana** çok dokunuyordu. (s. 18)
- 0 sonsuz boşluk beni nasıl da **içine** çekiyordu, yuvarlanıyor gibiydim. (s. 22)
- Yıldızlar sanki **yerde**, ben onların üstündeyim. (s. 22)
- İşte İsmail gibi başımı **eşiğine** koymuşum. (s. 23)
- Bin dokuz yüz kırk iki yılının karlı bir kış gecesi ağlayarak karım ve kızım ile vedalaştım. **Evden** çıktım. Selamsız yokuşundan Üsküdar iskelesine indim. (s. 27)
- Tekrar gözlerimden yakıcı damlalar akmaya, **ruhuma** şu kelimeler damlamaya başladı. (s. 29)
- **İçimde** öğrencilerime karşı bir şefkat deryası coşuyordu (s. 35)
- "**Minarelerde**," diye başladı, "ezan başladığı zaman **evimizde** ruhani bir sessizlik olurdu. (s. 37)

2.1.1.4.2. Kelime Grubundan Oluşan Yer Tamlayıcıları

2.1.1.4.2.1. İsim Tamlamasından Oluşan Yer Tamlayıcıları

- Şair diyor ya, en uzun geceyi ne müneccim bilir ne de muvakkit, gecelerin kaç saat olduğunu **gam (ty) / müptelasına (tn)** sormalı. (s. 25)
- **O'nun (ty) / rızasına (tn)** talibiz. (s. 30)

- Övülmekte zarar var. "Meğer ben ne imişim" sanısına kapıldığımız zaman, **iflas uçurumuna** yuvarlanmışız demektir. (s. 31)
- Belli ki o günlerde Üsküp sokaklarında çınlayan ezan sesini unutamıyor. **Varlığının (ty) / harcına (tn)** karılmış. (s. 37)
- Belli ki o günlerde Üsküp sokaklarında çınlayan ezan sesini unutamıyor. **Varlığının harcına** karılmış. (s. 37)
- Park Otel'den bir otomobile bindik, **Abdullah Efendi Lokantası'na** gittik. (s. 39)
- Malum, **Kadıköy Vakıflar İdaresi'nin (ty) / avukatlığına (tn)** başlamıştım. (s.44)
- İnsanın ruhu bir kere ilahi aşkla tutuşunca **onun kullarına** hizmet etmek, hatta her canlıya elden gelen yardımda bulunmak bir nevi ibadet oluyor. (s. 48)

2.1.1.4.2.2. Sıfat Tamlamasından Oluşan Yer Tamlayıcılar

- Dame de **Sion'daki (s) / öğrencilerimden (i)** çok heves gösteren birkaç talebe var (s. 49-50)
- **Üsküdar'daki (s) / kızımdan (i)** bir bardak su dahi istememişimdir. (s. 47)
- Bu iki sene **içerisindeki gelişimine** şahit oldum. (s. 50)
- "**Solgun kâğıtlardaki (s) / yazılardan (i)** başını kaldırmazdı. (s. 62)
- En çok da **bodrumdaki şirahane**de kaldım. (s. 66)
- **Galata'daki Saint Benoit Fransız Kız (s) / Okulu'nda (i)** Türkçe öğretmeniydim. (s. 72)
- Dönüşte **Alman sefaretinin yanındaki mescide** uğradım. (s. 72)
- Nedimesi **elindeki küçük mendille** gelinin terini siliyor. (s. 73)
- **Bahçedeki bir kulübede** yatıp kalkacaksın. (s. 112)
- **Çamlıca'daki evine** çok giderdim. (s. 117)

2.1.1.4.2.3. Sıfat-Fiil Grubundan Oluşan Yer Tamlayıcılar

- **Pek güzel bir hatla imla edilmiş, harikulade bir cildi olan bu hâzineden** rastgele bir sayfa açtım. (s. 181)
- Daha önce **yapmış olduğum bir ricadan**, kalben vazgeçtiğimi ruhun sezmiş, ricamın

ötesine geçmişsin. (s. 199)

- Meğer koca hasreti çok çekmiş Eğinli kadınlardan dinlermiş. (s. 222)
- On birinci telin ikinci koğuşunda bizden evvel gelmiş ve sivil telinden oraya **nakledilmiş olan Namlus eşrafından** Fâik Bey ile Hayfa kazasına bağlı Kisâriye nahiyesi müdürü Bosnah Ahmet Beyler bulunuyordu. (s. 236)
- Bu talihsiz ihtiyar, gözünün birini kaybettiğinden, bu suretle **uğramış olduğu bu elim felaketin acısından** müteessir, ağlamaktan diğer gözünü de kaybetmiş. (s. 239)
- Bugün Pangaltı Mihitryan Mektebi'yle Dame de Sion'da **toplanmış olan derslerimden** aldığım ücretle geçiniyorum. (s. 243)
- **Birkaç sene evvel kapanmış olan Saint Louis Ruhban Okulu'nda** ruhban yetişmek için okumakta olan çocuklarıma da bunları söylemiştim. (s. 262)

2.1.1.4.2.4. İsim-Fiil Grubundan Oluşan Yer Tamlayıcılar

- Ne mutlu o kişiye, **seven olmaktan sevilen olmaya** yükselmiştir. (s. 87)
- Çocuk onu kendi ölçüsüne uygun bulmayınca sızlanmaya başlar, çünkü **onu algılamaktan** âcizdir. (s. 125)
- Bazen çocuklar babalarının isteği ne olursa olsun, ümitsiz ve **hüzünlü olmaktan** kurtulamıyor. (s. 134)
- Sırası gelir ve gerekirse evladımı yerden yere vurur gibi **acı bir dil kullanmaktan** da çekinmem. (s. 150)
- Geçerken babana ayaküstü bir merhaba demek istiyorum ama iş sırasında **bir dakikasını bile almaktan** çekiniyorum. (s. 151)
- Beni alıkoymak deveye **hendek atlatmaktan** zor. (s. 171)
- Nefisle **savaşmaktan** söz edip duruyorsun.(s. 207)
- Hun oldu yüreğim **yola bakmaktan**.(s. 222)
- Onu tanıyınca **ağlamaktan** da utandım. (s. 229)
- İnandığım, bildiğini **yaşamaktan** hiçbir şey onu menedememiş. (s. 229)

2.1.1.4.2.5. Tekrar Grubundan Oluşan Yer Tamlayıcılar

Kitabımızda tekrar grubuyla oluşan yer tamlayıcısı örneğine rastlanmamıştır.

2.1.1.4.2.6. Bağlama Grubundan Oluşan Yer Tamlayıcılar

- Pazartesi, sah, çarşamba günleri öğleden sonra ya orada ya da öğretmenler odasında görüşebiliriz, onlara hizmete her an hazırım. (s. 135)
- Sırrı Bey askerlerin sağ ellerinde, sağ elin ayasında, üç parmağında veyahut ayak parmağında kına görmeye alışkın. (s. 162)
- Eve dönerken sokakta, çocuk zapt etmek kayışıyla bağlanmış bir yavruya ve annesine rastladım. (s. 177)
- Her zamanki gibi, geride biraz daha geniş ve yüksek alanda yere oturmuş. (s. 179)
- Denize ya da ateşe atılarak canlarını kurtarsaydım yine de bu ilgiyi hak etmezdim. (s. 212)
- Sana ve bütün arkadaşlarına bütün kalbimle şifalar dilerim. (s. 220)
- Binlerce Arap esiri, Kürt, Arnavut ve Çerkez her cinsten, her vilayet ve kazadan insan mevcuttu. (s. 236)
- Bu zavallı ihtiyarın ah ve inlemelerine dayanamayıp çok ağladım. (s. 238)
- Biçare her ne kadar gözünde bir şey olmadığını söyleyerek hastaneye gitmemek istemiş ve bu konuda pek çok rica ve niyazda bulunmuş ise de katiyen kabul edilmeyerek hastaneye yatırılmış. (s. 238)
- Tenlerde ve canlarda nihan hep sen imişsin. (s. 271)

2.1.1.4.2.7. Unvan Grubundan Oluşan Yer Tamlayıcılar

- Kapıda duran Papaz Efendi'ye selam verirler. (s. 9)
- O gece Eyüp Sultan'da cuma namazından önce Kuran okunurken içimde şu emel yanmaya başlamıştı, gece boyu da sürdü. (s. 71)
- Şevki Bey'e telefon ettim, bana okudu. (s. 103)
- Uzun külahları, göz alıcı tennureleri ve aşk ile sema edişleri Nazım Hikmet Bey'e çok tesir edermiş. (s. 120)
- Bölük yazıcısı postayı Yüzbaşı Sırrı Bey'e getiriyor. (s. 162)
- Eğinli Kasap Ahmet Efendi'ye uğradım. (s. 175)
- Bir gün Habib-i Hûda'ya sormuşlar: "Dualarımızın kabul olması için ne yapmalıyız?"

(s. 177)

- Eminönü'ndeki Gümüş Han'da **Sahaf Feyzullah Efendi'ye** uğramıştım. (s. 181)
- Gönlünü meğer **Kumkapılı Ağavni'ye** kaptırmış. (s. 183)
- Çıkınca **Kenan Rifâi Sultan'a** uğradım. (s. 189)
- Geçen **Celal Hoca ile Nureddin Topçu Bey'e** gitmiştik. (s. 257)

2.1.1.4.2.8. Birleşik İsim Grubundan Oluşan Yer Tamlayıcılar

- Ailemle birlikte **Kastamonu'ya** göçtük. (s. 10)
- Biz **Kastamonu'ya** taşınmıştık. (s. 63)
- **Kastamonu'daki** evimiz küçüktü. (s. 66)
- **Kastamonu'ya**, o ulu azizin iklimine taşındık, Şeyh Şaban-ı Veli... Yetim ve öksüz... Hayırsever bir hanımca yetiştiriliyor. (s. 67)
- Anneciğim **Kastamonu'da** bir derneğin üyesiydi. (s. 69)
- **Tepebaşı'nda** tanımadığım bir adam bana birden Fransızca, "Daha elli dakikamız var," dedi. (s. 167)
- Pazar sabahı erkenden evden çıktım. Sabahın doyulmaz güzelliklerini içe içe **Karaköy'e** geldim. (s. 167)
- Henüz köprü açıldı, bir sandalla **Eminönü'ne** geçtik, sabah namazını Yeni Cami'de birlikte kıldıktan sonra otele kapanacaktık. (s.167)
- Hadi Hakkı'ya gideyim, Rüştü'de yerim hazır ama bu hafta **Yeşilköy'den** iniyorlar, belki indiler bile. (s. 171)
- Erzurum Pasinler **Güllüköy'den** bir arif. Çocuk yaşta çiçek hastalığından gözlerini kaybediyor. (s. 173)

2.1.1.5. Zarf

Zarf, yüklem anlamını zaman, yer, yön, durum, miktar, şart gibi yönlerden tamamlayan cümlenin yardımcı ögesidir. Cümlede zarfı bulmak için yükleme “*ne zaman, nasıl, niçin, kiminle, ne ile, ne kadar, hangi yöne*” gibi sorular sorulur.

Ergin, “zarf”ı “... zarf ise kelime gruplarında sıfatın, fiilin veya başka bir zarfın manasını değiştiren isimlere verdiğimiz addır...” olarak tanımlar ve zarfların aslında birer

isim olduğunu şu cümlelerle açıklar: “Zarflar zaman, yer, hâl ve miktar isimleridir. Tek başına sıfat olmadığı gibi tek başına zarf da yoktur. Sıfatlar gibi zarflar da tek başına isimden başka bir şey değildir. Sıfat da zarf da isimlerin kelime gruplarındaki fonksiyonlarına göre aldığı addır...” (Ergin, 2019: 258- 259).

Aksan; zarfların fiil, fiilimsi, sıfat ve kendi türünden kelimelere bağlanan fakat isimden ve sıfattan farklı kelimeler olarak düşünülmemesi gerektiğini söyler. “...Belirteç (zarf) adıyla anılan öğelerse hem ön adların hem eylemlerin hem de görevce kendilerine benzeyen öğelerin anlamlarını etkileyen sözcüklerdir. Bu nitelikleriyle belirteçler Türkçede ad ve ön addan ayrılmaz. Bir tümce içinde geçen ön adlar, eğer o tümcenin yüklemi eylemse bu eylemi etkiledikleri için belirteç görevi görür. Bu durum özellikle Türkçede sözcük türleri arasında kesin sınırlar çizmenin güçlüğü de gösterir.” (Aksan, 1980: 97).

Banguoğlu, zarfları “fiillerin ve sıfatların önüne gelerek anlattıkları kılış, oluş veya vasfı açıklayan veya değiştiren kelimelere zarf (adverbe) denir.” şeklinde tanımlar. (Banguoğlu, 2019: 371)

Cümlenin öğeleri, bazı gramer kitaplarında beş (yüklem, özne, nesne, dolaylı tümleş / yer tamlayıcısı, zarf / zarf tümleci) bazılarında da “edat tümleci / ilgeç tümleci” ile birlikte altı çeşit olarak yer almaktadır. “Zarf tümleci” bu gramer kitaplarının hemen hemen hepsinde, yüklem anlamını zaman, yer / yön, tarz, nicelik (azlık, çokluk), sebep, ölçü ve soru anlamları bakımından tamamlayan bir öge olarak tanımlanmaktadır. (Ergin, 2019: 400; Banguoğlu, 2019: 530; Zülfikar, 195: 139; Gülensoy, 2000: 430; Dizdaroğlu, 1974: 119).

Deny, zarflar hakkında şu ifadeyi kullanır: “Frenkler fiilin ve sıfatın anlamına kendi anlamını katarak onu değiştirmek, fiilden ve sıfattan önce getirilip katılan kelime anlamında adverb kelimenin öncesine katılan yani zarf diyorlar. Nasıl ki ada getirilip katılan ve o ada yeni bir mana katan kelimeye de aynı asıldan adjectif, sıfat demişlerdir ki biz ona sıfat diyoruz.” (Deny, 2012: 232).

Ergin ve Aksan’ın zarflar hakkındaki tanımlamaları benzerlik göstermektedir. Ergin ve Aksan aslında zarfların isim soylu birer sözcük olduklarından söz etmektedirler.

Bir cümlede aynı veya farklı birden çok zarf bulunabilir. Ayrı cinsten zarflardan oluşan cümlede genellikle zaman zarfı diğer zarfların önünde yer alırken miktar zarfı

yüklemimin hemen yanında yer alır.

- **Namazını düzenli biçimde kılmaya başladığında** kanadın birisini elde etmiş olursun. (s. 124)
- **Konya bir şelale gibi** bağrıma akıyor, **aktıkça** susuzluğum artıyor. (s. 166)
- **Pazar sabahı erkenden** evden çıktım. (s. 167)
- **Gece üçte** uyandım. (s. 170)
- Beni **o kadar yak ki, alevinin zevkiyle o kadar feryat edeyim ki**, dağlar taşlar erisin. (s. 172)
- Seni **çağların biriktirdiği bir hasretle** bağrıma basıyor, insanlık taşan gözlerini **tekrar tekrar** öpüyorum canım evladım. (s. 172)
- **Yanlış okudukça** dövüyor, sövüyor. (s. 174)
- İsterdim ki hiç kimsenin ruhu **duymadan** dünyadaki bütün dertlilerin ruhlarını kavuran zehri çekip alayım. (s. 176)
- Onu okşadım, **ağlayarak** okşadım. (s. 177)
- **Okşandıktan sonra hemen** gitti. (s. 177)
- **Namazlarını kılmaya başladığın zaman** sende ümitsizlikten eser kalmayacak. (s. 178)

2.1.1.5.1. Tek Kelimededen Oluşan Zarflar

- Kendimi **şimdi** Esrâr Dede aynasında seyrediyorum. (s. 19)
- **Şimdi** içimde ince bir yaranın derin sızısını, ruhumda ağlayan bir ayrılığın sessiz çılgılığını seziyorum. (s. 24)
- **Yıllardır** gözlerim onu arar ama gelmez o sevgili, yıllarca uzaklarda yanar ateş gözlerim, bir an görün, ne olur Allah için göster bana yüzünü ey Ulu Sultan. (s. 29)
- **Sonra** varlık vergisi çıkardılar. (s. 63)
- Elimde kılıç ve kefen **yıllarca** dolaştım. **Yıllarca** inledim. (s. 69)
- **Akşam yemeğini yiyip öyle** giderim. (s. 171)
- **Bir sabah kahvaltısı ve öğle yemeğiyle** işi geçirir, durumu kurtarmış oluruz. (s. 171)
- **O sabah** yazdığım şiirin kalan kısmı. (s. 198)

- Bir **sabah** beni karyolasında dizinin dibine oturttu. (s. 200)
- "**Sabah** şehrin kapısından ilk çıkan kişi cehennemliktir. (s. 202)
- **Sonra** kalkıp yemeğimi ısıtıyorum. (s. 224)
- Meğer her gün, öğle namazından **önce ve sonra** Kuran okuyormuş. Sadeddin Kaynak da her gün, saat yarım sularında Ağa Camisi'ne geliyor ve namaza kadar o muhteşem sedasıyla şakıyormuş. (s. 226- 227)

2.1.1.5.2. Kelime Grubundan Oluşan Zarflar

2.1.1.5.2.1. İsim Tamlamasından Oluşan Zarflar

- Geçen gün, **sabah(ty) / namazında (tn)** seccademe iki damla yaş düşmüştü. (s. 91)
- **Bayram (ty) / sabahı (tn)** gökler yarıldı, nimetler şelale halinde döküldü. (s. 118)
- **Sabahın (ty) / beş buçuğunda (tn)** kapı çaldı.(s.118)
- **Bayram (ty) / sabahı (tn)** gökler yarıldı, nimetler şelale halinde döküldü. Sabahın beş buçuğunda kapı çaldı. (s. 118)
- Seni **Aşk Şehidi'nin (ty) / muhabbetiyle (tn)** selamlıyorum. (s. 137)
- Uykuya karşı borcumdan birkaç saatini daha ödemek için **sabah (ty) / namazından (tn)** sonra biraz gözümü kapayayım dedim. (s. 171)
- **Cuma(ty) / akşamı (tn)** Parmakkapı tramvay durağında bekliyordum. (s. 177)
- Dün **öğle (ty) / namazında (tn)** neler oldu neler! (s. 223)
- Meğer her gün, **öğle (ty) / namazından (tn)** önce ve sonra Kuran okuyormuş. Sadeddin Kaynak da her gün, saat yarım sularında Ağa Camisi'ne geliyor ve namaza kadar o muhteşem sedasıyla şakıyormuş. (s. 226- 227)
- Her gün **öğle (ty) / namazından (tn)** önce Yeni Cami'ye gelip yüzümüzü mihraba çevirdiğimizde sol tarafta oturarak, namazdan sonra okuyor. (s. 227)

2.1.1.5.2.2. Sıfat Tamlamasından Oluşan Zarflar

- Bizimkilerden **ikindi (s) / vakti (i)** döndüğüm zaman o kadar üzölmüyorlar da akşam yemeğinden sonra ortalık kararınca çıkıp gitmem onları çok sarsıyor. (s. 25)
- **O (s) / zamanlar (i)** Anadolu'da Diyamandi, Yamandi biçiminde söylenirdi. (s. 12)

- **Bir (s) / zamanlar (i)** Bolu sancağına bağlıymış. Şeyh Şaban-ı Veli Kastamonu'ya Bolu ocağından geldi. Hiçbir şey tesadüf değil. (s. 70)
- **Öğle (s) / vaktinde (i)** lastiği patlamış. (s. 79)
- **İstanbul'un o (s) / zamanlar (i)** namılı kabadayılardan Mavnacı Ali'yi hacamat etmiş. (s. 183)
- Bin dokuz yüz altı yılında, **o (s) / zamanlar (i)** Üsküdar'ı haraca bağlamış olan Karamanlı Yusuf'u, Üsküdar iskelesi önünde falça tayla öldürmüş. (s. 183)
- Bu hali **bir (s) / zamanlar (i)** ben de yaşamıştım. (s. 242)

2.1.1.5.2.3. Zarf-Fiil Grubundan Oluşan Zarflar

- Yok **olmadan** var olamazsın. (s. 61)
- İki dervişin yolu, **Anadolu'da gezerken** bir beldeye düşer. (s. 9)
- **Sokakta yürürken** bir kilisenin önünden geçerler. (s. 9)
- Patrikhane **haber alınca** ortalık karışmıştı. (s. 27)
- Odadan **çıkarken** gözlerinden süzülüp iri burnundan damlayan yaşı silmektedir. (s. 55)
- Nazi bir Alman, bir gün **elindeki Arapça gramer kitabını yırtarcasına** çekip alıyor. (s. 78)
- İsterdim ki **hiç kimsenin ruhu duymadan** dünyadaki bütün dertlilerin ruhlarını kavuran zehri çekip alayım. (s. 176)
- Hoca, bir aralık ihtiyaç için çıkınca, Nureddin Bey, "Dün ziyaretine gitmiştim," dedi, "**hocayı tuvalet temizlerken** buldum. (s. 257)
- Yemeklerde çıt çıkmaması, **göğüslere nişanlar takılırken** diz çökmeler hep bunun için. (s. 258)
- Onlar tam **yaprak koparırken** rahibenin biri kocaman beyaz bir paketi ağacın dibine gömmektedir. (s. 259)

2.1.1.5.2.4. Tekrar Grubundan Oluşan Zarflar

- **Yavaş yavaş** süzülüyor, bana doğru geliyor, ben O'na doğru akıyorum... (s. 23)
- Kanat sesleri uzaklaşıyor, sis **yavaş yavaş** dağılıyor, sonunda yeryüzündeyim. (s. 24)

- Yeter ki **seve seve** sineye çekelim. (s. 31)
- Yıldırımlar bazen de **damla damla** gelir, **ağır ağır, tatlı tatlı** yakar, fakat yıkmaz. (s. 41)
- Her birinin ayağının tozuna canımı **seve seve** veririm. (s. 99)
- Bir arif diyor ya: "Doktorun ustalığına inanınca tatlı ilacı kadar acısını da **seve seve** alırsız. (s. 140)
- Nafakasını istedi. Bazen tok olduğu halde gelip **içli içli** yalvarırdı, bunu öğrenmiştim. (s. 177)
- O'nun takdirine **seve seve** boynumu uzattım. (s. 206)
- **Seve seve** asabilirsin. (s. 211)
- Ederim canım kızım. **Seve seve** ettim. (s. 244)

2.1.1.5.2.5. Edat Grubundan Oluşan Zarflar

- Konya'yla **o kadar** birleşmişim ki... (s. 44)
- Doğu kültürünü **ne kadar** mükemmel almışsın, kelimelerin hatasız. (s. 49)
- **O kadar** da acındırıcı, ama bir **o kadar** da üzücü. Ama elden ne gelir durum böyle, suç mektebin değil, kendilerinin. (s. 49)
- **Pek anlamsız bir hareket gibi** görünmüş olabilir, size anlamsız gelmiş olabilir. (s. 50)
- Bazen aşkla kıldığımız namazın bir saniyesi yanında bütün kâinat **bir saman çöpü gibi** olamıyor. (s. 54)
- **Her zamanki gibi**, geride biraz daha geniş ve yüksek alanda yere oturmuş; yay şeklindeki o kadın dal parçasının iki ucuna gerdiği teli pamuk yığının içine sokmuş, diğer elindeki lavut biçimindeki tokmağı sürekli vuruyordu. (s. 179)
- **Oraya gidip gelmiş birini dinliyor gibi** beni dinle. (s. 179)
- Kendini uykuda yürüyen birinin yerine koy, **onun gibi** dinle. (s. 179)
- Her zerrem bu sevgiyle kanıyor. Kulağıma gelen her ses, her bir zerreye bin defa **kurban olma arzusunun yanık bir çığlığı gibi** geliyor. (s. 181)
- Fakat işler **istediği gibi** olmuyor. (s. 184)

2.1.1.5.2.6. Bağlama Grubundan Oluşan Zarflar

- Bu yüzden okuldan erken çıksam da ya tam iftar vakti eve geliyordum **veya** iftarı dışarıda yapıp dönüyordum. (s. 56)
- Bize bir şeyler öğretmek **için** yaşına rağmen geliyor, heyecanlı bir şekilde anlatıyor. (s. 187)
- Bugün ikindi namazı **için** Hırka-i Şerif'e gittim. (s. 189)
- Aldıklarımızı hazmetmek için biraz daha zaman geçmesi gerek. (s. 190)
- Doğrusu evden pek çıkmıyorum. Sadece haftalık haccımı eda **için** cuma günleri Eyüp Sultan Efendimiz'e gidiyorum. (s. 190)
- Boynuma atılmamak **için** kendini zor tutuyormuş. (s. 190)
- Çok küçüktüm. Dört beş yaşlarındaydım. Annem, uyutmak için beni kucağına alır, bir masal anlatır, sonra onun şiirsel kısmını yanık bir sesle okurdu. (s. 190)
- "Beni anın, ben de sizi anayım," buyuruyor. Yerine ve zamanına göre, **ya kendimiz duyacak kadar veya ağzımızın içinde dilimizi oynatarak, duyulmayacak biçimde,** "Allah! Allah!" demek... (s. 197)
- Düğün telaşına rağmen **geciktirmeden ve teferruatlı** yazdığım için minnettarım. (s. 228)

2.1.1.5.2.7. Kısaltma Grubundan Oluşan Zarflar

- Hazret, şerhi yorumlarken **arada bir**, "Söylenenin büyüklüğü, söyleyeni de böyle yüceltiyor," buyururdu. (s. 57)
- Bu satırlarla **baş başa** değilim, artık yalnızlık benden kaçıyor. (s. 92)
- Allah'ın Sevgilisi şöyle niyaz ederdi: Ya Rabbi beni bir an nefsimle **baş başa** bırakma. (s. 124)
- Beni bir an bile nefsimle **baş başa** bırakma. (s. 196)

2.1.1.5.2.8. Yönelme, Bulunma veya Uzaklaşma Hâli Eki Alarak Oluşan Zarflar

Yönelme, bulunma ve uzaklaşma hâli eki alan kelime veya kelime grupları her zaman yer tamlayıcısı değildir. Cümleye tarz, zaman ve miktar anlamı katarak zarf görevinde bulunabilirler.

- Andan itibaren tatlı tatlı **yanmaya** başladım. (s. 11)
- .Bir yanlışımlı **yakalamadan** beni bırakmayı düşünmüyordu. (s. 12)
- O nurun alevden damlalar halinde gönlüme akması Şahlar Güzeli'nin tatlı adını **duyduğum andan** itibaren başlamıştı. (s. 15)
- **Çağrılmadan** gelmişim, dönmek gerekiyormuş, bunu anladım. (s. 23)
- Yeter ki seve seve **sineye** çekelim. (s. 31)
- Derse girmeden beş on dakika önce Mevlânâ konusuna geldiğini hocanızdan işitince, bütün zerrelerim **yeniden** yanmaya başladı. (s. 49)
- O kadar güzel, o kadar eşsiz anlattın ki... Şimdi seni bir kere daha **gönülden** kutlamak istiyorum. (s. 51)
- Yirmi dört Aralık arife olduğundan karım iki üç gün **öncesinden hazırlanmaya** başladı. (s. 59)
- Annesi bu **yüzden** çok üzülüyor. (s. 62)
- Bu **yüzden** ağızdan çıkan her harfin bir manası vardır. (s. 67)

2.1.2. Cümle Dışı Ögeler

Cümlenin kuruluşunda bir etkisi bulunmayan, herhangi bir soru vasıtası ile cümle bünyesindeki vazifesi belirlenemeyen ancak yine de cümlenin içerisinde var olan unsurdur. Bu ögeler cümleden çıkarıldığına cümlenin anlamında herhangi bir bozulma olmaz. Ancak cümlede yer almış olması cümlenin anlamını zenginleştirir. Hitaplar, ara söz ve ara cümleler, bağlaçlar, ünlemler cümle dışı unsur olarak cümlede var olurlar.

Özne, yüklem, nesne, yer tamlayıcısı ve tamlayıcısının cümlenin asıl ve yardımcı ögeleri olduğu konusunda söz dizimi araştırma ve incelemelerinde tanımsal olarak bir birliktelik bulunmaktadır. Cümlenin muhtelif yerlerinde bulunabilen, fakat asıl ve yardımcı ögeler gibi cümlenin kuruluşunda herhangi bir katkı sağlamadığı ve dolaylı bir şekilde cümlenin anlamına yardımcı olduğu kanaatine varılan unsurlar ise, cümle dışı unsur / öge olarak vasıflandırılmıştır (Ergin, 2019: 398; Banguoğlu, 2019: 524; Karahan, 2004: 13; Karağaç, 2009: 186-195; Aktan, 2009: 86; Özkan, 2011: 119- 149).

Ceritoğlu'na göre çoğu araştırmacı ünlemleri, ünlem öbeklerini, seslenmeleri, her türden bağlaçları cümle dışı unsur olarak kabul ederken; Ergin (2019: 401) ve Karağaç

(2009: 196) ara söz, ara söz öbeği ve ara cümleleri cümle dışı unsurlar olarak kabul etmemişlerdir (Ceritoğlu, 2014: 499)

Ceritoğlu; Ergin, Korkmaz, Karahan, Karaağaç, Özkan gibi araştırmacıların cümle dışı öge / unsur olarak değerlendirilen ünlemleri, ünlem öbeklerini, seslenmeleri, bağlaçları ve ara söz, ara söz öbeği ve ara cümleleri ayrı ayrı veya bütün olarak özne, yüklem, nesne, yer tümleci ve zarf tümleci gibi cümle ögesi olarak kabul ettiklerini; hitaplar ve hitap öbeklerinin de Hatiboğlu tarafından seslenmeli tümleş adlandırılmasıyla ayrı cümle ögesi olarak ele alındığını söyler (Ceritoğlu, 2014: 500).

Cümlede kullanılan ancak yüklemle bağlanamayan ünlemler, ünlem grupları, hitaplar, bağlama edatları cümle dışı unsurlardır. Hitap anlamında kullanılan özel isimler, özne değil cümle dışı unsurdur, fiili gerçekleştiren olmadığından o hitabın yerinde başka bir hitabın kullanılması mümkündür.

• **Güzel evladım**

Halimi soruyorsun. (s. 70)

• **Ey müminler**, Allah'ı ve Sevgili'sini seven beni çiğnemedi geçmesin! (s. 71)

• Hâşim'in de oğlu gitti, **merhaba**.

Akıtacak yaşlar bitti, **merhaba**.

Bu dert bizi deli etti, **merhaba**

Vatana canını verdin mi **ya hu?** (s. 160)

• **Güzel kızım**, beni bağışla. (s. 165)

• Bayramın birinci günü sabah saat 5.30'da fakirhanenin kapısı çalındı, tatlı bir ses geldi, **Konyalı Ziya**. (s. 166)

• Günahsız ağız olur mu **ya Resulallah?** (s. 177)

• **Ahhh evlat**, o renkli, nakışlı, cicim yazma yemenileri artık yapılmıyor. (s. 93)

• **İnşallah**, dedim kendi kendime, **inşallah** beni seviyordun. (s. 94)

• **Eyvaah!** diye ünlemişim. (s. 107)

Yüklemle bağlanamayan açıklama cümleleri ve ara sözler cümle dışı unsur olarak

kabul edilir. Açıklama cümleleri, cümlede içerisinde iki kısa çizgi veya iki virgül arasında ya da parantez arasında verilmektedir. Bağlama edatı olan “ki” de açıklama cümlelerinin başında bulunabilir.

Cümle dışı ögeler cümle içerisinde sabit bir yerde bulunmaz. Cümlenin başında, ortasında ve sonunda bulunabilir.

- Bağışlanır bir şey mi **evladım**? (s. 107)
- Bir segâh ilahisi vardır **hele...** (s. 107)
- Bu güzelim şarkının nağmeleriyle güzel gözlerinden öperim **canım evladım**. (s. 108)
- **Ya Rabbi**, beni o hale uğratma. (s. 109)
- **Ah**, beni yine ağlattın evladım. (s. 202)
- Gönlüne bak **canım kızım**. (s. 204)
- **İnşallah** sana da nasip olur. (s. 207)
- İşte **canım kızım**, bu adamın İbrahim Ethem’in yedi kuşak önceki dedesi olduğu söylenir. (s. 113)
- Zira kendini bilen, Allah’ını bilmiş olur. İnsan kendini bilmedikçe, **dediğim gibi**, ister papaz, ister imam, âlim, kâşif, prens, ne olursa olsun, görünüşte insan, hakikatte hayvandır. (s. 189)
- Her zerreniz bir volkan olsun **inşallah**. (s. 219)

2.2. Kelime Grupları

Birden fazla kelimedenden oluşan, kendisini oluşturan kelimelerin arasında bir anlam bütünlüğü bulunan ancak cümle kuramayan yargısız yapılara kelime grupları denir. Araştırmacılar, kelime grupları ile ilgili çeşitli tanımlar yapmıştır.

Karahan, kelime grubunu; bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılamak veya belirtmek, pekiştirmek ve nitelemek üzere, belirli kurallar içinde yan yana dizilmiş kelimelerden oluşan yargısız dilbirimi şeklinde tanımlar (2010: 39).

Özkan ve Sevinçli kelime gruplarını “tek kelime ile karşılanan varlıkları, hareketleri ve kavramları daha geniş olarak belirtmek veya tek kelimeyle ifade edilemeyen varlıkları, kavramları ve hareketleri karşılamak üzere birden fazla kelimeyle

kurulan dil birlikleri” şeklinde tanımlarlar (Özkan ve Sevinçli, 2008: 12).

Özmen, kelime gruplarını birbirine yapı ve anlam bakımından bir ilişki kuracak şekilde bağlanan ve bir bütünlük arz eden, iki ya da ikiden fazla unsurun oluşturduğu kelimeler topluluğu şeklinde tanımlar (Özmen, 2013: 51).

Türkçe sözdizimi alanında, kelime grupların özellikleri ve adlandırılması noktasında Karahan’ın görüşleri daha çok kabul görmüştür.

Aşağıda kelime grupları üzerine dilbilimciler tarafından kullanılan ifadeler ve yapılan yorumlar verilmiştir. Bu tanımlar Leyla Karahan’ın “Türkçe Söz Dizimi” kitabında alınmıştır.

Tek kelime ile karşılanamayan varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketleri karşılarlar (Demir ve Yılmaz, 2003: 201; Aktan, 2016: 2)

Varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketleri, anlamlarını genişleterek, belirterek, pekiştirerek karşılarlar (Aktan, 2016: 2; Karahan, 2010: 39, Doğan, 2012: 4; Özkan ve Sevinçli, 2019: 15; Özkan vd. 2020: 46).

Yapı ve anlam bakımından bir bütünlük gösterirler (Aktan, 2016: 4; Karaağaç, 2009: 129; Karahan, 2010: 40; Altun, 2011: 13; Doğan, 2012: 4; Özkan vd., 2020: 46).

Kelime gruplarında unsurların sırası, özellikle konuşma ve şiir dilinde değişebilir (Delice, 2018: 18; Aktan, 2016: 6; Karaağaç, 2009: 130; Karahan, 2010: 40; Doğan, 2012: 5; Özkan ve Sevinçli, 2019: 16; Özkan vd. 2020: 46).

Kelime öbeği bir bütün olarak sekiz kelime türünden birinin yerine kullanılabilir. Yerine göre bir isim, bir sıfat, bir fiil vb. kelime türlerinden birini temsil eder. Yani söz dizimi içinde kelime öbeği, kelime gibidir (Delice, 2018: 18; Demir ve Yılmaz, 2003: 201; Aktan, 2016: 3; Karahan, 2010: 40; Doğan, 2012: 4; Özkan ve Sevinçli, 2019: 15; Özkan vd. 2020: 50).

Kelime grupları yargısız dil birimleridir (Aktan, 2016: 3; Karahan, 2010: 39; Doğan, 2012: 4; Özkan vd. 2020: 47).

Kelime gruplarının diğer kelime ve kelime gruplarıyla bağlanması hâl ekleriyle sağlanır. Burada bulunan hâl ekleri kelime grubuna aittir (Aktan, 2016: 4; Karahan, 2010: 41; Özkan ve Sevinçli, 2019: 17).

İkiden fazla kelimeli kelime gruplarında iç içe geçmiş birbirini tamamlayan başka

kelime grupları da bulunur (Aktan, 2016: 6; Altun, 2011: 14; Karahan, 2010: 41; Doğan, 2012: 5; Özkan ve Sevinçli, 2019: 15; Özkan vd, 2020: 49).

Kelime gruplarındaki vurgu, grubun yapısına göre değişerek; başta, sonda veya sondan bir önceki kelime üzerinde olabilir (Aktan, 2016: 7; Karahan, 2010: 41; Özkan ve Sevinçli, 2019: 17; Özkan vd. 2020: 50).

Fiile dayalı sıfat-fiil, isim-fiil ve zarf-fiil gruplarında fiilin anlamı, cümlede olduğu gibi özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen öğelerle tamamlanır. Ancak bu gruplar yargı bildirmedikleri için cümle değildir (Aktan, 2016: 7; Karahan, 2010: 41).

Kelime gruplarının sınıflandırması konusunda çeşitlilik görülmektedir. Bazı araştırmacılar, kelime gruplarını şöyle tasnif etmiştir:

Karahan “Türkçede Söz Dizimi” adlı eserinde kelime gruplarını “İsim Tamlaması, Sıfat Tamlaması, Sıfat-Fiil Grubu, İsim-Fiil Grubu, Zarf-Fiil Grubu, Tekrar Grubu, Edat Grubu, Bağlama Grubu, Unvan Grubu, Birleşik İsim Grubu, Ünlem Grubu, Sayı Grubu, Birleşik Fiil, Kısaltma Grupları” şeklinde tasnif etmiştir (Karahan, 2016: 39-84).

Özkan, Toker ve Aşçı, kelime gruplarını “isim tamlaması, sıfat tamlaması, tekrar grubu, özel isim grubu, birleşik fiil, fiilimsi grupları, edat grubu, ünlem grubu, bağlama grubu, unvan grubu, sayı grubu, kısaltma grupları” olarak tasnif etmişlerdir (Özkan, Toker ve Aşçı, 2020: 45- 122).

Böler, kelime gruplarını “isim tamlaması, sıfat tamlaması, zarf tamlaması, ikileme (tekrar grubu), bağlama grubu, edat grubu, ünlem grubu, birleşik isim grubu, unvan grubu, sayı grubu, aitlik grubu, birleşik fiil, fiilimsi grupları, kısaltma grupları” şeklinde sınıflandırmıştır (Böler,2021: 69- 205).

Banguoğlu, “Türkçenin Grameri” isimli eserinde, kelime gruplarını; “Ad Takımları, Sıfat Takımları, Zarf Öbekleri, Takı Öbekleri, Çekim Öbekleri (İsim öbekleri, Fiil öbekleri), Bağlam Öbekleri, Yanaşma Takımları (San öbekleri, Ayama ve Soyadı Öbekleri, Künye ve Mahlas), Katma Öbekler (Ünlem Öbekleri, Saplama Öbekleri)” şeklinde tasnif etmiştir (Banguoğlu, 2019: 496- 519).

Ergin, “Türk Dil Bilgisi” adlı kitabında kelime gruplarını; “Tekrarlar, Bağlama Grubu, Sıfat Tamlaması, İsim Tamlaması, Aitlik Grubu, Birleşik İsim, Birleşik Fiil,

Unvan Grubu, Ünlem Grubu, Sayı Grubu, Edat Grubu, İsnat Grubu, Genitif, Datif, Lokatif, Ablatif Grupları, Fiil Grubu, Partisip Grubu, Gerindium Grubu, Kısaltma Grupları ve Akkuzatif Grubu” şeklinde sınıflandırmıştır (Ergin, 2019: 374- 392).

Delice, “Türkçe Sözdizimi” adlı eserinde kelime gruplarını “Kelimeyle Kurulan Öbekler” ve “Ekle Kurulan Öbekler” olarak ikiye ayırmış, “Kelimeyle Kurulan Öbekler” başlığı altında “Bağlama Edatı, Çekim Edatı, Ünlem Edatı, Pekiştirme Edatı, Eksiz İsim Tamlaması, Fiil Öbeği, Özel İsim Öbeği, Unvan Öbeği, Sayı Öbeği, Sıfat Tamlaması, Tekrar Öbeği, Zarf Öbeği ve Yineleme Öbeği”ni, “Ekle Kurulan Öbekler” başlığı altında “İsim Tamlaması, Ayrılma Öbeği, Belirtme Öbeği, İlgı Öbeği, İyelik Öbeği, Kalma Öbeği, Yönelme Öbeği, İki Durumlu Öbek, Denkleştirme Öbeği, -II Ekli Öbek, Yüklemli Öbekleri ve Bağ-fiil Öbeği”ni ve son olarak “Diğer Kelime Öbekleri” başlığı altında “İktibas Öbeği ve Saplama Öbeği” şeklinde sınıflandırmıştır (Delice, 2018: 23- 52).

Yukarıdaki tanım ve tasniflere ek olarak bazı araştırmacılar kelime grupları konusunda birtakım yeni görüşler ortaya koymuşlardır.

Kerimoğlu, “Sözcük Öbeği Olarak Cümle ve Bir Öbek Önerisi” adlı makalesinde “iç içe birleşik cümle” şeklinde kabul edilen cümle türünün birleşik cümle olmadığını, iç cümle olarak kabul edilen dizilerin yargı bildirmeyen öbek niteliğinde olduğunu ve bu öbekler için “cümle öbeği” önerisini ortaya koymaktadır (Kerimoğlu, 2016: 241-245).

Karaca, “Yeni Bir Kelime Grubu Önerisi: Ölçü Grubu” başlıklı makalesinde, kelime grubu yapısındaki “süre / hız, uzunluk, çap, hacim / alan / büyüklük, ağırlık, tutar, puan / ortalama, saat, deprem şiddeti” gibi ölçü belirten kelime öbeklerinin “ölçü grubu” olarak adlandırılabilceğini söyler (Karaca, 2019: 2037-2042)

Özözen, “Türkiye Türkçesinde Saat Anlatımlarının Sözdizimsel Yapısı” başlıklı makalesinde, zamanın başına saat sözcüğü getirilerek oluşturulan söz dizimsel yapıların önemine dikkat çekmiştir. Saat anlatımları, kesin zamanı belirten başlı başına bir yargı olduğu zaman saat özne, iletilmek istenen zaman adı da yüklem olurken; bu yapının sözcük öbeği işleviyle başka cümlelerin içinde de yer alabildiğini belirtmiş, dilbilgisi kaynaklarında hakkettiği yeri bulamayan bu öbeğin “saat öbeği” biçiminde adlandırılabilceğini söylemiştir (Özözen, 2000: 76-80).

Balyemez, “Türkiye Türkçesinde Tarih İfade Etmek İçin Kullanılan Yapıların Söz Dizimi Bakımından İncelenmesi” isimli makalesinde, “Yirmi Üç Nisan”, “Nisan Bin

Dokuz Yüz Yirmi” gibi tarih belirten grupların başka bir kelime grubu içerisinde ele alınamayacağını, söz konusu bu yapıların farklı bir kelime grubu şeklinde değerlendirilip “tarih grubu” olarak kabul edilmesi gerektiğini söylemiştir (Balyemez,2014: 159).

Çelik, “Türkiye Türkçesinde Bir Söz Dizimi Terimi Önerisi: Kısa Çizgi Öbeği” başlıklı makalesinde, kısa çizginin istikamet ve hedef aralığı bildirme, etkileşim bildirme, süre aralığı bildirme, sayı ve miktar aralığı bildirme, rekabet ve skor bildirme, mensubiyet ve adres bildirme ve bütünleşik birliktelik bildirme gibi işlevlerine değinerek, kısa çizgi ile oluşturulan kelime birlikteliklerinin “kısa çizgi grubu” şeklinde isimlendirebileceğinden söz etmiştir (Çelik,2021: 147-165).

Özkan, “Bir Söz Dizimi Terimi: Özel İsim Grubu” başlıklı makalesinde, “kelime gruplarının ele alındığı kaynaklarda birleşik isimler için sadece özel isimler örnek olarak verilmiş, cins isimlerinden oluşturulan birleşik isimler ise bu sınıflandırmanın dışında bırakılmıştır,” diyerek, cins isimlerinin bir araya gelmesiyle oluşan örneklerle özel isimlerin bir araya gelmesiyle oluşan örneklerin aynı terimle karşılanamayacağını ifade etmiş ve “Reşat Nuri Güntekin” gibi özel isimlerle bir araya gelen yapıların “Özel İsim grubu” olarak adlandırılması gerektiğini söylemiştir (Özkan,2018: 1-11).

Gökdayı, öbeklerin adlandırılması üzerinde durmak gerektiğini söyleyerek öbeklerin kaynaklarda hem yapısal hem de işlevsel özelliklerine göre adlandırıldığını, edat veya fiil grubu adlandırmasında yapısal bir birim şeklinde esas alındığını, tamlamalarda ise işlevin ön planda tutulduğunu belirtir. Aynı zamanda kaynakların bu iki yöntemi bir arada kullanmasının tutarsızlığa yol açtığını söyler (Gökdayı,2010: 1308).

Gökdayı, söz dizimi, sözcüklerin sıralanışıyla, dolayısıyla öbek ve cümlelerle ilgili olduğu için öbeklerin adlandırılmasının da yapısal niteliklere dayandırılmasının daha uygun olacağını belirterek öbeklerin adlandırılmasını anlayabilmek için, onları oluşturan birimlerin yapı özelliklerine bakmak gerektiğini söyler (Gökdayı,2010: 1308).

Deny, “Türk Dil Bilgisi” adlı kitabında; “Kelime öbeklerini biz şöyle ayırdediyoruz: 1. Belirtici ‘déterminatif’ öbekler ki, bunlar iki hadden ibaret olup birincisi ikincisini belirtir. Kırmızı ev, çoban-ın ev-i gibi. (...) 2. Yanaşmalık ‘appositionnel’ öbekler ki, böylelerinde yanaşma durumunda olan iki ve daha ziyade hadler yalnız bir ferdi bildirirler. (...) 3. Yedişleyen bir kelime ile onun yedişlediği bir tümleyen nesne ‘complément régime’ den yapılma öbekler.” Diye belirtme öbeklerinin

çeşitlerini ayırıyor. Devamında, bu sonuncu çeşide “bir ev yap-mak, benim için, bundan uzak” örneklerini gösteriyor (Deny,1941: 709-710).

2.2.1. İsim Tamlaması

Tamlayan ve tamlanan olarak adlandırılan iki veya daha çok isim unsurunun bir araya gelmesiyle oluşan kelime grubudur. İsim tamlamalarında iyelik eki alan isim unsuru iyeliği gösteren başka bir isim unsuruyla bir araya gelir.

Karahan iyelik ekli bir isim unsurunun, iyeliğin işaret ettiği bir başka isim unsuruyla kurulan bir kelime grubu şeklinde tanımlamıştır (Karahan, 2016: 42).

2.2.1.1. Belirtisiz İsim Tamlaması

Tamlayanın ek almadığı, tamlananın iyelik eki aldığı isim tamlamaları “belirtisiz isim tamlaması” olarak isimlendirilir. Bu tamlamanın belirsiz, genel bir nesneyi, bir türü karşıladığı görülmektedir.

- Bugün **Türk Tayyare (ty) / Cemiyeti'ne (tn)** uğradım. (s. 132)
- **Öd (ty) / ağacı (tn)** yanmadıkça koku vermez. (s. 133)
- Pazartesi, salı, çarşamba günleri öğleden sonra ya orada ya da **öğretmenler (ty) / odasında (tn)** görüşebiliriz, onlara hizmete her an hazırım. (s. 135)
- Kurdelelerin düzeltilmesi hayır, bu bir **kurban (ty) / ayini (tn)**, bu ayın her hafta tekrarlandıkça melekler ağlamıştır herhalde, ama bu kaçınılmazmış. (s. 139)
- Benim şair dostum bu fakir için yazdığı manzumenin bir mısrasında, "Canı ağzına gelmiş bir dilenciydi, **Mevlânâ (ty) / kapısı (tn)** onun sığınağıydı," demişti. (s. 154)
- **Mevlevî (ty) / ayinlerinde (tn)** okunan bentlerden birini birlikte terennüm ediyoruz. (s. 158)
- Henüz bıyıkları terlememiş bu gencecik yürek koşa koşa **Çanakkale (ty) / saflarına (tn)** katılıyor. (s. 161)
- İşte bunlar da **İngiliz (ty) / terbiye ve medeniyetinden (tn)** birer numune ve ibret idi! (s. 235)
- On birinci telin ikinci koğuşunda bizden evvel gelmiş ve sivil telin-den oraya nakledilmiş olan **Namlus (ty) / eşrafından (tn) Fâik Bey ile Hayfa (ty) / kazasına (tn) bağlı Kisâriye (ty) / nahiyesi (tn)** müdürü Bosnah Ahmet Beyler bulunuyordu. (s. 236)

• Antep'in Urul köyünden Şaban oğlu Mehmet, Maraş'ın Küçük Nacar köyünden Mehmet, Aydın'ın Ali oğlu Mehmet, **Konya'nın Beyşehir kasabasından Hüseyin Onbaşı ve Karahisar Bolvadin (ty) / kasabası (tn) Çay (ty) / nahiyesi (tn) Cedid (ty) / Mahallesi'nden (tn) Hacı oğlu Haşan, Manastırlı Rıza, Erzurumlu Süleyman oğlu Ali; bu biçarelerin (ty) / hepsi (tn)** de bana cidden mühim ve esef verici maceralar anlattılar. (s. 239)

2.2.1.2. Belirtili İsim Tamlaması

Tamlayanın ilgi durum ekini, tamlananın da iyelik eki aldığı tamlama türüne “belirtili isim tamlaması” denir.

- Bu gerçeği öğrenmek, **hayatımın (ty) / büyük bir bölümüne (tn)** mal oldu, çok da büyük nimet oldu. (s. 123)
- **Büyük bir hazinenin (ty) / içindesin (tn)**, iki dünyanın en büyük hâzinesi. Onun ümmetinden biri olmak ne büyük bir nimettir. (s. 123)
- Namazını düzenli biçimde kılmaya başladığında **kanadın (ty) / birisini (tn)** elde etmiş olursun. (s. 123)
- **Dostların (ty) / yüzünde (tn)** bir nur görmeye başlar. (s. 124)
- **Allah'ın (ty) / kullarına merhameti (tn)**, anne baba şefkatiyle kıyaslanabilir mi? (s. 125)
- **Evimin (ty) / önüne (tn)** bir asma diktim. (s. 221)
- Gözyaşım **asmanın (ty) / dibine (tn)** döktüm. (s. 221)
- Yığılıp kaldım... **Ah... Allah'ın (ty) / sesi (tn)...** **Kılıçların üzerinde** çırpınan kalpler... Doğrana doğrana zevkle dans eden kalpler... (s. 223)
- **Allah'ın (ty) / cemalini (tn)** yansıtıyor. (s. 224)
- Hayırdır Hatice Hanım, **kızımın (ty) / mektupları (tn)** üzerinde müşterek mülkiyet iddiasında bulunmayı mı hedefliyorsunuz? (s. 232)

2.2.1.3. Unsurları Tek Kelimeden Oluşan İsim Tamlamaları

- Yıldızlar sanki yerde, ben **onların (ty) / üstündeyim. (tn)** (s. 22)
- Yeni bir **âlemin (ty) / ufku (tn)** açıldı, sonu olmayan bu ufuklara doğru uçuyordum. (s. 22)

22)

- Bu **neyin (ty) / sesiydi. (tn)** (s. 22)
- Onlar üzüldükleri için ben de üzüldüyüm, **onların (ty) / hicranı (tn)** beni de yakıyordu. (s. 28)
- Yumuşak tabiatlı **kimsenin (ty) / haddi (tn)** değil. (s. 31)
- **Eserin (ty) / tamamını (tn)** heyecanla yayımlayacağız. (s. 32)
- **Onların (ty) / gönlünü (tn)** incitmemek için. (s. 240)
- **Okulun (ty) / hali (tn)** seni çok yormuş. (s. 258)
- Görevimiz **onların (ty) / zehrini (tn)** önlemek. (s. 258)
- Bizim kızlarımız, mesela piyanoya, batı dillerine senelerce emek verirler de **dizlerinin (ty) / dibinde (tn)** bulunan bu büyük hâzineyi görmezler. (s. 261)

2.2.1.4. Unsurları Kelime Grubundan Oluşan İsim Tamlamaları

2.2.1.4.1. Tamlayanı / Tamlananı İsim Tamlaması Olan İsim Tamlamaları

- **Galata'daki Saint Benoit Fransız Kız (ty) / Okulu'nda (tn)** Türkçe öğretmeniydim. (s. 35)
- Okuldaki dersimi **Nötre Dame de Sion Fransız Kız (ty) / Lisesi'nin (tn)** onuncu sınıfına aktardılar. (s. 36)
- Bugün **Türk Tayyare (ty) / Cemiyeti'ne (tn)** ugradım. (s. 132)
- **Büyük Allah'ın (ty) / tükenmez merhameti (tn)** var. (s.135)
- Evet, o, **büyük mustaribin, Hazret-i Hallâc'ın (ty) / eseridir. (tn)** (s. 136)

2.2.1.4.2. Tamlayanı / Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan İsim Tamlamaları

- Bu yüzden sana **bir ateş yalımından geçen hikâyemin (ty) / bazı çizgilerini (tn)** aktarmaya çalışacağım. (s. 10)
- Osman Kemali Efendi'nin Üsküdar'da kiraladığı bir odada okuttuğu **Mecelle'nin (ty) / bin yedi yüz doksan ikinci maddesi (tn)** de beni benden almıştı. (s. 14)
- **Saadetlerin (ty) / en büyüğüne (tn)** erdikten sonra, inancımı derinleştiren güzellikler devam etti. (s. 16)

- Geçmiş asırlara bakalım... **Böylesi güzellerin, zamanın yıkımından yılmayan manevi varlığının (ty) / ışıltılarını (tn)** göreceğiz. (s. 18)
- Bundan fazlası imkânsız. Ben bu hicranlara dayanamazdım, **O'nun (ty) / bir müjdesini (tn)** öğrenince biraz olsun rahatladım. (s. 86)
- **Bütün zerrelerimi dolduran tutkunun (ty) / sana da geçmekte olduğunu (tn)** görüyorum. (s. 86)
- Ruhum zaten hicranlı biliyorsun, **Belma'nın (ty) / bu muazzam devletten henüz haberi (tn)** bile yok. (s. 91)

2.2.1.4.3. Tamlayanı / Tamlananı Sıfat-Fiil Grubu Olan İsim Tamlamaları

- **Hazret-i Muhammed'in (ty) / Bilal-i Habeşî'den dinlediği ezan, (tn)** asırlar sonra, bizim semalarımızda hem dinî hem millî bir musiki olmuştu. (s. 38)
- Beyoğlu merkezine gittim, noktanın dediklerini anlattım, vilayet **makamının (ty) / resmî tebliğinde gösterildiği gibi yasağın 6.30'da başlayacağını (tn)** hatırlattım. (s. 168)
- **Doğru bir insanın (ty) / yapacağını (tn)** yaptın. (s. 146)
- **Gelinliğin (ty) / bir kıza bu kadar yakıştığını (tn)** ilk defa gördüm. (s. 231)
- O güzel gönülden **nelerin (ty) / doğacağını (tn)** bilmek için kâhin olmaya gerek yok," dedi. (s. 232)
- Çünkü o dakikaya kadar **akıbetimizin (ty) / ne olacağını (tn)** bilmiyorduk. (s. 236)

2.2.1.4.4. Tamlayanı / Tamlananı İsim-Fiil Grubu Olan İsim Tamlamaları

- **Övüldüğüm zaman daima bir uçurumdan aşağı doğru itilmenin (ty) / korkusu (tn)** içinde kalıyorum. (s. 31)
- **Övüldüğüm zaman daima bir uçurumdan aşağı doğru itilmenin (ty) / korkusu (tn)** içinde kalıyorum. (s. 31)
- Bu çaresiz **öğretmeninin (ty) / iki şiirini (tn)** besteleyen bir dostum vardı. (s. 47)
- Çok şükür bitti, şimdi Müslüman bir hanımla **evlenmenin (ty) / mutluluğu (tn)** içindeyim. (s. 104)
- Nazım Hikmet artık dayanamayıp kucağında futbol topu, çilli kıpkırmızı yüzü, lavanta

çiçeklerinin ve süs bitkilerinin arasından başını kaldırıp heyecanla **manzumenin (ty) / arkasını (tn)** getirmiş. (s. 121)

- Artık **yücelmenin (ty) / sınırı (tn)** yok. (s. 124)
- Benim şair dostum bu fakir için yazdığı **manzumenin (ty) / bir mısrasında (tn)**, "Canı ağzına gelmiş bir dilenciydi, Mevlânâ kapısı onun sığınağıydı," demişti. (s. 154)
- Topçu, "**Bizim kadim irfanımızla aramızdaki bağın örselenmesinin (ty) / nasıl bir drama yol açtığı (tn)** bu mısradan anlaşılabilir," dedi. (s. 257)
- Sana **manzum tercümesinin (ty) / bir kopyasını (tn)** hediye edeceğim güzel kızım. Merak etme. (s. 260)
- **O'nun huzurunda daimî olarak boyun bükmenin (ty) / dayanılmaz zevkini (tn)** yaşıyorum. (s. 272)

2.2.1.4.5. Tamlayanı Tekrar Grubu Olan İsim Tamlamaları

- **Uçsuz bucaksız bir denizin (ty) / üzerine (tn)** kendini bırakır gibi bırakabilsem... (s. 43)
- Bu **uçsuz bucaksız dünya (ty) / içinde (tn)**, bil ki, (s. 48)
- O'ndan her gelene **seve seve sabretmenin (ty) / öyle sarhoş edici bir neşesi (tn)** var ki ona canlar dayanamaz. (s. 192)

2.2.1.4.6. Tamlayanı / Tamlananı Bağlama Grubu Olan İsim Tamlamaları

- Bu, her birinin **anne ve babasının (ty) / gönlünde (tn)** yaşayan şefkatten daha az değildi. (s. 35)
- Bu, **her birinin anne ve babasının (ty) / gönlünde (tn)** yaşayan şefkatten daha az değildi. (s. 35)
- **Ramazan ve kandil (ty) / günleri (tn)** hissedilmez. (s. 38)
- **Sabah ve yatsı (ty) / namazlarım (tn)** evde kılıyordum. (s. 56)
- **Yatak ve oturma (ty) / odalarında (tn)** takalar, yüklükler çok. Pencereler dışarıdan ayrı, içeriden apayrı güzellikte işlemelerle şenlenmiş. (s. 65- 66)
- Allah, **göğlerin ve yerin (ty) / nurudur. (tn)** (s. 87)
- Canım kızım, **Vasfiye Hanımefendi'nin nasıl bir yüce ruh olduğunu ve Büyük**

Allah'ımızın (ty) / biz kullarına nasıl ikramlarda bulunduğunu (tn) görmem için, mektubu aynen buraya not ediyorum. (s. 103)

• **Bu güzelim şarkının ve daha nice nice nağmelerin (ty) / bestekârı (tn)** bir dostum... (s. 106)

• **Kalbimin telleri, en az annen ve babanın (ty) / kalbi (tn)** kadar titriyor. (s. 262)

2.2.1.4.7. Tamlayıcı Unvan Grubu Olan İsim Tamlamaları

• **Yahya Kemal Bey'in (ty) / o mısrası (tn)** beni de hep tedirgin eder. (s. 37)

• **Ankara'dan, Maarif Vekili Tevfik İleri Bey'in (ty) / kıymetli eşi (tn)** Vasfiye Hanımefendi'nin bir mektubundan söz etti. (s. 102)

• **Zeki Müren Bey'in (ty) / de plaklarını (tn)** artık bu firma neşrediyor. (s. 108)

• **Nazım Hikmet Bey'in (ty) / şiirini (tn)** sormuşsun. (s. 120)

• **Canım evladım, babası Hikmet Bey ittihatçıların (ty) / birinci hükümet döneminde (tn)**, Almanya'da konsolosluk yapmıştı. (s. 121)

• **Nazım Hikmet Bey'in (ty) / şiirini (tn)** sormuşsun. (s. 121)

• **Mühendis Mehmet Emin Bey'in (ty) / bir projesini (tn)** dinledik. Heyecanını görmeliydiniz. Dayanamadım çıktım. (s. 132)

• **Mühendis Mehmet Emin Bey'in (ty) / bir projesini (tn)** dinledik. (s. 133)

• **O daha çok Hazret-i Hallâc'm (ty) / ıstırabıyla (tn)** o ıstıraba yol açan hakikatle ilgileniyordu. (s.136)

• **Necla'nın babası Fevzi Bey'in (ty) / Farsça dersini (tn)** bundan sonra yazıhanede yapmak istedim. (s. 145)

• **Dilimden birden Hâşim Baha'nın (ty) / "Nimet senin, ihsan senin, dertlilere derman senin. Tenler senin, canlar senin, ya Rab, nice şükredelim?" beyti (tn)** döküldü. (s. 159)

• **Geylânî Efendimiz'in (ty) / binekleri (tn)** ve serveti vardı. (s. 209)

2.2.1.4.8. Tamlayıcı Birleşik İsim Grubu Olan İsim Tamlamaları

• **Pazartesi günleri (ty) / 11.45 vapuru (tn)** ile, cumartesi ise 11.15 ile köprüden Eyüp'e gidiyorum. (s. 152)

- Derbent mevkisine geldiğinde **Hacı Bayram-ı Veli'nin (ty) / Kastamonu'daki halifesi (tn)** Mecidüddin îsâ dervişlerine, "Evladım şehrimize kâmil bir boyacı geliyor, şu an Derbent mevkisinde, gidin karşılayın, getirin, dergâhımızda konuk edelim." diyor. (s. 168)
- Ardından **Sultan Mahmud'un yadigârı Yer altı (ty) / Camisi'ne (tn)** indim. (s. 224)
- Bir defasında Beyazıt'ta, **Soğanağa (ty) / Camisi'ne (tn)** yakın bir yerdeki evine yemeğe davet etmişti. (s. 230)
- Antep'in Urul köyünden Şaban oğlu Mehmet, Maraş'ın Küçük Nacar köyünden Mehmet, Aydın'ın Ali oğlu Mehmet, Konya'nın Beyşehir kasabasından Hüseyin Onbaşı ve **Karahisar Bolvadin (ty) / kasabası (tn)** Çay nahiyesi Cedid Mahallesi'nden Hacı oğlu Haşan, Manastırlı Rıza, Erzurumlu Süleyman oğlu Ali; bu biçarelerin hepsi de bana cidden mühim ve esef verici maceralar anlattılar. (s. 239)

2.2.1.4.9. Tamlayanı Cümleden Oluşan İsim Tamlamaları

Kitabımızda bu kuralı örneklendiren bir yapıya rastlanmamıştır.

2.2.2. Sıfat Tamlaması

Sıfat tamlaması, bir sıfatın bir ismi nitelemek veya belirtmek gayesiyle ismin önüne gelerek oluşturduğu tamlama grubudur.

Karahan, "Bir isim unsurunun bir sıfat unsuruyla nitelendiği veya belirtildiği kelime grubudur" şeklinde tanımlar (2016: 48).

Karahan, nesnenin neyden yapıldığını belirten "demir kapı, cam bardak, mermer köşk, gümüş kemer" gibi tamlamaların isim tamlaması değil sıfat tamlaması olduğunu, bu tamlamaların "demirden kapı, demirden yapılmış kapı, camdan bardak, camdan yapılmış bardak" şeklinde sıfat tamlaması kuruluşunda genişletilebileceğini ifade etmiştir (2016: 52).

- Derinden **dalga dalga (s) / sesler (i)** geliyordu. (s. 22)
- **İki (s) /dünya (i)** arasındaki yolu ve geliş gidişi anlamaya izin yok. (s. 24)
- **Bir (s) / Pazar (i)** günü Bebek'te bir dostuma iftara davetliydim, iftardan sonra da vaaz edecektim. (s. 26)
- **Tarifi imkânsız bir (s) / acıyla (i)** kıvranıyordum. (s. 27)

- **Bu (s) / gece (i)** yine Belma'yı rüyamda gördüm, canım evladımı. (s. 127)
- **Tuhaf bir (s) / rüyaydı (i), zümrüt yeşili bir (s) / tepenin (s)** ardında. (s. 127)
- Üzerinde **beyaz bir (s) / elbise. (i)** (s. 127)
- Ekinlerin arasında, **siyah bir (s) / lale (i)** görüyor, koparıyorum, fırlatıyorum. (s. 127)
- Annene en **derin (s) / hürmetlerimi (i)** ilet. (s. 128)
- **Güzel (s) / sesimizle (i)** mesela Kuran okuyor, ruhları dağıyor, gözleri ya. şartıyoruz. (s. 210)

Karahan, "Türkçede "-DAn biri" Yapılı Kelime Grupları Üzerine" adlı makalesinde "-Dan biri" yapısıyla oluşturulan sözcük öbeklerinin sıfat tamlaması kuruluşuna aykırı olmadığını, bu yapının sıfat tamlaması olarak değerlendirilebileceğinden söz etmiştir (2012: 9- 15).

2.2.2.1. Unsurları Tek Kelimedden Oluşan Sıfat Tamlamaları

- **İkinci (s) / sınıftayım. (i)** (s. 11)
- Meğer **asıl (s) / çile (i)** burada başlıyormuş. (s. 13)
- Üsküdar'da **Ulu (s) / Sultan'la (i)** ilgili bir konuşma yaptım. (s. 25)
- Hatta **bir (s) / kezinde (i)** karım, ezan okununca, "Hadi git hadi," demişti. (s.26)
- Sanki **bütün (s) / âlem (i)** yeniden kuruluyor. (s. 33)
- Galiba Üsküp'ün sokaklarında da böyle bir rüzgâr dolaşır, **bütün (s) / şehri (i)** bir mâbed sükûnu kaplardı. (s. 37)
- Heyecanı arttı, "Efendim," dedi, "**bu (s) / rüya (i)**, çocukluk dediğimiz bu Müslüman rüyasıdır.
- **İlk (s) / ders (i)** olarak besmeleyi öğrendiler. (s. 38)
- **O (s) / dünyadan (i)** kulaklarımıza bazı müphem uğultular gelir. (s. 41)
- **Uzak (s) / mesafelerden (i)** geliyorum. (s. 213)

2.2.2.2. Unsurları Kelime Grubundan Oluşan Sıfat Tamlamaları

- Bulutların arkasında, sislerin içinde, **şu dağın ardında, belki onun da diğerinin de sonrakinin (s) / de ardında (i)**... (s. 43)

- Ateş gemiyi yürütür; fakat o kıyısız **denizin (s) / sularında (i)** ulaşmak istediğimiz yere yönelmek için **bir (s) / pusulaya (i)** ihtiyaç var. (s. 46)
- **Genç edebiyat hocalarının (s) / birçoğu (i)** bu konuda senden hayli geri, onların yanlış telaffuz ettiği, yanlış öğrettiği pek çok kelime var. (s. 49)
- Askerle de gönderebilirsin, **bu takdirle kapının yanındaki (s) / elektrik düğmesine (i) dört defa dokunmasını** tembih edersin. (s. 51)
- Arkada, **bahçenin baktığı iki (s) / ev (i)** de yine Müslüman idi. (s. 66)
- Evde rahat yapamayınca **kimsenin uğramadığı (s) / camilere (i)** giderdim, namaz kılmak için. (s. 72)
- **İstanbul yemenisi denilen bir (s) / kumaşla (i)** yapıyorlar. (s. 74)
- Sonunda içime güneş Üsküdar'da doğdu, sultanıma orada eriştim. **Doğancılar Caddesi'ndeki (s) / Mevlevihane'de. (i)** (s. 76)
- Türbe, mescit, yanında zaviye. **Doğancılar Caddesi'ne açılan (s) / kapısından (i)** giriyorum o geniş güzel bahçeye. (s. 76)
- **Meğer o zaman sadece fen ilimleri okuyan (s) / talebeler (i)** bundan muaf tutuluyormuş. (s. 78)

2.2.2.1. Tamlayanı / Tamlananı İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

- **Bin dokuz yüz kırk iki yılının karlı bir kış (s) / gecesi (i)** ağlayarak karım ve kızımınla vedalaştım. (s. 27)
- **Geride bıraktığım insanların o çaresiz, o ıstıraplı (s) / yüzleri (i)** beni yakıyordu. (s. 27)
- **Hayatımın bütün (s) / terennümlerini (i)** izlemek uzun sürecek, **elli beş yaşında yazdığım bir (s) / şiiri (i)** görmen yeterli. (s. 30)
- Bahtiyar Sürgün... O zaman kendimi öyle nitelemiştim, **çilemin en ağır (s) / devresine (i)** rastlıyordu. (s. 30)
- Ama **annemin kırlent, masa ve sehpa örtülerini, dantellerini, kanaviçelerini, oylarını daha çok gösteren, kanaatkârlığını yansıtan, sadeliğiyle güzel olan bir (s) / evdi. (i)** (s. 66)

- Sağ elinde bir kamçı bulunuyor, sol eliyle kayışı hamaylı olarak asılmış, **eski redif yüzbaşlarının taktıkları gibi tahta kınlı bir (s) / kılıcı (i)** tutuyordu. (s. 96)
- . Padişah gelmemesi için ısrar edince de, "Sultanım," der, "biz, **Hakk'ın birinci emri olan büyük (s) / cihadı (i)** yaptık. (s. 96)
- Şimdi (Hakkın) **diğer bir emri olan küçük (s) / cihadı (i)** yapmak isteriz. (s. 96)
- Ankara'dan, **Maarif Vekili Tevfik İleri Bey'in kıymetli eşi Vasfiye Hanımefendi'nin bir (s) / mektubundan (i)** söz etti. (s. 102)

2.2.2.2. Tamlayanı / Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

- **Dünyanın bütün (s) / dert ve gamı (i)** içimde, **bütün (s) / şevk ve mutluluğu (i)** içimde, **bütün (s) / umut ve umutsuzluğu (i)** içimde, aşk ve ıstırap dedim, aslında yanlış, sadece aşk... (s. 32)
- **Ardında yasın kararttığı bir (s) / sel (i)** gibi akıp giden insanların medd ve cezri nedir? (s. 34)
- **Gizlenir gibi görünen, uykuya yatan güneş, bütün (s) / zerrelere (i)** nüfuz etti, güneş sen oldun. (s. 34)
- Hani **bazı dans edenlerin samimi (s) / pozlarında (i)** biz dönmeye başlıyoruz. (s. 103)
- 'Bak neler söyletiyor Hazret-i Mevla.' İşte böyle canım, **büyük Allah'ım şu biçare kuluna buna benzer (s) / lütuflarda (i)** bulunuyor. (s. 103)
- **O'nun Yenikapı Mevlevîhanesi'ndeki bir (s) / meşkini (i)** hiç unutamam. (s. 107)
- Derken hatırıma **ilkokul hocam Feyzi Efendi'nin kaybettiğim bir şeyi bulmam için öğrettiği o (s) / tekerleme (i)** geldi. (s. 110)
- İşte canım kızım, **bu adamın İbrahim Ethem'in yedi kuşak önceki (s) / dedesi (i)** olduğu söylenir. (s. 113)
- Canım kızım, **Tavasin, Tâ Sîn şerhi. Nemi suresinin ilk ayeti. Ta, Sin. Bunlar, Kuran'ın ve apaçık olan kitabın (s) / ayetleridir (i),** buyruluyor. (s. 136)
- **Uyumakta olan bir kimsenin elbisesini bir (s) / ırmak (i)** ıslatıyor, oysa o rüyasında serap yerinde. (s. 123)
- Görüyorsun ya canım kızım, **Sisamlı bir kız, insanın kalbini kırk iki (s) / parçaya (i)**

bölüyor. (s. 131)

2.2.2.2.3. Tamlayanı Sıfat-Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

- **Yanıyordum ama beni yakan (s) / alevler (i)** aynı zamanda bir anne öpüşü gibi tatlıydı. Bunu anlatacak (s) / bir kelime (i) bulamıyorum. (s. 11)
- Din derslerinin sınavlarında, **dersi izlememiş olan (s) / Rum veya Ermeni arkadaşlarımla (i)** aynı sırada oturtmuyorlardı beni. (s. 12)
- **Gizlenir gibi görünen (s) / uykuya yatan (s) / güneş (i)**, bütün zerrelere nüfuz etti, güneş sen oldun. (s. 34)
- Bu, **her birinin anne ve babasının gönlünde yaşayan (s) / şefkatten (i)** daha az değildi. (s. 35)
- O daha çok Hazret-i Hallâc'm ıstırabıyla, **o ıstıraba yol açan (s) / hakikatle (i)** ilgileniyordu. (s. 137)
- **Bu dünyada vücudu gurbette olan (s) / kimse (i)** garip değildir. (s. 145)
- Allah'ın varlıklarına hizmet etmek ve bütün âlemi bağına basmak, ruhunda hapsetmek aşkıyla **gözü gönlü kanlar içinde bulunan bu (s) / fakiri (i)** arkamdan şişlemek istemişler. (s. 147)
- Tennure ateş demek kızım. **Ekmeğin pişmesi için topraktan yapılmış olan (s) / fırın (i)**. (s. 148)
- **Mevlevî ayinlerinde okunan bentlerden (s) / birini (i)** birlikte terennüm ediyoruz. (s. 158)
- Müslüman olmamı anlayışla karşılamıştır ama sayım memurları kapıya geldiği zaman, **apartman halinde kullanılan evin diğer katlarında oturanların da bulunduğu bir (s) / sırada (i)** isimler yazdırılırken üzülür, sıkılır. (s. 167)

2.2.2.2.4. Tamlayanı Tekrar Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

- **Gizli gizli kıldığım (s) / namazların (i), tuttuğum (s) / oruçların (i)** onlar da farkındaydı. (s. 25)
- **Uçsuz bucaksız bir (s) / denizin (i)** üzerine kendini bırakır gibi bırakabilsem. (s. 43)
- **Bu uçsuz bucaksız (s) / dünya (i)** içinde bil ki... (s. 48)

- **Yine pırıl pırıl (s) / yüzler (i)** gördüm. (s. 134)
- Görüyorsun canım evladım, **uçsuz bucaksız bir (s) / dünyadayım. (i)** (s. 214)

2.2.2.2.5. Tamlayanı Edat Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

- **Senin gibi gönlü güzel bir (s) / dostum (i)** oldu. (s. 29)
- **Adı gibi kendisi de halim bir (s) / Nakşi şeyhi... (i)** (s. 33)
- Şişli, Kadıköy, **Moda gibi semtlerde doğan büyüyen, oynayan (s) / Türk çocukları (i)** milliyetlerinden tam bir derecede nasip alabiliyorlar mı? (s. 38)
- Bugünkü Türk babaları havası ve toprağı Müslümanlık rüyası olanlarla dolu semtlerde doğdular, doğarken kulaklarına ezan okundu, evlerinin odalarında namaza durmuş ihtiyarlar nineler gördüler, mübarek günlerin akşamları bir minderin köşesinden okunan Kuran'ın sesini işittiler; bir raf üzerinde duran Kitabullah'ı indirdiler, küçücük elleriyle açtılar, **gülyağı gibi bir ruh dolan sarı (s) / sayfalarını (i)** kokladılar. İlk ders olarak besmeleyi öğrendiler. Kandil günlerinin kandilleri yanarken, ramazanların, bayramların topları atılırken sevindiler. (s. 38)
- **Onun zinciri benim gibi bir (s) / divaneyi (i)** daha da çılgınlaştırıyordu. (s. 44)
- **Kendisi gibi (s) / güzeller (i)** yetiştiriyor. (s. 174)
- Erdemin, melekliğin, saflığın bu dereceye yükseldiği **senin gibi (s) / bir evlada (i)** sahip olmak, tek başına yeterli bir teselli değil mi? (s. 199)
- **Senin gibi (s) / meziyetlere (i)** sahip olan bir evlat, anne baba kalbini sınırsız bir mutlulukla doldurur. (s. 225)
- **Dünyalar kadar (s) / sevinç (i)**, Allah'a sonsuz şükran hisleriyle perişanım. (s. 225)

2.2.2.2.6. Tamlayanı / Tamlananı Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

- Din derslerinin sınavlarında, dersi izlememiş olan **Rum veya Ermeni (s) / arkadaşlarımla (i)** aynı sırada oturtmuyorlardı beni. (s. 12)
- Şiddetli arzu gösterenler arasında **Musevi ve Hristiyan (s) / öğrencilerim (i)** var. (s. 50)
- **Hristiyan ve Musevi (s) / dostlar (i)**, dinlerini derinlikli bir şekilde inceleyebilseler yolları mutlaka Muhammed aşkına çıkacak. Allah'ın Sevgilisi'ne ulaşacaklar. (s. 53)

- Hepiniz inşallah, **rüyalardan ve şiirlerden bir (s) / halka (i)** yaparsınız canım kızım. (s. 59)
- **Ocaklı, fırınlı ve tandırı olan bir (s) / mutfağı (i)** var ki görmelisin.(s. 65)
- **İbadetsiz aşk ve aşksız (s) / ibadet (i)** tek kanattır. (s. 123)
- **Samimi ve derin (s) / saygılarımı (i)** lütfen kabul buyurmasını annen hanımefendiden niyaz ediyorum. (s. 142)
- **Canımın iftihar ve tesellisi (s) / canım kızım (i)**, senin saadetine şahit olmakla harabım. (s. 225)
- İşte bunlar da **İngiliz terbiye ve medeniyetinden birer (s) / numune (i)** ve ibret idi! Daha sonra, bizi **kireçli ve soğuk (s) / suya (i)** sokarak birer banyo yaptırıldılar ve üzerlerimizdeki para ve elbiseleri tamamen aldılar ve tıpkı Sedat Bey'e yaptıkları gibi bize de birer don, gömlek, ayaklarımıza birer çift sarı yemeni ve başlarımıza birer yırtık fes ile altlarımıza ikişer adet battaniye verip yine içeriye tıktılar. (s. 235)
- Çölün ortasında **taştan ve etrafı kalın (s) / duvarlar (i)** ile çevrili, kapı ve penceresi kapalı olan bu hapisanede o gün sıcaktan bunaldık, nefeslerimiz tıkanı. (s. 235)

2.2.2.2.7. Tamlananı Unvan Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

- O sıralar varlık vergisinin İstanbul'daki yetkili memuru **Faik Bey'le de yakın (s) / dost (i)** idiler. (s. 64)
- **Emin Bey ile hayatımın yeni bir (s) / safhasını (i)** başlatan o mesut hatırayı yaşamıştık. (s. 232)
- **Ermeni doktoru (s) / Ali Dayı'yı (i)** derhal hastaneye yazmış. (s. 238)
- **Müdür muavini (s) / Selami Bey (i)** görmüş. Geldi, "Hocam burada ne bekliyorsunuz, içeri gelsenize," dedi. (s. 241)
- Ankara'dan, **Maarif Vekili (s) / Tefik İleri Bey'in (i)** kıymetli eşi Vasfiye Hanımefendi'nin bir mektubundan söz etti. (s. 102)

2.2.2.2.8. Tamlananı Birleşik İsim Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

- **Sırdaşı (s) / Şeyh Galip (i)** de öyle. O'nun da hicranlı bir hayatı var. Adını andığımda içim tutuşuyor. (s. 18)

- **Eminönü'ndeki (s) / Gümüş Han'da (i)**Sahaf Feyzullah Efendi'ye uğramıştım. (s. 181)

2.2.2.2.9. Tamlayanı Kısaltma Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

Kitabımızda böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

2.2.2.2.10. Tamlayanı Sayı Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

- Nihayet **bin dokuz yüz otuz dokuzun beşinci ayının yirmi üçüncü (s) / günü (i)** (s. 12)
- Nihayet **bin dokuz yüz otuz dokuzun beşinci ayının yirmi üçüncü (s) / günü (i)** Konya'yı ziyaret ettim, kelimeler o kadar âciz ki... Bilmiyorum, neler söyleyebilirim. (s. 17)
- **İki dünya arasındaki (s) / yolu (i)** ve geliş gidişi anlamaya izin yok. (s. 24)
- Bugün Türk Tayyare Cemiyeti'ne uğradım. **Rum vatandaşlardan meydana gelen üç numaralı yardım (s) / derneğinin (i)** başkanlığını yürütüyorum hâlâ. (s. 132)
- **On beş-on altı (s) / yaşındaki (i)** genç fidanlar da gitti, elli beş yaşındaki müdafiler de. (s. 233)
- **Tam on beş (s) / gün (i)** orada, Heliopolis'in dayanılmaz sıcaklarında o karanlık hapisanelerinde tutuklu kaldık. (s. 236)
- Bundan başka **beş, altı genç (s) / askerimizin (i)** aynı şekilde başlarına gelen olayı dinledim. (s. 239)
- **Yetmiş beş (s) / senelik (i)** ömrümün hülasası şudur evladım: "Aşk imiş her ne var âlemde." (s. 274)

2.2.2.2.11. Tamlayanı Aitlik Eki Alarak Oluşan Sıfat Tamlamaları

- Günler akıp gidiyor, **içimdeki (s) / hakikat aşkı (i)** büyüyordu. (s. 15)
- Sevgili yavrum, bağı yanık bir şairin, **Esrâr Dede'nin sonsuz adı üzerindeki (s) / toz (i)** tabakalarını da sıyırmak istedim. (s. 18)
- **Gönlümdeki (s) / ateş (i)**, bir şiire dönüşerek Aşk Sultanı'nın eşiğine doğru aktı. Ona kan ağlayarak geldiğimi söyledim. Onun aşkıyla yanan benliğime akmasını diledim. (s. 20)
- **İçimdeki (s) / ateş (i)** sönmesin, alevim dinmesin istiyordum. (s. 20)

- **İki dünya arasındaki (s) / yolu (i)** ve geliş gidişi anlamaya izin yok. (s. 24)
- **Gözlerindeki her an değişen (s) / anlamı (i)** kavramaya çalıştım. (s. 23)
- **Üsküdar'daki (s) / evimize (i)** paskalya kutlaması için gelenler çoğunlukla imamlar ve hocalardı. (s. 26)

2.2.3. Sıfat-Fiil Grubu

Sıfat-fiil grupları, bir sıfat-fiil ve ona bağlı olan ögelerle oluşan kelime gruplarıdır. Sıfat-fiil grupları cümlede isim, sıfat ve zarf olarak görev alabilir.

Ergin, bu konuda şöyle bir ifade kullanır: Sıfat-fiil grubu, bir sıfat-fiille ona bağlı unsurlardan meydana gelen kelime grubudur. Sıfat-fiil bir fiil şekli olduğuna göre ona bağlı unsurlar da fiilin gerektirdiği unsurlardır. Böylece sıfat-fiil grubu fiili sıfat-fiil olan bir fiil grubu demektir. Grupta sıfat-fiil sonda bulunur, ona bağlı unsurlar önce gelir (Ergin, 2019: 391).

2.2.3.1. “-An” Eki ile Oluşan Sıfat-Fiil Grubu

- Beni **saran o nur ve renk, görünmeyen fısıkiyelerden** fışkırıyordu; genişliyor, koyulaşiyor, hayale sığmayan resimler çizerek uçuşuyordu. (s. 22)
- Her yandan **gelen, coşan ve taşan müzik**. (s. 22)
- **Âleme sığmayan bir hüznün** şimşekleriyle yüklü bulutlar uçuşuyordu. (s. 23)
- Şimdi içimde ince bir yaranın derin sızısını, ruhumda **ağlayan bir ayrılığın sessiz çılgınlığını** seziyorum. (s. 24)
- Ama yüreğimden **damlayan kandan** biliyorum, aşk, zayıf kişinin harcı değil. (s. 31)
- **Gizlenir gibi görünen, uykuya yatan güneş**, bütün zerrelere nüfuz etti, güneş sen oldun. (s. 34)
- Evet hocam ama bizzat sizin yanınızda büyüüp **yetişen çocuklardan** olsaydık. (s. 36)
- İnsanın ruhu bir kere ilahi aşkla tutuşunca onun kullarına hizmet etmek, hatta her canlıya elden **gelen yardımda** bulunmak bir nevi ibadet oluyor. (s. 36)

2.2.3.2. “-miş” Eki ile Oluşan Sıfat-Fiil Grubu

- Siyah tahtaya **beyaz tebeşirle yazılmış kelimeleri** okuyunca yandım. (s. 11)
- İçim yandı. **Yavrusunu kurban vermiş bir varlık** gibi dehşete kapıldım. (s. 36)

- Ben zaten seni **olgunlaşmış bir halde** bulmuştum. (s. 50)
- Ambonun orta nefe bakan ve İsa ile dört İncil yazarının **ikonalarıyla süslenmiş bulunan duvarına** daldım. (s. 61)
- O'nun o **yanmış ciğerinden** gelen lahuti sesi beni perişan ediyor. (s. 89)
- Masada **yarım kalmış mektup**, şöyle yazmışım: (s. 127)
- **Altına bulanmış kürekler** Sisamh kız. (s. 130)
- **Konya'dan gelmiş dostlarla** meşguldüm, bu gecikmeyi umarım mazur görürsün. (s. 157)
- **Oraya gidip gelmiş birini** dinliyor gibi beni dinle. (s. 179)
- Bu sırrı en çok zevk **etmiş olan** sizsiniz. (s. 189)
- Canım kızım, biz, **düşmanın karargâhına kadar sokulmuş fedaileriz.** (s. 258)

2.2.3.3. “-DİK” Eki ile Oluşan Sıfat-Fiil Grubu

- Bu **tanıdık bir sest**i, aşına bir nefesti. (s. 22)
- Herkesin; dostlarımın, yakınlarımın, **tanıdıklarımın, tanımadıklarımın yolunun** Muhammedi aşka çıkması için niyaz ediyorum. (s. 53)
- Evlerini hiç pahasına **tanıdıkları bir Türk dostlarına** sadece iki bin liraya sattılar. (s. 64)
- Anneciğim pekmezi bu **ağaçtan topladıklarıyla** yaparmış. (s. 65)
- **Yazdıklarımı** Türkan'dan al, ezberle ve gel. (s. 150)
- Biz de **aldıklarımızı** hazmedebilmek için bazen ara veririz. (s. 191)
- Efendimiz'in hediye **buyurdıkları hırka** Fatih'te evladım, Hırka-i Şerifte. (s. 233)
- Yıllarımı vererek **çözdüğüm tuhaf bir esrarı** aradığın şeyle ilgili gördüğüm için sana anlatacağım. (s. 233)
- Bunun sırf eziyet için ve bizlere mahsus, bir nevi cezadan ibaret olarak **yapıldığı** anlaşılmıştı. (s. 236)
- Burada, biraz da Mısır'da **gördüğümüz Ermeni tabiplerinden** bahsedeceğim. (s. 238)
- Bütün âlemin kendisi için **kıvrandığı kişinin eli** öpülür. (s. 240)

2.2.3.4. “-mAz” Eki ile Oluşan Sıfat-Fiil Grubu

- O an benim için bayramdı. Hayatımın en **unutulmaz ânı** idi. (s. 20)
- Güzelliğin **sayılamaz belirtisi** ışık, renk, ezgi, koku gibi biçimden bi-çime girerek, dalgalanarak sonsuza dayandı. (s. 23)
- Saadetin **ölmez çiçekleri** gözyaşlarıyla sulanırsa büyümüş. (s. 73)
- Fakat ruhumuz ne **anlatılamaz neşeler** içindedir, değil mi güzel evladım? (s. 192)
- İki yükü **taşıyamaz hale** geliyor. (s. 194)
- Kitaplar, kâğıtlar, dosyalar, notlar... **İnanılmaz bir karmaşa**... (s. 198)
- Avukatlığı artık fiilen **yapamaz hale** geldiğimden yazıhaneyi kapattım. (s. 230)
- Tam on beş gün orada, Heliopolis’in **dayanılmaz sıcaklarında** o karanlık hapisanelerinde tutuklu kaldık. (s. 236)
- O’nun huzurunda daimî olarak boyun bükmenin **dayanılmaz zevkini** yaşıyorum. (s. 272)

2.2.3.5. “-AcAk” Eki ile Oluşan Sıfat-Fiil Grubu

- Olan olmuş, **olacak olan** da olmuş... Biz yeni idrak ediyoruz. (s. 70)
- Ben yazdıklarımı **anlayacak halde** değilim. (s. 71)
- Ayakta **duracak gücüm** kalmıyor. (s. 72)
- "Fesleğenim
ufak tefeğim manzuranam benim
beni anamdan babamdan **ayırarak olan** sensin. (s. 73)
- Bundan dolayı benimle yaşamayı kendi dinlerine aykırı buldular evladım, **yapacak bir şey** kalmadı. (s. 133)
- Bu yaşta **inanılmayacak derecede** derinsin. (s. 149)
- Hâşim’in de oğlu gitti, merhaba.
Akıtacak yaşlar bitti, merhaba.
Bu dert bizi deli etti, merhaba

Vatana canımı verdin mi ya hu? (s. 160)

- İhtiyat kuvvetlerinin fazla **bekleyecek zamanı** yok. (s. 162)
- Fakat çok müteessir olacaktır, o üzüntüyü **azaltacak şekilde** veriniz. (s. 164)
- Beş on sayfayı **karalayacak kadar vaktim** olsaydı hemen sahile kaçmazdım. (s. 176)
- Kızım ben eli **öpülecek biri** miyim? (s. 240)
- Bıçaklarının altında yakayı kurtaracak olsam bile bende **değişecek bir şey** yok. (s. 259)

2.2.3.6. “-r/-Ar” Eki ile Oluşan Sıfat-Fiil Grubu

- Çocuklara haber verdiğim zaman, **ölüm haberimi almışlar** gibi bütün sınıftan bir çığlık koptu. (s. 36)
- **Allah için kurban olmak ister** gibi, boyunların uzanışını gör. (s. 150)
- Sırası gelir ve **gerekirse evladımı yerden yere vurur** gibi acı bir dil kullanmaktan da çekinmem. (s. 150)
- Boncukları ortalarından tutarak uzun bir saç atkuyruğu **yapmak için toplar** gibi elimle kenara hafifçe ittim. (s. 175)
- Zira kendini bilen, Allah’ını bilmiş olur. İnsan kendini bilmedikçe, dediğim gibi, **ister papaz, ister imam, âlim, kâşif, prens**, ne olursa olsun, görünüşte insan, hakikatte hayvandır. (s. 189)
- **Onların huzurunda canavarlaşmış bir insan bile bir arifin huzurunda eğilir** gibi, **kulluk eder gibi** seriliyor, melekleşiyor. (s. 210)
- Bununla beraber çoğu zaman dersâne dar gelir, **yaralı bedenimi duvardan duvara çarpar** gibi olurum. (s. 263)

2.2.3.7. “-AsI” Eki ile Oluşan Sıfat-Fiil Grubu

Kitabımızda -AsI sıfat-fiil eki taşıyan sıfat-fiil grubuna rastlanmamıştır.

2.2.4. İsim-Fiil Grubu

Bir fiile gelen “-mA, -mAk, -Iş” isim-fiil eklerinden biri ve ona bağlı olan ögeler ile kurulan kelime grubuna isim-fiil grubu denir.

Korkmaz, isim fiil grubu için “Fiil kök ve gövdeleri, cümlenin öteki ögeleri ile olan ilişkilerini şekil, zaman, kişi ve sayı ekleri olarak ve çekime girerek sağladıkları için,

kök ve gövdelerin karşıladıkları soyut hareketler ancak fiil kök ve gövdelerine getirilen –mAk ad-fiil eki ile karşılanır. Böylece –mAk eki, fiildeki soyut oluş ve kılışları adlandıran, onları ad durumuna getiren bir ektir.” ifadesini kullanır (Korkmaz, 2018: 748).

Delice, isim-fiil grubunu “-mAk, -mA ve -ş isim-fiil eklerinden birini almış bir fiil ve ona bağlı yan cümle öğelerinden oluşan kelime öbeğidir” şeklinde tanımlamaktadır (Delice, 2018: 48).

Karahan, isim-fiil grupları için bir hareket ismi ile ona bağlı tamlayıcı ya da tamlayıcılardan kurulan kelime grupları olduğunu belirtir (2016: 55).

2.2.4.1. “-mA” Eki ile Oluşan İsim-Fiil Grubu

- İki dünya arasındaki yolu ve **geliş gidişi anlamaya** izin yok. (s. 24)
- İçinde bulunduğu topluluk, **din değiştirmeyi** çok ayıplıyor. (s. 61)
- Sokaklarda **yatıp kalkmaya** başlamış. (s. 183)
- Kısa molalar verip su içiyor, **hayatta kalmaya** tutunuyor, birbirine yardımcı oluyorlar. (s. 194)
- Bu âlemde ölmeden evvel **ölme zevkini** her nefis mutlaka tadacaktır. (s. 217)
- Nasılsa cuma gününün akşamı gelincik çiçeğimi bol bol **görme imkânım** olacak. (s. 230)
- Bütün sermayem bu. O’na canımı **kurban verme iştiyakı**. (s. 244)
- Fransız edebiyatının en **seçme şiirlerinden** örnekler alınarak bizimkilerle karşılaştırıldı. (s. 260)
- O’nun huzurunda daimî olarak **boyun bükmenin** dayanılmaz zevkini yaşıyorum. (s. 272)

2.2.4.2. “-mAk” Eki ile Oluşan İsim-Fiil Grubu

- Daha çok **öğrenmek için** eteklerine yapıştım. (s. 11)
- **Feryat etmek** istedim, sesim bir türlü çıkmadı. (s. 23)
- Yakınlarımızı **Allah için sevmek** lazımdır. (s. 180)
- Mavnacı, bin dokuz yüz yirmi yılında **Ardaş’ı öldürmek** için planlar yapıyor. (s. 184)

- Birlemek **şirke düşmek** değil midir? (s. 188)
- Biz de aldıklarımızı **hazmedebilmek için** bazen ara veririz. (s. 191)
- **Geri dönmek** istiyor. (s. 194)
- Allah'ı **sürekli zikretmek** çok güzeldir. (s. 197)
- Yarım kalmış yazılar arasında **sana göndermek için** ayırdığım mektuplar vardı. (s. 198)
- Bir not yazıp **özümlü iletmek** istiyorum. Fakat o Yüce Sultan özümlü kabul eder mi bilmiyorum. (s. 271)

2.2.4.3. “-İş” Eki ile Oluşan İsim-Fiil Grubu

- Seslerin nereden geldiği belli değil, belki de **dünya sezişiyile** bana öyle geliyordu. (s. 22)
- Köhne tabiri yerine kadimi kullansaydı daha doğru olurdu. Allah, her an **yeni bir işleyiştir**. (s. 37)
- Osmanlı tarihinden **bir anlatışı** vardı, unutamam. (s. 79)
- Derinliklere öyle **bir inişin**, ruhların denizine öyle **bir dalışın** var ki... (s. 99)
- Bu yara her **yeni bağlanışın** taşıdığı sonsuzluk damgasıdır. (s. 100)
- Uzun külahları, göz alıcı tennureleri ve aşk ile **sema edişleri** Nazım Hikmet Bey'e çok tesir edermiş. (s. 120)
- Kıymetli evladım, **muhterem babana uğrayışına** zahmet diyor. (s. 120)
- Allah için kurban olmak ister gibi, **boyunların uzanışını** gör. (s. 150)
- Mektubundan cevapsız kalan bir şey varsa **benin anlayışsızlığıma** ver, lütfen bana yeniden ve tane tane yazarsan ben düşündüklerimi sana söylerim. (s. 151)
- Ne güzel **bir söyleyiş!** Candan yakın olanın uzaklaşması... Ne dokunaklı bir ikaz. Üçüncüsü ise Çanakkale şehitlerine söylediğidir. (s. 161)
- O gerçi **Müslüman oluşumu** hazmetmiştir ama bir yere kadar. (s. 171)

2.2.5. Zarf-Fiil Grubu

Bir fiile gelen zarf-fiil ve ona bağlı olan ögeler ile kurulan kelime grubuna zarf-fiil grubu denir.

Ergin, zarf fiilleri “Zarf-fiil grubu, bir zarf-fiil ile ona bağı unsurlardan meydana gelen kelime grubudur. Bu grup da fiil zarf-fiil olan bir fiilimsi grubu durumundadır. Zarf-fiil başka fiil gerektirdiği unsurları ihtiva eder. Zarf-fiil en sonda, gerekli unsurlar ondan önce gelir.” şeklinde tanımlar (Ergin, 2019: 391).

Özmen zarf-fiili, “Zarf-fiil grubu, zarf-fiil eki almış bir fiille ona bağı olan ve ondan önce gelen ögelerden oluşur” diyerek açıklar (Özmen, 2016: 123).

Karahan, zarf-fiil grubunu “Bir zarf-fiille bu zarf-fiile bağı tamlayıcı ve tamlayıcılardan oluşan kelime grubudur” diye tanımlamıştır (Karahan, 2016: 57).

Gülsevin, “Zarf-fiil Eklerinin Cümle Sıralama İşlevi ve Bunun Söz Dizimindeki Yeri Üzerine” adlı makalesinde -(y)İp, -(y)ArAK ve -ken zarf-fiil eklerinin zarf oluşturmalarının yanı sıra cümleleri sıralayarak bağlama işlevine de sahip olduğunu söyler. Gülsevin, bu konuda -(y)İp, -(y)ArAk veya -ken ekleriyle bağlanarak oluşturulan cümlelerin iki ayrı cümle olarak görülmesi gerektiğini ve “bağlanmış şekilleri” ya da “yapısına göre cümleler” adı altında değerlendirilip tasnif edilmesi gerektiğini belirtir (Gülsevin, 2020: 135-146).

2.2.5.1. “-ArAk” Eki ile Oluşan Zarf-Fiil Grubu

- **İlk ders olarak** besmeleyi öğrendiler. (s. 38)
- O dünyadan kulaklarımıza bazı müphem uğultular gelir. Bunların dili şuuru muza **gizli olarak** bir şeyler fısıldar. (s. 41)
- Boncukları **ortalarında tutarak** uzun bir saç atkuyruğu yapmak için toplar gibi elimle kenara hafifçe ittim. (s. 175)
- **Bir gün bile ertelemeyerek** namazını kılmanı dilerim. (s. 180)
- Evladımın bu büyük nimete **eremediğini görerek** gözüm arkada giderim. (s. 180)
- Küçük Sema da **babasını kaybederek** bu aşığı tatmış oldu. (s. 191)
- Ben **bu hikâyeyi düşünerek** merdiven başlarında, tenhalarda, bazen de annemin kucağında gizli gizli ağlardım. (s. 191)
- **Yemen hicranını anarak** ağladı. (s. 193)
- İçine düğününden kalma bilezikler, kolyeler, küpe ve yüzüklerle **ihtiyat akçesi olarak** sakladığı değerli ne varsa koyuyor. (s. 194)

- Yerine ve zamanına göre, ya kendimiz duyacak kadar veya ağzımızın içinde **dilimizi oynatarak**, duyulmayacak biçimde, "Allah! Allah!" demek... "La ilahe illallah"ı tekrarlamak... Zikirlerin en güzeli budur. (s. 197)

2.2.5.2. “-DİKÇA” Eki ile Oluşan Zarf-Fiil Grubu

- Zamanla öğrendim ki aşk **yalnız kaldıkça** tek kanattır, onun çizdiği yolda yürümek lazım. (s. 46)
- **Perdeler açıldıkça** gördük. (s. 67)
- Bizim oralarda karataş derler, ocaktan çıktığında yumuşak, şekil almaya pek elverişli, sonradan **duvarlarda kaldıkça** sertleşen bir taş... (s. 65)
- Ulu bir sultanın kutsal kılıcı **kanlı boynumda işledikçe** dayanılmaz saadetlerle can veriyorum. Her an bir can veriyorum, Allah bana yeni bir can gönderiyor, **o canlar geldikçe** birer birer o sultana sunuyorum. (s. 71)
- Demek yanımda ferahlık duyuyorsun? Sakın bunu benden bilme. Çünkü sana kanat takıyorlar, başka âlemlerde uçuyorsun, değil mi? **Zaman geçtikçe** daha neler neler duyacak, ne ufuklara erişecek, ufuklarında nice perdeler, âlemler açılacak. (s. 99)
- Babacığın, anneciğın ve sevgili kardeşinle eriş. Senin **mesut olduğunu gördükçe** toprağımın her zerresi şad olacaktır. (s. 146)
- Bunu önce hayattan, sonra da mankenlerini yerleştirecek **yeni odalar açtıkça** çamurun içinde, karşılaştığı dehlizlerden öğrendi. (s. 172)
- Her türden **rububiyet vehminden arınmadıkça** kul olamazsın. (s. 208)

2.2.5.3. “-mAdAn” Eki ile Oluşan Zarf-Fiil Grubu

- Hak tecelli edince kul yok olur. **Yok olmadan** var olamazsın. (s. 61)
- Bazen bu camilerde de bir tanıdığı görerek **namaz kılmadan** boynum bükük geri döndüğüm çok olurdu. (s. 72-73)
- **Can vermeden** canan bulunur mu kızım? (s. 110)
- Dudaklarımdan, "kahrın da hoş lütfün da hoş," diye kelimeler dökülüyor. **Sessiz, sese dönüşmeden**, "kahrın da hoş lütfün da hoş." (s. 125)
- Beni sevindirmek istiyorsan hatalarımı gördüğün zaman hiçbir **Iskontoya gitmeden**

söylemeni rica ederim. (s.133)

- **O'nun takdiri olmadan** bir sinek, kanadını bile kımlıdatamaz. (s. 142)
- **Kendimi sezdirmeden** bir şeyi yapmaya imkân yok. (s. 176)
- İsterdim ki hiçkimsenin **ruhu duymadan** dünyadaki bütün dertlilerin ruhlarını kavuran zehri çekip alayım. (s. 176)
- Ondan söz eden bir meclise devam eder, **hiçbir şey anlamadan** vecd ile dinler, kitaplarından birini de koynundan ayırmazmış. (s. 203)
- Bir dalga geliyor, bir çığlık yükseliyor, o devam ederken başka bir feryat, **o dinmeden** yeni bir dalga. (s. 214)

2.2.5.4. “-Ip” Eki ile Oluşan Zarf-Fiil Grubu

- Bastığın toprağı öpüp koklamak, soluğunun ıtrıyla tüten bu havayı bütün zerrelereime çekme zamanı gelmedi mi? (s. 21)
- Efendimiz, ruhunun kanatlandığı iç âlemlerde **kendinden geçip** de tekrar döndüğünde Ayşe annemize, "beni ört" buyururmuş. (s. 208)
- Efendimiz, ruhunun kanatlandığı iç âlemlerde **kendinden geçip** de tekrar döndüğünde Ayşe annemize, "beni ört" buyururmuş. (s. 208)
- **Aşkıyla yanıp** yakılalım. (s. 218)
- Merak etmişim, niye Manusa demişler diye. Meğer iki delikanlı **Eğın'den kalkıp** Manisa'ya gidiyorlar. (s. 221)
- Gelinlik elbiseni huriler giydirdin, seni **melekler tarayıp** süslesin yavrum. (s. 225)
- Fatıha verildiğinde **ellerini kaldırıp** ağlayarak niyaz ediyor: "Ya Rabbi, senin bu kitabının lisanını anlamayı bana nasip eyle, ben de ölünceye kadar senin kitabının tellalı olayım." (s. 229)
- Kıvranıyor. Fatıha verildiğinde **ellerini kaldırıp** ağlayarak niyaz ediyor. (s. 229)
- Deve güttüğü, **hurma çekirdeği toplayıp** satarak geçindiği rivayet edilir. (s. 233)
- Zaman **öyle uçup** gidiyor ki... İnsan farkında olmuyor. İki gündüz sana yazmayı **düşünüp duruyordum.** (s. 262).

2.2.5.5. “-ken” Eki ile Oluşan Zarf-Fiil Grubu

- Bayram namazlarına babalarının yanında gittiler, camiler içinde **şafak sökerken** tekbirleri dinlediler, dinin böyle bir merhalesinden geçtiler.(s. 38)
- O, çenesinden sızan yağı umursamaksızın **iştahla yerken** benim içimden onun şu mısraları geçiyordu: Derler: İnsanda derin bir yaradır köksüzlük. Budar âlemde hudutsuz ve hazîn öksüzlük. (s. 39)
- **Bu satırları yazarken** gözlerim doluyor. (s. 44)
- Uzun yıllar Müslüman olduğumu gizleyerek niyaza ve kulluğa **saklı devam ederken**, birden Himalaya kadar büyük bir dalga geldi, beni alıp göttürdü. (s. 56)
- Evde, **ayağım kırık bir halde yatarken** meğer bir hâzinenin anahtarı elime verilmiş. (s. 57)
- Hazret, **şerhi yorumlarken** arada bir, "Söylenenin büyüklüğü, söyleyeni de böyle yüceltiyor," buyururdu. (s. 57)
- Bugün Süleymaniye Kütüphanesi'nde kitaplar arasında **şehvetle dolaşırken** iki şey öğrendim. (s. 58)
- Sonra, "an ksanagatso nifi, ksero na gamaroso" diyor, eğilip gelinin yüzüne bakıyor, **terini silerken** imayla tekrar etmesini söylüyor, gelin tekrar ediyor. (s. 73)
- Annem bazen benim çok sevdiğim Girit peksimeti veya **lovuk yaparken, oya işlerken**, evi temizlerken nadiren de olsa ara verir, kahve tütün sarar, dertli dertli nefeslenir, Eğin mânileri okurdu. (s. 222)

2.2.5.6. -Inca Eki ile Oluşan Zarf-Fiil Grubu

- **O'nun ismini duyunca** kendimi kaybediyorum. (s. 72)
- Tabii konu **Aşk Sultanı olunca** akan sular duruyor. (s. 84)
- Haklısın. Ne yapayım, gönülde **dert olunca** böyle oluyor. (s. 89)
- Bir gün tekkelerin sırlanması **meselesi sorulunca** şu beyitleri okudu: (s. 97)
- Hani **bir sinir ucumuza dokununca** nasıl bir hal ortaya çıkıyorsa, senin ısrarlı isteğın de benim için öyle oldu. (s. 109)
- **Uyku bastırınca** kitabı da gözlüğü de kaldırdım. (s. 109)

- **Oraya ulaşınca** teselliye ihtiyacı kalıyor mu ki insanın? (s. 126)
- Bu **izni alınca** kadar Allah'a yalvaracağım. (s. 132)
- Bugün **okuldan çıkınca** Beyazıt Camisi'ne gittim, hafızları dinledim. Sanki yeni nazil oluyor gibiydi. (s. 146)
- Tennureye sela bile verilir. Âşıklardan birinin tennuresinin eteği **diğerine dokununca**, "Huzurunuzda mâni oldum affedin," diye özür dilenir. (s. 148)

2.2.5.7. “-DIĞINDA” Eki ile Oluşan Zarf-Fiil Grubu

- Birinci Cihan Harbi'nde, dedenin orduya moral için teşkil olunan Mücahidîn-i Mevlevîyye Alayı'na **binbaşı rütbesiyle katıldığından** bahsetmişti. (s. 96)
- Malum, aslen Tokatlı olup **Sivas'ta yaşadığından** Şems-i Sivâsî olarak anılan bir güzel var. (s. 96)
- Fakat **oyun arkadaşı bulamadığından** bir duvara şut çeker dururmuş. (s. 121)
- Namazını düzenli biçimde **kılmaya başladığında** kanadın birisini elde etmiş olursun. (s. 124)
- Buna rağmen Necla'yı görerek **bana karşı yüzü tutmadığından** dolayı suçu onun üzerine atmak zorunda kaldığını kendisine anlatmış. (s. 144)
- 0 tarihlerde **hekimlerin kendisine ait bir muayenesi olmadığından** hastalarını bir eczanede beklerlerdi. (s. 145)
- O da **kurban edilmek istendiğinde** kınalanmamış mıydı? (s. 163)
- **Usûl bilmediğinden** zavallı çocuk iki senede ancak Bakara'yı ezberleyebiliyor. (s. 174)
- **Bir su başına gidildiğinde** kafileden biri bardağını doldurur, arkadaşlarına uzatır. (s. 191)
- **Mısır'a geldiğinde** gözünün birisi birazcık ağrımış, bilmeyerek doktora müracaatla ilaç koydurmak istemiş. (s. 238)

2.2.5.8. “-All” Ekinden Oluşan Zarf-Fiil Grubu

- **Dersler başlayalı** hayli zaman olmuştu. (s. 186)

2.2.5.9. “-r... -mAz” Eki ile Oluşan Zarf-Fiil Grubu

- Trenden **iner inmez** Halkevi'ne koştum. (s. 44)

- Mecmua henüz basıldı, **okur okumaz** toplanıp tebrik için mübarek ellerinizden öpmeye geldik. (s. 121)
- Bunu **öğrenir öğrenmez** irkildim, içimden "Allah Allah" feryadı yükseldi, bu feryadın nedenini anlattım. (s. 167)
- Meğer bu zavallı karargâhı bulmuş fakat kendisi **gelir gelmez** üzerindeki elbiseleriyle parası tamamen alınarak oraya hapsedilmiş. (s. 234)

2.2.5.10. “-A...-A” Eki ile Oluşan Zarf-Fiil Grubu

- Onları **okuya okuya** çıldırdı. (s. 62)
- O'nun takdirine **seve seve** boynumu uzattım. (s. 206)
- Bu armağan canımdandır. **Seve seve** asabilirsin. (s. 211)
- **Ağlaya ağlaya** gözlerini kaybetmiş bir dilenciyim. (s. 154)
- Henüz bıyıkları terlememiş bu gencecik yürek **koşa koşa** Çanakkale saflarına katılıyor. (s. 161)
- O'ndan her gelene **seve seve** sabretmenin öyle sarhoş edici bir neşesi var ki ona canlar dayanamaz. (s. 192)
- Başkaca bir kelime yok. Yalvarışlarım her gün beş vakitte, **yana yana** göğşe yükseliyor. (s. 227)
- Ederim canım kızım. **Seve seve** ettim. (s. 244)
- **Doya doya** ağlayarak okudum. (s. 272)

2.2.5.11. “-DI MI” Eki ile Oluşan Zarf-Fiil Grubu

- Müslüman **oldu mu olmadı mı** lakırdılarına da kulak aşmazdı. (s. 80)
- Düşmana korkuyu **saldın mı ya** hu? (s. 159)
- Artık oralarda **kaldın mı** ya hu? (s. 159)
- Ama mesela karnıyarık **oldu mu**, çevirerek ısıtmayı beceremiyorum. (s. 224)

2.2.6. Tekrar Grubu

İfadenin anlamını pekiştirmek ve anlatımı zenginleştirmek maksadıyla aynı kelimenin tekrar etmesiyle oluşan sözcük grubuna tekrar grubu denir.

Karaağaç, tekrar grubunu yineleme öbekleri olarak adlandırıp, “Bir varlığı veya bir eylemi karşılamak üzere eş görevli iki sözün oluşturduğu söz öbeğidir” biçiminde tanımlar (Karaağaç, 2017: 195).

Aktan tekrar grubunu; “Anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla aynen tekrar edilen, anlamları birbirlerine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran birden fazla kelimeye tekrar grubu denir” şeklinde ifade etmiştir (Aktan, 2016: 27).

2.2.6.1. Aynı Kelimelerle Oluşan Tekrar Grubu

- Bu hikâyeyi herkese anlattım. Her anlatışında ağlıyordum. Fıkıh dersini **yana yakıla** izliyordum. (s. 14)
- **Gizli gizli** kıldığım namazların, tuttuğum oruçların onlar da farkındaydı. (s. 25)
- Yıldırımlar bazen de damla damla gelir, ağır ağır, **tatlı tatlı** yakar, fakat yıkmaz. (s. 41)
- **Doya doya** ağlamaya müsait bir köşem yok, bu çaresiz satırları karalarken ağlıyorum, kelimeleri göremez oluyorum. (s. 118)
- Baba ile yavrusunu o sultanın huzurunda **yan yana** görmek saadetine ereyim. (s.150)
- Kalbim kanlı, gözlerim yaşlı, omuzlarımda delilik zinciri **diyar diyar** dolaştırdılar. (s.154)
- Sultanzadelerin arasındayım. Bütün gözler yaşardı. Ruhlar **gizli gizli** hıçkırıyor. (s. 158)
- Bunu öğrenir öğrenmez irkildim, içimden "**Allah Allah**" feryadı yükseldi, bu feryadın nedenini anlattım. (s. 167)
- Cumartesi gününden önce **harıl harıl** nevâle tedarikindeyiz. (s. 168)
- "Gel benim dedem, benim âşık yavrum, bağı başlı gözü yaşlı evladım, üzülme sen, **gel gel**," dedi. (s.171)
- Seni çağların biriktirdiği bir hasretle bağrıma basıyor, insanlık taşan gözlerini **tekrar tekrar öpüyorum** canım evladım. (s. 172)
- **Hıçkırma hıçkırma** ağlamaya başlıyorum. (s. 244)
- **Doya doya** ağlayarak okudum. (s. 272)

2.2.6.2. Yakın Anlamlı Kelimelerle Oluşan Tekrar Grubu

- **Ufak tefeğim** manzuranam benim. (s. 73)
- Fesleğenim **ufak tefeğim** cilvelim. (s. 73)
- **Ufak tefeğim** karanfilim benim. (s. 74)
- O kadar yoksulmuş ki... Sadece üstünü örtebileceği, **yırtık pırtık** bir elbiseden başka bir şeyi yokmuş. (s. 209)

2.2.6.3. Zıt Anlamlı Kelimelerle Oluşan Tekrar Grubu

Kitabımızda zıt anlamlı kelimelerle oluşan tekrar grubuna rastlanmamıştır.

2.2.7. Edat Grubu

Edatlar, tek başına bir anlamı olmayan ancak geldiği sözcükle anlam kazanan yapılardır. Edat grupları, çekim edatının isme gelerek oluşturduğu sözcük grubudur.

Karahan, edat grubu için “Bir isim unsuru ile bir çekim edatından meydana gelen kelime grubu” ifadesini kullanır (Karahan, 2010: 62).

Banguoğlu, “edat grubu” yerine “takı öbeği” terimini kullanarak “takıların geldiği isimle birlikte teşkil ettikleri belirtme öbeği” ifadesini kullanır (Banguoğlu, 2019: 504).

Korkmaz, edat grubu için “Bir ad ve ad soylu kelimedenden sonra gelen edatın, eklendiği kelime ile birlikte oluşturduğu grup” ifadesini kullanır (Korkmaz, 2019: 123).

Özkan ve Sevinçli, edat grubu için “Bir isim ile çekim edatından oluşan kelime grubu” ifadesini kullanırlar (Özkan ve Sevinçli, 2013: 60).

Bu tanımlara göre edat gruplarının “isim unsuru” ile “çekim edatı”nın bir araya gelmesiyle oluşur sonucu çıkarılabilir.

2.2.7.1. “ile” ile Kurulan Edat Grubu

- Kayseri Kumlarından iplik tüccarı **Yuvan ile Afuranî'nin** oğlu. (s. 10)
- Bana sorarsan talebe olarak devam etmeni, özellikle de mektebi **yüksek not ile** bitirmeni arzu ederdim. (s. 179)
- Hani ikinci rekâta oturunca **ettehiyyatü ile salavatı** da okur, üçüncü rekâta kalkınca **sübhaneke ile** başlarsın. (s. 197)
- Yaman kelimesini **dede ile** kaynaştırarak Yamandede şeklinde kullanıyorum. Hayra

karşı kal kızım. Aşk-ı niyaz ederim. (s. 197)

- Ondan söz eden bir meclise devam eder, hiçbir şey anlamadan **vecd ile** dinler, kitaplarından birini de koynundan ayırmazmış. (s. 203)
- Bu **sır ile** hayatınızın yeni bir safhasına adım atıyorsunuz. Umarım bu sırra ikiniz de nail olursunuz. (s. 230)
- İki hafta yoksunuz demek ki... **Hayırlısı ile** gidin gelin. (s. 231)
- Fransız edebiyatının en seçme şiirlerinden örnekler alınarak **bizimkilerle** karşılaştırıldı. (s. 260)

2.2.7.2. “için” ile Kurulan Edat Grubu

- **Aşk dardını anlatabilmem için** ayrılık acısıyla paramparça olmuş bir yürek gerekir. (s. 11)
- **Bunun için** hocalarımdan herhangi bir özendirme de görmedim. (s. 11)
- Daha çok **öğrenmek için** eteklerine yapıştım. (s. 13)
- Sadece ilim değil kızım, herhangi bir kazanç **elde etmek için** emek lazım. (s. 13)
- İnsan için emeğinden fazlası yoktur. (s. 13)
- Şecaattin Tanyerli sahnede olacaksa **benim için** de Papatya'yia dans et kızım. (s. 231)
- O güzel gönülden nelerin doğacağını **bilmek için** kâhin olmaya gerek yok,” dedi. (s. 232)
- Canım kızım, bu hicranlı bahsi de açmak istemezdim. Ama suallerini cevapsız **bırakmamak için** kaydettim. (s. 234)
- **Müslümanlar için** böyle alenen çıplak bulunmak haramdır. (s. 235)
- Hiç olmazsa üzerimize bir örtü veriniz,” dedi. Yani edep yerlerine mendil sarılmasına izin istedi ve **bunun için** çok ısrar ettiyse de tabii kabul edilmedi. (s. 235)
- **Bunun sırf eziyet için** ve bizlere mahsus, bir nevi cezadan ibaret olarak yapıldığı anlaşılmıştı. (s.236)

2.2.7.3. “kadar” ile Kurulan Edat Grubu

- Nihayet bin dokuz yüz otuz dokuzun beşinci ayının yirmi üçüncü günü Konya’yı ziyaret ettim, **kelimeler o kadar** âciz ki... Bilmiyorum, neler söyleyebilirim. (s. 17)
- **Haşre kadar** yak beni, artır ne olur ateşini, artır da bağrımı dağla dedim, yansın bu varlığım, eksilmesin asla eksilmesin, hicran ile yak dedim. (s. 20)
- **Ne kadar** zaman geçti bilmiyorum. (s. 29)
- Hiç unutamıyorum, karım **o kadar** ağladı ki, göz pınarları kurudu. (s. 28)
- Ara ara gözlerim kapanmış, kısa süreli baygınlıklar şeklinde **sehere kadar** kıvranmıştım. (s. 28)
- Biçareler angaryadan yorgun olarak gelir ve açlıktan gözleri kararmış olduğu için mecburen **gerektiği kadar** pişmemiş olan baklayı yerlerdi. (s. 237)
- Mübarek Nil Nehri’nden sulandığı için pırasalar bir buçuk **metre kadar** yükselmiş ve âdeta odun gibi kalın ve sert olmuştu. (s. 237)
- İngilizler esirlerimize günde iki yüz elli gram miktarında ekmek verirler, bununla askerlerimizi **akşamlara kadar** sıcak kumun üzerinde angaryada çalıştırdılar. (s. 237)
- Abbasiye Hastanesi’nde Ermeni doktorların ellerinde miller ve **kolları dirseklerine kadar** sıvalı olduğu halde **sabahtan akşama kadar** işleri güçleri Türk askerlerine ameliyat yapmak ve onların gözlerini oyup çıkarmak olmuştur. (s. 238)
- Ödemişli Ali Dayı’nın hikâyesi **o kadar** hazin ki... (s. 238)
- Biçare her **ne kadar** gözünde bir şey olmadığını söyleyerek hastaneye gitmemek istemiş ve bu konuda pek çok rica ve niyazda bulunmuş ise de katiyen kabul edilmeyerek hastaneye yatırılmış. (s. 238)

2.2.7.4. “gibi” ile Kurulan Edat Grubu

- **Senin gibi** gönlü güzel bir dostum oldu. (s. 29)
- **Adı gibi** kendisi de halim bir Nakşi şeyhi...(s. 33)
- Öncesizlikle sonrasızlık senin çevrende **semazen gibi** dönüyor, melekler gökten iniyorlar, neyer iniyor. (s. 34)
- Bu matemini ağırlığını **sezer gibi** oluyorum. (s. 34)

- Okul, sanki temelleriyle birlikte göklerde uçtu. Sınavda öğrencilerden birine Hazret-i Mevlânâ'yı sordular. **Kendini yerden yere vurur gibi** göğsünü döverek anlattı. (s. 242)
- Ne güzel kelimeler yazmışsın. Mektubunu elimde **bir mücevher gibi** tutup defalarca okudum. **Kelimelerin inci gibi**. Gönülden dökülüyor. Hepsi hayattâr. Hayat veriyorlar. İşte seni hep böyle görmek istiyorum. (s. 244)

• **Onları gürbüz bir fidan gibi** yetiştirmek bizim mesuliyetimiz icabı.” (s. 257)

- Tanıdığım yabancı okullar içinde en mutaassıp olanı sizin- kisi. Bir kere rahibeler orada dışarı çıkamayarak âdeta **esir gibi** bir hayata mahkûm, olduğundan, insanlığa karşı içlerinde bir kin yaşıyorlar. (s. 258)

• **Senin gibi** kıymetli çocuklar için okulda kalmak bir vazife... Sabretmelisin güzel kızım. Zaten şunun şurasında bir senen var. Göz açıp kapayınca kadar geçer. (s. 260)

- Bu aşkın kılıcı, **güvercin kanadı gibi** yumuşak ve tatlıdır. (s. 262)

2.2.7.5. “sonra” ile Kurulan Edat Grubu

- Bir gece gözyaşlarıyla ıslattığım **secdeden sonra**, "hidayete doğru" diye fısıldadım. (s. 15)
- Saadetlerin en büyüğüne **erdikten sonra**, inancımı derinleştiren güzellikler devam etti. Hâlâ sürüyor. Her an yeni bir ufuk açılıyor. (s. 16)
- Hocalar gelirdi ve hep aşk sohbetleri olurdu. Karım da ilgiyle dinlerdi. Bir pazar günü Bebek'te bir dostuma iftara davetliydim, **iftardan sonra** da vaaz edecektim. (s. 26)
- **İftardan sonra** vaaz ettim, gözler yaşardı. (s. 27)
- **Konya ziyaretinden sonra** yaptığım konuşma üzerine bir mektup almıştım. (s. 31)
- **Hoşbeşten sonra**, "Üstad odasında mı?" diye sordum. (s. 37)
- Bin üç yüz sene evvel, Hazret-i Muhammed'in Bilal-i Habeşî'den dinlediği ezan, **asırlar sonra**, bizim semalarımızda hem dinî hem millî bir musiki olmuştu. (s. 38)
- **Dersten sonra**, coşkuyla verdi. (s. 40)
- **Bayramdan sonra** bayram tebriği mi, hayır, âşıklar için bayram bitmez, gelip geçmez, gelip geçme kavramı da yok. (s. 45)
- Değilse, müsait olacağın zamana kadar bekleriz. Sonra bana bildirirsin, dersler

başladıktan bir süre sonra hepinizi bir araya getirmeyi düşünürüz. (s. 50)

2.2.7.6. “önce” ile Kurulan Edat Grubu

- **Gitmeden önce** Ankara Radyosu’nda bir güzeli, Esrâr Dede’yi anlattım. (s. 17)
- Şöyle emretti: "**Hayır! Zamanından önce** bu âleme göz dikme, ayağındaki diken yok oldu, yürü artık.” (s. 23)
- Talaş, **gönül diyarından önceki** Ali Dağ idi. Yaraydı. Onu ezelden almıştım. Bu yarayı orada iyileştirdin.” (s. 68)
- Yıllar sonra Talas’a gittiğimde, Han Camisi'nde ağlayarak niyaz ettim, "Ya Rabbi!" dedim, "**yıllar önce**, beni buradan, ailemin kundağıyla Kastamonu'ya gönderdin. (s. 68)
- Yılda dört kez perhiz yapar, et ve balık yemezdi, **sadece paskalyadan önce** yedi. Çarşamba ve cuma günleri çok önemliydi. Bir gün önce mutlaka oruçlu olurdu. (s. 69)
- 0 gece Eyüp Sultan’da **cuma namazından önce** Kuran okunurken içimde şu emel yanmaya başlamıştı, gece boyu da sürdü. (s. 71)
- Kendi kendime şöyle demiştim: "Namazdan sonra **herkesten önce** camiden çıkayım, kendimi kaldırıp mermere fırlatayım, şöyle feryat edeyim. (s. 71)
- **Az önce** ezan-ı Muhammedi okundu. (s. 72)
- Belli ki o sultanın yangınında sana da bir kıvılcım düşmüş, yarım yüzyıla yakın **bir süre önce** benim içime düşüp de volkanlar yaratan kıvılcım... (s. 99)
- Biz amacımıza ulaşmak için, **bizden önce** ermiş olanlardan çare sorar, yana yana derman ararız. (s. 100)
- Nihayet mektup **az önce** geldi. (s. 102)

2.2.7.7. “doğru” ile Kurulan Edat Grubu

- Abdestini tamamlayıp suyun geldiği **yöne doğru** gidiyor. (s. 11)
- Bir gece gözyaşlarıyla ıslattığım secdeden sonra, "**hidayete doğru**" diye fısıldadım. (s. 15)
- Kelimeler çaresiz. Gönülümdeki ateş, bir şiire dönüşerek **Aşk Sultanı'nın eşiğine doğru** aktı. (s. 20)
- Sonra onlar da silindi. Yeni bir âlemin ufku açıldı, **sonu olmayan bu ufuklara doğru**

uçuyordum. (s. 21)

- Yavaş yavaş süzülüyor, **bana doğru** geliyor, ben **O'na doğru** akıyorum. (s. 23)
- Sonra ses **tize doğru** yükseldi, bir şeyler sordu, peşe indi, öykünün unutulmuş bir sayfasını fısıldadı, sonra tize çıktı. (s. 23)
- Başını **arkaya doğru** kaldırdı, neyi ile geriye gösterdi, geri dönmemi istedi. (s. 23)
- İşte ikinci eserini de gördüm. Hem sevindim hem de **geçmişe doğru** tatlı heyecanlar duydum. (s. 40)
- Hüzünle sürür karışmış. Gelinle damat, saygılı bir şekilde Papaz Efendi'nin **önüne doğru yürüyor**, yüzüğü veriyor, vaftiz anne ve babası da onlara eşlik ediyor, birlikte bekliyorlar. (s. 63)
- Her nefeste **meleklığe doğru** şimşek hızıyla yükselebiliriz. (s. 87)

2.2.7.8. “göre” ile Kurulan Edat Grubu

- **Ona göre** ben böyleyim. Bunu, birçok öğrencimden duydum. Öfkesi taşıyor, sağda solda konuşuyor. (s. 61)
- **Onlara göre**, kim hangi din ortamına doğarsa o dinde kalmaya mecbur. (s. 61-62)
- Dayısı Hristo da gönderilenlerden. Döndükten **sonra anlattığına göre** babasının adını bir kâğıda yazıp şişeye koymuşlar, bir ağacın altına defnetmiş, kabrin başucuna şişeyi de gömmüşler. (s. 64)
- Kızım **eskiye göre** daha fazla görüşüyoruz, çok güzel konuşuyoruz. (s. 104)
- Güzel kızım, diyeceksin ki iki gün görüşmeyince **özlediğinize göre** çok yakın olmah. Candan yakın. (s. 116)
- Bizim **ölçümüze göre** onun yaşaması gerekiyordu değil mi? (s. 140)
- **Yerine ve zamanına göre**, ya kendimiz duyacak kadar veya ağzımızın içinde dilimizi oynatarak, duyulmayacak biçimde, "Allah! Allah!" demek... "La ilahe illallah"ı tekrarlamak... Zikirlerin en güzeli budur. (s. 197)
- Bana yazarsan **ona göre** girişimde bulunacağım. İngilizceye devam ediyorsun demek ki. (s. 197)
- **Bu rivayete göre** şarabı, üçte biri kalıncaya kadar kaynattıktan sonra içmek caiz oluyor.

(s. 226)

- **Fakire göre** üç özelliği var. (s. 227)

2.2.7.9. “beri” ile Kurulan Edat Grubu

- **Kamışlıktan koparıldığımdan beri** feryadımdan herkes acı çekiyor, inliyor. (s. 11)
- **Çocukluğumdan beri** biriktirdiğim duygular, beni o kapının eşiğine taşıdı. (s. 15)
- Fakat **ezelden beri** Müslüman’dım. (s. 25)
- Baksana taşların da ardından gözyaşı döküyor. Bu büyük ayın bitmiyor, kendimi bildiğim **andan beri** sokaklarında böylesi bir kartal uçmadı. (s. 34)
- Lekesiz, ince, zarif bir kristal. Dünya kayboldu, sana ayak **bastığımdan beri**. (s. 79)
- Aile dağılınca Nazım, **öteden beri** tesirinde kaldığı dedesi Nazım Paşa'nın himayesine girdi. (s. 120)
- **Bayramın birinci gününden beri** devam eden bir nimet tufanı.(s. 120)
- **Üçten beri** ne yaptım? (s. 170)
- Bunun, bizim göndermiş olduğumuz ve **yedi-sekiz saatten beri** kaybettiğimiz biçare arkadaşımız Sedat olduğu anlaşıldı. (s. 234)
- Ben, canın canından hiç şikâyet mi ederim? İçime bu kıvılcım **düştüğünden beri** eriyip O'na akıyorum. (s. 263)

2.2.7.10. “üzere” ile Kurulan Edat Grubu

- Onlar bu âleme devir sırrını anlamak, devri **tamamlamak üzere** geliyorlar. (s. 90)
- Orada edebiyat okutacaktım. Atama emrim **gelmek üzereydi**. (s. 36)
- **Donmak üzereydim**. Köprüye geçtim. Allah'ın takdiri bu imiş, kimseye söyleyecek bir şey yok. (s. 27)
- Onlar bu âleme devir sırrını anlamak, devri **tamamlamak üzere** geliyorlar. (s. 90)
- Fakat memleketimiz için savaşmak da cihattır. Dervişler, Kuranın, "En yakınınızdaki kâfirden **başlamak üzere** harp edin," emri öncelikle nefisleri için anlarlar. (s. 96)
- O güzel de hayli yaşlı iken **Sultan Mehmed'in ordusunda savaşmak üzere** sefere çıkar. (s. 96)

- Hak'tan geldiği **hal üzere**. (s. 120)
- Canım kızım, kesin olan bir şey var, **hiçbir zaman çıkmamak üzere** kalbimin en derin yerindesin. (s. 154)
- Bütün kâinat **aşk üzere** dönüyor," demişti. (s. 243)
- Okulun bitişiğinde oturan bir aile, bir gece, galiba mide için **kaynatmak üzere** okulun duvarından sarkan portakal dallarından birkaç yaprak koparmak ister. (s. 259)

2.2.7.11. “rağmen” ile Kurulan Edat Grubu

- Papaz Efendi dalgındır. Ramazan olduğunu unutmuştur. Dervişler seferi **olmalarına rağmen** o gün oruçludur. (s. 9)
- Aramızdaki güçlü **bağa rağmen** karım ve kızım bunu benimseyemedi. (s. 27)
- Aradan geçen **zamana rağmen** hâlâ hatırlayınca ağlıyorum. (s. 36)
- Gerçi karım, ocağın altıncı günü **olmasına rağmen**, onu da arifeden başlayarak üç gün olarak kutlardı. (s. 61)
- Anneciğim Kastamonu’da bir derneğin üyesiydi. Babamın **söylenmelerine rağmen** sık sık toplantılarına giderdi. (s. 69)
- **Buna rağmen** Necla’yı görerek bana karşı yüzü tutmadığından dolayı suçu onun üzerine atmak zorunda kaldığımı kendisine anlatmış. (s. 144)
- Bize bir şeyler öğretmek için **yaşına rağmen** geliyor, heyecanlı bir şekilde anlatıyor anlatıyor. (s. 187)
- **Düğün telaşına rağmen** geciktirmeden ve teferruatlı yazdığım için minnettarım. (s. 220)
- Ertesi günü Besim Bey’in birçok aramaya ve **baskılara rağmen** yanında saklamaya muvaffak olduğu altın saatini feda ederek, hapishanenin gardiyanlarından bir İngiliz çavuşuna yalnız bir pencereyi açtırabildik. (s. 236)
- **Söz yermeme rağmen** Hatice Hanım’ın hediyenizi hazırlarken gösterdiği özen gecikmemize sebep oldu. (s. 237)

2.2.7.12. “başka” ile Kurulan Edat Grubu

- Yerindeydi, çünkü gönlümde o güneşin ışıklarından başka bir nur yoktu. (s. 15)
- Zaten ömür nedir ki? Sadece bir âhi içine alabilecek **andan başka** bir şey değil. (s.32)

- **Senden başka** bir şey yoktur... Bütün benliğimle şahitlik ediyorum. (s. 34)
- Kalp kırmamak için sıkıntılara katlanmak gerekiyor, **elden başka** bir şey gelmiyor. (s. 50)
- **Aşktan başka** bir sermayemiz yokmuş. (s. 70)
- Sana **teselliden başka** verebilecek bir şeyim yok. (s. 80)
- Canım kızım, gerçekten seven, sevgilisinin **emelinden başka** bir şeyi isteyebilir mi? (s. 87)
- **Bundan başka** beş, altı genç askerimizin aynı şekilde başlarına gelen olayı dinledim. (s. 239)
- Uyanınca Yunus Divânı'ndan tefeül yaptım. Şu çıktı:
Bana canı sen verdin, Azrail'e buyurdun
Senden başka kimseye, emaneti vermezsin
Canım kızım, bugün Eyüp Sultan'a gideceğim. (s. 245)
- **Bundan başka** asıl gayeleri, çocuklarımıza sessiz bir şekilde rahibelik ruhunu aşılacaktır. (s. 258)

2.2.7.13. “karşı / karşın” ile Kurulan Edat Grubu

Kitabımızda **karşın** edatı ile ilgili bir kullanım yoktur.

2.2.7.14. “dolay / dolayısıyla” ile Kurulan Edat Grubu

- Bu yüzden yastık örtülerini, kılıflarını kullanıyordum. Karım, bir süre sonra kılıflardaki **kırıklıktan dolay** kuşkulanmaya başlamıştı. (s. 56)
- **Bundan dolay** benimle yaşamayı kendi dinlerine aykırı buldular evladım, yapacak bir şey kalmadı. (s. 133)
- Buna rağmen Necla'yı görerek bana karşı yüzü **tutmadığından dolay** suçu onun üzerine atmak zorunda kaldığını kendisine anlatmış. (s. 144)
- Siz de ebeveynim **olmak dolayısıyla** beni vatan ve millete hizmet etmek için ne suretle yetiştirmek mümkün ise öylece yetiştirdiniz. (s. 164)
- **Bundan dolay**, Piç lakabıyla anılır olmuş. (s. 182)

- İşte **Efendimiz'in bu müjdesinden dolayı** bu fakir de her zaman sizin için ve orada şifa beklemekte olan bütün hastalar için dua etmekte. (s. 220)
- Çünkü haya, namus ve bunun gibi dinen ve ahlaken ayıp ve **edebî aykırı bulunan şeylerden dolayı** ayıp kelimesini onların yanında kullanmak bilakis alay ve eğlence konusu oluyordu. (s. 235)
- Hatta, kendileri bir şey vermedikleri gibi üzerimizdeki paraları da alarak ondan da bir tek akçe **vermediklerinden dolayı**, son derece perişan ve acı bir sefalet içinde yaşamakta idik. (s. 237)

2.2.7.15. “biçimde” ile Kurulan Edat Grubu

- Bir, iki, üç derken bir gün karım, ezan okunduktan sonra, **imalı biçimde**, “git, hadi git” dedi. (s. 56)
- Namazını **düzenli biçimde** kılmaya başladığında kanadın birisini elde etmiş olursun. (s. 123-124)
- Yerine ve zamanına göre, ya kendimiz duyacak kadar veya ağzımızın içinde dilimizi oynatarak, **duyulmayacak biçimde**, "Allah! Allah!" demek... "La ilahe illallah"ı tekrarlamak... Zikirlerin en güzeli budur. (s. 197)

2.2.7.16. “öte” ile Kurulan Edat Grubu

- **Dünyadan da öte** dünyadan da geçerek cemâle ermek var. (s. 45)
- **Hayatın ötesine** bakan bir pencerenin perdesi, nurlar cümbüşü...(s. 20-21)
- Ölüm bir rüya. Ötesi rüya. Sadece iki dünyayı kuşatan nur var. Hayatı, ölümü, dünyayı, **öte dünyayı** kaplayan görkemli nur... (s. 87)
- **Nasipten öte** bir şey var mı? (s. 104)
- Daha önce yapmış olduğum bir ricadan, kalben vazgeçtiğimi ruhun sezmiş, **ricamın ötesine** geçmişsin. (s. 199)
- Biraz söyleşince ruhum kanatlandı. **Öteden beri** âdetimdir. (s. 213)

2.2.7.17. “diye” ile Kurulan Edat Grubu

- **Buna can mı dayanır, diye** geceleri inliyordum. (s. 25)
- İstanbul'da uzun bir süre, yakın dostlarım beni **Molla Bey diye** anıyordu. (s. 26)

- "**Bir şey içmeyecek misiniz?" diye sordu. "Bebek'te Hüsni Beylerde vaaz edeceğim, oruçluyum," dedim. (s. 26)**
- Bunu bana söylediklerinde, "Dinleri aynı şehirde de bulunmamıza uygun değilse, **onlar üzülmesin diye İstanbul'dan da ayrılabilirim," dedim. (s. 27)**
- Her zerremden şöyle bir çığlık yükseliyor, "**bırakma beni, bırakma beni..." diye yalvarıyorum o Ulu Sultan'a. (s. 32)**
- **Siz başkasınız hocam," diye cevap verdi. (s. 36)**
- Bir dergi yayımlamak istiyordu. Bir türlü bulamamıştım. Şimdi karşıma çıktı. "**Acaba ne yapmalı?" diye düşünürken aklıma sen geldin. (s. 199)**
- Çocuk, şundan büyük ne var ondan büyük ne var diye sorarken sonunda, '**Denizden büyük ne var?' diye sorunca adam da, 'Denizden büyük Allah'ın merhameti var,' dedi. (s. 202)**
- "**O kitap kimin?" diye sormuş. (s. 203)**
- Gitmesine giderim de, **o konukseverliğin altında ezilirim diye korkuyorum. (s. 212)**

2.2.7.18. "halde" ile Kurulan Edat Grubu

- Madem sandığı açtık, sırlar saçılmaya başladı, **o halde** her şeyi anlatayım. (s. 32)
- Bu durum, yani bazı genç öğretmenlerin **perişan bir halde** bulunması son derece tabii, ama bir o kadar da acındırıcı, ama bir o kadar da üzücü. (s. 49)
- Bu sonucu bana borçlu değilsin. Ben zaten seni **olgunlaşmış bir halde** bulmuştum. (s. 50)
- Evde, ayağım **kırık bir halde** yatarken meğer bir hâzinenin anahtarı elime verilmiş. (s. 57)
- Her şey O'ndan gelmiyor mu? **O halde** niçin üzülelim? (s. 53)
- Evlerini hiç pahasına tanıdıkları bir Türk dostlarına sadece iki bin liraya sattılar. **Babası yetmiş iki yaşında olduğu halde** tevkif edildi. (s. 64)
- Bugün üzücü bir haber geldi. Eniştem zatürreden **umutsuz bir halde** yatıyormuş, doktor da ümidi kesmiş. (s. 70)
- Ben yazdıklarımı **anlayacak halde** değilim. (s. 71)

- Ölüm, madem O'na kavuşturuyor bizi, **o halde** en büyük nimettir. (s. 87)
- **İstemediğim halde** çok ıstıraplar verdim. (s. 104)

2.2.7.19. “ilişkin” ile Kurulan Edat Grubu

Mevlânâ'ya **ilişkin** çalışmalar onların ıstırabını artırabilir. (s. 50)

2.2.7.20. “yüzünden” ile Kurulan Edat Grubu

Kitabımızda ‘ yüzünden’ deyiimi ile ilgili bir edat grubu kullanılmamıştır.

2.2.8. Bağlama Grubu

En az iki kelimenin bağlama edatlarıyla birbirine bağlanmasıyla bir öbek oluşturan kelime grubuna bağlama grubu denir.

Korkmaz'a göre çeşitli şekillerde sınıflandırılan bağlaçlar / bağlama edatlarının tümü aynı işlevde değildir (Korkmaz, 2014: 932-942).

Korkmaz, bağlama ifadelerini sıralama bağlaçları (ile, ila, dahi, ve; dA ... dA... , gerek ... gerek(se) ... , hem... hem .. ister ... ister ... , ne ... ne ... , olsun ... olsun... vb.), denkleştirme- karşılaştırma-seçme bağlaçları (ya ... ya ... , ya, ya da, yahut, veyahut, veyahut da), nöbetleşme bağlaçları (bazen ... bazen ... , bazı ... bazı ... , bir ... bir ... , biri ... öbürü ... ,kâh ... kâh ... , kimi ... kimi ... vb.) ve bunlarla birlikte kullanılmak şartıyla pekiştirme bağlaçları (dA, dahi, bile) şeklinde tasnif eder (Korkmaz, 2014: 932-942).

Bağlama grubu, söz dizimi kaynaklarında, bağlaçlar/bağlama edatlarıyla (sıralama, denkleştirme-karşılaştırma-seçme; nöbetleşme ve bunlarla birlikte kullanılmak şartıyla pekiştirme bağlaçları) birbirine bağlanmış, en az iki isim unsurunun oluşturduğu kelime grubu şeklinde tanımlanır. Bağlama gruplarında grubun her bir unsuru kendi vurgusunu taşır. Bağlama gruplarında cümle içinde isim, sıfat ya da zarf olarak görev alabilir. (Karahana, 2015: 65; Özmen, 2016: 79; Böler, 2019: 102; Özkan- Sevinçli, 2009: 81; Delice, 2018: 20; Aktan, 2016: 56).

2.2.8.1. “ve” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu

- Hayatım **birkaç şiire ve mektuba** gömülmüş gözyaşından ibaret. (s. 9)
- **Hocalarımdan ve öğrencilerden** gördüğüm ilgi o kadar artmıştı ki... Bana Yamandı Molla diyorlardı. (s. 12)
- O kadar kıymetli hocalarımız oldu ki... Her birinden pek güzel bilgiler edindim, **edep**

ve aşk dersi aldım. (s. 13)

- Ders sırasında **Kudûrî ve Dürer** adlı eserlere de bakıyordu. (s. 13)
- Orada bulunmayan meseleler için **Türkçe yorumlara ve Arapça fıkıh kitaplarına** başvurulması gerekiyordu. (s. 14)
- "Hah! Hatırladım efendim," **dediğini ve gülümsediğini**, tebessüm edince de sağ yanağındaki gamzenin belirginleştiğini görür gibiyim. (s. 106)
- **Bu güzelim şarkının ve daha nice nice nağmelerin bestekârı** bir dostum...(s. 106)
- "Ya Rabbi, beni o hale uğratma. Bana **aşkı ve derdini** verdiğin gibi sabrını da ver," diye niyaz ederdim.(s. 109)
- **Benim kör, sağır, dilsiz ve topal bir kızım** var. (s. 112)

2.2.8.2. “veya” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu

- Sonra bana bildirirsin, dersler başladıktan bir süre sonra hepinizi bir araya getirmeyi düşünürüz. Semtleriniz birbirine yakın, **her ders bir evde veya bütün dersler aynı evde** yapılabilir. (s. 50)
- **Bu yüzden okuldan erken çıksam da ya tam iftar vakti eve geliyordum veya iftarı dışarıda yapıp dönüyordum.** Sabah ve yatsı namazlarım evde kılıyordum. (s. 56)
- Ardımdan **öfkeli veya hüznü baktığımı** biliyordum. Nadiren içeri girerdim. (s. 60)
- Yaşar'a da yazdım, **devamını pazartesi veya salı yazabileceğimi** sanıyorum, bu hafta çok yüklü geçiyor. (s. 157)
- Zaman zaman **Rum veya Ermeni dostlarımla** bulduğumuzda bundan bahis açılır. (s. 161)
- Yerine ve zamanına göre, **ya kendimiz duyacak kadar veya ağzımızın içinde dilimizi oynatarak**, duyulmayacak biçimde, "Allah! Allah!" demek... "La ilahe illallah"ı tekrarlamak... Zikirlerin en güzeli budur. (s. 197)
- Annem bazen **benim çok sevdiğim Girit peksimeti veya lovuk yaparken**, oya işlerken, evi temizlerken nadiren de olsa ara verir, kahve pişirip tütün sarar, dertli dertli nefeslenir, Eğin mânileri okurdu. (s. 222).

2.2.8.3. “ile” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu

- Dağ yara idi. **Zaman ile mekân** burada tam olarak birleşmişti. (s. 67)
- Fakat bir akşam, **pek sevdiğim Profesör Mustafa İnan ile** eşi gelmiş, evlerine götürmüşler. Onlardan da hep sitayişle bahsederdi. (s. 78)
- Canım kızım, Tavasın, Tâ Sîn şerhi. Neml suresinin ilk ayeti. Ta, Sin. Bunlar, Kuran'ın ve apaçık olan kitabın ayetleridir, buyruluyor. **Tavasın'in bilhassa şem ile pervaneden** bahseden beyitleri çok yakıcıdır. (s. 136)
- **Baba ile yavrusunu** o sultanın huzurunda yan yana görmek saadetine ereyim. (s. 150)
- İngilizler **pırasa ile kuru bakladan** pek çok istifade ettiler ve ağustos sonuna kadar pırasa yemeğini devam ettirdiler. (s. 237)
- Geçen **Celal Hoca ile Nureddin Topçu Bey'e** gitmiştik. (s. 257)

2.2.8.4. “ama” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu

- **Yanıyordum ama beni yakan alevler** aynı zamanda bir anne öpüşü gibi tatlıydı. (s. 11)
- Hiç yanlışı çıkmadı. Bunun üzerine sırtımı sığadı, "**Bir yanlışı bulayım diye çok uğraştım ama olmadı**, aferin," dedi. Ve ekledi. (s. 12)
- **Duyduklarımı bu kelimelerle ifade etmek istiyorum ama hiçbir şey demiş olmuyorum.**(s. 12)
- **Evet hocam ama** bizzat sizin yanınızda büyüüp yetişen çocuklardan olsaydık. (s. 36)
- **Geçmiş hatırladım ama** oraya dönmek arzusuyla değil. (s. 40)
- **Öyle bir yakıştırma yapılır ama** ben O'nun sır hallacı olduğunu düşünüyorum. (s. 179)
- On üç, on dört yaşındayım. **Gözlerim kitabın satırlarını takip ediyordu ama** hayalen o günlerdeydim. (s. 186)
- Güzel kızım bunu yazarken **utaniyorum ama** ehlullahın böylesi ikramları bizim affımıza vesiledir. (s. 189)
- Bu namazı çoğunlukla altı rekât kılar, **iki rekâta selam verirler ama** doğrusu böyledir. (s. 197)
- Belki **güceneceksin ama** sana kıyamıyorum canım kızım. (s. 200)

2.2.8.5. “değil” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu

- Bunlar hep **o kanlı maceranın inilteleri değil**. O iniltinin dili yok, harfi, kelimesi, sesi yok. (s. 45)
- **Şimdi değil**, o anda da bilmiyordum. (s. 49)
- Sanki onu, **onlar değil**, ben yaşıyorum. (s. 61)
- O da var diyorsanız, ne âlâ... Gerçi **mecmua parayla değil** aşkla çıkar. (s. 63)
- 'Tevfik, dikkat et, **bu müzikle dans değil** sema yapılır.'(s. 103)
- **Yakın da değil** daha ilerisin. Sen ruhumdan bir parçasın. Sen bensin. Üsküdar'daki kardeşin benden ne kadar uzak. (s. 201)
- **Uzak da değil daha** ötesinde. Onu kızım olduğu için seviyorum. (s. 201)
- Allah bize öylesine büyük bağışlarda bulunuyor ki! **Bu tarihte kalmış da değil**. (s. 203)
- Bir gün şöyle dedi: "**Atlar, gönlüme değil**, ahıra bağlı." (s. 209)
- "O'nun o kadar servetiyle **gönlü dünyaya esir değil**, ben bu halimle dünya tutkusunu gönlümden bir türlü atamadım."(s. 209)

2.2.8.6. “hatta” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu

- Sonunda öyle bir hale geldi ki... **Karım, kızım, hatta yakınlarımın çoğu** beni açıktan kınamaya başladılar. (s. 27)
- **İnsanın ruhu bir kere ilahi aşkla tutuşunca onun kullarına hizmet etmek, hatta her canlıya elden gelen yardımda bulunmak** bir nevi ibadet oluyor. (s. 48)
- **Tahtını, tacını, malını, gücünü, servetini, hatta çoluğunu çocuğunu** terk ediyor. (s. 110)
- **O sultan bir kölesini değil, kaplanları dövemez, o bu işi ne bilir ne yapabilir, hatta o kelimeyi de bilmez**, Türkçesini de bilmez. Hiçbir dildeki karşılığını bilmez. (s. 158)
- Meşguliyetlerim aynı. **Hatta azaldı** diyebilirim. (s. 190)
- Bir tuğla parçası iştahımızı ne kadar hareketlendirirse yiyecekler de o kadar tahrik eder. **Ama unutarak bir şey yesek, hatta tıka basa karnımızı doyuracak kadar yesek de** orucumuz bozulmaz. (s. 206-207)
- Bize iâşe hususunda dahi son derece sıkıntı çektiriyorlardı. Hatta, kendileri bir şey

vermedikleri gibi üzerimizdeki paraları da alarak ondan da bir tek akçe vermediklerinden dolayı, son derece perişan ve acı bir sefalet içinde yaşamakta idik. (s. 237)

2.2.8.7. “ya da” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu

- Şimdi neden öğrencilerime sık sık, "**Mesele imam ya da papaz olmakta değil evladım**, imam camide, papaz kilisede vaaz verirken taşlar dile gelebiliyor mu, mesele bu. (s. 70)
- Ya bir yere **dayanmam ya da oturmam** gerekiyor. (s. 72)
- **Şefkatli bir anne ya da babanın çocukları hakkındaki her çabası** onların hayrınadır. (s. 125)
- **Ömrün uzun ya da kısa olmasından** ne çıkar evladım? (s. 128)
- Pazartesi, salı, çarşamba günleri öğleden sonra **ya orada ya da öğretmenler odasında** görüşebiliriz, onlara hizmete her an hazırım. (s. 135)
- Eğer **yazmaz ya da iğne ucu kadar gerçeği gizlerse** hocalık hakkımı helal etmeyeceğim. (s. 144)
- **Başka bir konu ya da aynı konunun diğer bir bölümüne başlamak için** fırsat bekliyordum. (s. 153-154)
- **Ne zaman bir çekirge görsem ya da sözü edilse**, açlıktan dermanı kesilmiş annenin, kucağında bitkin bir haldeki yavrusuyla kırlarda dolaştığını görür, o yürek yakan sözü duyarım: (s. 191)
- Sonra **ya tümüyle yatışacak ya da sel gibi boşanacak**. (s. 206)
- **Denize ya da ateşe** atılarak canlarını kurtarsaydım yine de bu ilgiyi hak etmezdim. (s. 212)

2.2.8.8. “ya...ya” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu

Bu kalıpta bir kullanıma rastlanmamıştır.

2.2.8.9. “hem...hem” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu

- Bin üç yüz sene evvel, Hazret-i Muhammed’in Bilal-i Habeşî’den dinlediği ezan, asırlar sonra, bizim semalarımızda **hem dinî hem millî bir musiki** olmuştu. (s. 38)
- İşte ikinci eserini de gördüm. **Hem sevindim hem de geçmişe doğru tatlı heyecanlar**

duydum. (s. 40)

- Sen **hem kusursuz bir edebiyatçı hem de büyük bir şair** olmaya adaysın. (s. 49)
- Ama şair bir ruh durur mu? **Hem Arapça hem de İslam sanatları dersi** alıyor. (s. 78)
- Sultanım **hem burada ziyaretçi kabul ederdi hem de** nadide eserler tasnif edip notlandırırđı. (s. 83)
- Bilirsin gönlüm eskiden **hem alıyor hem veriyordu.** Şimdi sadece veriyor. (s. 86)
- Ama **sen hem hançerini sineme saplıyor hem de kanırtıp duruyorsun.** (s. 86)
- Bilirsin gönlüm eskiden **hem alıyor hem veriyordu.** (s. 86)
- **Hem şefik hem can bir dost.** Yeni Adam mecmuasında Deli İsa başlıklı bir hikâyesi yayımlanmıştı. İki gündür uğramıyordum. (s. 115)
- İkincisi, her millet, aynı nağmeyi farklı nota dizilişiyile kurar. İstanbul müzisyenleri **hem farklı makamlar icat ettiler hem de aynı makamı** farklı icra ettiler. (s. 227)

2.2.8.10. “ne...ne” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu

- **O ne dayanılmaz, o ne öldürücü bir zevk, bir neşe.** (s. 46)
- Öteki **ne dünyayı bilir, ne kendini.** (s. 48)
- O sultan bir kölesini değil, kaplanları dövemez, **o bu işi ne bilir ne yapabilir,** hatta o kelimeyi de bilmez, Türkçesini de bilmez. Hiçbir dildeki karşılığını bilmez. (s. 158)
- **Ne dünya kalıyor ne ahiret,** sadece kaleme gelmeyen divanelik ilk aşama olsa gerek. (s. 167)
- **Ne benim ne hanımın yüzüne baktı.** (s. 182)
- Eğer bu dünyada rahat ve bahtiyar olmak istiyorsanız **ne kimseyi kırın ne de kimseden kırılın,** ayrıca hadiseleri istediğiniz gibi değil, olduğu gibi kabul edin. (s. 189)
- Karanlığın perde perde sıyrılması ve sabahın damlalar halinde sızması, çevrenin mahmurluğu **ne anlatılabilir ne de seyrine doyulabilir?** (s. 224)
- Avukatlık benim **ne fitratıma ne mizacıma uyuyor** kızım. (s. 230)

2.2.8.11. “mI...mI” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu

- Müslüman **oldu mu olmadı mı** lakırdılarına da kulak aşmazdı. (s. 80)

• "Ağır bir günahın altında kalmayı mı yoksa cüzzam hastalığına yakalanmayı mı tercih ederdiniz?" (s. 85)

• **Kan mı ağladım, sevgilinin eşiğinde kanımı mı akıttılar**, bilmiyorum. (s. 198)

• Acaba ateşlerde mi yandım, cennetin binbir renkli ufuklarında mı uçtum, **ölmüştüm de mevlidim mi okunuyordu, yoksa yeni mi doğuyordum, doğum mevlidi miydi**, anlayamadım. (s. 223)

2.2.8.12. "dA...dA" Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu

• "Dinleri aynı şehirde de bulunmamıza uygun değilse, onlar üzülmesin diye **İstanbul'dan da** ayrılabilirim," dedim. (s. 27)

• **Acıyı da tatlıyı da** aynı kadehten içiyordum. (s. 25)

• Aşk arttıkça **acı da tatlı da** cana hoş gelmeye başlar. (s. 30)

• Varlığım sadece bu: aşk. **Varlığım da değil yokluğu da bununla buldum**, aşktan gelecek her şeye hazırım. (s. 32)

• İnsanlığın **olgunluğu da, mutluluğu da** burada. (s. 43)

• **Onun ayırmasında da birleştirmesinde de** nice sırlar vardır, biz bilemeyiz. (s. 140)

• **Kusur onlarda da olsa, Necla'da da olsa** bağışlayacağım ama iki aileden hangisini rahatsız ettiğimi anlamadıkça kalbim rahat etmeyecek. (s. 144)

• **O bağlanışta da, bu arada da** elbette bin bir hikmet var. (s. 191)

2.2.8.13. "kimi ...kimi" Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu

• **Kimisi** Kuran okuyordu, **kimisi** ilahi **kimisi** kaside derken bir de baktınız, o direklerin birinin dibinde bir Arap Türkçe bir kasideyi ağlayarak meşk ediyor. (s. 115)

• Allah kullarını sever, o kadar sever ki hiçbir ölçüye sığmaz. **Kimisine az, kimisine çok** ömür verir. (s. 140)

• **Kimisi**, "Saz çalmayı öğrensin, âşık olur, geçimini sağlar," diyor. **Kimisi**, "Yapabileceği bir meslek edinsin..." Sonunda babası, "hoca olsun" diye. (s. 173)

2.2.8.14. "ister...ister...ister" Bağlacıyla Oluşan Bağlaç Grubu

• Zira kendini bilen, Allah'ını bilmiş olur. İnsan kendini bilmedikçe, dediğim gibi, **ister papaz, ister imam, âlim, kâşif, prens**, ne olursa olsun, görünüşte insan, hakikatte

hayvandır. (s. 189)

2.2.8.15. “yalnız...değil...dA” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu

Kitabımızda böyle bir kullanıma rastlanmadı.

2.2.8.16. “mI yoksa...mI” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu

• "Ağır bir günahın altında **kalmayı mı yoksa cüzzam hastalığına yakalanmayı mı tercih ederdiniz?**" (s. 85)

• **Hakkılara mı gitsem yoksa Rüşütlere mi?** (s.171)

• İçimde, senin de dinlediğin sessizlik, **satırlarla da mı yansıyor yoksa görüşmemizin bıraktığı bir izlenim mi?** (s. 207)

• **Acaba ateşlerde mi yandım, cennetin binbir renkli ufuklarında mı uçtum, ölmüştüm de mevlidim mi okunuyordu, yoksa yeni mi doğuyordum, doğum mevlidi miydi, anlayamadım.** (s. 223)

2.2.8.17. “...yanında...” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu

• Denizin **yanında** damlanın hiç lafı olur mu? (s. 204)

• Bizim edebiyatımız **yanında**, bütün Batı edebiyatı, hiçbir hakiki değer ifade etmiyor. (s. 260)

• O eser, öyle muazzam bir hazine ki bütün dünya edebiyatı bir araya gelse denizin **yanında** damla bile olamaz. Böyle pek çok örnek var evladım. (s. 263)

2.2.8.18. “...olduğu gibi/kadar ...(dA)” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu

• Bir zorunlulukla Talas’tan göçmüştük, ama ben bunu hayatın her anında **olduğu gibi** yorumlanması gereken işaretler olarak gördüm. (s. 67)

2.2.8.19. “yalnızca...değil aynı zamanda...” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu

Kitabımızda böyle bir kullanıma rastlanmadı.

2.2.8.20. “biri...öbürü” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu

Kitabımızda “biri...öbürü” bağlacı ile ilgili bir kullanıma rastlanmamıştır.

2.2.8.21. “belki...belki” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu

• Sana daima hizmet etmeye hazırım, **belki soracakların olur, belki görülecek bir işin**

vardır, bunları benden esirgeme. (s. 88)

2.2.8.22. “değil....bile” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu

Kitabımızda buna benzer bir kullanıma rastlanmamıştır.

2.2.9. Unvan Grubu

Unvan bildiren kelimeler, bir kişi adıyla birlikte bir grup oluşturmaktadır.

Bir unvan adı ile kişi adından oluşan kelime grubu unvan grubu / öbeği veya san öbeği olarak adlandırılmaktadır (Banguoğlu, 2019: 513; Ergin, 2019: 367; Korkmaz, 2003: 219; Topaloğlu, 1989: 146; Karahan, 2004: 68; Şimşek, 1987: 364).

Türkçede unvan bildiren kelimeler kişi adından önce veya sonra gelebilir. Bunu unvan + kişi adı veya kişi adı + unvan dizilişlerinde hangi unsurun yardımcı, hangi unsurun asıl unsur olduğu konusunda dilbilimcilerin çeşitli görüşleri bulunmaktadır.

Hatiboğlu, san maddesi altında özel addan önce ya da sonra kullanılan sıfat görevinde ad tanımını kullanmış ve Sultan Ahmet, Ayşe Sultan; Hemşire Ayşe, Ayşe Hemşire; Öğretmen Gül, Gül Öğretmen; Paşa Kazım, Kazım Paşa; Binbaşı Ali, Ali Binbaşı; Çavuş Hasan, Hasan Çavuş örneklerini vermiştir (Hatiboğlu, 1978: 104).

Karaağaç, unvan grubu için “Bir özel ad ile unvan veya akrabalık adlarından birinin eksiz bir biçimde oluşturdukları söz öbeğine unvan öbeği denir” tanımını kullanır (Karaağaç, 2017: 204).

Korkmaz, unvan grubunu bir şahıs adı ile bir unvan ve akrabalık gösteren adın eksiz olarak yan yana gelerek oluşturduğu belirtme grubu olarak ifade etmiş; unvan bildiren kelimenin şahıs adından önce veya sonra gelebileceğini, şahıs adının birleşik bir ad olabileceğini, unvan gruplarında vurgunun birinci öge üzerinde olduğunu belirtmiştir. Bu görüşüne şu örnekleri vermiştir: Bilge Kağan, İlbilge Hatun, Köl Tigin, Mimar Sinan, Mütercim Asım, Süleyman Şah, Mustafa Kemal Paşa, Turgut Reis, Ali Çavuş, Mehmet Ağa, Gülsüm Bacı, Sıdıka Öğretmen, Ahmet Bey, Şair Nigar Hanımefendi, Zekiye Hatun, Rukiye Teyze, Mehlika Sultan, Hasan Kaptan, Muallim Naci, Vali Reşit Galip, Binbaşı Cahit, General Kazım Karabekir (Korkmaz, 2003: 219).

• **Yahya Kemal Bey’in** o mısrası beni de hep tedirgin eder. (s. 37)

• **Muhsin Bey** dilekçemi görünce altına, boyalı kalemle, "Peki" diye not düşüyor ve bana dönerek, "Ama Konya sizi bırakmaz azizim," diye ekliyor. (s. 44)

- **Müdür Bey** izinliydi, bu sebeple elime geç geçti. (s. 48)
- **Fazıl Hüsnü Bey'i** soruyorsun. (s. 58)
- O sıralar varlık vergisinin İstanbul'daki yetkili memuru **Faik Bey'le** de yakın dost idiler. (s. 64)
- **Ermeni komşumuz Avağni Teyze ile** melankolik kızı Hranuş'un da yardımıyla burada şarap ve pekmez yaparlarmış. (s. 66)
- Bilmez olur muyum evladım, **Doktor Totoraki'yi?** (s. 145)
- **Ödemişli Ali Dayı'nın** hikâyesi o kadar hazin ki... Bu zavallı ihtiyarın ah ve inlemelerine dayanamayıp çok ağladım. (s. 238)
- Bir gün **Ali Dayı** bana tesadüf ederek koğuşuna gidemediğinden dolayı yardım istemişti. (s. 238)
- **Ermeni doktoru Ali Dayı'yı** derhal hastaneye yazmış. (s. 238)

2.2.10. Birleşik İsim Grubu

Özkan, Esin, Tören'e göre birleşik isim grubu bir nesnenin adı olmak üzere yan yana gelen isimlerin eksiz kullanılarak oluşturduğu kelime grubudur (Özkan,2015: 574).

Korkmaz'a göre birleşme, Türkçede kelime türetme yollarından biridir. Birleşme yoluyla türetilen kelimeler içerisinde birleşik yapıli isimler önemli bir yer tutar. Türkiye Türkçesinde kişi adları, yer adları ile cins isimlerin bir kısmı birleşme yöntemiyle oluşturulmuştur. Birleşik yapıli adlarda bazen birleşik grubu oluşturan her söz kendi anlamını koruyarak birleşmeye katılır: akciğer, Ankara Belediyesi, basım evi, göz bebeği gibi. Bazen de bir anlam kaynamasına uğrayarak temel anlamlarından farklı birer anlam kazanırlar: aslanağzı “bir çiçek adı, ateşböceği “bir böcek adı”, Çanakkale “bir şehir adı” vb. (Korkmaz, 2018: 259).

Ergin, birleşik isim grubunu “Birleşik isim bir nesnenin ismi olmak üzere yan yana gelen birden fazla ismin meydana getirdiği kelime grubudur. Bir nesnenin çok defa tek tek de adı olan isimler aynı nesneyi karşılamak, aynı nesneye beraber ad olmak için doğrudan doğruya, eksiz olarak yan yana gelerek birleşik isim yapar” şeklinde ifade etmiştir (Ergin,2019: 381).

Delice, konuyu “özel isim öbeği” başlığı altında ele alır ve “birden fazla yalın

veya kalıplaşmış kelimenin özel isim oluşturmasıyla ortaya çıkan kelime öbeği” şeklinde bir tanımlama verir (Delice,2018: 28).

Keskin, en az iki kelimededen oluşan “birleşik isim grubu” olarak adlandırır. Keskin’e göre “özel isimlerin önünde gelen; unvan, makam, mevki, rütbe, statü ve lakap anlamı taşıyan kelimeler birleşik isim grubuyla birlikte kabul edilir. Keskin, bu hususta şu örnekleri verir: “Fatih Sultan Mehmet, Mustafa Kemal Atatürk, Orhan Veli Kanık, Abdurrahim Karakoç, Neşet Ertaş, Uzun Hasan, Mareşal Fevzi Çakmak, Doktor Ümit, Şair Eşref, Öğretmen Cemil, Kasap Hayri, Deli Ali, Herodot Cevdet, Kel Mahmut” (Keskin, 2003: 201).

Karahan, birleşik isim grubunu “Bir şahsa özel ad olmak üzere bir araya gelen kelimeler topluluğudur” şeklinde açıklayarak, tamlananı özel isim olan sıfat tamlamalarının zamanla şahıs adına dönüşerek “birleşik isim grubu”na dönüşebileceğinden söz etmektedir (Karahan, 2016: 69).

- Ermeni komşumuz **Avağni Teyze** ile melankolik kızı Hranuş’un da yardımıyla burada şarap ve pekmez yaparlarmış. (s. 66)
- Gelinle damat, saygılı bir şekilde **Papaz Efendi’nin** önüne doğru yürüyor, yüzüğü veriyor, vaftiz anne ve babası da onlara eşlik ediyor, birlikte bekliyorlar. (s. 69)
- Sonra âsitâneye geliyor, **Yenikapı Mevlevîhanesi'nde kalıyor.** (s. 77)
- **Celeddin Sultan**, tekbirle kendisine sikke giydiriyor. (s. 77)
- "Sormayın," dedi, "dün akşam **Yahya Kemal Bey'le** beraberdik. (s. 79)
- Sultanım sonra Selamsız'a taşınmıştı. Atlama Taşı mevkisine yakın **Selimağa Kütüphanesi'ne.** Tekkeler sırlanmıştı. (s. 83)
- **Hâşim Baba'yı** bilir misin? Belki derste oğlu **Muhammed Ali'nin** Çanakkale'deki şهادeti üzerine yazdığı şiiri okumuşumdur. (s. 159)
- Babam, zaman zaman **Agop Elmasyan’dan** bahsederdi. (s. 161)
- **Mehmet Akif Bey’in** en sevdiğin şiiri hangisidir, diye soracak olursan, üç manzumesinden bahsedebilirim. (s. 160)
- **Kolağası Mehmet Tevfik Bey**, Arıburnu’ndan, şهادetinden önce yazıyor. Tarih, 31 Mayıs 1915. (s. 164)

2.2.11. Ünlem Grubu

Topaloğlu, ünlem için şu ifadeyi kullanır: Genellikle tek başına anlamı olmayan, ancak seslenmeleri; korku, sevinç, şaşkınlık, acıma gibi ruh hallerini; yasaklama, tasdik, gösterme gibi hususları ifade eden kelime türü. Topaloğlu, örnek olarak ey!, ya!, hey!, ayy!, aman!, oh!, yaşa!, yaa!, olamaz!, vah vah!, yazık!, dur!, koşma!, peki!, hayhay!, aha!, işte!, tee! İfadelerini kullanmıştır (Topaloğlu, 1989: 149- 150).

Hengirmen, hususunda şunları ifade etmiştir: Sevinme, üzüme, kızma, korku, şaşkınlık gibi duyguları belirten, doğa seslerini yansıtan ve bir kimseyi çağırmak için kullanılan sözcük (Hengirmen, 1999: 378).

Banguoğlu, ünlemi: “Bir duyusu, bir dileği canlı bir şekilde ve bazen tek başına anlatmaya ve bir kimseye seslenmeye yarayan kelimeler” şeklinde tanımlar (Banguoğlu, 2019: 396).

Banguoğlu, ayrıca ünlemlerin kapsam alanı için şu ifadeyi kullanır: “Dilde en eski sözcük sınıfı olup aslında bağlamlar ve takılar gibi üreme ve devşirme bir sözcük topluluğu teşkil etmekte değildirler. Bu sebeple onları alet (edat) sözcükler arasında saymak yerinde olmaz. Ünlemler öbür sözcüklerden farklı olarak kendilerine ton ve vurgu alırlar, farklı sesli uzunlukları, ikizleşme ve durguları olur. Buna göre söyleyişte de çok çeşitlenirler ve pek farklı anlatımlar alırlar. Vay gibi bir ünlem derin üzüntüden sevince, tehditten okşamaya kadar varan çeşitli anlatımlar gösterir.” (Banguoğlu, 2019: 396- 397).

Banguoğlu, ‘‘Türkçenin Grameri’’ adlı kitabında “katma öbekler” büyük başlığı altında “ünlem öbekleri” ifadesini kullanmıştır. Ünlem grubunu “Asıl ünlemlerle kurulmuş veya çağrı halinde adlar ve belirtme öbeklerinden meydana gelmiş olurlar ve çok defa bir ünleneni kapsarlar. Kuralca ünlem önce gelir. Bu asıl ünlem çoğu zaman bir soruşturma ünlemi olur” şeklinde tanımlamıştır (Banguoğlu, 2019: 518).

- **Ah güzel kızım!** Nasıl anlatmalı bilmem ki? (s. 90)
- Mektubunda kendine kızıyor, iyi bir insan olmadığını söyleyip duruyorsun, kendine iftira etmekten zevk mi alıyorsun **Allah aşkına!** (s. 150)
- **Ne güzel bir söyleyiş!** Candan yakın olanın uzaklaşması... Ne dokunaklı bir ikaz. Üçüncüsü ise Çanakkale şehitlerine söylediğidir. (s. 161)
- Yüzbaşı Sırrı Bey, "Senin adın ne evladım?" diye sorunca Haşan selam verip bağıyor:

"Yozgath Haşan komutanım!" (s. 162)

• **Eyvah çıkamayacağız!** Kardeşlerle birlikte sayılamayacağız demek, akşamdan otelde kalmak var ama ya otelde yer yoksa. (s. 168)

• Bir derde **bin deva bağışlayan Allah'ım!** Kulunun gönlünde bir mesele belirlediği zaman hemen o anda göklerin yarıyor da çareler yağıyor. (s. 170)

• **Ah Konya ah Konya!** (s. 172)

• Kırılmak da değil. **Ne haddime!** Mahzun giderim. Evladımın bu büyük nimete eremediğini görerek gözüm arkada giderim. (s. 180)

• Fransızca anlatmıştı. Boynuma atılmamak için kendini zor tutuyormuş. **Vah yavru!** Ben de bu acının benzerini çok küçük yaşlarda tatmışım. Çok küçüktüm. Dört beş yaşlarındaydım. (s. 190)

2.2.12. Sayı Grubu

Delice, sayı grubunu "Birleşimi eksiz olan ve basamak sistemine göre sıralanmış sayı isimleri topluluğudur" şeklinde açıklamıştır (Delice, 2018: 32).

Karaağaç, sayı grubunun, sayılar arasındaki toplama ilişkisine ve basamaklama sistemine dayandığını söyler. Ayrıca sayı isimlerinin sayı grubu yapısından olduğunu, Türkçede ara sayıların sayı grubuyla, tüm sayıların tek söz veya sıfat tamlamasıyla ifade edildiğini belirtir (Karaağaç, 2012: 189).

Karahan, sayı grubunu basamak sistemine göre sıralanmış sayı isimleri topluluğundan oluştuğunu söyler. Ayrıca sayıların sondan başa doğru büyüdüğünü, küçük sayının sonda bulunduğunu, sayı adlarının ek almadan birleştiğini ve ayrı yazıldığını ifade eder (Karahan, 2016: 72).

• **On beş on altı** yaşlarındayken yazdığım şiirler baştan başa hüznü dile getiriyordu. Fakat sonrasında o hüznün değişmeye başladı. (s. 30)

• O sevdıyla **yirmi sekiz** yaşında ince hastalıktan vefat etmiş. (s. 66)

• On altı yıl sonra bendeniz doğmuşum. (s. 77)

• **Bin dokuz yüz yirmi** senesine kadar Nazım'da dedesinin tesiri çok imiş. (s. 120)

• Bin dokuz yüz on sekize kadar vefat eden **iki yüz on beş** tabibin seksen ikisi gayrimüslim idi. (s. 161)

- **On altı** sene boyunca sadece Üsküdar'da değil, Beyoğlu'nda da borusunu öttüren biri. (s. 184)
- Mavnacı, **bin dokuz yüz yirmi** yılında Ardaş'ı öldürmek için planlar yapıyor. O'nu Kuzguncuk'a çağırıyor. Fakat işler istediği gibi olmuyor. (s. 184)
- **Beş on** sayfayı karalayacak kadar vaktim olsaydı hemen sahile kaçmazdım. (s. 176)
- Çok küçüktüm. **Dört-beş** yaşlarındaydım. (s. 190)
- İmam Efendi, Hafız Âli namazdan önce **on-on beş** dakika, sonrasında ise yaklaşık yarım saat Kuran okudu. (s. 223)

2.2.13. Birleşik Fiil

Ergin, birleşik fiil grubunu “Birleşik fiil bir yardımcı fiille bir ismin veya bir fiil şeklinin meydana getirdiği kelime grubu denir.” tarzında tanımlamıştır (2020: 382). Korkmaz, birleşik fiilleri anlam ve yapı özelliklerine göre dört ana gruba ayırmaktadır (Ergin, 2019: 3-14).

1. Bir yanı ad, bir yanı yardımcı fiil olan birleşik fiiller,
2. Bir yanı sıfat-fiil, bir yanı yardımcı fiil olan birleşik fiiller (karmaşık fiiller, complex verb),
3. Bir yanı zarf-fiil, bir yanı fiil olan birleşik fiiller (tasvir fiilleri) [bu bölümün alt bölümü olarak
  - a. Belirleyici birleşik fiiller,
  - b. İkili birleşik fiiller
4. Anlam kaymasına uğramış ve deyimlerini olan birleşik fiiller şeklinde tasnif eder(2003: 791- 857).

Karahan, birleşik fiil grubunu “Bir hareketi karşılamak veya bir hareketi tasvir etmek üzere yan yana gelen kelimeler topluluğudur” şeklinde açıklar (Karahan, 2016: 73).

Karaağaç, birleşik fiil grubunu, “Bir isim veya fiile yardımcı fiillerden biri getirilerek oluşturulan kelime gruplarına birleşik fiil denir.” şeklinde açıklamış ve birleşik fiillerde isim veya fiil olan asıl ögenin önce, yardımcı ögenin sonra geldiğini belirtmiştir (Karaağaç, 2017: 190).

2.2.13.1. İsim + Yardımcı Fiil ile Oluşan Birleşik Fiiller

Bir isme gelen et-, ol-, yap-, kıl-, bulun-, eyle- yardımcı fiillerinden birinin gelmesi sonucu oluşan birleşik fiillerdir.

2.2.13.1.1. “et-” Yardımcı Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller

- Evlilikleri de **devam etmedi**. (s. 120)
- Mamafih **merak ettim**. (s. 120)
- Bunu anlattıktan sonra geçtiğim yollardan da **söz etmek** isterim. (s. 123)
- Namazını düzenli biçimde kılmaya başladığında kanadın birisini **elde etmiş** olursun. (s. 124)
- İstanbul müzisyenleri hem farklı makamlar **icat ettiler** hem de aynı makamı farklı **icra ettiler**. (s. 227)
- Celal Hoca İslam medeniyetinin **tecessüm etmiş** bir hali diyebilirim. (s. 228)
- Celal Hoca da öyle bir **niyaz etmiş** ki Rabbi onu geri çevirmemiş. (s. 229)
- Bir defasında Beyazıt'ta, Soğanağa Camisi'ne yakın bir yerdeki evine yemeğe **davet etmişti**. (s. 229)
- Canım kızım, bu fakir deden için endişelenme. Sahibine **havale etmeli**. (s. 230)
- Her neyse... Bu satırların konusu değil. Sadece bir defa daha gönülden **tebrik etmek** istedim. (s. 231)
- Şecaattin Tanyerli sahnede olacaksa benim için de Papatya'yia **dans et** kızım. (s. 231)

2.2.13.1.2. “ol-” Yardımcı Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller

- **Kim oluyorum**, haddim mi "ben... ben" diyerek anlatmak? (s. 9)
- Aşk derdini anlatabilmem için ayrılık acısıyla **paramparça olmuş** bir yürek gerekir. (s. 11)
- Dersler ilerledikçe ufkum genişledi; artık Arapçanın, Farsçanın, edebiyatın **delisi olmuştum**. (s. 12)
- Ahmed Remzi Dede'me burada erdim. Gönül burada Allah'ın Habibi'nin aşkıyla kan ağladı. **O kadar kıymetli hocalarımız oldu ki...** Her birinden pek güzel bilgiler edindim, edep ve aşk dersi aldım. (s. 13)

- Okuyunca gözyaşlarıma **engel olamadım.** (s. 13)
- O güzel gönülden nelerin doğacağını bilmek için **kâhin olmaya** gerek yok,” dedi. (s. 232)
- Sana anlatmıştım, bu fakir deden, orada kelime-i şehadete **nail oldu.** (s. 232)
- İki sene önce **emekli olmuş,** Sapanca'da eşinin köyüne yerleşmişlerdi. (s. 232)
- Kûfe'de münzevi bir hayat yaşayan hazretin Sıffin Savaşı'na İmam Ali efendimizin saflarında katıldığı ve **şehit olduğu** kabul edilir. (s. 233)
- Artık **sabah olmuş,** güneş doğmuştu. (s. 235)

2.2.13.1.3. “yap-” Yardımcı Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller

- Bin dokuz yüz kırk iki yılının birinci ayının on sekizinci günüydü. Üsküdar'da Ulu Sultan'la ilgili bir **konuşma yaptım.** (s. 25)
- Yeni Cami'ye gittim, bir süre Kuran dinledim. İkinci vakti kalbimden kanlar damlayarak Bebek yolunu tuttum. Büyük bir sevgiyle karşılandım, akşam ezanını dinledik, **iftar yaptık.** (s.27)
- Müslüman'la aynı çatı altında yaşamaya uygun olmadığını söylemiş, **baskı yapmışlardı.** (s. 27)
- Oruçlu olduğum günler iftar vakti gelirdim. Sabah erken, **kahvaltı yapmadan** çıkardım. (s. 26)
- Bütün öğrencilerime karşı böyleydim, hiç **ayırım yapmıyordum,** sadece seviyordum. (s. 35)
- İşte o an Leyla ayağa fırlayarak, "Hocam,” dedi, "biz sizden ayrılmak istemiyoruz. Siz bir başkasınız, **bize bunu nasıl yaparsınız?** Siz bizi kurban ettiniz!"(s. 36)
- Eyüp Sultan'da bugün böyle niyaz ettim, **haftalık haccımı yaptım.** (s. 54)
- Daha sonra, bizi kireçli ve soğuk suya sokarak birer **banyo yaptırıldılar** ve üzerlerimizdeki para ve elbiseleri tamamen aldılar ve tıpkı Sedat Bey'e yaptıkları gibi bize de birer don, gömlek, ayaklarımıza birer çift sarı yemeni ve başlarımıza birer yırtık fes ile altlarımıza ikişer adet battaniye verip yine içeriye tıktılar. (s. 235)
- Türk Dilini Tetkik Cemiyeti'nde İbrahim Necmi Bey **aracılık yaptı,** kendisiyle

görüştük. (s. 242)

- Uyanınca Yunus Divânı'ndan **tefeül yaptım**. (s. 245)

2.2.13.1.4. “kıl-” Yardımcı Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller

- Bazen **aşkla kıldığımız** namazın bir saniyesi yanında bütün kâinat bir saman çöpü gibi olamıyor. (s. 54)
- Sabah ve yatsı namazlarım **evde kılıyordum**. (s. 56)
- Ezanı dinleyince fenalaştım, namazı **güçlkle kıldım**. Çıktığımda ayakta durmakta zorlanıyordum. (s. 72)
- Adalardan gelen O'nun sesidir. Ne diyor: "O dostun aşkı **yağma kıldı** zühdüm dinim imanım." (s. 89)
- Nefsinle savaşında Allah seni **muvaflak kılsın**. (s. 98)
- İşte orucu onun için tut benim güzel evladım, **namazı onun için kıl**, o zaman o namaz namaz olur, o oruca oruç derler. (s. 100)
- Hasır üstünde, yağmur altında, yalın ayak baş kabak **bayram namazını kıldık**. (s. 118)
- Ah canım yavrum, Allah beni teselli için seni **aracı kıldı** demek ki. (s. 206)

2.2.13.1.5. “bulun-” Yardımcı Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller

- Papaz, bu zarif gezginlere **ikramda bulunmak** ister. (s. 9)
- Müzik şöyle diyor: 'Bak neler söyletiyor Hazret-i Mevla.' İşte böyle canım, büyük Allah'ım şu biçare kuluna buna benzer **lütuflarda bulunuyor**. (s. 103)
- Canım kızım, Vasfiye Hanımefendi'nin nasıl bir yüce ruh olduğunu ve Büyük Allah'ımızın biz kullarına nasıl **ikramlarda bulunduğunu** görmem için, mektubu aynen buraya not ediyorum: (s. 103)
- Hazret bir ummandır. Oraya herkes çağrılıdır. Öyle bir bağıdır ki orası, her renk ve kokudan **çiçek bulunur**. (s. 122)
- Doğru bir insanın yapacağını yaptın. Derslerime, daha doğrusu ibadetlerime **suikastta bulunmuşlar**. (s. 146)
- Çalışma masamın yan tarafındaki rafta eşya hukuku **ders notları bulunuyor**. (s. 232)
- Başında fincan kadar küçücük bir külâh, arkasında bir fanila gömlek ve bir don, altında,

kuru çimento üzerinde yalnız **bir battaniye bulunuyordu.** (s. 234)

- Askerlerle beraber gerçi angaryaya gönderilmiyorduk fakat bütün kısıtlama ve muamelelere tâbi ve her şeyden **mahrum bulunmaktaydık.** (s. 237)

2.2.13.2. ‘ eyle –‘ Yardımcı Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller

- O günlerde rüyasına bir başka sultan giriyor, Hayreddin-i Tokadi... "Evladım memleketine **sıla eyle,**" buyuruyor.
- Gel gör beni **aşk neyledi?** (s. 79)
- Ben beni **terk eyledim,** gördüm ki ağyar kalmadı. (s. 90)
- Bu sabah yağmur sesiyle uyandığım zaman ağzımdan şöyle bir ses çıktı: ‘Sen seyrâncısın, **seyrânımı eyle.**’ (s. 103)
- Bugünkü irfan cennetine, âşıkların civarına, azizlerin huzuruna erenler yarınki sûrî **cenneti neylesin.** (s. 127)
- **Mevla görelim neyler, neylerse güzel eyler.** (s. 206)
- Âşıқта **keder neyler,** gam halk-ı cihanındır
Koyma kadehi elden söz pîr-i mugânmdır. (s. 220)
- Gel bir **sıla eyle** kurtul gûnahtan. (s. 220)

2.2.13.3. Fiil + Sıfat-Fiil + ol-/bulun-Yapısıyla Oluşan Birleşik Fiiller

Sıfat-fiil eklerinden birini alan bir sözcüğün *ol-* veya *bulun-* yardımcı fiillerinden birini almasıyla oluşan sözcük grubudur.

- Zekâ, duyarlık, sezîş, kavrayış gibi sırf Hak vergisi olan meziyetin, çalışmakla elde edilecek meziyetlerle de **süslenmiş bulunuyor.** (s. 49)
- Yok olmadan var olamazsın." Ambonun orta nefe bakan ve İsa ile dört İncil yazarının ikonalarıyla **süslenmiş bulunan** duvarına daldardım. (s. 61)
- Vicdanındaki adalet duygusunu tüyler ürperten bir dereceye **yükseltmiş olan** bir kişi artık Hakk’ı bulmuş olmalıydı. (s. 14)
- Kul istiğfar ettiğinde Allah affeder, buna **inanmış bulunuyoruz.** (s. 140)
- Bir kimse benim için Allah razı olsun diyecek olsa, bir Kâbe **yapmış oluyorum.** (s. 180)

- Bu iki adım da bire iniyor. Nefse kadem bastık mı Allah'a **ermiş oluyoruz.** (s. 207)
- Kalplerimizin ibresi **aynı kibleye yönelmiş bulunuyor,** ruhlarımızda aynı imanın alevleri yanıyor. (s. 219)

2.2.13.4. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller

Bir ad ve bir esas fiilden oluşan kelimelerin biri ya da hepsinin sözlük anlamlarını kaybederek deyimleşmesi sonucunda oluşan birleşik fiil gruplarıdır.

- Hakkını da yerine getirdim. Lehinde **karar verdim.** Fakat gönlümden, 'keşke Harun Reşid haklı olsaydı' diye geçirdim. Beni affet..." (s. 14)
- Sonunda karıma ve kızıma sırrımı açmaya **karar verdim.** (s. 25)
- Geceleri gözüme uyku girmiyor, sabaha kadar aşkla niyaz ediyorum, **gözyaşı döküyorum.** (s. 53)
- Onlara da **söz verdim.** (s. 50)
- Ne yapayım, gönülde **dert olunca** böyle oluyor. (s. 89)
- Belki bir ders esnasında **söz etmiş** olabilirim. (s. 106)
- "Evladım," diyor emîr, "önce şartlarımı dinle, **öyle karar ver."** (s. 112)
- **Canı ağzına gelmiş.** (s. 154)

2.2.13.2. Kuralı Birleşik Fiiller

-A, -I/-U, -Ip/-Up zarf-fiil eklerinden birini alan sözcük ile bil-, ver-, dur-, gel-, git-, kal-, tasviri fiillerden birini alarak oluşan birleşik fiil gruplarıdır. Bu fiiller cümleye yeterlik, ihtimal, tezlik, devamlılık, beklenmezlik ve yaklaşma gibi anlamlar katar.

2.2.13.2.1. "bil-" Yardımcı Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller

Bil- fiili çekimli fiillerden sonra gelerek cümleye gücü yetme ve kavrayabilme gibi anlamlar kazandırır.

- **Keşke inebilseler.** Allah'a yaklaşacaklar. Hristiyan ve Musevi dostlar, dinlerini derinlikli bir şekilde **inceleyebilseler** yolları mutlaka Muhammed aşkına çıkacak. Allah'ın Sevgilisi'ne ulaşacaklar. (s. 53)
- Bütün hakikati kısacık bir mısradaki **özetleyebilmek...** (s. 58)
- 0 masum yüreğine o öfkeyi yakıştıramıyorum. Eyvallah, diyorum. **Ne diyebilirim?**

(s.62)

- Ama nerelerden nasıl geldik, bu hale nasıl eriştik bilmeniz gerekir ki **şükredebilesiniz.**

(s. 62)

- Yazın çok güzel ama o kadar okunaklı değil, Türkan bu konuda bir rekor sahibi **diyebilirim.** (s. 169)

- Usûl bilmediğinden zavallı çocuk iki senede ancak Bakara'yı **ezberleyebiliyor.** (s. 174)

- Yoksa yaşadığımız öyle ıstıraplar var ki zerresi dahi insanı yok **edebilir.** (s. 176)

- Hatta azaldı **diyebilirim.** (s. 190)

- Tabii herkes, gönlünün açıklığına bunu **görebiliyor.** (s. 204)

- Biz, birbirimize ezelden bağlanmışız. Bizden daha fazla birbirine bağlı bir baba-evlat **düşünebilir misin?** (s. 210)

2.2.13.2.2. “ver-” Yardımcı Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller

Ver- fiili çekimli fiillerden sonra gelerek cümleye hızlıca, kolylıkla, süratle tamamlanması gibi anlamlar kazandırır.

- Sen de et, gel seni öpeyim ve hemen **gidiver.** (s. 74)

- Tekerlemeyi **söyleyiverdim.** (s. 110)

"Anlaşıldı efendim. Demek ki küçük bey eseri evrakınız arasında görüp **ezberleyivermiş."** (s. 122)

- Babam bize aldırış etmeksizin anneme komplimanlar yapar, bazen **sarılıverirdi.** (s. 131)

- Fırsat bir üzüntü olarak belirdi A benim derin evladım, duyarlı ve ince evladım, bu fakirden cevap geciktiği zaman sarıl güzel kalemine, bir daha, bir daha **yazıver.** (s. 154)

- Kullar arasında da böyle değil midir? Yapılması camgönülden arzu edilmiş olan bir şey **gecikiverir.** (s. 155)

2.2.13.2.3. “git-” Yardımcı Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller

Git- fiili çekimli fiillerden sonra gelerek cümleye “süreklilik / devamlılık; yavaş yavaş artma / azalma; sonuç bildirme / kesinlik; duygusallık / üzüntü; kolaylık / beklenmedik hızlı sonuç” gibi anlamlar kazandırır.

- Bir gevezeleşiyorum **sorma gitsin.** (s. 84)
- **Geçip gitmekte olan saniyeler** gönlüme eza veriyor. (s. 91)
- Şu da kesin: Birer birer **çekip gideceğiz.** (s. 180)
- Bir çocuğun elinden tutuyormuş. **Çekip gitmişler.** (s. 202)
- Annem ağlıyordu. **Dalıp gitmişti.** (s. 222)
- Bal rengi gözleri buğulanır, sesi titrer, nefesini boşaltırken, ah çekerek, "Oniro itane, ta lismonisame," derdi. Bir rüya idi, **unuttuk gitti.** (s. 222)
- Binanın içi karanlık, göz gözü görmüyor. Asker kapıyı üzerimizden **kapayıp gitti.** (s. 234)
- İşte, ağustosun o müthiş sıcaklarında Mısır gibi son derece sıcak bir muhitte kokmuş beygir ve katır etlerini yemek mecburiyetinde kalmış olan zavallı askerlerimizin pek çoğu bu yüzden dizanteriye ve bazısı da bir çeşit uyuza benzeyen ve İngiliz doktorları tarafından "Palağra" diye adlandırılan bir illete yakalanarak **telef olup gitmişlerdir.** (s. 237- 238)

2.2.13.2.4. “dur-” Yardımcı Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller

Dur- fiili çekimli fiillerden sonra gelerek cümleye süreklilik, kararlılık, zorunluluk, beklenmedik gelişme ve geçici durum gibi anlamlar kazandırır.

- Ama sen hem hançerini sineme saplıyor hem de **kanırtıp duruyorsun.** (s. 86)
- Bağışlanır bir şey mi evladım? "Ne vefasızım!" diye **dövünüp durdum.** (s. 107)
- Fakat oyun arkadaşı bulamadığından bir duvara şut **çeker dururmuş.** (s. 121)
- Bir taraftan Paşa itirazlarına devam ederken, öbür yandan Nazım Hikmet **haykırır dururmuş.** (s. 122)
- Bizler ölümü kendi ölçümüzle anlamaya çalışıyor, **yanıp duruyoruz.** (s. 140)
- Mektubunda kendine kızıyor, iyi bir insan olmadığını **söyleyip duruyorsun,** kendine iftira etmekten zevk mi alıyorsun Allah aşkına! (s. 150)
- Her an **olup duruyor.** (s. 203)
- Nefisle savaşmaktan **söz edip duruyorsun.** (s. 207)
- İngilizler **boş durur mu?** (s. 233)

- Yıllardır liselerde ders verebilme arzusuyla **yanıp duruyordum.** (s. 242)

2.2.13.2.5. “gel-” Yardımcı Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller

Gel- yardımcı fiili çekimli fiillerden sonra gelerek cümleye süreç, yaklaşma, sonuç, zorunluluk ve etki gibi anlamlar kazandırır.

- İftar ayrı bir cümbüştü. İftar saatiyle akşam yemeği vakti **denk gelmiyordu.** (s. 56)
- Lütfettiler... Haftada bir iki mutat **gidip gelir** oldum. (s. 57)
- Korktuğu **başına gelmiş.** (s. 64)
- Konya'ya **gidip geldim,** Canan'ın kapısının önünde inledim. (s. 158)
- Oraya **gidip gelmiş** birini dinliyor gibi beni dinle. (s. 179)
- Birkaç defa pencereyle kapı arasında **gidip geldikten** sonra kapıdan içeri aldılar. (s. 186)
- Sedat Bey **başına geleni** uzun uzadıya anlattı. (s. 234)

2.2.13.2.6. “kal-” Yardımcı Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller

Kal- fiili çekimli fiillerden sonra gelerek cümleye süreklilik ve devamlılık gibi anlamlar kazandırır.

Kitabımızda ‘-kal’ yardımcı fiili ile oluşan birleşik bir fiil örneğine rastlanmamıştır.

2.2.13.3. Çekimli Fiil + dur- Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller

Dur- fiili çekimli fiillerden sonra gelerek cümleye süreklilik anlamı kazandırır.

Dur- fiili kendinden önceki fiil ile aynı kip ekini almış olması gerekir.

- Hristiyanlar, İsa makamını henüz tekmil etmekte olan insanlar. Oysa varlık Hakk'a ulaşmak için **çırpınır durur.** (s. 61)
- Bir taraftan Paşa itirazlarına devam ederken, öbür yandan Nazım Hikmet **haykırır dururmuş.** (s. 122)
- Nefisle savaşmaktan **söz edip duruyorsun.** (s. 207)

2.2.13.6. İsim-Fiil + Yönelme Hâli + Fiille Oluşan Birleşik Fiiller

Böler'e göre isim-fiil + yönelme hâli + fiille oluşan birleşik fiiller, -mA ve -mAk isim-

fiili ile aslında esas fiil olmakla birlikte geçici yardımcı fiil olarak kullanılan bak-, başla-, çabala-, çalış-, dal-, değ-, dur-, giriş-, kalk-, koyul-, uğra-, uğraş-, yelten-, iste- fiillerinin meydana getirdiği birleşik fiillerdir (Böler, 2021: 155).

- Kızımla eskiye göre daha fazla görüşüyoruz, çok güzel konuşuyoruz. Onların acısını **paylaşmaya çalışıyorum**, kazandıkça onlara ihtiyaçlarını giderecek şekilde yardımcı oluyorum. (s. 104)
- Sabah namazdan sonra virdimi yapıp rubailerden **okumaya koyulmuştum**. (s. 109)
- Kısa molalar verip su içiyor, **hayatta kalmaya tutunuyor**, birbirine yardımcı oluyorlar. (s. 194)
- Elinden tutarak koğuşa götürürken derdini **açmaya başladı**. (s.238)
- Hıçkıra hıçkıra **ağlamaya başlıyorum**. (s. 244)
- Ama şunu **anlatmaya çalışıyorum**. (s. 260)
- Yoksa işim zorlaşır. Ama şunu **anlatmaya çalışıyorum**. (s. 260)
- Aziz çocuklarım bunu bilse ve sezse, kürsüde neler yaşadığının farkına varsalar, nefeslerini bile yavaş **almaya çalışırlar**. (s. 263)

2.2.13.6.1. “-mAyA başla-” Yapısıyla Oluşan Birleşik Fiiller

Türkiye Türkçesinde başla- yardımcı fiili –mAyA yapısıyla birleşen asıl fiile gelerek oluş veya kılışın gerçekleşmeye başladığını yani hareketin başlangıç safhasında olduğunu bildirir.

- Mevlânâ adı bana pek tatlı gelmişti. Okuduğum beyitler beni derinden sarsmıştı. O andan itibaren tatlı tatlı **yanmaya başladım**. (s. 11)
- Fıkıh kitaplarını **anlamaya başladığımda**, yüreğimin derinliklerine doğru hayli yol almıştım. (s. 14)
- Nerede, ne zaman öldüm de yeni bir âleme doğdum, bunu ben de bilmiyorum. Her zerremde aşkın alevleri **parlamaya başlamıştı** .(s. 16)
- Sonunda öyle bir hale geldi ki... Karım, kızım, hatta yakınlarımların çoğu beni açıktan **kınamaya başladılar**. (s. 27)
- Ortalık henüz **ağarmaya başlamıştı**. (s. 28)

- Tekrar gözlerimden yakıcı damlalar akmaya, ruhuma şu kelimeler **damlamaya başladı**. (s. 29)
- Madem sandığı açtık, sırlar **saçılmaya başladı**, o halde her şeyi anlatayım. (s. 32)
- "Türkan, yazın namaz **kılmaya başlayacağını** söylüyor, ben şimdiye kadar böyle bir şey düşünmemiştim, o bana biraz tuhaf geliyor. Böyle düşünüp yazdığım için beni ayıplamayın. (s. 149)
- Zamanla yatağın derinleşecek, genişleyecek, huzur ve sükûn içinde **akmaya başlayacaksınız**. (s. 149)
- Namazlarını **kılmaya başladığın** zaman sende ümitsizlikten eser kalmayacak. (s. 178)
- Meclistekiler şaşırmış. Onu kürsüye çıkarmışlar. **Anlatmaya başlamış**. (s. 203)

2.2.13.6.2. mAyA çalış-” Yapısıyla Oluşan Birleşik Fiiller

Türkiye Türkçesinde bu yapıyla, hareketin tam anlamıyla yapılamadığı, ancak hareketi gerçekleştirme gayreti içinde olduğu ifade edilir

- Bu yüzden sana bir ateş yalımından geçen hikâyemin bazı çizgilerini **aktarmaya çalışacağım**. (s. 10)
- Gözlerindeki her an değişen anlamı **kavramaya çalıştım**. (s. 23)
- Ben sadece yaralı bir ney **olmaya çalışıyorum**. (s. 32)
- Aklımın erdiği günlere kadar indiğimde hatırlıyorum, bizi, ısrarla dininin erkânına **uydurmaya çalışırdı**. (s. 69)
- Onlara acı vermemek için ibadetlerimi gizli **yapmaya çalıştım**. (s. 72)
- Onların acısını **paylaşmaya çalışıyorum**, kazandıkça onlara ihtiyaçlarını giderecek şekilde yardımcı oluyorum. (s. 104)
- Ama **toparlamaya çalışıyor**. (s. 107)
- Hepimiz birbirimizi ağlatıyoruz. Hepimiz gözyaşlarımızı birbirimizden **saklamaya çalışıyor**, ummanla boğuşuyoruz. Gözlerde kaçak damlalar eksik değil. (s. 158)
- Yapacağınız iş, bütün gayretinizle kendinizi **tanımaya çalışmaktır**. (s. 189)
- **Yatıştırmaya çalışıyorlar**. (s. 194)

2.2.13.6.3. “-mAyA giriş-” Yapısıyla Oluşan Birleşik Fiiller

Bu birleşik fiilde hareketin belli bir gayretle yapılmaya başladığı ifade edilmektedir.

Kitabımızda “-mAyA giriş-” yapısıyla oluşan birleşik fiillere rastlanmamıştır.

2.2.13.6.4. “-mAyA koyul-” Yapısıyla Oluşan Birleşik Fiiller

Bu birleşik fiil, bir oluşu veya hareketin sürecini gerçekleştirmeye başlamak anlamını verir.

Sabah namazdan sonra virdimi yapıp rubailerden **okumaya koyulmuştum.** (s. 109)

2.2.13.6.5. “-mAk iste-” Yapısıyla Oluşan Birleşik Fiiller

Bu yapıyla hareketi gerçekleştirme isteği ifade edilmektedir.

- İkrâmı geri çevirip adamı **incitmek istemezler**, kahveyi içerler. Altmış bir gün kefaret orucu tutarlar. (s. 9)
- Yakalanacağım diye ödüm kopuyordu. Eşimi ve kızımı **üzmek istemiyordum.** (s. 56)
- Üstelik yortu günü mutlaka îcadiye’deki Hagios Georgios'a **gitmek isterdi.** (s. 61)
- Mevlânâ’yı **okumak istediğini** söylüyorsun. (s. 124)
- Bu nimetten yoksun **kalmak istemiyorum.** (s. 134)
- Necla’nın babası Fevzi Bey’in Farsça dersini bundan sonra yazıhanede **yapmak istedim.** (s. 144)
- Sana cevap yazmak için uzun bir zaman **ayırarak istedim**, ama başarılı olamadım. Bakalım ne kadar yazabileceğim. (s. 149)
- Allah için kurban **olmak ister** gibi, boyunların uzanışını gör. (s. 150)
- Sizin için ne yapmak lazımsa **yapmak isterdim.** (s. 165)
- Aziz elçinin ayaklarının altına kanımı son damlasına kadar **akıtmak isterim.** (s. 166)
- Bazen bazı kelimelerinizi okuyamıyorum, uygun bir fırsatta onları sana **okutmak isterim.** (s. 169)

2.2.14. Kısaltma Grupları

Şimşek, belirtme öbekleri kısmında “ad öbekleri”, “eylem öbekleri” ve “ilgeç öbekleri”ni “çekim öbekleri”başlığı altında tasnif etmiş, hal eki veya iyelik eki almış bir

ad ile önad göreviyle kullanılmaya uygun yalın bir adın oluşturduğu çekim öbeğine ad öbeği ismini vermiştir. Ad öbeklerini de aldıkları eklere göre adlandırmış ve altı tür ad öbeği olduğunu söylemiştir: “yönelmeli ad öbeği, kalmalı ad öbeği, çıkmalı ad öbeği, belirtmeli ad öbeği, katılmalı ad öbeği, iyelikli ad öbeği.” Farklı şekillerde oluşturulan “baş açık, ayak yalın, eller yukarı, baş aşağı; silâh elde, parmak tetikte, ekmek elden, su gölden; geçimi yolunda, sağlığı yerinde; elde sopa, tavuk suyuna çorba, sola çark...” gibi ad öbeklerini de yedinci bir grup olarak “başka ad öbekleri” başlığıyla vermiştir (Şimşek, 1987: 370-376).

Şimşek, iyelikli ad öbeğini sıfat tamlamasının ters çevrilmiş bir şekli olarak kabul ederken bu kelime grubuyla kurulan sıfat tamlamalarını da zincirleme sıfat tamlaması kabul eder. Ayrıca iyelikli ad öbeğini “isnat grubu” olarak kabul eder (Şimşek, 1987: 370-376).

Ergin, kısaltma gruplarını “Bunlar kelime gruplarının ve cümlelerin kısalması, yıpranması neticesinde ortaya çıkan kelime gruplarıdır. Herhangi bir kaideleri yoktur. Daha geniş bir gruptan kısalmış ve klişeleşmiş gruplardır” şeklinde açıklamıştır (Ergin, 2019: 391).

Karahan, ‘‘Türkçede Söz Dizimi’nde’’ “isnat grubu, yükleme grubu, yaklaşma grubu, bulunma grubu, uzaklaşma grubu, vasıta grubu” olarak isimlendirdiği kelime gruplarını “kısaltma grupları” üst başlığı altında incelemiştir.

Karahan’a göre kısaltma grupları, kelime grupları ve cümlelerden yıpranma ve kalıplaşma yoluyla ortaya çıkan gruplardır. Karahan, bu grupların genellikle isim-fiili sıfat-fiil veya zarf-fiil gruplarından kısalmış olduklarını ve bunların bir kısmının kalıplaşıp isnatlaşma yoluyla ortaya çıkan gruplar olduğunu ifade eder (Karahan, 1991: 35- 40).

2.2.14.1. İsnat Grubu

Aktan’a göre isnat grubunun en önemli özelliği bir nitelik (vasıf) isminin kendisinden önce gelen bir isme dayandırılmasıdır. Bu sebeple ters çevrilmiş bir sıfat tamlaması görünümündedir. İsnat grubunun unsurlarında çekim eki bulunmaz ama birinci unsur iyelik eki alabilir (Aktan, 2016: 71).

• Benim sırrım, çığığımından uzak değil. Ama **her gözde onu görecektür**, her kulakta onu işitecek güç yoktur. (s. 11)

- Hicran, dedenin kalbini yaralamış, **sesi kırık bir sazdan** çıkan dertli nağmeler gibi. (s. 19)
- **Tarifi imkânsız bir acıyla** kıvranıyordum. (s. 27)
- Olmadı. Senin gibi **gönlü güzel bir dostum** oldu. (s. 29)
- Güzel evladım, sonra **ağızları kapalı küreler** gördüm. (s. 43)
- O kadar **gönlü güzel, temiz bir çocuk** ki... (s. 67)
- **Yüreği hasret ateşiyle yanan Eğinli gelin** bak ne diyor. (s. 138)
- . "Gel benim dedem, benim âşık yavrum, **bağrı başlı gözü yaşlı evladım**, üzülme sen, gel gel," dedi. (s. 171)
- Hakkı'nın **gözü yaşlı, yüreği yaralı bir komşusu** var. (s. 213)

2.2.14.2. Yükleme Grubu

Birinci unsuru -I / -U yükleme hâli eki taşıyan kısaltma grubuna yükleme grubu denir.

- Sevgili yavrum, **bağrı yanık bir şairin**, Esrâr Dede'nin sonsuz adı üzerindeki toz tabakalarını da sıyırmak istedim. (s. 18)
- "Gel benim dedem, benim âşık yavrum, **bağrı başlı gözü yaşlı evladım**, üzülme sen, gel gel," dedi. (s. 171)
- **Hakkı'nın gözü yaşlı, yüreği yaralı bir komşusu** var. (s. 213)
- **Başların uçtuğu, canların sorulmadığı meyhane.** (s. 219)
- Bilhassa **kadim tarzı bilen hafızların** ve musikişinasların meşklerine bakarsan bunu görürsün. (s. 227)
- Çölün ortasında taştan ve **etrafı kalın duvarlar** ile çevrili, kapı ve penceresi kapalı olan bu hapisanede o gün sıcaktan bunaldık, nefeslerimiz tıkanı. (s. 235- 236)

2.2.14.3. Yönelme Grubu

Birinci unsuru -A yönelme hâli eki taşıyan kısaltma grubuna yönelme grubu denir.

- Adı gibi esrarlıydı. **O sırrın peşine** düştüm. (s. 18)

- **Hayatın ötesine** bakan bir pencerenin perdesi, nurlar cümbüşü... (s. 20-21)
- Bütün varlığı **ateş haline** getiren bir cemal... (s. 21)
- Konya ziyaretinden sonra **yaptığım konuşma üzerine** bir mektup almıştım. (s. 31)
- Vakta ki Tokat'a geldik, **bir kâmil zatın saadethanesine** gittik, o zaman anladım. (s. 33)
- Göklerden bazı sesler almış, **yüzyılların göğsüne** emanet bırakmıştır. (s. 41)
- **Uçsuz bucaksız bir denizin üzerine** kendini bırakır gibi bırakabilsem... (s. 43)
- Okulu bitirdi, **üniversitenin edebiyat bölümüne** girecek. (s. 50)
- Askerle de gönderebilirsin, bu takdirle **kapının yanındaki elektrik düğmesine** dört defa dokunmasını tembih edersin. (s. 51)
- **Bir gül bahçesine** girmiştim. (s. 57)

2.2.14.4. Bulunma Grubu

Birinci unsur -DA bulunma hâli eki taşıyan kısaltma grubuna bulunma grubu denir.

- **Tahakkuk eden verginin dörtte birini** karşılayamadı. (s. 64)
- Pencereler dışarıdan ayrı, **içeriden apayrı güzellikte işlemlerle** şenlenmiş. (s. 65)
- Bize yarım kollu cüppe giydirir, **aynı renkte bir başlık** takardı. (s. 69)
- Şimdi, semahanede **on beş günde bir** meydan açıyor. (s. 80)
- **Geçip gitmekte olan saniyeler** gönlüme eza veriyor. (s. 91)
- Ama **gönlümde bir söz** kalmış. (s. 145)
- Acınacak bir şey ellerin için kararan bir şey bakışının altında İşte bunun için diyorum **ikide bir** seni seviyorum diye Boynuna takabileceğin bir tümcenin o parlakça kalp kristali Kaba konuşmamdan gücenme benim bu konuşma kristali Kaba konuşmamdan gücenme benim bu konuşma. (s. 188)
- Malını mülkünü bırakıp çok gerekli, belki vazgeçemeyecekleri, **yükte hafif pahada ağır** bazı eşyasını alıp kaçıyorlar. (s. 194)

2.2.14.5. Uzaklaşma Grubu

Birinci unsuru -DAn uzaklaşma hâli eki taşıyan kısaltma grubuna uzaklaşma grubu denir.

- Şöyle söyleyeyim: O nurun **alevden damlalar** halinde gönlüme akması Şahlar Güzeli'nin tatlı adını duyduğum andan itibaren başlamıştı. (s. 15)
- **Aşkın alevden ummanı** beni alıp götürüyordu. (s. 17)
- Sizi yetiştirmek için **elimden geleni** göstermek benim ödevimdi. (s. 48)
- **Nasipten öte bir şey** var mı? (s. 104)
- **Gözleri kudretten sürmeli**, tatlı dilli, servi boylu dünyalar güzeli bir kız çıkıyor. (s. 112)
- **Öz kardeşten daha öz**, âciz, çaresiz bir kardeşiyim onun. (s. 141)
- **Canımdan bir parça** kopardım da verdim. (s. 181)
- Her yavruma **ruhumdan bir parçayı** verdim. (s. 181)
- İstanbul'un o zamanlar namı **kabadaylarından Mavnacı Ali'yi** hacamat etmiş. (s. 183)

2.2.14.6. Vasıta Grubu

Birinci unsuru -IA vasıta hâli eki taşıyan kısaltma grubuna vasıta grubu denir.

- Güneş gibi parlayın. Allah'ı sevin. Allah'ın sevgilisi olmak için can atın. Can verin. Çaresizlere teselli olun. Yakınlarınızın tükenmez **ömrüne şahit olmakla** ayrıca mutlu olun. (s. 211)
- Şu hale nazaran, orasının tam **manasıyla bir hapishane** olduğu açıklığa kavuştu. (s. 235)
- Daha sonra, bizi kireçli ve soğuk suya sokarak birer banyo yaptırıldılar ve üzerlerimizdeki para ve elbiseleri tamamen aldılar ve tıpkı Sedat Bey'e yaptıkları gibi **bize de birer don, gömlek, ayaklarımıza birer çift sarı yemeni ve başlarımıza birer yırtık fes ile altlarımıza ikişer adet battaniye** verip yine içeriye tıktılar. (s. 235)

2.2.14.7. Eşitlik Grubu

- Açtım, ilk sayfasında **uzunca bir ithaf** yazısı gördüm. (s. 40)
- **Uzunca bir zaman** evde yatmak durumunda kaldım. (s. 57)

- Elimde **başkaca bir şey** yok. (s. 244)
- O sultanın uyuz bir köpeği olmayı, bütün dünyanın saltanatına **milyonlarca defa** tercih ederim. (s. 263)

2.2.14.8. Değişik Görünüştaki Kısaltma Grupları

Birinci unsuru uzaklaşma hâli, ikinci unsuru yönelme hâli eki alan kısaltma grupları:

- Liseyi bitiren iki öğrencimle haziran ayında her gün **sabahtan öğleye** kadar meşgul olacağım. (s. 142)
- Kim bilir burnuna halka takıp para için hayvancağızı **oradan oraya** sürükleyen, ona işkence eden adamın nesi o? Değil mi? (s. 174- 175)
- Abbasiye Hastanesi'nde Ermeni doktorların ellerinde miller ve kolları dirseklerine kadar sıvalı olduğu halde **sabahtan akşama** kadar işleri güçleri Türk askerlerine ameliyat yapmak ve onların gözlerini oyup çıkarmak olmuştur. (s. 238)

2.3. Cümlelerin Bağlanma Şekilleri

Cümlelerin bağlanma şekilleri ile ilgili konuda araştırmacıların aynı fikirde olmadıkları görülmektedir. Araştırmacıların görüşleri şöyledir:

Banguoğlu, cümleyi basit ve birleşik olmak üzere ikiye ayırır. Birleşik cümleyi ise tümlene ve karmaşık olarak iki grupta tasnif eder. Tümlene birleşik cümlelerini şart, ilinti ve bağlam; karmaşık birleşik cümlelerini ad-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil olarak tasnif eder (Banguoğlu,2019: 522-586).

Hatiboğlu, cümleyi yalın ve birleşik terimleriyle ikiye ayırarak birleşik cümleyi kendi içinde yan cümlelerin temel cümleye bağlanma şekillerine göre bağlaçlı, dilekli, koşullu, ilgeçli, olumsuzluk koşaçlı, sorulu, ikilemeli, kalıplaşmış, aratümceli, girişik ve sıralı alt başlıklarıyla tasnif eder (Hatiboğlu,1982: 145- 172).

Hatiboğlu'nun tasnifinde ön plana çıkan husus girişik ve iç içe birleşik cümleler ile sıralı ve bağlaçlı cümle dizilerindeki yükleme veya yüklemeye bağlı söz dizilerinin tümünün yantümce terimiyle ifade edilmesidir.

Karahan, cümleyi basit, birleşik (şartlı, ki'li ve iç içe) bağlı ve sıralı olmak üzere dört grupta değerlendirir (Karahan, 1991: 59- 67).

Karahan, tasnifinde bağı ve sıralı cümleyi birleşik cümleden ayrı olarak değerlendirerek onlara denk ayrı birer kategori oluşturur. Karahan aynı zamanda girişik cümle yapısını basit cümle sayar (Karahan, 1991: 59- 67).

Delice, yapılarına göre cümleleri üç temel gruba ayırmıştır. Birleşik cümleleri ise "sıralı cümleler, girişik cümleler, edatlı cümleler, iç-içe cümleler, karmaşık birleşik cümleler" olarak tasnif eder (Delice,2018: 156- 158)

Delice, kitabının üçüncü basımında sıralı ve bağı cümle dizilerini 'kullanımlarına göre cümleler' başlığı altında değerlendirir (Delice,2018: 163-168).

Bu yaklaşımın en bariz özelliği, cümleyi amaç kavramı doğrultusunda 'yapmak' ve 'kullanmak' esas ile birbirinden ayırmasıdır.

Bu aşamada Leyla Karahan'ın yaklaşımını esas kabul ederek kitabımızın cümle yapısını bu tasnif üzerine inceleyeceğiz.

2.3.1. Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümleler

Karahan'a göre Türkçede cümleler arasındaki bağlantıyı sağlayan çok sayıda bağlama edatı vardır ve bu edatlar yardımıyla aralarında anlam ilişkisi olan iki veya daha fazla cümle birbirine bağlamak mümkündür. Edatların görevi, sıralama, karşılaştırma, benzetme, açıklama, sebep, sonuç, amaç, karşıtlık, eşitlik, beraberlik gibi anlamlarla cümleleri birbirine bağlamak, cümleler arasındaki ilişkiyi vurgulamaktır (Karahan, 2016: 85).

2.3.1.1. “ki” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler

Karahan'a göre bağlama edatı olan “ki”, cümleler arasında bağlantı sağlayan edatların en işleklerinden biri olan ve bir cümleyi bir cümleye/cümle topluluğuna; bir cümle topluluğunu da bir başka cümleye/cümle topluluğuna bağlayarak ve bunlar arasında açıklama, sıralama, karşılaştırma, sebep, sonuç, amaç vb. anlamlar çerçevesinde ilişkiler kurar (Karahan, 2016: 85)

- Anladım **ki** O'nun sadece lütfü var, biz bazısına kahır diyoruz. (s. 52)
- Yeter **ki** sen aşk yolunda yürümeyi candan iste. (s. 55)
- Bir gün sultanım, "Yahu Yamandı," buyurdu, "iyi **ki** kaza yapmışsın, iyi **ki** ayağın kırılmış. (s. 57)

- Ama nerelerden nasıl geldik, bu hale nasıl eriştik bilmeniz gerekir **ki** şükredebilesiniz. (s. 65)
  - "Efendim," dedim, "o Ulu Sultan'ın aşkı gönlümü yakmaya başladıktan sonra ayrı bir varlığım kalmadı **ki** ayrı bir dinim olsun." (s. 86)
  - Ben sanırdım âlem içre hiç bana yâr kalmadı. Ben beni terk eyledim, gördüm **ki** ağyar kalmadı..." (s. 90)
  - Durdum **ki** geçenlerin selamını alabileyim. (s. 241)
  - O'nun, "Derler **ki** insanda derin bir yaradır köksüzlük" mısrasından çok ürperirim. (s.257)
  - Onlar ister **ki**, öğretmende dinî hassasiyet olmasın. (s. 259)
  - Ahir bunu bildim **ki**, cihan hep sen imişsin. (s. 271)
- 2.3.1.2. "ve" Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler**

Karahan'a göre "ve" edatı, iki veya daha fazla cümleyi/cümle topluluğunu sıralama, sebep, sonuç vb. anlamlarla birbirine bağlar (Karahan, 2016: 87).

- O uluların kapısının köpeği bile olamam. Onlar bu mertebeye nasıl erdiler, sor **ve** anla. (s. 100)
- Kulağıma, aşına olduğum bir müzik geliyor **ve** sen büyük bir arzu ile beni kollarına alıyorsun, dans etmeye başlarken ben sana diyorum ki, "Tevfik, dikkat et, bu müzikle dans değil sema yapılır. (s. 103)
- Şiir Yaman Dede'nin, diğer ismiyle Yanar Dede'ninmiş **ve** âşıklardanmış. (s. 103)
- Bağırmışım. Hanım, karşısında ben değil de Arşimet duruyormuş **ve** "Evreka!" diye bağırılmış gibi şaşırdı. (s. 110)
- "Şimdi," diyor, "kızım şu kapının ardında. Onu çağıracağım **ve** nikâhınızı kıyacağım." (s. 112)
- Gitgide büyür **ve** âşık oluruz. (s. 124)
- İlerim **ve** korkarım ki bana acır da çevrini azaltır diye. (s. 126)
- O'na sonsuz şükret **ve** mutlu imzasını at. (s. 126)
- Biçare her ne kadar gözünde bir şey olmadığını söyleyerek hastaneye gitmemek istemiş

ve bu konuda pek çok rica **ve** niyazda bulunmuş ise de katiyen kabul edilmeyerek hastaneye yatırılmış. (s. 238)

• Evet, bunu yapanlar, insanlardan herhalde başka bir tınyette yaratılmış **ve** başka bir yürek taşıyan mahlûklardır (s. 238)

• Aziz çocuklarım bunu bilse **ve** sezse, kürsüde neler yaşadığının farkına varsalar, nefeslerini bile yavaş almaya çalışırlar. (s. 263)

2.3.1.3. “ama” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler

• Kurdelelerin düzeltilmesi hayır, bu bir kurban ayini, bu ayin her hafta tekrarlandıkça melekler ağlamıştır herhalde, **ama** bu kaçınılmazmış. (s. 139)

• Hak'tan gelen her şey iyidir **ama** biz anlayamıyoruz. (s. 140)

• Çocuk bunu anlayamaz **ama** büyükler bilir ki babanın düşündüğü ve yaptığı çocuğun hayrınadır. (s. 140)

• . Bunu yazabilmem için, düşüncelerini daha ayrıntılı bilmem lazım. Anneciğinden daha az yakın değilim sana. Değilim **ama** anlatamam. (s. 141)

• Biz hareketi görüyoruz **ama** rüzgârı göremiyoruz. (s. 142)

• Bunun içyüzünü nasıl anlatacağım? Kusur onlarda da olsa, Necla'da da olsa bağışlayacağım **ama** iki aileden hangisini rahatsız ettiğimi anlamadıkça kalbim rahat etmeyecek. (s. 144)

• Geçerken babana ayaküstü bir merhaba demek istiyorum **ama** iş sırasında bir dakikasını bile almaktan çekiniyorum. (s. 151)

• Son derece nazik ve ince ruhlu olmak, **ama** aynı zamanda en önemli yerde nöbet bekleyen süngülü bir Mehmetçik kadar açık ve kesin olmak... (s. 259)

• Birkaç gün sonra tekrar geldiğinde ona şöyle derler: Sen kızını geçen gün götürdün, **ama** geri getirmedi. (s. 259)

• Arzdayız **ama** semayla çepeçevreyiz. (s. 265)

• Tetkikler tamamlandı **ama** inan bilmiyorum. (s. 268)

2.3.1.4. “çünkü” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler

• Eksikti, **çünkü** henüz gönlümde o güneşin doğmamış olduğunu görüyordum.

Yerindeydi, **çünkü** gönlümde o güneşin ışıklarından başka bir nur yoktu. (s. 15)

- Ama biliyordum, gerçekte ne üzüntü ne de hicran var, **çünkü** mesafe yok, zaman ve mekân yok. (s. 28)
- Fezalarda uçsam da o birlikte uçar, **çünkü** gönlümün içindedir. (s. 92)
- Demek yanımda ferahlık duyuyorsun? Sakın bunu benden bilme. **Çünkü** sana kanat takıyorlar, başka âlemlerde uçuyorsun, değil mi? (s. 99)
- Yıkılır, **çünkü** geçici bir temele dayanıyor. (s. 180)
- Askerler bunu birkaç defa iade etti ve yememek istedilerse de daha sonra yemek mecburiyetinde kaldılar. **Çünkü** kendilerine verilen bir avuç bakla ile açlığı gidermek mümkün değildi. (s. 237)
- Bir not yazıp özrümü iletmek istiyorum. Fakat o Yüce Sultan özrümü kabul eder mi bilmiyorum. **Çünkü** geçen sene de gidememiştim. (s. 271)

2.3.1.5. “hatta” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler

- "Bu dersi layıkıyla okursanız, Kuran'ı rahatlıkla okuyup anlayabileceksiniz. **Hatta** varsa eğer bir yazım hatası, onu da hemen fark edebileceksiniz..." (s. 12)
- Sabah erken, kahvaltı yapmadan çıkardım. **Hatta** bir kezinde karım, ezan okununca, "Hadi git hadi," demişti. (s. 26)
- İnsanın ruhu bir kere ilahi aşkla tutuşunca onun kullarına hizmet etmek, **hatta** her canlıya elden gelen yardımda bulunmak bir nevi ibadet oluyor. (s. 48)
- Kızgın çöllerde kavrulan yolcu bilmiyor ki su yanı başında. **Hatta** giysisi ıslanıyor, gözlerini açsa anlayacak. (s. 123)
- O sultan bir kölesini değil, kaplanları dövemez, o bu işi ne bilir ne yapabilir, **hatta** o kelimeyi de bilmez, Türkçesini de bilmez. (s. 158)
- Meşguliyetlerim aynı. **Hatta** azaldı diyebilirim. (s. 190)
- Ama unutarak bir şey yesek, **hatta** tika basa karnımızı doyuracak kadar yesek de orucumuz bozulmaz. (s. 207)
- Galata'nın fethi sırasında Müslümanların ibadet ettiği hususu ayrı bir konu. **Hatta** Efendimiz'in güzellerinden birinin türbesi de bulunuyor. (s. 223)

• Dinimizin gerçek hükmünü bilen büyük âlimlerimizin derin bilgisinden aktarıyorum. **Hatta** sıra içmekte bile bir tehlike var. (s. 226)

• Bize iâşe hususunda dahi son derece sıkıntı çektiriyorlardı. **Hatta**, kendileri bir şey vermedikleri gibi üzerimizdeki paraları da alarak ondan da bir tek akçe vermediklerinden dolayı, son derece perişan ve acı bir sefalet içinde yaşamakta idik. (s. 237)

2.3.1.6. “yoksa” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler

• "Ağır bir günahın altında kalmayı mı **yoksa** cüzzam hastalığına yakalanmayı mı tercih ederdiniz?" (s. 85)

• Bunu **yoksa** Yaşar mı söylüyor? Hayır, benim olgun ve derin kızım böyle bir şey söylemez. (s. 150)

• Yalnızlık Canan'ı tanımamaktır kızım. **Yoksa** Canansız bir an, bir yer, bir şey de yok. Perdeliysek biz göremiyoruz. Gözlüye gizli yok, derler. (s. 256)

• Bildiğimi bilmesinler kızım. **Yoksa** işim zorlaşır. (s. 260)

• Hakkılara mı gitsem **yoksa** Rüştlere mi? Hadi Hakkı'ya gideyim, Rüştü'de yerim hazır ama bu hafta Yeşilköy'den iniyorlar, belki indiler bile. (s. 171)

• İstiraba o lezzeti veren de Allah'ın büyük lütfu dur. **Yoksa** yaşadığımız öyle ıstıraplar var ki zerresi dahi insanı yok edebilir. (s. 176)

2.3.1.7. “da” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler

• Canımdan bir parça kopardım **da** verdim. (s. 181)

• Bir ailenin fertleri, mutluluğu birbirinin varlığına dayandırmayıp **da** sonsuz bir dergâha bağlarsa, o saadet de ebedi olur. (s. 180)

• Hocanın dili tutulsun **da** kimseyi tahtaya kaldıranlasın diye... (s. 187)

• Nasıl **da** her şey karmakarışık olmuş. Bir görsen. (s. 198)

• Onlara kalsa bir bölük asker misafir olsa **da** yerimiz yok demezler. (s. 171)

• Mevla tahammülünü bağışlasın **da** ben kül olayım. (s. 172)

• Bir gün yazarken kalemine bir sinek konmuş, o **da** sineği rahatsız etmemek için sabredip beklemiş. (s. 176)

• Bunu yapmasan **da** ruhum seni affeder. (s. 180)

- Canım kızım, su **da** O'ndandır susuzluk **da**. (s. 191)
- Allah'ı o kadar sevelim ki O'nun kelamının her harfine kurban olma iştiağıyla yanalım. Hiçbir şey anlamıyorsak **da** onu ateşli bir aşkla sevelim. (s. 202)
- Sonra ya tümüyle yatışacak ya **da** sel gibi boşanacak. (s. 206)
- Bir pulumuz var **da** onun esiriysek, işte o zaman yazıklar. (s. 209)

2.3.1.8. “ne...ne de” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler

Kitabımızda “ne...ne de” bağlama edatı ile bağlanan cümlelerin yanı sıra “ne...ne...ne de” yapısının kullanıldığını tespit ettik.

- Buna can mı dayanır, diye geceleri inliyordum. Şair diyor ya, en uzun geceyi **ne** müneccim bilir **ne de** muvakkit, gecelerin kaç saat olduğunu gam müptelasına sormalı. (s. 25)
- Ama biliyordum, gerçekte **ne** üzüntü **ne de** hicran var, çünkü mesafe yok, zaman ve mekân yok. (s. 28)
- Kim **ne** düşünürse düşünsün, **ne** derse desin. (s. 56)
- Sonra bu fakir dedene buyurdu ki: Eğer bu dünyada rahat ve bahtiyar olmak istiyorsanız **ne kimseyi kırın ne de** kimseden kırılın, ayrıca hadiseleri istediğiniz gibi değil, olduğu gibi kabul edin. (s. 189)
- Karanlığın perde perde sıyrılması ve sabahın damlalar halinde sızması, çevrenin mahmurluğu **ne anlatılabilir ne de** seyrine doyulabilir? (s. 241)

2.3.1.9. “ya da” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler

Kitabımızda “ya da” bağlama edatı ile bağlanan cümlelerin yanı sıra “ya...ya da” yapısının kullanıldığını tespit ettik.

- Ya bir yere dayanmam **ya da** oturmam gerekiyor." (s. 72)
- Pazartesi, sah, çarşamba günleri öğleden sonra **ya** orada **ya da** öğretmenler odasında görüşebiliriz, onlara hizmete her an hazırım. Onlara hizmet, Sevgili'ye hizmettir. (s. 135)
- Ben ona değil. İçip Allah razı olsun der. **Ya da** demez kalbi hoşnut olur. (s. 141)
- Eğer yazmaz **ya da** iğne ucu kadar gerçeği gizlerse hocalık hakkımı helal etmeyeceğim. (s. 144)
- Başka bir konu **ya da** aynı konunun diğer bir bölümüne başlamak için fırsat

bekliyordum. (s. 153- 154)

• Aziz çocuklarımın kalbine bakarım. Sıraların önünde bir şey anlatırken birinin kalem **ya da** kitabı düşse eğilip almak ve vermek ihtiyacını duyar, bu ihtiyaca dayanabilmek için güç harcamaya mecbur olurum, üzüleceklerini bildiğim için yapamam. (s. 155- 156)

• Bu hikâye, sanki bir saniye önce kalbimde yara açmış gibi kanıyor. Ne zaman bir çekirge görsem **ya da** sözü edilse, aklıktan dermanı kesilmiş annenin, kucağında bitkin bir haldeki yavrusuyla kırlarda dolaştığını görür, o yürek yakan sözü duyarım. (s. 191)

2.3.1.10. “hem...hem de” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler

• İşte ikinci eserini de gördüm. **Hem** sevindim **hem de** geçmişe doğru tatlı heyecanlar duydum. (s. 40)

• Sen **hem** kusursuz bir edebiyatçı **hem de** büyük bir şair olmaya adaysın. (s. 49)

• Habeşî'den dinlediği ezan, asırlar sonra, bizim semalarımızda **hem** dinî **hem** millî bir musiki olmuştu. (s. 38)

• **Hem** Arapça **hem de** İslam sanatları dersi alıyor.(s. 78)

• Ama şair bir ruh durur mu? **Hem Arapça hem de** İslam sanatları dersi alıyor. (s. 78)

• Sultanım **hem burada ziyaretçi kabul ederdi hem de** nadide eserler tasnif edip notlandırırdı. (s. 83)

• "Estağfurullah efendim, haddim değil, bir şey bilmiyorum, **hem** utanırım," desem de çok ısrar etti. (s. 84)

• Ama sen **hem** hançerini sineme saplıyor **hem de** kanırtıp duruyorsun.(s. 86)

• Son mektubunla gelen sesinde kalbimi **hem** dağılayan **hem de** teselli eden bir büyü vardı. (s. 86)

• Bilirsin gönlüm eskiden hem alıyor hem veriyordu. Şimdi sadece veriyor.(s. 86)

• Mevlevi güllerinden... **Hem** şefik **hem** can bir dost. Yeni Adam mecmuasında Deli İsa başlıklı bir hikâyesi yayımlanmıştı. (s. 115)

• Hemen kabul etti ve yaptı. **Hem de** taşın üzerine işlemek suretiyle. (s. 168)

• **Hem** şensin **hem** O'sun değil mi? (s. 170)

• **Hem** her şey O'nun nişanı **hem de** hiç nişanı yok. (s. 204)

- İkincisi, her millet, aynı nağmeyi farklı nota dizilişiyile kurar. İstanbul müzisyenleri **hem** farklı makamlar icat ettiler **hem de** aynı makamı farklı icra ettiler. (s. 227)

2.3.1.11. “Kâh...kâh” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler

Kitabımızda **kâh kâh** ile kurulan bir cümle yapısına rastlanmamıştır.

2.3.2. Ortak Cümle Öğeleriyle Bağlanan Cümleler

Art arda gelen bazı cümlelerde ortak cümle öğeleriyle anlam ilişkisi kurulabilir.

Cümledeki öge kendinden önce veya sonra gelen cümleden çıkarılabilir.

2.3.2.1. Ortak Yüklemler

- Ağır bir günahın altında kalmayı mı (**tercih ederdiniz**) yoksa cüzzam hastalığına yakalanmayı mı **tercih ederdiniz?** (s. 85)
- Son mektubunla gelen sesinde kalbimi hem dağlayan (**vardı**) hem de teselli eden bir büyü vardı. (s.86)
- Kalbim kan (**içinde**), bağırim kan (**içinde**), ruhum hep kanlar **içinde**. Sonsuz hicranların dinmeyen kanları... (s. 100)
- Kimisi Kuran okuyordu, kimisi ilahi (**okuyordu**) kimisi kaside (**okuyordu**) derken bir de baktınız, o direklerin birinin dibinde bir Arap Türkçe bir kasideyi ağlayarak meşk ediyor. Yanıyor, yakıyor, kavuruyor her şeyi. (s. 115)
- Senin bize iltifatın başka (**güzel ve tatlı**), gazabın başka türlü **güzel ve tatlı**. (s. 125)

2.3.2.2. Ortak Özneli Cümleler

- (**Ben**) Eski karımı ve evladımı asla terk etmiyorum, (**Ben**) terk edemem. (s. 140)
- (**Ben**) Onların hâlâ ıstırabını ve hicranını yaşıyorum, (**Ben**) hâlâ onlarla ilgiliyim. (s. 140)
- "Bir yanlışlık yok evladım," diyor emir, "**kızım** kördür, henüz gözüne haram bir hayal girmemiştir. (**Kızım**) Sağırdır, kulaklarına haram bir söz değmemiştir. (**Kızım**) Dilsizdir, ağzından haram bir söz çıkmamıştır. (**Kızım**) Topaldır, harama doğru yürümemiştir. (**Kızım**) Artık senin karındır. Allah sizi ebediyen mesut etsin..." (s. 113)
- **Kimisi** Kuran okuyordu, **kimisi** ilahi kimisi kaside derken bir de baktınız, o direklerin birinin dibinde **bir Arap** Türkçe bir kasideyi ağlayarak meşk ediyor. (**bir Arap**) Yanıyor,

(bir Arap) yakıyor, **(bir Arap)** kavuruyor her şeyi: (s. 115)

• **(Biz)** Gönül diyarından bir haber, “Eyüp’e gideceğiz, bayram namazını Hazret-i Halid’de kılacağız...” (s. 118)

• Doya doya ağlamaya müsait bir köşem yok, **(Biz)** bu çaresiz satırları karalarken ağlıyorum, kelimeleri göremez oluyorum. (s. 118)

• **Büyük babası** da dayanamamış, torununu kucaklamış ve alıp elini öpmüş. (s. 122)

• **Bu gerçeği öğrenmek**, hayatımın büyük bir bölümüne mal oldu, çok da büyük nimet oldu. (s. 123)

• **(O)** Hemen namaza durmuş, dua etmiş. (s. 126)

• Geçen bir öğrencim, "Mutlu değilim," diye yazmış. **(Ben)** Kendime asla mutlu diyemiyorum, mutlu hissedemiyorum. (s. 126)

2.3.2.3. Ortak Nesneli Cümleler

• Mevlânâ **beni** onlardan almadı, **beni** benden aldı. (s. 9)

• Ağlat **beni** dedim, inlet... Haşre kadar yak beni, artır ne olur ateşini, artır da **bağrımı** dağla dedim, yansın bu varlığım, eksilmesin asla eksilmesin, hicran ile yak dedim. (s. 20)

• **Beni** ağlatıyor, inletiyor, yakıyordu. (s. 20)

• **Beni** ayıplıyorlar evladım, hep o Aşk Sultanı’ndan söz ettiğim için **beni** kınıyorlar. (s. 31)

• Dünyanın bütün **dert ve gamı** içimde, bütün **şevk ve mutluluğu** içimde, bütün **umut ve umutsuzluğu** içimde, aşk ve ıstırap dedim, aslında yanlış, sadece aşk... (s. 32)

• Her zerremden şöyle bir çığlık yükseliyor, "bırakma **beni**, bırakma **beni...**" diye yalvarıyorum o Ulu Sultan’a. (s. 32)

• Bu defa okuduğumuz Mevlânâ’nın Huzurunda ve Ney adlı **konuşmalarınızı** da aynı takdirle karşıladık, hele ney hakkındaki şiirinizin son parçası samimî coşkunlukla **bütün insanları** vecde getirecek bir parçadır. (s. 32)

• Her zerremden şöyle bir çığlık yükseliyor, "bırakma **beni**, bırakma **beni...**" diye yalvarıyorum o Ulu Sultan’a. (s. 32)

• **Beni** ayıplıyorlar evladım, hep o Aşk Sultanı’ndan söz ettiğim için **beni** kınıyorlar. (s.

84)

- **Beni** ondan değil, **beni** benden aldılar. (s. 92)
- Allah'ım, diyordum, ne olur bu **acıyı** daha fazla artırma, uzatma. (s. 187)

2.3.2.4. Ortak Yer Tamlayıcı Cümleler

- Gönlüme düşen aşk ateşiyle cayır cayır yanıyorum. Allah'ın Sevgilisi'ni ve Şahlar Güzeli'ni **rüyamda** gördükten sonra artık yepyeni bir **dünyaya** gözümü açmıştım. (s. 32-33)
- **Ulu Sultan'a** gidiyorum, onun eşiğine... (s. 34)
- Bazen kendi kendime şöyle düşünüyorum, mümkün olsa da nüfus kaydımı Konya'ya nakletsem, Konyalıların hemşehrisi olsam. (s. 35)
- **Küçük dertlerime** hapsolmuş, boğuluyordum. (s. 116)
- **Tatilde Erenköy'de**, Neclalarda, bu yandan da neresi gösterilirse **orada** devam ederiz. (s. 142)
- Eyvah çıkamayacağız, kardeşlerle birlikte sayılamayacağız demek, akşamdan **otelde** kalmak var ama ya **otelde** yer yoksa... Sonra kardeşime ne derim? (s. 168)

2.3.2.5. Ortak Zarflı Cümleler

- Kömür bu kadar yanınca, **yıllarca için için tütünce** elmas olur mu, anlamam. (s. 10)
- **Hırpalanmadan** pehlivan, **yumruk yemeden** boksör olunabilir mi? (s. 31)
- **Bin üç yüz sene evvel**, Hazret-i Muhammed'in Bilal-i Habeşî'den dinlediği ezan, asırlar sonra, bizim semalarımızda hem dinî hem millî bir musiki olmuştu. (s. 38)
- Çok heyecanlandım, kendi eserimmiş gibi, döndüğümde evde **heyecanla** okudum. (s. 40)
- Yıldırımlar bazen de **damla damla** gelir, **ağır ağır, tatlı tatlı** yakar. (s. 41)
- **Eğer bu dünyada rahat ve bahtiyar olmak istiyorsanız** ne kimseyi kırın ne de kimseden kırılın, ayrıca hadiseleri istediğiniz gibi değil, olduğu gibi kabul edin. (s. 189)
- Sevgi ölçümü durmadan genişletiyorlar, hâlâ genişliyor. (s. 141)

2.3.3.3. Ortak Kip / Şahıs Ekleriyle Bağlanan Cümleler

Cümleler arasındaki anlam ilişkisi ortak kip / şahıs ekleriyle de oluşur. Cümle

içerisindeki tekrarlardan kaçınmak için bu ekler genellikle son cümlede kullanılır.

- Zaten **tutsaktım**, ruhum **oradaydı**. (s. 44)

(ortak özne, ortak kip / şahıs eki)

- Lokma ikramından kurtulmak için mazeretler **uyduruyorum**. Ama her zaman **kurtulamıyorum**. (s. 47)

(ortak özne, ortak kip / şahıs eki)

- Canım kızım, kimseden bir şey **istemiyorum**, sadece vermek **istiyorum**, almak **istemiyorum**. Bir şey ikram edildiğinde çok **üzülüyorum**. (s. 47)

(ortak özne, ortak kip / şahıs eki)

- "Kurban Bayramı geldi geçti, beşinci günün sabahını **buldum**."

(ortak özne, ortak kip / şahıs eki)

- Bu sabah namazdan sonra senin için uzun uzun dua **ettim**. (s. 199)

(ortak özne, ortak kip / şahıs eki)

- Bir türlü **bulamamıştım**. (s. 199)

(ortak özne, ortak kip / şahıs eki)

- Dedim ki ben bunu aziz evladıma **göndereyim**. (s. 199)

(ortak özne, ortak kip / şahıs eki)

- Girişi tamamlayayım **dedim**. (s. 200)

(ortak özne, ortak kip / şahıs eki)

- Kalemin hızına **yetişemedim**. (s. 200)

(ortak özne, ortak kip / şahıs eki)

- Şimdi **gönderiyorum**. (s. 200)

(ortak özne, ortak kip / şahıs eki)

2.3.4. Anlam İlişkisiyle Bağlanan Cümleler

Art arda gelen bazı cümlelerde ortak öge, kip/shahıs eki dışında şahıs, zaman, mekân, karşılaştırma, açıklama, dereceleme gibi çeşitli anlam ilişkileri bulunabilir.

- Geçenlerde bir dostum kaleyi içinden aldı. Yemek yiyelim demedi. Lokma edelim dedi. (s. 47)
- Sen öğrendiklerini yaşarsan, Büyük Allah'ım sana bilmediklerini öğretir. (s. 48)
- Müdür Bey izinliydi, bu sebeple elime geç geçti. (s. 48)
- Cemal âlemine gideli iki yıl oldu. Şefaatine nail olurum inşallah. (s. 200)
- Yarın cuma. Eyüp'te kılmak nasip oluyor şükürler olsun. (s. 202)
- Cevap yazmayı çok istememe rağmen içimdeki feryatların sessizleşmesi gibi sinemi içten içe yakan bir hale büründü. (s. 206)
- Efendimiz, ruhunun kanatlandığı iç âlemlerde kendinden geçip de tekrar döndüğünde Ayşe annemize, "beni ört" buyururmuş. (s. 208)
- Her gün üç balık tutar, birini yer, birini ertesi gün için saklar, birini ise sa lıverirmiş. (s. 209)
- Döndüğünde arkadaşına adamın sözünü iletmiş. Yoksul adamdan şöyle bir cevap gelmiş: "O'nun o kadar servetiyle gönlü dünyaya esir değil, ben bu halimle dünya tutkusunu gönlümden bir türlü atamadım. (s. 209)
- İpek üstüne nakşedilmiş olan Aşk Sultam'nın türbesini, çevresi doktor tarafından yaldızlanan beyitle birlikte kuracağınız yuvaya asmanızı istiyorum. (s. 211)

2.4. Yüklemin Türüne Göre Cümleler

Cümle, yargı bildiren bir fiil ya da isim cümlesi olabilir. Cümlenin isim veya fiil cümlesi olması, cümlenin hem anlamını hem de cümledeki öğelerin varlığını etkiler. Cümle, yüklemine göre fiil ve isim cümleleri olarak iki ana başlık altında incelenmiştir.

2.4.1. Fiil Cümleleri

Fiil cümleleri, yüklemi çekimli bir fiil veya birleşik fiilden oluşan cümlelerdir. Çekimli fiiller kip, zaman ve şahıs eklerini alarak oluşurlar. Yüklemin geçişli veya geçişsiz bir fiil den oluşması cümledeki öğelerin yerini etkiler.

Geçişli fiil cümlesinde, cümlede öğelerin hepsi bulunabilir.

- Okulda, oraya karşı sözleşmeyle elde edilen görev de silinip **yitiyor**. (s. 48- 49)
- Sadece çocuklarımla karşı karşıya **kalıyorum**. (s. 49)
- Anne kuş yuvaya geldiği zaman, minik ağzını açarak gıda isteyen yavru kuşlar gibi,

kalplerini ve ruhlarını bana doğru açarak, benden manevi bir besin bekleyen çocuklarıma, ne sermayem varsa hepsini o anda vermek; o sermayeyle birlikte bütün ruhumu o taze ruhlara boşaltmak **istiyorum**. (s. 49)

- Yeter ki bu çarpışmadan galip **çıkalım**. (s. 207)
- Bunu kendimizden bilmez, sonsuz güzellikten bir zerresine bizi aracı kıldığı için **şükrederiz**. (s. 209)
- **Çok paramız olabilir**. (s. 209)
- Evlerimiz, arsalarımız, arabalarımız, malikânelerimiz, yatlarımız katlarımız **olabilir**. (s. 209)
- Yeter ki gönlümüz onlara tutsak **olmasın**. (s. 209)
- Yahya Divânı yayımlanınca elbette bana birkaç nüsha **verecekler**. (s. 211)
- Böylesi anlarda insan dudaklarını, yiyecek içecekten **kıskanıyor**. (s. 213)
- Haftalık haccımdan dönünce onu buldum, dünyalar benim **oldu**. (s. 215)

2.4.2. İsim Cümleleri

İsim cümlelerinde yüklem, isim veya isim soylu bir sözcükten oluşur. İsim cümlelerinde, isim veya isim soylu sözcükler “i-” ek-fili ile çekimlenerek cümlede yüklem görevini üstlenirler.

İsim cümleleri genellikle özne ve yüklem olmak üzere iki öğeden meydana gelir. Fakat isim cümlelerinde cümlenin diğer öğeleri de bulunabilir.

İsim cümleleri genellikle özne ve yüklem olmak üzere iki öğeden oluşur. Ancak isim cümlelerinde cümlenin diğer öğeleri de bulunabilir.

- Benim sırrım(ö), / çılgılımdan (yt) / **uzak değil**. (s. 11)
- **Dame de Sion'daki öğrencilerimden çok heves gösteren birkaç talebe (ö) / var**. (y) (s. 49)
- **O (ö) / öyle bir hazine ki, onun büyüklüğünü kavramaya imkân yok**. (y) (s. 49)
- **O'ndan gelen her şey(ö) / güzel (y), / O'ndan gelen her acı (ö) / tatlı**. (y) (s. 54)

Karahan'a göre isim cümlelerinde nesne bulunmaz, yüklemi yapma ve yaptırma bildirmeyen cümlelerde nesneye ihtiyaç yoktur. Fakat yüklemi “borçlu” kelimesi ile

oluşan cümlelerin nesne aldığı görülür (2016: 98).

- Bu **sonucu** (bln) / bana **borçlu değilsin.** (s. 50)

Çoğunlukla kullanılan isim cümleleri, “var” ve “yok” isimlerinin yüklem olarak kullanıldığı cümlelerdir.

- Ama her gözde onu görecek nur, her kulakta onu işitecek güç **yoktur.** (s. 11)
- Üstelik onlarla görüşmemin özel bir amacı da **var.** (s. 53)
- Allah **var** gam **yok.** (s. 54)
- Her güçlükte bir güzellik **varmış.** (s. 57)
- Galata’da dükkânı olan Ohannes adında Eğinli bir baba dostu kasap **vardı.** (s. 221)
- Çok muhaciri **vardı** Eğin’in. Üsküdar’da o kadar çok Eğinli dostu **vardı** ki babamın. (s. 221)
- Hegel’e izafe edilen bir söz **vardır.** (s. 229)
- Pek güzel sözleri **vardır.** (s. 231)
- Hazrete dair menakıbın toplandığı bir makale **vardı** içinde. (s. 233)
- Celal Hoca’nın fakire verdiği mecmuada Eyüp Sabri Bey’in hatıratından bir bölüm **vardı.** (s. 234)

2.5. Yüklem Yeri Göre Cümleler

Türkçe cümle yapısında yüklem, cümle içinde genellikle sonda yer alır. Ancak yüklem yeri cümle içerisinde değişebilmektedir. Yüklem yerine göre cümleler, kurallı ve devrik cümle olmak üzere ikiye ayrılır.

2.5.1. Kurallı (Düz) Cümleler

Cümlenin temel ögesi olan yüklem cümlenin sonunda yer aldığı cümleler, kurallı cümlelerdir. Bu cümlelere düz cümleler de denir.

- Mevlânâ’ya ilişkin çalışmalar onların ıstırabını **artırabilir.** (s. 50)
- Bazen aşkla kıldığımız namazın bir saniyesi yanında bütün kâinat bir saman çöpü gibi **olamıyor.** (s. 54)
- Bir gün nasip olur da Kudüs’e gidersem, minbere çıkıp bu mısranın geçtiği şiirini

okumak **isterim.** (s. 58)

Bilirsin, başkasının üzüntüsü de sevinci de bana büyüyerek **yansıyor.** (s. 61)

- Sıralar bir müfettiş **gelmişti.** (s. 62)
- Dışarıda onlarca kişi **bekliyor.** (s. 65)
- Birkaç defa düğüne de gittiğimi **hatırlıyorum.** (s. 69)
- Artık eskisi kadar itirazım **kalmadı.** (s. 70)
- Kelimeler giderek **tükeniyor.** (s. 73)
- Nedimesi elindeki küçük mendille gelinin terini **siliyor.** (s. 73)

2.5.2. Devrik Cümleler

Yüklemi cümlenin sonunda bulunmayan cümlelere devrik cümle denir. Karahan'a göre bir anlamı öne çıkarma, belirtme, vurgulama ihtiyacı, özellikle şiirde ahenk endişesi diğer ögelerde olduğu gibi yüklem yerini de değiştirmektedir (2016: 100).

2.5.2.1. Öznenin Yüklemden Sonra Geldiği Devrik Cümleler

- Babama dedesinden **intikal etmiş** (y) / beş katlı, taş bir yapı. (ö) (s. 65)
- Çünkü **biliyorum**, hicran da O'ndan teselli de. (s. 91)
- Yükselmek için iki kanat lazım: **aşk ve ibadet.** (s. 123)
- Yetmiş beş senelik ömrümün hülasası şudur evladım: "**Aşk imiş her ne var âlemde.**" (s. 274)

2.5.2.2. Nesnenin Yüklemden Sonra Geldiği Devrik Cümleler

- "Yandım!" diye bağırarak uyanmışım, meğer rüyamda yazmaya **başlamışım** (y) / **bu şiiri.** (n) (s. 114)
- Ah kızım, yine **ağlattın** (y) / **beni.** (n) (s. 130)
- "Eyvah," **dedim** (y), "bu fakir kölesini dövmek için rüyama girecek, ne mutlu, öyleyse bir an evvel şikâyet etseniz **beni.** (n)" (s. 158)
- **Affet** (y) / **beni** (n) evladım. (s. 179)
- Karalarınca **seviyorum** (y) / **seni.** (n) (s. 130)

- **Göndereceğim (y) / seni (n)** almak için. (s. 130)

2.5.2.3. Yer Tamlayıcısının Yüklemden Sonra Geldiği Devrik Cümleler

- **Eksikti (y) / çünkü henüz gönlümde (yt) / o güneşin doğmamış olduğunu görüyordum.** (s. 15)
- **Yerindeydi (y) / çünkü gönlümde (yt) / o güneşin ışıklarından başka bir nur yoktu.** (s. 15)
- **Doymuyordum (y) / topraklara, yapraklara, insanlara, çiçeklere, çocuklara, bulutlara, yağmurlara (yt) / doymuyordum (y) / ateşe, aydınlığa, zindana (yt) / doymuyordum. (y)** (s. 20)
- **İncinmekten de kurtuldum (y) / incitmekten (yt) de.** (s. 29)
- **Kapının üstünde iki sütunun taşıdığı bir çıkma bulunuyor (y) / celal cemal gibi ikisini birleştirmiş sultan içeride. (yt)** (s. 77)
- **Kızgın çöllerde kavrulan yolcu bilmiyor (y) / ki su yanı başında. (yt)** (s. 123)
- **Küçük Selimiye Camisi'nin karşısında bir servi vardır (y) / onun altına (yt).** (s. 274)

2.5.2.4. Zarfın Yüklemden Sonra Geldiği Devrik Cümleler

- **Her perşembe akşamı yakın dostlarımdan birinin evindeydim (y) / artık. (zt)** (s. 28)
- **"Asıl ben sana teşekkür ederim, Kastamonu kokusu aldım (y) / sayende." (zt)** (s. 94)
- **Göndereceğim (y) / seni almak için. (zt)** (s. 130)
- **Deli oluyorum (y) / senin için. (zt)** (s. 131)
- **Pek güzel sözleri vardır. Papatya gibisin beyaz ve ince. Eziliyor (y) / ruhum seni görünce. (zt)** (s. 231)

2.5.2.5. Birden Fazla Ögenin Yüklemden Sonra Geldiği Devrik Cümleler

- **Eksikti (y) / çünkü henüz gönlümde o güneşin doğmamış olduğunu görüyordum.** (s. 15)
- **Yerindeydi, (y) / çünkü gönlümde o güneşin ışıklarından başka bir nur yoktu.** (s. 15)
- **Onlar benim kalbimde değildir, (y) / onlar benim kalbidir.** (s. 211)

2.5.2.6. Birden Fazla Öge Parçasının Yüklemden Sonra Geldiği Devrik Cümleler

- **Dünyanın en şanslı tutsağı da bendim (y), / en ıstıraplı fânisi de... (s. 25)**

- Ağzını açıyorsun (y) / **Mevlânâ**, kapatıyorsun (y) / **Mevlânâ...** (s. 31)
- En büyük mutluluğun, en büyük acıyla birleşmesi... İşte benim halim bu(y), / **bunu söyleyecek dilim** de yok. (s. 32)
- Büyük bir hâzinenin içindesin (y), / **iki dünyanın en büyük hâzinesi.** (s. 123)
- Kin kalbe layık bir vasıf değildir (y) / **evladım.** (CDU) (s. 243)

2.6. Cümlelerin Anlam Özellikleri

Cümlelerin anlam özelliklerinin sınıflandırılması üzerine araştırmacıların farklı görüşte oldukları görülmüştür.

Delice, cümleyi anlamlarına göre olumlu, olumsuz, soru, olumlu soru ve olumsuz olmak üzere beş ayrı grupta tasnif eder (Delice, 2018: 170).

Karaağaç, cümleyi anlam ilişkisi bakımından olumlu, olumsuz ve soru cümlesi olarak üç gruba ayırarak incelemiştir (Karaağaç,2017: 250- 253).

Karahan'a göre cümle anlam bakımından olumlu, olumsuz cümleler ve soru cümleleri olarak üç alt başlıkta ele alınmalıdır (Karahan, 2016: 103- 107).

2.6.1. Olumlu Cümleler

Aktan'a göre yargının gerçekleştiğini ya da gerçekleşeceğini anlatan cümleye olumlu cümle denir (Aktan, 2016: 113).

- Mevlânâ'nın gönlüme düşürdüğü ateş büyüdü, bütün benliğimi sardı. (s. 11)
- Alev alev yanıyordum. (s. 11)
- Yanıyordum ama beni yakan alevler aynı zamanda bir anne öpüşü gibi tatlıydı. (s. 11)
- İmam Ebu Yusuf, son anlarında şöyle yalvarıyordu: "Ey Rabbim! Sen bilirsin, ömrüm boyunca, mesleğimi uygularken, bana gelen davacı ve davalılara hep adaletli davranmaya çalıştım. (s. 12- 13)
- Varlığım sadece bu: aşk. Varlığım da değil yokluğu da bununla buldum, aşktan gelecek her şeye hazırım. (s. 32)
- Madem sandığı açtık, sırlar saçılmaya başladı, o halde her şeyi anlatayım. (s. 32)
- Bazen kendi kendime şöyle düşünüyorum, mümkün olsa da nüfus kaydımı Konya'ya nakletsem, Konyakların hemşehrisi olsam. (s. 35)

- Köhne tabiri yerine kadimi kullansaydı daha doğru olurdu. (s. 35)
- O, çenesinden sızan yağı umursamaksızın iştahla yerken benim içimden onun şu mısraları geçiyordu: Derler: İnsanda derin bir yaradır köksüzlük. Budar âlemde hudutsuz ve hazîn öksüzlük. (s. 39)
- O dünyadan kulaklarımıza bazı müphem uğultular gelir. (s. 41)

Karahan'a göre bazı cümleler, yapılarında olumsuzluk bildiren unsurlar taşıdıklarına rağmen anlamca olumlu olabilirler. Yapısında herhangi bir olumsuzluk unsuru olan cümlelerde, "değil" edatı veya "yok" ismi bulunursa cümle olumlu anlam kazanır. İki olumsuz unsurun yan cümlede bulunması cümleye olumlu bir anlam kazandırır (Karahan, 2016: 104).

- Anneciğinden daha az yakın **değilim** sana. (s. 141)
- O minicik yüreği bu derece bağlayan, sonra soluklandıran, Hak'tan başkası **değil**. (s. 191)
- Kullar arasında da böyle **değil midir?** (s. 155)

Karahan, "-DAn başka" kalıbının "değil" edatı ile aynı cümlede bulunduğu anlamı olumlu yaptığını söyler (2016: 104).

- **Senden başka** bir şey yoktur. (s. 34)
- Canım kızım, gerçekten seven, sevgilisinin **emelinden başka** bir şeyi isteyebilir mi? (s. 87)

Karahan, "-DAn başka" kalıbının, bulunduğu cümlede soru bildiren kelime ile kullanıldığında cümleyi olumlu yaptığını söyler (Karahan, 2016: 104).

- Canım kızım, gerçekten seven, sevgilisinin **emelinden başka bir şeyi isteyebilir mi?** (s. 87)
- Onun mutluluğunun nerede olduğunu, **onun sahibinden başka** kim bilebilir? (s. 140)
- Bu şiiri **sizden başka hangi Mevlevi yazabilir?** (s. 121)

Karahan, yapısında olumsuzluk unsuru bulunduran cümlelerin soru ekleri alarak olumlu anlam kazandığını ifade eder (Karahan, 2016: 104).

- Her şey O'ndan **gelmiyor mu?** (s. 53)

- O'nun aşkıyla çıldırmaktan daha **güzel bir şey mi var?** (s. 62)

2.6.2. Olumsuz Cümleler

Yargının gerçekleşmediğini veya gerçekleşmeyeceğini anlatan cümleler, olumsuz cümlelerdir. Yüklem aldıkları “-mA, -mAz” olumsuzluk ekleriyle ya da anlamı olumsuz yapan unsurlarla kurulan cümle olumsuz anlam kazanır.

2.6.2.1. “-mA” Olumsuzluk Eki ile Kurulan Olumsuz Cümleler

- Canım kızım başım **çatlamadı.** (s. 62)
- Tahakkuk eden verginin dörtte birini **karşılayamadı.** (s. 64)
- Anneciğim burada az mantı **yapmamış.** (s. 65)
- Elceğiziyle börekler **açmamış.** (s. 65)
- Konağımıza ise **doyamadım.** (s. 66)
- Sana cevap yazmak için uzun bir zaman ayırmak istedim, ama başarılı **olamadım.** (s. 149)
- Böyle düşünüp yazdığım için beni **ayıplamayın.** (s. 149)
- Allah bir nefes yolundan **ayırmasın.** (s. 156)
- Onlar da benim gibi mahcup **olmasınlar.** (s. 162)
- Ciğerparem, bu bahsi seni üzmem için **açmadım.** (s. 163)

2.6.2.2. “değil” Edatı ile Kurulan Olumsuz Cümleler

- Şimdi neden öğrencilerime sık sık, "Mesele imam ya da papaz olmakta **değil** evladım, imam camide, papaz kilisede vaaz verirken taşlar dile gelebiliyor mu, mesele bu. (s.70)
- Hiçbir şey tesadüf **değil.** (s. 70)
- Ben yazdıklarımı anlayacak halde **değilim.** (s. 71)
- Canım kızım, ben belki henüz ilk basamağa varmış **değilim.** (s. 100)
- Bu durumu kimseye açmış **değildim,** zaten açamazdım. (s. 167)
- Asıl saadetin sonsuz olanını henüz bulmuş **değilsin.** (s. 180)
- Bu tarihte kalmış da **değil.** (s. 203)

2.6.2.3. “ne...ne” Edatı ile Kurulan Olumsuz Cümleler

- Şair diyor ya, en uzun geceyi **ne münecim bilir ne de muvakkit**, gecelerin kaç saat olduğunu gam müptelasına sormalı. (s. 25)
- Ama biliyordum, gerçekte **ne üzüntü ne de hicran** var, çünkü mesafe yok, zaman ve mekân yok. (s. 28)
- Öteki **ne dünyayı bilir, ne kendini**. (s. 48)
- O sultan bir kölesini değil, kaplanları dövemez, o bu işi **ne bilir ne yapabilir**, hatta o kelimeyi de bilmez. (s. 158)
- **Ne benim ne hanımın** yüzüne baktı. (s. 182)
- "Eğer bu dünyada rahat ve bahtiyar olmak istiyorsanız **ne kimseyi kırın ne de kimseden kırılın**, ayrıca hadiseleri istediğiniz gibi değil, olduğu gibi kabul edin. (s. 189)
- Çocuk, şundan büyük **ne var ondan büyük ne** var diye sorarken sonunda, 'Denizden büyük ne var?' diye sorunca adam da, 'Denizden büyük Allah'ın merhameti var,' dedi. (s. 202)

2.6.2.4. “yok” İsmi ile Kurulan Olumsuz Cümleler

- İnsan için emeğinden fazlası **yoktur**. (s. 13)
- Yerindeydi, çünkü gönlümde o güneşin ışıklarından başka bir nur **yoktu**. (s. 15)
- Şöyle emretti: "Hayır! Zamanından önce bu âleme göz dikme, ayağındaki diken **yok** oldu, yürü artık." (s. 23)
- İki dünya arasındaki yolu ve geliş gidişi anlamaya izin **yok**. (s. 24)
- Aştan başka bir sermayemiz **yokmuş**. (s. 70)
- İstemiyordum ama söylemeye gücüm **yoktu**. (s. 125)
- Şehit olanların **yoktur** sorusu. (s. 160)
- "Şu Yozgatlı Kınalı Hasan'ı bulun bakalım. Mektubunu ona ben okuyacağım, onun okuması **yoktu**." (s. 163)
- O'nun böyle bir şey yapıp yapmayacağına dair bir kanaatim **yoktu**. (s. 199)
- Canım yavrularıma karşı gönlümün dilini aksettirecek başka bir kelime **yok**. (s. 218)

2.6.2.5. Soru Eki veya Soru Kelimesi ile Oluşturulan Olumsuz Cümleler

- Hafızam ne kadar zayıflamış **görüyor musun** yavrum? (s.83)
- Bütün bağları yıkarak kendi bağlarını kurmuyor mu? Sizi yok edip yokluktan varlığı **buldurmuyor mu?** (s. 84)
- **Niçin** böyle yapıyorsun? (s. 86)
- "Hayır hayır burada değilsin, **neredesin?**" (s. 39)
- Ya Rabbi, **nerede** bu gözlük? (s. 109)
- "Peki bu kasideyi **nereden** öğrendiniz?" (s. 115)
- Bu yorgun dedene **acımıyor musun?** (s. 129)
- Artık oralarda **kaldın mı** ya hu? (s. 159)
- Toprakta gezen gölgeme toprak çekilince / Günler şu heyulayı da er geç silecektir / Rahmetle anılmak, ebediyet budur amma / Sessiz yaşadım, **kim beni nereden** bilecektir?" (s. 160)
- Ah yavrum **niçin** zahmet ettiniz? (s. 270)
- **Neden** bu fakir deden için yüreciğini eziyorsun? (s. 270)

2.6.2.6. “Sanki” Sözcük Birimiyle Oluşturulan Olumsuz Cümleler

Ay’a göre Türkçede özellikle kuvvetli ve vurgulu bir olumsuzluk işaretlenmek isteniyorsa çoğu zaman “**sanki**” sözcüğünün kullanıldığı görülür. “**Sanki**” sözcükbiriminin olumsuz bir görünüm oluşturabilmesi için olumlu bir yapı içerisinde kullanılması gerekir (Ay, 2020: 363).

- **Sanki** onu, onlar değil, ben yaşıyorum. (s. 61)
- Kapıyı açıyorum. **Sanki** bir okyanusa dalıyorum. Niçinlerden, nasıldardan, zanlardan, vehimlerden kurtuluyorum. Akıldan soyunuyorum Akıldan soyununca baştan aşağı akıl oluyorum. (s. 77)
- Kovamı daldırıyorum, **sanki** okyanusa bir hortum salıyor, hakikati kana kana içiyorum. (s. 77)
- Kalplerinden **sanki** kan damlıyor. (s. 171)
- **Sanki** her zerrem bu sevgiyle yanıyor. (s. 181)

- Sesi **sanki** derin bir kuyudan geliyordu. (s. 187)
- Bu hikâye, **sanki** bir saniye önce kalbimde yara açmış gibi kanıyor. (s. 191)
- Tekbir kişilik vardı **sanki**. (s. 214)
- **Sanki** öz kızım gelip elimi öptü. (s. 240)

2.6.3. Soru Cümleleri

Karahan'a göre soru cümleleri, soru yoluyla bilgi almayı amaçlayan cümleler, soru cümleleridir. Soru eki -mI ile soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları ve soru edatları bir cümleye soru anlamı kazandıran unsurlardır.

Karahan, aynı zamanda konuşma dilinde vurgu yoluyla da soru cümlesinin yapılabileğini söyler (Karahan, 2016: 107).

2.6.3.1. Soru eki -mI ile Kurulan Soru Cümleleri

- Dervişler birbirlerine bakar. Biri diğerine, 'Altmış bir güne hazır **mısın?**' (s. 9)
- Kaçırır **miyim?** Altı ay devam ettim. Diploma bile aldım. (s. 12)
- Peki Hâdî ismi tecelli etmiş **miydi?** (s. 15)
- Ona gönlümden şöyle seslendim: Kanı akıtılmayacak olan kurban hiç kapıya bırakılır **mı?** (s. 21)
- Ağlatan ben **miyim?** (s. 27)
- "Efendim," diye kekeledim, "Üsküdar hiç köhner **mi?**" (s. 39)
- Her şey O'ndan gelmiyor **mu?** (s. 53)
- Ne güzel değil **mi?** (s. 58)
- Canım kızım, insan sevmediğini anlayabilir **mi?** (s. 80)
- Kızım ben eli öpülecek biri **miyim?** (s. 240)
- Küçük Selimiye Camisi'nin kapısında'ydı. Baktım, cami **mi** ona benziyordu, o **mu** camiye, anlayamadım? (s. 245)
- "Yalnızlık zor değil **mi?**" diye soruyorlar. (s. 256)

2.6.3.2. Soru Kelimeleri ile Kurulan Soru Cümleleri

- Dervişlik **kim** ben **kim?** (s. 33)

- Hayır hayır, sende ölen yok, sende ölüm **nerede** ki Konya? (s. 34)
- Siz bir başkasınız, bize bunu **nasıl** yaparsınız? Siz bizi kurban ettiniz!" (s. 36)
- "Hayır üstadım," dedim, "beni ihya ettiniz. Merakımı bağışlayın, çocuklar Müslümanlığın çocukluk rüyasını **nasıl** görürler?" (s. 38)
- "**Nasıl** yani?" (s. 84)
- Bir aralık, "Efendim," dedi, "bu sıkıntılı hale **nasıl** dayanabiliyorsunuz?" (s. 84)
- Ah canım evladım, ona da biraz bahsettim ama **nasıl** anlatmalı bilmem ki? (s. 84)
- **Nasıl** anlatmalı bilmem ki? (s. 90)
- Şimdi kardeşlerine adanmış kendini. **Nasıl** bir merhamet, nasıl bir fedakârlıktır kızım? (s. 116)
- Bana **neler** hatırlatıyorsun? Hafızamın kuytularında kalmış bu hicranlı hatıraları **nasıl** da bulup çıkarıyorsun?
- Sadece şuna yanıyorum kızım, Necla **niçin** bunu yapsın, neden böyle bir harekette bulunsun? (s. 147)

2.6.3.3. Vurgu ile Kurulan Soru Cümleleri

Konuşma dilinde -mI eki veya soru kelimeleri kullanılmadan vurgu yoluyla da soru cümlesi yapılabilmektedir. Bu tarzdaki cümleler yazılı metinlerde kendinden önce ya da sonra gelen cümle ile anlaşılabilir.

- Yol bir türlü bitmek bilmedi. Trenden iner inmez Halkevi'ne koştum. "**Çay?**" dediler. (s. 44)
- Demek mecmua çıkarmak istiyorsun? (s. 65)
- Demek eşinle her akşam Mesnevi okuyorsunuz? (s. 120)

2.7. Cümle Tahlilleri

1. İki dervişin yolu, Anadolu'da gezerken bir beldeye düşer. (s. 9)

Cümlenin öğeleri:

düşer: Yüklem

iki dervişin yolu: Özne

Anadolu'da gezerken: Zarf tamlayıcısı

bir beldeye: Yer tamlayıcısı

Kelime grupları:

dervişin yolu: Belirtili İsim tamlaması

iki derviş: Sıfat tamlaması

bir belde: Sıfat tamlaması

2. Bütün derslere karşı şevkim çoktu ama Arapça ve Farsçaya daha düşkündüm. (s. 11)

Cümlenin ögeleri:

çoktu: Yüklem

bütün derslere karşı şevkim: Özne

ama: CDU

düşkündüm: Yüklem

(Ben): Gizli Özne

daha: Zarf Tamlayıcısı

Arapçaya ve Farsçaya: Yer tamlayıcısı

Kelime grupları:

bütün dersler: Sıfat tamlaması

Arapça ve Farsça: Bağlama grubu

3. Siyah tahtaya beyaz tebeşirle yazılmış kelimeleri okuyunca yandım. (s. 11)

Cümlenin ögeleri:

yandım: Yüklem

(Ben): Gizli özne

siyah tahtaya beyaz tebeşirle yazılmış kelimeleri okuyunca: Zarf tamlayıcısı

Kelime grupları:

siyah tahta: Sıfat tamlaması

Beyaz tebeşir: Sıfat tamlaması

siyah tahtaya beyaz tebeşirle yazılmış kelimeler:Sıfat tamlaması

beyaz tebeşirle yazılmış kelimeleri: Sıfat fiil grubu

beyaz tebeşirle: Edat grubu

4. Âleme sığmayan bir hüznün şimşekleriyle yüklü bulutlar uçuşuyordu. (s. 23)

Cümlenin ögeleri:

uçuşuyordu: Yüklem

âleme sığmayan bir hüznün şimşekleriyle yüklü bulutlar: Özne

Kelime grupları:

âleme sığmayan bir hüznün şimşekleri: Belirtili isim tamlaması

âleme sığmayan bir hüznün şimşekleriyle yüklü bulutlar: Sıfat tamlaması

âleme sığmayan bir hüznün: Sıfat tamlaması

bir hüznün: Sıfat tamlaması

âleme sığmayan bir hüznün: Sıfat fiil grubu

âleme sığmayan bir hüznün şimşekleriyle: Edat grubu

yüklü bulutlar: Sıfat tamlaması

5. Galata'daki Saint Benoit Fransız Kız Okulu'nda Türkçe öğretmeniydim. (s. 35)

Cümlenin ögeleri:

Türkçe öğretmeniyim: Yüklem

Galata'daki Saint Benoit Fransız Kız Okulu'nda: Yer tamlayıcısı

Kelime grupları:

kız Okulu: Belirtisiz isim tamlaması

Galata'daki Saint Benoit Fransız Kız Okulu'nda: Sıfat tamlaması

Türkçe Öğretmeni: Belirtisiz isim tamlaması

6. İçimde öğrencilerime karşı bir şefkat deryası coşuyordu. (s. 35)

Cümlenin ögeleri:

çoşuyordu: Yüklem

öğrencilerime karşı bir şefkat deryası: Özne

içimde: Yer tamlayıcısı

Kelime grupları:

bir şefkat deryası: Sıfat tamlaması

şefkat deryası: Belirtisiz isim tamlaması

7. Çocuklara haber verdiğim zaman, ölüm haberimi almışlar gibi bütün sınıftan bir çığlık koptu. (s. 36)

Cümlenin ögeleri:

koptu: Yüklem

bir çığlık: Özne

çocuklara haber verdiğim zaman: Zarf tamlayıcısı

ölüm haberimi almışlar gibi: Zarf tamlayıcısı

bütün sınıftan: Yer tamlayıcısı

Kelime grupları:

haber verdiğim zaman: Sıfat fiil grubu

ölüm haberi: Belirtisiz isim tamlaması

bütün sınıftan: Sıfat tamlaması

bir çığlık: Sıfat tamlaması

ölüm haberimi almışlar gibi: Edat grubu

8. Galiba Üsküp'ün sokaklarında da böyle bir rüzgâr dolaşır, bütün şehri bir mâbed sükûnu kaplardı. (s. 37)

Cümlenin ögeleri:

dolaşır: Yüklem

kaplardı: Yüklem

Üsküp'ün sokaklarında: Yer tamlayıcısı

böyle bir rüzgâr: Özne

bir mâbed sükûnu: Özne

bütün şehri: Nesne

galiba: CDU

da: CDU

Kelime grupları:

Üsküp'ün sokakları: Belirtili isim tamlaması

böyle bir rüzgâr: Sıfat tamlaması

bir mâbed sükûnu: Sıfat tamlaması

bütün şehri: Sıfat tamlaması

9. Belli ki o günlerde Üsküp sokaklarında çınlayan ezan sesini unutamıyor. (s. 37)

Cümlenin ögeleri:

unutamıyor: Yüklem

(O): Gizli Özne

Üsküp sokaklarında çınlayan ezan sesini: Belirtili nesne

o günlerde: Zarf tamlayıcısı

belli ki: CDU

Kelime grupları:

belli ki: Bağlama grubu

o günler: Sıfat tamlaması

Üsküp sokakları: Belirtisiz isim tamlaması

ezan sesi: Belirtisiz isim tamlaması

Üsküp sokaklarında çınlayan ezan sesini: Sıfat fiil grubu

10. O, çenesinden sızan yağı umursamaksızın iştahla yerken benim içimden onun şu mısraları geçiyordu. (s. 39)

Cümlenin ögeleri:

yerken: Yükleme

O: Özne

çenesinden sızan yağ: Belirtili nesne

umursamaksızın iştahla: Zarf tamlayıcısı

geçiyordu: Yükleme

onun şu mısraları: Özne

çenesinden sızan yağ umursamaksızın iştahla yerken: Zarf tamlayıcısı

benim içimden: Yer tamlayıcısı

Kelime grupları:

çenesinden sızan yağ: Sıfat tamlaması

umursamaksızın iştahla yerken: Zarf fiil grubu

benim içimden: Belirtili isim tamlaması

onun şu mısraları: Belirtili isim tamlaması

şu mısralar: Sıfat tamlaması

11. Yol bir türlü bitmek bilmedi. (s. 44)

Cümlenin ögeleri:

bitmek bilmedi: Yükleme

yol: Özne

bir türlü: Zarf tamlayıcısı

Kelime grupları:

bir türlü bitmek: İsim fiil Grubu

bir türlü: Sıfat tamlaması

12. Geceleri gözüme uyku girmiyor, sabaha kadar aşkla niyaz ediyorum, gözyaşı döküyorum. (s. 53)

Cümlenin ögeleri:

gözüme uyku girmiyor: Yükleme

geceleri: Zarf tamlayıcısı

niyaz ediyorum: Yüklem

(Ben): Gizli özne

sabaha kadar: Zarf tamlayıcısı

aşkla: zarf tamlayıcısı

gözyaşı döküyorum: Yüklem

(Ben): Gizli özne

Kelime grupları:

sabaha kadar: Edat grubu

gözüme uyku girmiyor: Anlamca kaynaşmış birleşik fiil grubu

gözyaşı döküyorum: Anlamca kaynaşmış birleşik fiil grubu

13. Annemin anlata anlata bitiremediği Erciyes'in eteklerinde üç tepe halinde yükselen Ali Dağı'nı görünce, varlığımın içinde Ali'nin bir dağ olduğunu hissettim.

(s. 67)

Cümlelerin ögeleri:

hissettim: Yüklem

(Ben): Gizli özne

annemin anlata anlata bitiremediği Erciyes'in eteklerinde üç tepe halinde yükselen Ali Dağı'nı görünce: Zarf tamlayıcısı

Ali'nin bir dağ olduğunu: Belirtili nesne

varlığımın içinde: Yer tamlayıcısı

Kelime grupları:

Erciyes'in etekleri: Belirtili İsim tamlaması

annemin anlata anlata bitiremediği Erciyes'in eteklerinde üç tepe halinde yükselen Ali Dağı: Sıfat fiil grubu

annemin anlata anlata bitiremediği Erciyes'in eteklerinde üç tepe halinde yükselen Ali Dağı'nı görünce: Zarf fiil grubu

üç tepe: Sıfat fiil

Ali Dağı: Belirtisiz isim tamlaması

üç tepe halinde yükselen Ali Dağı': Sıfat fiil grubu

varlığımın içinde: Belirtili sim tamlaması

Ali'nin bir dağ olduğunu: Sıfat fiil grubu

14. O mutlulukla kendimden geçtim. (s. 71)

Cümlenin ögeleri:

kendimden geçtim: Yüklem

(Ben): Gizli Özne

o mutlulukla: Zarf tamlayıcısı

Kelime grupları:

o mutlulukla: Edat grubu

o mutluluk: Sıfat tamlaması

kendimden geçtim: Anlamca kaynaşmış birleşik fiil grubu

15. Mütevazı görünen bazı kimseler vardır ki kendisini herkesten üstün görür de tevazuyu bir sadaka, bir ihsan gibi çevresine saçar (s. 124)

Cümlenin ögeleri:

saçar: yüklem

Mütevazı görünen bazı kimseler: özne

tevazuyu: belirtili nesne

çevresine: yer tamlayıcısı

herkesten üstün görür de tevazuyu bir sadaka, bir ihsan gibi: zarf

tümleci

Kelime grupları:

Mütevazı görünen bazı kimseler: sıfat fiil grubu

vardır ki kendisini herkesten üstün görür de: bağlama grubu

tevazuyu bir sadaka, bir ihsan gibi: edat grubu

bazı(s)/ kimseler(i): sıfat tamlaması

bir(s)/ ihsan(i): sıfat tamlaması

16. Sadece bu büyük iş için değil, hangi konuda olursa olsun dostlarımın istekleri benim için buyruktur. (s. 124)

Cülenin öğeleri:

Buyruktur: Yükleme

dostlarımın istekleri: Özne

Sadece bu büyük iş için değil, hangi konuda olursa olsun: Zarf Tümleci

Kelime grupları:

sadece bu büyük iş için değil: Edat Grubu

benim için: Edat Grubu

bu büyük iş: Sıfat Tamlaması

hangi konuda: Sıfat tamlaması

dostlarımın istekleri: Belirtili isim tamlaması

17. Canım kızım, kalbin bu inancın çiçekleriyle dolu bir bahçeye dönüşsün. (s. 126)

Cümlenin öğeleri:

dönüşsün: yükleme

kalbin: özne

bu inancın çiçekleriyle dolu bir bahçeye: yer tamlayıcısı

canım kızım: Cümle dışı unsur

Kelime grupları:

canım kızım: ünlem , hitap grubu

(senin) Kalbin: belirtili isim tamlaması

inancın çiçekleri: belirtili isim tamlaması

bu inancın çiçekleriyle dolu: Edat grubu

bu inancın: Sıfat tamlaması

bu inancın çiçekleriyle dolu bir bahçeye: Sıfat Tamlaması

18. Bu hikâye, sanki bir saniye önce kalbimde yara açmış gibi kanıyor. (s. 191)

Cümlenin ögeleri:

kanıyor: Yüklem

bu hikâye: Özne

kalbimde: Yer tamlayıcısı

bir saniye önce: Zarf tamlayıcısı

yara açmış gibi: Zarf tamlayıcısı

Kelime grupları:

bu hikâye: Sıfat tamlaması

bir saniye: Sıfat tamlaması

yara açmış gibi: Edat grubu

19. Canım kızım, dün akşam Şevki Beyler bizdeydi. (s. 193)

Cümlenin ögeleri

bizdeydi: Yüklem

Şevki Beyler: Özne

dün akşam: Zarf tamlayıcısı

canım kızım: CDU

Kelime grupları:

Şevki Beyler: Unvan Grubu

20. Altın ve mücevherin bulunduğu bohçasını, düşmanın eline geçmemesi için kuyuya atıyor. (s. 194)

Cümlenin ögeleri:

atıyor: Yüklem

(o) : Gizli özne

altın ve mücevherin bulunduğu bohçasını: Belirtili nesne

düşmanın eline geçmemesi için: Zarf tamlayıcısı

kuyuya: Yer tamlayıcısı

Kelime grupları:

altın ve mücevherin bulunduğu bohçasını: Sıfat fiil grubu

altın ve mücevherin: Bağlama grubu

düşmanın eli: Belirtili isim tamlaması

düşmanın eline geçmemesi için: Edat grubu

düşmanın eline geçmemesi: İsim fiil grubu

SONUÇ

Çalışmamızda, Türk Edebiyatı'nın modern dönem roman ve hikâye yazarlarından Sadık Yalsızuçanlar'ın "Diyamandi" adlı romanı söz dizimi bakımından incelenmiştir. Çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Sadık Yalsızuçanlar'ın hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında çeşitli kaynaklar taranarak bilgi verilmiştir. Aynı zamanda ilk bölümde "Diyamandi" romanının incelemesi yapılmıştır. İkinci bölümde sırasıyla cümle başlığı altında cümlenin ögeleri ve cümle dışı ögeler, kelime grupları ve cümle çeşitleri detaylı bir şekilde sınıflandırılmış, tanımlanmış, Diyamandi'den alınan örneklerle desteklenmiştir. Araştırmacıların / dilbilimcilerin söz dizimi kitaplarındaki farklı fikir ve konu ile ilgili farklı tasniflerine yer verilmiştir. Türk Edebiyatı'nın modern dönem yazarlarından olan Sadık Yalsızuçanlar'ın kelime gruplarını titiz bir dil işçiliğiyle ve ustaca kullanıp eserine güçlü bir anlatım, ifade zenginliği kattığı görülmüştür. Eserde kelime gruplarının çeşitliliği ve zenginliği göze çarpmaktadır. Eserde kelime grubunun bir unsurunun farklı bir kelime grubu olduğu örneklerine rastlanmış ve ayrıntılı bir şekilde incelenmiş, içerik kısmında da dikkat çekilmesi amacıyla yer verilmiştir. Bu nedenle kimi cümleler, birden fazla başlık altında örnek olarak verilmiştir. Sonrasında "Cümlelerin Bağlanma Şekilleri", "Yüklemin Türüne Göre Cümleler", "Yüklemin Yerine Göre Cümleler" ve "Cümlelerin Anlam Özellikleri" konu başlıkları ile ilgili bilgi verilerek romandan örneklerle desteklenmiştir. Son kısımda ise romandan rastgele seçilen bazı cümlelerin tahlili yapılmış, bu cümlelerin ögeleri ve kelime grupları ayrıntılı bir şekilde gösterilmiştir. Çalışmamızda yararlandığımız kaynaklar ise kaynakça kısmında verilmiştir.

Araştırmacıların söz dizimi kaynaklarındaki farklı görüş ve konu ile ilgili farklı tasniflerine değinilmiştir. Söz dizimi konusunda ortaya konulan kaynaklarda bulunmayan ancak araştırmacıların eksikliğini fark ederek ortaya koydukları birtakım yeni kelime grubu tanımları verilmiştir. Sedat Balyemez'in (2008) ve Muna Yüceol Özözen (2000) "saat grubu", Sedat Balyemez'in (2014) "tarih grubu", Caner Kerimoğlu'nun (2016) "cümle öbeği", Abdurrahman Özkan'ın (2018) "özel isim grubu", Hasan Karaca'nın (2019) "ölçü grubu", Anıl Çelik'in (2021) "kısa çizgi öbeği" tavsiyeleri Kelime Grupları başlığı altında ele alınmıştır.

Örneklerin bulunamadığı durumlarda aktarma cümlelerinden faydalanılmıştır. Buna rağmen, incelediğimiz eserde, Tekrar Grubundan Oluşan Yer Tamlayıcıları, Tamlayanı Kısaltma Grubu Olan Sıfat Tamlamaları, Tamlayanı Cümleden Oluşan İsim Tamlamaları, “Kâh...kâh” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler, “-AsI sıfat-fiil eki” Taşıyan Sıfat-Fiil Grubuna, “-mAyA giriş” Yapısıyla Oluşan Birleşik Fiiller, “kal-“ Yardımcı Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller, “yalnız... değil... dA,” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu, “yalnızca... değil aynı zamanda...” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu, “biri... öbürü” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu, “değil... bile” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu, “ya...ya” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu, “ yüzünden” ile Kurulan Edat Grubu, yapılarıyla ilgili örnekler tespit edilememiştir. Bu durum ilgili başlıklarda belirtilmiştir.

Ayrıca “kimi...kimi” Bağlacıyla Oluşan Bağlama Grubu başlığını örneklendiren bir kullanım tespit edilememiştir. İncelediğimiz eserde “kimisi...kimisi” yapısıyla oluşan bağlama grubu örnekleri tespit edilmiş ve bu başlık altında verilmiştir.

“Diyamandı” romanının tamlamlar konusunda zengin kullanıma sahip olduğu tespit edilmiştir. İsim tamlamları ve sıfat tamlamaları yönünden roman detaylı bir şekilde incelenmiş ve örnek yapılar ilgili başlıklar altında sunulmuştur.

Romanımızda birleşik fiiller konusunda “-mAyA başla-” Yapısıyla Oluşan Birleşik Fiiller, mAyA çalış-” Yapısıyla Oluşan Birleşik Fiiller, “-mAyA giriş-” Yapısıyla Oluşan Birleşik Fiiller, “-mAyA koyul-” Yapısıyla Oluşan Birleşik Fiiller yapılarıyla ilgili örnekler tespit edilmiştir. Bu örnekler ilgili başlıklar altında verilmiştir.

Kitabımızda kullanılan sözde soru cümleleri ve eksilteli cümleler, Türkçenin söz dizimi (sentaks) açısından önemli konular arasında yer alır. Bu yapıların incelenmesi, dilbilim ve söz dizimi literatürüne katkı sağlamıştır.

Sözde soru cümleleri anlamsal-sözdizimsel ilişkiyi ortaya koymuştur. Dil bilgisi kurallarının esnekliğini ve söz diziminde soru eklerinin (mı, mi vb.) farklı anlam işlevleri üstlenebileceğini göstermiştir.

Sözde soru cümleleri ve eksilteli cümleler, Türkçenin söz dizimi kurallarının esnekliklerini ve bağlama dayalı anlam oluşum süreçlerini ortaya koyar. Bu yapılar, özellikle pragmatik ve anlamsal analizlerde önemli bir rol oynayarak dilbilimsel çalışmalara katkıda bulunur. Sözde soru cümleleri ve eksilteli cümlelerin yazar tarafından

tercih edilmesi yazarın üslubuna lirik bir hava katmıştır. Bu sayede anlatım daha etkili bir hal almıştır. Yazarın bu yöntemi roman boyunca tercih ettiği görülmüştür.

Romanın cümle yapısı incelendiğinde genellikle kurallı cümle yapıları göze çarpmaktadır. Devrik cümleler çok az sayıda kullanılmıştır. Ancak romanda anlatımın daha lirik olduğu bölümlerde yüklemsiz cümlelerin tercih edildiği ve bu cümlelerin üç nokta ile daha fazla anlam katıldığı gözlemlenmiştir. Uzun ve bağlı cümleler ise nadiren kullanılmıştır.

Aşağıdaki örnekte, eksilteli cümle yapısıyla okuyucuya hayal gücüne dayalı bir anlatım sunulmuş ve anlam, sorularla vurgulanmıştır.

“Yığılıp kaldım... âh... Allah’ın sesi... Kılıçların üzerinde çırpınan kalpler... Doğrana doğrana zevkle dans eden kalpler... Kanlar saçarak havaya uçan, havada dönen başlar... Kılıç darbesine doyamayan, kurban olmuş başlar... Bu kanlı yol ne anlatıyor? Canlarını sevenlerin bu yolda işi ne?”

Bu cümle yapısı anlatıma çeşitlilik ve derinlik sağlamıştır. Ayrıca masalsı üslup ve mutasavvıf kıssaların aktarımında da kullanıldığı göze çarpar. Kullanılan teknikler, ‘‘Diyamandı’’ romanının atmosferini zenginleştirerek okuyucu üzerinde etkili olmasını sağlar.

Ayrıca Diyamandı'nin cümle yapısında sıklıkla kullanılan dilin lirik özellikleri, metnin duygusal derinliğini ve okuyucunun duygusal bağını güçlendirir. Bu şekilde, cümle yapıları sadece bilgi iletmekle kalmaz, aynı zamanda okuyucunun duygu dünyasına hitap eder ve metnin etkili olmasını da sağlar.

Diyamandı'nin cümle yapısında tercih edilen eksiltilmiş cümleler, anlam boşlukları ve sözde soru cümleleri gibi edebi teknikler anlatımı güçlendirmiştir. Bu teknikler, okuyucunun metni daha derinlemesine düşünmeye teşvik eder ve Diyamandı'nin duygu ve düşüncelerini daha etkili bir şekilde iletmeye yardımcı olur.

Romanın geneline baktığımızda yazarın genellikle günlük konuşma dilini tercih ettiğini söylenebilir. Yazar, sade ve yalın bir dil tercih ederek abartıdan kaçmış, net ve etkileyici bir üslup yakalamıştır. Yazarın tercih ettiği üslup, yazarın duygu ve düşüncelerini daha samimi bir şekilde ifade etmesini sağlamıştır.

KAYNAKLAR

- Aktan, B. (2016). *Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi*. Eğitim Kitabevi.
- Atabay, N., Özel, S., & Çam, A. (1981). *Türkiye Türkçesinin Sözdizimi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ateş, K. (1999). *Türk Dili*. Aktaş Matbaacılık.
- Ay, Ö. (2020). *Olumsuzluk. Türkçede Dilbilgisel Ulamlar* (s. 319-376). Erdoğan Boz (Ed.). Gazi Kitabevi.
- Balyemez, S. (2008). Türkiye Türkçesinde Dakikalı Saat İfadeleri ve Saat Grubu. *Dil Araştırmaları Dergisi*, 2: 87-92.
- Balyemez, S. (2014). Türkiye Türkçesinde Tarih İfade Etmek İçin Kullanılan Yapıların Söz Dizimi Bakımından İncelenmesi. *VIII. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bildiri Kitabı I*, 159-167. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Banguoğlu, T. (2019). *Türkçenin Grameri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bilgin, M. (2002). *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*. Başbakanlık Basımevi.
- Böler, T. (2021). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. Kesit Yayınları.
- Börekçi, M. (2015). Söz Dizim Kuramları Bağlamında Türkçe Söz Dizimi. *Turkish Studies*, 10(16), 355-370.
- Boz, E. (2004). Türkiye Türkçesinde +dan ekli nesne ögesi üzerine. *V. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I*, s. 501-511. Türk Dil Kurumu.
- Boz, E. (2007). Adın Yükleme (Nesne) Durumu ve Tümcenin Nesne Ögesi Üzerine. *Turkish Studies*, 2(2): 102-108.
- Boz, E. (2009). Türkiye Türkçesinde "Özne" Durumbiçimbirimi Alabilir mi?. *Turkish Studies*, 4(3): 2371-2377.
- Bulak, Ş. (2011). "-sA" Ekinin İşlevleri. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*.
- Bulak, Ş. (2013). Özne Türleri Üzerine. *Turkish Studies*, 8 (1): 1101-1127.
- Bulak, Ş. (2015). Cümle Ögelerinin Tasnifi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 38: 163-175.

- Çelik, A. (2014). *Sadık Yalsızuçanlar'ın öykülerinde yapı ve izlek*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Çelik, A. (2021). Türkiye Türkçesinde Bir Söz Dizimi Terimi Önerisi: Kısa Çizgi Öbeği (Kısa Çizgi İşaretiyle Kurulmuş Bütünleşiklik Bildiren Öbek). *Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi*, 8(2), 147-165.
- Çelik, B. (2023). *Sadık Yalsızuçanlar'ın Monografisi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Siirt Üniversitesi.
- Delice, H. İ. (2012). Cümle Nasıl Tanımlanmalıdır?. *Turkish Studies*, 7(1), 37-40.
- Delice, H. İ. (2018). *Türkçe Sözdizimi*. Asitan Kitap.
- Deny, J. (Çev. Elöve Ali Ulvi) (1941). *Türk Dil Bilgisi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dizdaroğlu, H. (1976). *Tümce Bilgisi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Düzövüt, H. (2023). *Orhan Pamuk'un "Kara Kitap" Adlı Eserinde Söz Dizimi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Ediskun, H. (2017). *Yeni Türk Dilbilgisi*. Remzi Kitabevi.
- Eker, S. (2010). *Çağdaş Türk Dili*. Grafiker Yayınları.
- Ergin, M. (2019). *Türk Dil Bilgisi*. Boğaziçi Yayınları.
- Eyi, E. (2023). Cümle Unsurları Tahline Yeni Bir Bakış. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (1), 54-62.
- Gemalmaz, E. (1996). Türkçede İsim Tamlamalarının Derin Yapısı. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Gökdayı, H. Türkiye Türkçesinde Öbekler. *Turkish Studies*, 5 (3): 1297-1319.
- Gülensoy, T. (2000). *Türkçe El Kitabı*. Akçağ Yayınları.
- Gülsevin, S. (2001). Öznesi Gösterilmeyen Bir Cümle Tipi Daha. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 197-204.
- Gülsevin, S. (2011). Geçişli Fiillerle Kurulmuş "Deyimleşmiş Birleşik Fiiller" in Yüklem Olduğu Cümlelerde Nesne Meselesi. *Turkish Studies*, 6 (1), 1181-1185.
- Gülsevin, S. (2021). Farklı Yapılardaki Bağlama Grupları Üzerine. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 53: 1-11.

- Gülsevin, S. (2022). De- Fiiliyle Yapılan Bir Eksilteli Cümle Tipi Üzerine. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 11 (2), 527-537.
- Gülsevin, S., Ay, Ö., Dinar, T., Çetinkaya, B. ve Alan, N. (2020). *Türkiye Türkçesi IV Sözdizimi*. Gazi Kitabevi.
- Hatipoğlu, V. (1981). *Türk Dilinde İkileme*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hatipoğlu, V. (1982). *Türkçenin Sözdizimi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hengirmen, M. (2006). *Türkçe Temel Dilbilgisi*. Engin Yayınevi.
- Hürriyet Gökdayı. Türkiye Türkçesinde Öbekler. *Turkish Studies*, 5 (3), 1297-1319.
- Karaağaç, G. (2013). *Türkçenin Dil Bilgisi*. Akçağ Yayınları.
- Karaca, H. (2018). Türkiye Türkçesinde Sadece Sayılarla Kurulan Söz Dizimsel Yapılar. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(3), 814-819.
- Karaca, H. (2019). Yeni Bir Kelime Grubu Önerisi: Ölçü Grubu. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23, 2037-2042.
- Karahan, L. (1997). *Fiil-tamlayıcı ilişkisi üzerine*. Türk Dili, 549: 209-213.
- Karahan, L. (1998). *Türkçede Söz Dizimi –Cümle Tahlilleri-*. Akçağ Yayınları.
- Karahan, L. (2000). Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine. *Türk Dili*, 583: 16-23.
- Karahan, L. (2012). Türkçede “-DAn biri” Yapılı Kelime Grupları Üzerine. *Dil Araştırmaları*, 11, 9-15.
- Karahan, L. (2016). *Türkçede Söz Dizimi*. Akçağ Yayınları.
- Kerimoğlu, C. (2008). Özne Yüklem Uyumu Bakımından Farklı Cümle Tipi. *Turkish Studies*, 3(7): 749-756.
- Kerimoğlu, C. (2016). Sözcük Öbeği Olarak Cümle ve Bir Öbek Önerisi. *Türkiyat Mecmuası*, 26(2), 241-245.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2005). *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2007). *Türkiye Türkçesi Grameri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Küçük, S. & Ünal, Ü. (2018). Özne Türleri mi, Öznenin Özellikleri mi?. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 7(16), 1-7.
- Özkan, A. (2004). Türkiye Türkçesinde Kısaltma Grupları. *Arayışlar: İnsan Bilimleri Araştırmaları*, 6(11), 127-144.
- Özkan, A. (2018). Bir Söz Dizimi Terimi: Özel İsim Grubu. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 43, 1-11.
- Özkan, M., & Sevinçli, V. (2009). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. Akademik Kitaplar.
- Özmen, M. (2016). *Türkçenin Sözdizimi*. Karahan Kitabevi.
- Özözen, Y. M. (2000). Türkiye Türkçesinde Saat Anlatımlarının Sözdizimsel Yapısı. *Dil Dergisi*, 89, 76-80.
- Sev, G. (2012). Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümleler Bağlama Grubu Oluşturabilir mi?. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 107-122.
- Şimşek, R. (1987). *Örneklerle Türkçe Sözdizimi*. Kuzey Gazetecilik ve Matbaacılık.
- TDK (2011). *Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Turan, Z. (1999). Öznenin Cümledeki Kimlik Problemi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 13, 79-83.
- Üstünova, K. (2004). Dede Korkut Destanları ve Sentaktik Paralelizmde Eksiltili Yapıların Rolü. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı*, 46, 161-169.